NÜFUS İLKESİ ÜZERİNE BİR DENEME

THOMAS MALTHUS

Türkçesi
Sevil Zengin

DERGÂH

NÜFUS İLKESİ ÜZERİNE BİR DENEME

Thomas Malthus

DERGÂH YAYINLARI 968
Sosyoloji 7
Sertifika No 14420
ISBN 978-625-7660-92-1
1. Baskı Maarif Basımevi, 1956
Dergâh Yayınları'nda 1. Baskı Aralık 2021

Eserin orijinal ismi
An Essay on Principle of Population

Kitap Editörü
Yusuf Duran

Kapak Tasarımı
Ayşe Nurgül Kabasakal

Sayfa Düzeni
E. Gökçe Aksoy

Baskı
Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.
2622. Sok. No: 6/13
Bağcılar/İstanbul
Tel: (212) 446 05 99
Matbaa Sertifika No 20699

Dergâh Yayınları
Klodfarer Cad. No: 3/20 34122 Sultanahmet/İstanbul
Tel: (212) 518 95 79 80 Faks: (212) 518 95 81
www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

NÜFUS İLKESİ ÜZERİNE BİR DENEME

Thomas Malthus

Türkçesi
Sevil Zengin

THOMAS (ROBERT) MALTHUS (1766-1834)

Ekonomi politik teorileri ve nüfus bilimi üzerine çalışmaları olan İngiliz vaiz ve bilim adamıdır.

1784 yılında Cambridge'deki Jesus College'e gidene kadar çoğunlukla evde eğitim almıştır. Buradaki eğitim hayatı boyunca birçok konu üzerine çalışmış ve 1788 yılında başarılı bir şekilde mezun olana kadar Latin ve Yunan çalışmaları alanında birçok ödül kazanmıştır. 1791'de ise sosyal bilimler yüksek lisans derecesi almış ve 1793'te Jesus College'nde akademisyenliğe seçilmiş ve 1797'de ise papazlık eğitimi almıştır. 1796'da, yayınlanmamış eseri olan ve 'Yoksul Yasaları'nı savunan "Kriz" isimli el kitapçığını yazmıştır. Bundan ancak iki yıl sonra yayınlayacağı yoksulluk ve nüfus üzerine çalışması da buradaki görüşlerinden oldukça etkilenmiştir.

1804 yılında Harriet Eckersall ile evlenmiş ve 1805'te Haileybury'deki East India Company's College'a tarih ve ekonomi politik profesörü olarak atanmıştır. Böylece, Büyük Britanya'daki ekonomi politik alanı ilk kez bir akademik kürsü olarak kurulmuştur. Malthus, 1817'deki İrlanda ziyareti ve 1825'teki Continent ziyareti dışında, yaşamının sonuna değin Haileybury'de yaşamıştır. 1811 yılında, daha sonradan yakın arkadaşı olacak olan iktisatçı David Ricardo ile tanışmıştır. 1819'da ise Malthus, Royal Society üyesi seçilmiş ve 1821'de David Ricardo ve James Mill'in de aralarında bulunduğu Ekonomik Politik Kulübü'ne katılmıştır. 1824'te ise Royal Society of Literature'da 10 asil üyeden birisi olarak yer almıştır. 1833 yılında da French Académie des Sciences Morales et Politiques ve Royal Academy of Berlin'e seçilen Malthus, 1834 yılında Statistical Society of London'ın kurucu ortaklarından birisi olmuştur.

Başlıca yapıtları arasında; *An Essay on the Principle of Population* (1798) "Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme", *An Investigation of the Present High Price of Provisions* (1800) "Gıda Maddelerinin Mevcut Yüksek Fiyatlarına İlişkin Bir Araştırma, *On Population* (1803) "Nüfus Üzerine", *Observations on the Effects of Corn Laws* (1814) "Tahıl Yasaları Üzerine Gözlemler", *An Inquiry into the Nature and Progress of Rent and the Principles by Which It is Regulated* (1815) "Rantın Niteliği, Gelişimi ve Düzenleme İlkelerinin İncelenmesi", *Principles of Political Economy Considered with a View to their Practical Application* (1820) "Ekonomi Politiğin Uygulamaya Yönelik Ele Alınan İlkeleri", *Definitions in Political Economy* (1827) "Ekonomi Politikte Tanımlamalar" bulunmaktadır.

SEVİL ZENGİN

Atılım Üniversitesi (İngilizce) İşletme bölümü ana dal ve (İngilizce) Uluslararası İlişkiler bölümü yan dal mezunudur. Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yönetim Bilimleri A.B.D.'de doktora derecesi kazanmış ve aynı zamanda Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde tam zamanlı Doktor Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Akademik çalışma alanları; *Kamu Politikası, Yönetişim, TÜSİAD, Küreselleşme* ve *Kamu Yönetimi*'dir.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

"Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü;...hem umut baharı hem de umutsuzluk kışıydı..." Charles Dickens'ın *İki Şehrin Hikayesi* romanındaki bu çarpıcı girişi günümüz durumunu çok iyi tanımlamaktadır. Bir yandan modern zamanlar her şeyi daha kolay bir biçimde anlaşılabilir hale dönüştürmüş; teknolojik ve bilimsel gelişmeler, yeni keşifler ve bilgiye sınırsız erişim insanlık tarihinde belki de görülmemiş bir "aydınlanma" yaratmış; bir yandan ise modern zamanın zorunlu olarak sürekli ileri yönlü ivmesi, insanın kendi ile savaşını zorlaştırmış ve aynı zamanda doğa kanunlarının bütün gelişmelere rağmen dünyadaki egemenliğini bir kez daha ilan etmesine tanıklık etmiştir. Gündelik hayatın çelişkilerle dolu çatışık işleyişinin kodları, bir kez daha geniş bir spektrumda sorgulanmıştır. Bu kodların sadece bir alana ya da belli bir mekânsal ölçeğe indirgenemeyince görülmüştür. Böyle bir açıdan bakıldığında, dünya birçok farklılığa rağmen belirli ölçülerde aynı paydada bulunmak zorunda kalmıştır.

Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme eserinin, Türkçe diline kazandırılması amacıyla yapılan ilk çevirisi ve ilk baskısı, belki de sadece iktisat ve nüfus üzerine çalışma yapanların okuma listesinde yer almıştı. Böyle bir eğilimin birkaç temel sebebi olabilir: Malthus fikirlerinin fazla kaotik bulunması, kitaptaki teorilerinin iktisadi

bir bakışla ele alınması ve dolayısıyla bu alan dışındakilerin kitabın özünü anlamasını zorlaştırması, son olarak ise 18.yy'da yazılmasından kaynaklı olarak teorilerin geçerliliğini yitirdiği algısı. Ancak Dünya Sağlık Örgütü'nün *COVID-19* salgınını pandemi olarak ilan etmesiyle başlayan tarih, Malthus'un kitabında ortaya attığı birçok fikri gerçeklik zeminine taşımıştır. Gerçekten de bugün yaşanılan durum düşünüldüğünde, Malthus'un nüfusu azaltma yollarına ilişkin geliştirdiği tetkikler, COVID-19 salgınının yapay yollarla bir laboratuvar ortamında geliştirildiği iddiası ile paralel içeriktedir. Bu sebeple, Malthus'u ikinci baskı ile tekrardan gündeme getirmek, bugünü farklı açıdan bir kez daha düşünmeye ve sorgulamaya yardımcı olacaktır.

Herhangi bir analizin veyahut bir incelemenin başat koşulu, onu yazıldığı dönem içerisinde ve yazarının bulunduğu sosyo-psikolojik yapı çerçevesinde irdelemeye çalışmaktır. Özellikle tarihsel mekânsal ve bağlamsal bütünlükten uzakta olan her türlü yazıt, salt eklektik bilgiciği yeniden aktarma kaygısından öteye geçemez. Dolayısıyla, Malthus'un en değerli çalışmalarından biri olarak görünen *Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme* isimli eserinde bu türden yanılgılara düşmemek öncelikli olarak amaçlanmıştır.

Söz konusu metnin yazıldığı tarih olan 18. yüzyıl, genel manada, edebi yoğunluğu yüksek olan eserlerin yazıldığı dönemi işaretlemektedir. Ayrıca bu yüzyılda, sosyal bilimlerde şu anki yapay/ kategorik ayrımların bulunmaması ve bütün bilimlerin bir toplumsal düzleminin ve derdinin olması, o günkü koşullarda eserleri kaleme alanları herhangi bir akademik sanrı içinde bırakmamıştır. Doğası gereği bu tarihsellikte yazılan eserlerde oldukça ağdalı bir dil kullanılmakta ve yer yer lirik benzetmelere başvurulmaktadır. Söz konusu eserin ise bugünün okuyucuları için de anlaşılır kılınması adına; Çevirmen, eseri bir parça da olsa sadeleştirmeye çalışmış ancak bunu yaparken ise tarihsel, bağlamsal ilişkilere ket vurmaktan çekinilerek, dipnotlar yardımıyla bu

zorluk aşılmaya çalışmıştır. Dolayısıyla eserde dipnot şeklinde Çevirmen notları da bahsedilen zorlukları aşmak için kullanılmıştır. Bununla birlikte Malthus'un, eseri kaleme alış şekli olarak değerlendirildiğinde, genel olarak kısa bölümlendirmeleri tercih ettiği görülmektedir. Böyle bir biçimlendirme bazen okuyucu açısından zorluk doğursa da genel manada akıcılığı sağlayan bir nitelik olarak göze çarpmaktadır.

Malthus'un nüfus ilkesi üzerine yazdıkları –şüphesiz ki– günümüzde hala yer bulmakta hatta dönemin kimi tartışmalarına da ışık tutmaktadır. Bilgi teknolojileri çağı ile her şeyin muazzam bir hızla ilerlemesi ancak doğanın sabitelerinin değişmesinin zorluğu bir ikilem yaratmakta ve dünya her geçen gün daha fazla sorunla karşı karşıya gelmektedir. Aslına bakılırsa bütün bu sorunların sebebi de 'açlık' halinin yaygınlığı ve ihtiyaçların sınırsız ve sonsuz çeşitlilikte oluşu ile ilgilidir. Dünya nüfusunun, Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal işler Dairesi'nin 2020'de yayınladığı 'Dünya Nüfus Tahminleri' raporuna göre; 7 milyarı geçtiği tahmin edilmiştir. Ayrıca rapora göre bu nüfusun, 2030 yılında 8,6 milyara; 2050 yılında 9,8 milyara ve yüzyılın sonunda ise 11,2 milyara ulaşması beklenmektedir. Diğer bir deyişle, insanoğlunun doğa üzerindeki hükmetme gücü artmadan, böylesi bir nüfus artışı ve de dolayısıyla temel ihtiyaçların artışı; çok bilinmeyenli bir denklemi gündeme taşıyacaktır. Dolayısıyla, belki de Malthus, bu artışın öngörüsünü daha 18. yüzyıl gibi erken bir tarihten yaptığı için önemlidir. Ayrıca, Malthus her ne kadar nüfus ilkesi üzerine yazdıkları ile bilinse de Charles Darwin'in düşüncelerinde etki bırakması açısından ve daha sonraları ekolojik siyasete köken sağlaması bakımından da dikkate değer bir kişidir. Ayrıca kitabında kullandığı hipotezlerden biri olan 'İngiliz Yoksulluk Yasaları'na ilişkin fonlar da, Malthus'un yoğun eleştirileri ile birlikte kaldırılması, Malthus'un hem eserinin hem de kendisinin önemi hakkında bir fikir vermektedir.

Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme adlı yapıtında, esasen, nüfus ile ilgili kendi düşünce sistemini ortaya koymaya çalışırken, çoğu zamana Tanrı-Doğa-İnsan ilişkisini de inceleme nesnesi olarak işaretlemiştir. Özellikle son iki bölüm, bu çerçevede, salt bir ontolojik yaklaşımla beslenmiştir. Diğer bölümler ise görece, varsayımlar ve bu varsayımların doğrulanması ya da çürütülmesi şeklinde ilerlemiştir. Malthus, bu kitabı kaleme alırken iki temel dayanak üzerinden fikirlerini inşa etmiştir: İlki, 'insanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için yiyecek önemlidir' önermesi ikincisi ise 'cinsiyetler arası tutkunun gerekli olması ve neredeyse bugün de bunun değişmemiş kalması'. Her iki varsayım da Malthus tarafından dikkatlice ele alınmış ve çoğunlukla örneklem üzerinden incelenmiştir. En bilinen önermesi/teorisi ise 'nüfus'un, kontrol altında tutulmadıkça; geometrik bir hızla artacağı, buna karşılık ise gıda miktarının aritmetik bir oranda artış göstereceği'ne dair söylemidir.

Dolayısıyla benim için, söz konusu eseri tekrardan gündeme getirebilme şansına erişmek, önemli bir mihenk taşı olmuştur. Bu yüzden öncelikle, söz konusu çalışmanın tamamlanması için gereken ortamı sağlayan güzel aileme büyük bir teşekkür borçluyum. Ayrıca, aynı çalışma ortamında bulunmaktan dolayı kıvanç duyduğum, çok değerli meslektaşlarım ve kıymetli arkadaşlarım Doç. Dr. Sümeyra Gazel'e, Dr. Figen Tombak'a ve Arş. Gör. Özlem Bapbacı'ya müteşekkirim. Son olarak, beni yüreklendiren ve çalışmalarımı destekleyen Abdullah Dağ'a, içten teşekkürümü de sunmak isterim.

Çankaya/Bilkent
Ankara, Eylül 2021

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Malthus, söz konusu eserin orijinini, arkadaşı William Godwin'in "Açgözlülük ve Savurganlık" konusundaki meşhur araştırmasına borçludur. Tartışma, dönemin genel sorunsalı olarak kabul edilen, toplumların gelecekteki gelişimi üzerine ortaya atılan idealar ile başlamıştır. Esasen, Malthus düşüncelerini ilk olarak sadece Godwin'e anlatmak üzere yola çıkmış ve daha sonra ise, bunu konuşma dilindense kâğıda dökmenin, konuşmanın doğası içinde yapabileceğini düşündüğünden çok daha fazlasını açık ve net bir biçimde ifade edebileceğine kanaat getirmiştir. Fakat Godwin'e cevap olarak yürüttüğü sorgulama, –en önemsiz bir düşüncenin bile tasarlanmasında olduğu gibi– daha önce karşılaştığı ancak anımsayamadığı başka bazı fikirlerin de ortaya çıkmasına zemin oluşturmuş ve bu şekilde görece ilginç bir konu üzerine, samimi bir şekilde kabul edilebilir olan düşüncelerini, bir yayın formunda aktarmaya karar vermesine sebep olmuştur.

Bu deneme, hiç şüphesiz, söz konusu genel argümanın aydınlatılmasında bulunabilecek olan çok sayıda olgusal gerçeklik ile daha eksiksiz bir hale getirilebilir. Ancak, çoğunlukla çok teferruatlı işlerden kaynaklı sekteler ile birleşen yayının önerildiği tarihten daha fazla öteye ertelenmemesi arzusu (muhtemelen ihtiyatsızlığı), Malthus'un konuya ilişkin tüm dikkatini

ve benliğini verememesine yol açmıştır. Bununla birlikte ise, Malthus, niceliksel olarak hesaba katılabilecek olan daha fazla olgusal gerçekliğin, insanlığın gelecekteki gelişimine ilişkin olarak hiçbir kayda değer delil oluşturmadığı görüşündedir. Diğer bir deyişle, Malthus, şimdiki tasarladığı düşüncesinde olduğu gibi, toplumun en yüzeysel bakışına ilaveten, bu bakışı ortaya koymak adına sade ve basit bir açıklama yapmaktan daha fazlasına ihtiyaç olmadığını ifade etmektedir.

Birçok yazar dikkate alındığında, nüfusun, her zaman geçim seviyesinde tutulması gerektiği açık bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, Malthus'un hatırladığı –en azından hiçbir yazar– özellikle bu seviyenin hangi yollarla gerçekleştirildiğini hiçbir zaman sorgulamamıştır. Malthus ise bu sorgulamama halinin, bütün toplumların geleceğinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yolundaki en büyük engeli oluşturduğu görüşündedir. Bu ilginç konunun tartışılmasında Malthus, kendi tartışmasının, herhangi belirgin bir görüş ile ya da baskın ataerkil önyargılarla vücut bulmadığını umut etmekte ve bu konu üzerinde çalışan çoğu başka yazarın ise salt hakikati sevme sebebiyle belli bir harekete geçtiklerini söylemektedir. Malthus, toplumun gelecekteki gelişimi üzerine, bir vizyoner bulma arzusundan çok, belli bir mizaç içinde yazılmış bazı spekülasyonlar okuduğunu iddia etmekte; fakat kendisinin ise, istediği şeye inanmasına imkân sağlayacak olan anlayışa göre, herhangi bir kanıt görmeksizin ya da hoşlanmadıklarını kabul etmeden kendini olumlayan bir iddia eşliğinde buyruk vermemektedir.

Malthus'un insan hayatına dair görüşleri, melankolik ve yer yer koyu bir renk tonuna sahiptir; ancak bu koyu renk tonlarını çizerken, herhangi bir bahaneye sığınmadan veya içsel bir hınçla değil de; bunların, gerçekten hali hazırda, resimde olduğu gibi resmettiğine inanmakta ve bunu derinden hissetmektedir. Kitabın son iki bölümünde tasvir edilen zihin teorisinin, hayatın kendi içinde var olan çoğu kötülüklerin varlığı adına Malthus'un kendi

anlam bütünlüğü çerçevesinde aktarılması olarak görülmekte olup ancak diğer 'şeyler' üzerinde aynı etkiye sahip olup olamayacağı ise okuyucuların kararına bırakılmalıdır.

Malthus, toplumun gelişimindeki başat ilkesel zorlukları algılayabilecek olan aydın kişilerin dikkatini çekmekte başarılı olması ve bunun sonucunda ise, bu türden zorlukların teoride dahi ortadan kalkması halinde, kendi düşüncelerini memnuniyetle geri çekmeli ve de hatalarından zevk almalıdır.

7 Haziran 1798

WILLIAM GODWIN, MARQUIS DE CONDORCET VE DİĞER YAZARLARIN SPEKÜLATİF AÇIKLAMALARI İLE TOPLUMLARIN GELECEKTEKİ GELİŞİMLERİNİ ETKİLEYEN BİR FAKTÖR OLARAK NÜFUS İLKESİ ÜZERİNE BİR DENEME

Bu eser, St. Paul's Church-Yard'da J. Johnson için 1798'de Londra'da yayımlanan ilk baskının çevirisidir.

I

Verili soru– Karşıt parçaların husumetinden doğan sorunun hesaplanmasındaki küçük ihtimal– İnsanoğlunun ve toplumun mükemmelliğine karşı sunulan temel argümanlar, hiçbir zaman adil bir biçimde cevaplanmadı– Nüfustan kaynaklanan zorluğun doğası– Denemenin temel argümanının ana hatları

Doğa felsefesinde son yıllarda yankı bulan büyük ve beklenmedik keşifler; resim sanatının gelişmesinden doğan ontolojik bilginin yaygınlaşması; sorgulamaların ateşli ve özgür ruhunun, aydın ve hatta cahil dünyaya galebe çalması; göz kamaştırıcı ve şaşırtıcı siyasi konularda özellikle de siyasi ufkun muazzam bir olgusu olan, tıpkı yanan bir kuyruklu yıldızın kaderinde var olan ya yeni yaşam biçimlerine hayat vermesi ya da yeryüzündeki ürkek canlıları yok etmesinde olduğu gibi Fransız İhtilali'nin vuku bulmasındaki bütün kesişmeler, birçok aydın insanı, en önemli değişimlere gebe olan bir dönemde yaşanıldığı kanaatine götürmektedir. Bu değişimler ki bir şekilde insanlığın gelecekteki kaderini belirleyebilecek ve şekillendirebilecek olandır.

Artık bundan böyle, insanlığın sınır tanımayan vektörel bir hız ile ileriye doğru mu gidebileceği yoksa daha önce tasarlanmamış bir gelişime ya da mutluluk ve sefalet arasında ebedi bir dalgalanmaya mı mahkûm olabileceği ve hatta her bir çaba sonrasında ise hala istenilen/ arzu edilen hedefe ölçülemeyecek bir mesafede mi kalınacağı, tartışmalardaki en büyük sorunu teşkil etmektedir.

Bununla birlikte ise endişeli bir biçimde, bütün insanlık bu acılı gerilimin sona ermesini dört gözle beklemeli ve hevesle, sorgulayıcı bir aklın emaresi olarak, istikbal görüşünü destekleyebilecek her türden ışık demetini selamlamalıdır. Söz konusu mühim sorunun her iki tarafındaki yazarların hala birbirlerinden uzak durmaya çalışmaları ise bu manada üzüntü verici görünmektedir. Ne yazık ki bu yazarların ortak argümanları, açık yürekli bir tahlille incelenmemektedir. Yukarıda verili olan sorunun özü, herhangi bir meseleye yaklaşımda belli bir kazanç sağlamamakta ve hatta teoride bile belli bir karara yaklaşabilmenin zorluğunu gözler önüne sermektedir.

Mevcut düzenin savunucuları, filozof cemaatini ya kutsanmış hayırlı işleri vaaz veren düzenbaz ve kurnaz hilekarlar grubu olarak görmekte ve bu türden toplulukların, daha mutlu bir toplum devletinin büyüleyici resimlerini, yalnızca mevcut düzenin yıkılmasıyla olanaklı olabileceğini resmedenler şeklinde yorumlamakta ve de bunların, kendi derin planlanmış hırslarını bir adım öteye taşıyanlar olarak tasvir etmekte ya da vahşi ve kaçık hayranları olarak aptalca spekülasyonlara ve absürt paradokslara değer atfetmeyen makul bir adamın aksine hareket edenler olarak tanımlamakta ve bu türden toplulukları tedavi etme eğilimine girmektedirler.

İnsanoğlunun ve toplumun mükemmelliğini savunanlar ise, eşitlik savunucularından çok düzenin koruyucularına sert bir biçimde yanıt vermektedir. Bu mükemmeliyetçiliğe inananlar, düzenin koruyucularını, ya en sefil ve en dar önyargıların köleleri olarak ya da toplumdan bir çeşit yarar sağladıkları için toplumların

istismar edilmesinin savunucuları olarak işaretlemektedirler. Ayrıca, onları, ya salt kendi çıkarlarını algılayan ve bunun için kendini satan bir karakter bütünü olarak tanımladığını ya da zihinsel kapasitelerinin, herhangi bir asilliği ve büyüklüğü kavrayamayacak boyutta olduğunu ve beş metre öteyi dahi göremeyenler olarak resmetmekte olup ve bunların ise bu sebepten ötürü, bütünüyle aydınlığa kavuşan insanoğlunun görüşlerine erişebilecek düzeyde olamayacaklarını göstermektedirler.

Bu sevimsiz münakaşa içerisinde, gerçekliğin nedeni acı içinde kıvranmaktadır. Sorgulamanın her iki tarafında yer alan ve gerçekten dikkate değer argümanlar ise, sorunsalın kendi önemine sahip olmasına izin vermemektedir. Bunların her biri kendi teorisini takip etmekte ve karşıtları tarafından geliştirilen düşünceleri düzeltmek ya da iyileştirmek için oldukça isteksiz görünmektedirler.

Mevcut düzenin koruyucu tayfası ise, bütün politik spekülasyonları her mecrada ayıplamaktadırlar. Söz konusu 'tür'ler, toplumların mükemmelleştirilebilirliğini ortaya çıkaran gerekçeleri dahi incelemeye tenezzül etmemektedirler. Hatta bu gerekçeleri incelemek şöyle dursun, kendi kendilerini, adaletli ve dürüst bir tutum içerisinde oldukları sanrısı ile sahtekârlıklarını açığa çıkarma tehlikesine düşüreceklerdir.

Kuruntulu filozoflar, eşit bir biçimde, gerçekliğin nedenselliğine aykırı davranmaktadırlar. Daha mutlu bir toplum devletine odaklanmış gözler ve en büyüleyici renklere bürünmüş olan filozofların çizdiği durumlar; bugünün bütün kurulmuş düzenine karşı yapılan en acı girişimlerde, filozofların kendilerinin şımartılmasına izin vermekte ve buna izin verirken ise herhangi bir tacizi kaldırmanın en iyi ve en güvenli yollarını değerlendirmek adına sahip olduğu yeteneklerini kullanmamayı ve de teoride bile olsa, insanoğlunun mükemmelliğe doğru ilerlemesine karşı koymak adına tehdit unsuru oluşturan büyük çaplı engellerin farkında olmamayı yeğlemektedirler.

Bir teorinin daima bir tür deneyle teyit edilebilecek olması, felsefede de belli düzeylerde kabul edilebilir bir gerçekliktir. Ancak bununla birlikte ise, uygulamada, bütün olgun tartışmalar, açık ve sürekli bir biçimde çürütülene kadar aydın kimseler ve büyük akla hizmet etmeyenler için bu gerçeklik durumu birçok anlaşmazlığı beraberinde getirmektedir.

Ben, insanoğlunun ve toplumların mükemmelliği üzerine bazı spekülasyonları büyük bir zevk içinde okudum. Okuduklarım içerisinde öne sürülen büyüleyici resme karşı ise bir tür sıcaklık ve sevinç hissiyatı duydum. Bu denli mutluluk verici gelişmelerin gerçekliğe dönüşmesini tutkuyla arzulamaktayım. Fakat böylesi gelişmelere giden yolda, son derece büyük ve tartışılmaz güçlüklerle karşılaşıldığının da farkındayım. Bu zorlukların ilanı, aynı zamanda, benim şimdiki amacım olan 'yeni'yi kutsayan arkadaşlarıma karşı üstün gelmeme sebep olacak ve ben bu durumdan dolayı kendimle iftihar edeceğim çünkü hiçbir şey, onları tamamen silmekten daha fazla zevk vermeyecektir bana.

Benim, hakkında delil bulmaya ve kanıt göstermeye çalışacağım en hayati argüman ise kesinlikle 'yeni' bir şey değildir. Tartışacağım argümanların ilkesel kökenleri, David Hume'un bir kısım çalışmalarında ve Dr. Adam Smith'in ise çalışmalarının birçoğunda zaten açıklanmıştır. Söz konusu argümanın geliştirilmesi ve hatta bugünkü pratiğe aktarılması konusu, daha önce uygun bir düzeyde vuku bulmamış veyahut Bay Wallace'ın zorlayıcı hükümleri ile gerçekleşmemiş olsa bile, muhtemelen, daha önce benim karşılaşmadığım birçok yazar tarafından tartışılmış olabilir. Bu yüzden şöyle düşünüyorum; eğer konuya ilişkin, daha önceden, dürüst ve tatmin edici bir cevap getirilmiş olsaydı, ben kesinlikle bu argümanı yeniden ve tekrar tekrar geliştirme niyetinde olmazdım. Diğer bir deyişle, şimdiye dek deneyimlediklerimden farklı düzeyde bir açıklama girişiminde bulunmazdım.

İnsanoğlunun mükemmelliğini savunanların bir kısmının savsaklamasının sebebini araştırmak, kolayca hesaplanabilir bir

vaka değildir. Godwin ve Condorcet gibi adamların yetenek-lerinden şüphe edemem. Onların dürüstlüklerinden de hiçbir şekilde şüphe duymak istemiyorum. Benim ve de muhtemelen çoğu kişinin anlayışına göre; zorluklar, kendi doğaları gereği 'üs-tesinden gelinemez' olarak görünürler. Bununla birlikte, zekâ ve yeteneğin varlığını kabul eden kişiler ise, güç bela, zorlukları fark etmeye tenezzül ederler ve bahsi geçen kişiler, dinmek bilmeyen bir heves ve azalmayan bir güven ile kendi rotalarına tutunurlar. Benim ise bu türden kimselerin, söz konusu tartışmaya, bilinçli olarak göz yumduklarını söylemeye kesinlikle hakkım yoktur. Ancak tartışma, bu tip adamlar tarafından ihmal edildiğinde ve bunların geçerliliğinden bilakis şüphe etmem gerektiğinde ancak onların gerçeklik dediği şeyler, cebren, benim düşüncelerime yer edebilir. Dahası, bu bakımdan, hepimizin yanılgılara düşme eğilimimizin çok yüksek olduğunu kabul etmemiz gerekmek-tedir. Bir adama defalarca sunulan bir bardak şarap olduğunu gözlemlesem ve adamın ise, bunu her defasında aldığını fark et-mediğini görsem, adamın kör veya nezaketsiz olduğunu düşünme eğiliminde olmalıyım. Bu durumda, adalet nosyonuna sahip bir felsefe, gözlerimin beni aldattığını düşündürtmeyi öğretebilir ve bu önerme, gerçekten 'şeyler'in, zihnimde tasarladığım biçimde olmayabileceklerini ispat edebilir.

Tartışmaya başlamaya adım atarken, şu anda, bütün saf hipo-tezlerin ve bütün varsayımların, salt felsefi gerekçelerin muhtemel idraki anlamına gelemeyebileceği sorusunu hariç tuttuğumu önceden açıklamalıyım. Bir yazar veya düşünür, bana, insanın en nihayetinde bir devekuşu haline gelebileceğini düşündüğünü söyleyebilir. Bu durumda, ben bu adamın çıkarımının aksini, esaslı bir biçimde, iddia edemem. Ancak, bu kişinin kendisi, iddialarına karşı koyacak ya da onları çürütecek birini aramadan önce, de-vekuşundan farklı olarak, insan türünün uzuvlarının aşamalı bir şekilde uzadığını, dudaklarının daha zor gelişebilen bir yapıda olduğunu ve çok daha çıkıntılı bir şekle sahip olduğunu, bacak-

larının ve ayaklarının gün aşırı değişimlerle bile şekillenebildiğini ve saçlarının ise tüy köklerinin değişimiyle beraber oluşmaya başladığını sunması gereklidir. Böyle bir tartışmaya ilişkin, bu denli iyi bir dönüşüm biçiminin olasılığı ispatlanıncaya değin; insanın mutluluğu üzerine düşünmek; hem koşu hem de uçma yetilerini tariflemek; bütün kısıtlı lükslerin küçümsendiği bir durumda insanı konumlandırmak; onları, sadece hayatın zorlukları içerisinde bir tür istihdama tabi tutmak ve bu nedenle de her bir kişinin emeğinin, işgücü içerisindeki payını ehemmiyetsiz kılmak kesinlikle kaybedilmiş bir zaman ve konuşmadır.

Kanımca, bu konu ile ilgili, oldukça adil bir biçimde iki temel varsayım öne sürebilirim.

Birincisi, insanlığın varoluşu ve bütünsel varlığını devam ettirebilmesi adına, gıda ihtiyacı somut bir gerçekliktir.

İkinci olarak ise, cinsiyetler arası tutkunun varlığı da somut bir gerçekliktir ve bu, hemen hemen şimdiki bütün durumlarda da geçerliliğini sürdürmektedir.

Bahsedilen bu iki yasa, insanlık hakkında herhangi bir bilgiye sahip olduğumuzdan bu yana, insanlığın doğasını açıklayan apriorik, sabit ve değişmez yasalar olarak kabul görmektedir. Şimdiye dek bu yasalarda herhangi bir değişiklik görülmedi. Dolayısıyla da, şu anki durumu, sabit ve değişmez olan yasalara göre, evrenin sistematiğini ilk kez düzenleyen ve yarattıklarının, yaşamlarını sürdürebilmeleri için, hala tüm ve çeşitli icraatları yürüten "O Varlık" iktidarı olmaksızın, herhangi bir biçimde bu yasaları inkâr etmeye hakkımız bulunmamaktadır.

Herhangi bir yazarın da, insanoğlunun bulunduğumuz yeryüzünde, eninde sonunda yiyeceksiz yaşayabileceğini düşündüklerini zannetmiyorum. Ancak, Bay Godwin, cinsiyetler arasındaki tutkunun zamanla sönümlenebileceğini öne sürmektedir. Bununla birlikte ise, şu anda, Bay Godwin'in, çalışmasının bu kısmını, bir tür varsayım diyarı içindeki bir sapma olarak de-

ğerlendirmesine rağmen insanlığın mükemmelliği için yapılan en önemli tartışmaların, nerede durması gerektiğini söylemenin zorluğundan ve zaten hali hazırda bulunan azılı bir durumdan çıkarılan büyük ilerlemelerin bir tasarımı tarafından çizildiğini, söylediğini açıklamaktan daha fazla geri çekilmeyeceğim. Fakat cinsiyetler arası tutkunun ve arzunun yok olmasını doğrulayabilecek olan, en azından şimdiye kadar yapılmış, herhangi bir gelişme bulunmamaktadır. Şu andan doğru, iki bin ya da dört bin yıl öncesinde de olduğu gibi, bugün de hala aynı şekilde devam eden bir gerçeklikten bahsetmekteyim. Tabii her zaman olduğu gibi bazı istisnalar bulunabilir ancak bu istisnaların niceliksel manada sayısı artmadığından, sadece istisnalardan doğan ve bu istisnaların da zamanla kural haline geleceği ve kuralların da istisna olacağı sonucuna varabilmenin çok da felsefi olmayan bir tartışma modu olduğu konusunda kesinlikle emin olmalıyız anlamı çıkarılabilir.

O zaman benim önermemi doğru kabul ettiğimizde; nüfusun gücünün, süresiz olarak, dünya üzerindeki yaşamın sürdürülebilirliğinin üretilmesi gücünden daha büyük olduğunu söylemekten çekinmemeliyim.

Nüfus, kontrol edilmediğinde, geometrik bir oranda artar. Yaşamı sürdürme eylemi ise yalnızca aritmetik bir oranda artar. Rakamlarla hafif bir aşinalığa sahip olunduğunda, ikinci önermeye kıyasla, ilkinin gücünün yoğunluğunun daha fazla olduğu görülecektir.

İnsanoğlunun yaşamı için gerekli olan gıdanın sağlayıcısı olan doğa yasaları gereğince, bu iki eşitsiz gücün yaratacağı etkiler eşit bir seviyede tutulmalıdır. Diğer bir deyişle, bu açıklama, geçim zorluğundan kaynaklanan nüfus üzerinde sürekli ve sağlam kontrollerin yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu zorluk hali ise bir yerde azalmalı ve toplumun büyük bir kısmı tarafından da keskin bir biçimde hissedilmelidir.

Hayvanlar ve bitkiler âleminde ise, doğa ana, yeşeren hayatın tohumlarını en bol bir şekilde ve en cömert bir elle dağıtmıştır. Doğa ana, bu krallıkta, nispeten bir tür tasarruf sağlamakta ve hayvanları ve bitkileri yetiştirmek için gerekli olan besini de bu tasarrufla elde etmekteydi. Bu küçücük yeryüzünde bulunan varoluşun filizleri, bol yiyecek ve birkaç bin yıl boyunca milyonlarca dünyayı doldurmaya yetecek olan ve boylu boyunca yayılmak için geniş mekânsallıkları da içermektedir. Her yeri saran tabiatın gereksinimleri ya da buyrukları ise, bunları, daha önceden öngörülen bazı sınırlar dâhilinde kısıtlar. Elbette ki, hayvanların ve bitkilerin ırkı da bu yüce ve kısıtlayıcı yasa karşısında azalır. İnsanoğlu ırkı ise aklı ve düşünme kabiliyeti olsa dahi, herhangi bir çaba ile bu yasadan kaçamaz. Hayvanlar ve bitkiler arasındaki bu kısıtlayıcı yasalar karşısındaki etkiler; tohum israfı, hastalık ve erken ölüm şeklinde gerçekleşmektedir. İnsanlar arasındaki etkileri ise mutsuzluk ve ahlaksızlık biçiminde ortaya çıkmaktadır. Önceki deneyimlenen mutsuzluklar, kesinlikle bunun gerekli bir sonucudur. Ahlaksızlık ise, yüksek derecede olası bir sonuçtur ve dolayısıyla da bunun egemen olduğu durumları sıklıkla görmekteyiz. Ancak, belki de, bunun kesinlikle gerekli bir sonuç olarak nitelendirilmemesi gerekir. Ne de olsa erdemli olmanın çetin sınavı, tüm günahların cezbedici doğasına ve şeytani kötülüklere karşı direnmektir.

Nüfusun ve yeryüzündeki üretim güçlerinin bu doğal eşitsizliği ve doğanın sürekli olarak bunların etkilerini eşit tutma gerekliliğinden doğan büyük yasa, toplumların mükemmelliği için –benim adıma– üstesinden gelinemeyecek bir zorluğu da barındırmaktadır. Diğer bütün argümanlar, bununla karşılaştırıldığında çok hafif, önemsiz ve alt düzey bir düşünme biçimine denk düşmektedir. Söz konusu tüm hareketli ve devinim dolu doğaya hâkim olan bu yasanın ağırlığından, herhangi bir insanın kaçabilecek bir yolu olduğunu görmüyorum. Hiçbir hayalci

eşitlik, en yüksek derecede olsa dahi, hiçbir tarımsal düzenleme, bu baskıyı sadece bir yüzyıl için bile ortadan kaldıramaz. Dahası, bu baskı, sonuç olarak, bir toplumun olası varlığına karşı belirleyici olmakta ancak toplumun bütün üyeleri bu baskıyı çok fazla düşünmemeli ve rahat, mutlu ve görece keyifli vakitler geçirerek yaşamalı ve de kendileri ve aileleri için geçim araçlarının sağlanması konusunda hiçbir endişe hissetmemelidirler.

Nihai olarak, eğer kurumlar adil ve eşit davranabilirlerse, söz konusu tartışma, insanoğlunun mükemmelliği karşısında kesinleşmiş olur.

Böylece argümanın temel hatlarını çizmiş bulunmaktayım, ancak bu konuyu ileriki bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğim ve bence tüm bilgilerin gerçek kaynağı ve temeli olan bu deneyim, her zaman ve değişmez olarak tartışmanın doğruluğunu teyit edecek bir bulguya erişecektir.

II

Nüfusta ve gıda maddesi artışında ortaya çıkan farklı oran– Bunların artış oranlarındaki farklılığın gerekli etkileri– Toplumun alt sınıf koşulları içerisinde, nüfus ve gıda maddesi tarafından üretilen dalgalanma– Bu dalgalanmanın beklenildiği gibi gözlemlenememesinin sebepleri– Denemenin genel argümanının dayandığı üç önerme– Bu üç önermeye değinilerek incelenen insanlığın içerisinde var olduğu bilinen farklı evreler.

Daha önce, nüfusun kontrol edilmediğinde, geometrik bir oranda arttığını ve aritmetik oranda ise bu faktörün, insanlığın geçimini artırdığını söylemiştim.

Şimdi, bu konumlandırmanın ne denli haklı olabileceğinin açıklanmasını inceleyelim. Kanımca, hiçbir devlet, şimdiye kadar (en azından bizim hesaba kattıklarımız arasında) saf bir ahlak ve geçinme düzeninin iyi halinde, alt sınıflar arasında erken evliliklerin var olup olmadığının kontrol edilmediği ve ailelerine iyi bir hayat sağlayamamaktan korkan veyahut üst sınıflar arasında ise mevcut hayat standartlarında bir gerileme olmasından çeki-

nenlerin bulunduğu bir şekilde var olmadı. Sonuç olarak, henüz bildiğimiz kadarıyla hiçbir devlet, nüfusun gücünü, mükemmel bir ölçüde, özgürlük haliyle kendiliğinden saf dışı bırakamaz.

Evlilik hukuku, kurumsallaşmış olsun ya da olmasın, doğanın prensipleri ve erdemli olma hali, kadınlara erkeklere nazaran daha erken eklemlenmiş gibi görünmektedir. Talihsiz bir seçim durumunda, bir 'değişme özgürlüğü'nün bulunduğu varsayıldığında; bu özgürlük hali, nüfusu etkilemeyecektir ta ki yüksek derecede şiddetli bir ahlaki bozukluk ortaya çıkana kadar. Dahası, bu gibi ahlaki bozgunlukların güç bela fark edildiği toplumların ortaya çıktığını da bir düşünün.

Son kertede, yüksek derecede eşitlik ilkesini benimsemiş ve erdemli hareket eden bir devlette, saf bir ahlak anlayışı, bütün her şeye galebe çalacak ve geçim seviyesi oldukça tatmin edici bir seviyede gerçekleşecek ve de toplumun hiçbir parçası, ailelerine iyi bir yaşam standardı sağlama konusunda herhangi bir kaygıya düşmeyecektir. Bununla da kalmayıp, nüfusun gücü, kendisini kontrol etmek için harcadığı çabayı bırakmaya başlayacak ve insan türünün artışı, açık bir şekilde, şimdiye dek bilinen bütün artışlardan daha büyük olacaktır.

Geçim araçlarının fazla olduğu ve buna paralel olarak da geçim düzeyinin görece daha iyi olduğu, halkın daha ahlaki değerlere sahip olduğu ve dolayısıyla da erken evliliklerin Avrupa'daki modern devletlerden daha düşük olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde, nüfus 25 yıl içinde kendisini ikiye katlamıştır.

Bu artış oranını, nüfusun azami gücü yetersiz olsa da, fiili bir deneyimin organik bir sonucu olarak, genel bir kural şeklinde ele alacağız ve diyeceğiz ki, nüfus kontrol edilmediğinde, her yirmi beş yılda bir kendini ikiye katlayacak veyahut da geometrik oranda bir artış gerçekleştirecektir.

Şimdi dünyanın herhangi bir yerinden herhangi bir nokta ele alalım, örneğin bu bir 'Ada' olsun ve söz konusu örneklem

için hangi matematiksel oranların geçim gücünü artıracağını görelim. Böyle bir incelemeye ise, tarımın mevcut durumunu analiz ederek başlayalım.

Bunu ise mümkün olan en iyi politikaların oluşturulmasına, daha çok sayıdaki arazinin bölünmesine ve tarıma büyük oranda teşvikler verilmesine izin verecek olursam, söz konusu 'Ada'nın ürünleri ilk yirmi beş yıl içinde kendisini ikiye katlayabilecektir. Kanımca, herhangi bir kişinin talep edeceği miktar kadar da buna izin verilmeye devam edilecektir.

Önümüzdeki yirmi beş yılda, ürünlerin dört katına çıkabileceğini varsaymak imkânsızdır. Böyle bir varsayım, tarım arazilerinin nitelikleri hakkındaki tüm bilgilerimize aykırı olurdu. Kabul edebileceğimiz en iyi ve en büyük şey ise, ikinci yirmi beş yıllık dilimdeki artışın bugünkü ürüne eşit olabileceğidir. Bundan sonra da, gerçekliğin ötesinde olmasına rağmen, bu varsayımı bir kural kabul edelim ve bu izinle birlikte, büyük bir heyecanla, 'Ada'nın tüm ürünlerinin her yirmi beş yılda, şu anki durumuna eşit bir geçim miktarıyla artırılabileceğini göstereceğine inanalım. En hevesli spekülatörler bile bundan daha büyük bir artışı varsayamayacaklardır. Birkaç yüzyıl içinde de, bu hipotezin gerçekleşmesi halinde, örneklem 'Ada'daki her dönüm arazi bir tür bahçeye dönüştürülecektir.

Bununla birlikte, bu artış oranı da açıkça aritmetiktir.

Dolayısıyla, buna paralel olarak, geçim araçlarının da aritmetik bir oranda arttığı söylenebilir. Şimdi bu iki oranın etkilerini bir araya getirelim.

Söz konusu 'Ada'nın nüfusunun yaklaşık yedi milyon olarak hesaplandığını ve mevcut üretimin de böyle bir sayıyı karşılayacak derecede eşit olduğunu varsayacağız. Şimdi, ilk yirmi beş yıl içinde, nüfus 14 milyona ulaşırdı ve yiyecek miktarı da aynı zamanda ikiye katlanırken geçim araçları da bu artışa eşlik ederdi. Bundan sonraki yirmi beş yıllık dilimde ise, nüfus 28 milyon

olacak ve geçim araçları ise bu nüfusun ancak 21 milyon kadarını karşılayabilecek düzeyde bir eşitlik sağlayacaktır. Bir sonraki dönemde, nüfus 56 milyon olacak ve bu durumda ise geçim araçları bu sayının ancak yarı yarıya kadarki bir oranını yeterli miktarda karşılayabilecek bir düzeye sahip olacaktır. Ve ilk birinci yüzyılın sonunda, nüfus 112 milyona ulaşacak ve bu şartlar altında ise geçim araçları bu sayıdaki bir nüfusun sadece 35 milyonluk kısmını yeterli miktarda doyurabilecek ve dolayısıyla da nüfusun 77 milyonluk bir kısmının gereksinimleri karşılanmamış olacaktır.

Esasen, büyük bir göç; mutlaka, göç edilen yerdeki ya da göç edilmiş olan yerdeki büyük bir mutsuzluğa işaret eder. Ancak çok az sayıdaki kişi; ailelerini, bağlantılarını, arkadaşlarını ve doğdukları memleketlerini terk edip daha önce deneyimlenmemiş yabancı bir iklimde bir yerleşim yerinde yaşamayı bilinçli bir biçimde isteyebilir.

Fakat söz konusu argümanı daha genel bir hale getirmek ve göçün kısmi görünüşü tarafından daha az kesintiye uğramasını sağlamak için, belli bir noktayı baz almak yerine tüm dünyayı ele alalım ve nüfusa yönelik sınırlamaların evrensel olarak kaldırıldığını varsayalım. Eğer dünyanın insanoğlunun geçimi için sağladığı destek, her yirmi beş yılda bir, şu an için tüm dünyada üretilen eşit bir miktar tarafından arttırılacak olursa, bu durum dünyadaki üretim gücünün kesinlikle sınırsız olmasını sağlayacaktır. Dahası bu tür bir artış oranı, insanoğlunun harcayabileceği herhangi olası bir emekten daha büyük bir 'şey' olacaktır.

Dünyanın mevcut nüfusunu, herhangi bir sayı (milyon) şeklinde ele alalım; örneğin, insan türünün artış oranını (geometrik) -1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, 512... vs. ve buna paralel olarak da geçim oranını ise (aritmetik) -- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10... vs. olarak gerçekleştiğini varsayalım. İki yüzyıl ve bir çeyreklik dilimde, nüfus ve geçim düzeyinin 512'ye 10 olacağı, üç yüzyıl içinde ise bu sayıların 4096'ya 13 olarak değişeceği ve iki bin

yılda ise üretilen ürünler çok büyük bir miktarda artmış olsa dahi, nüfus ve geçim düzeyi arasındaki fark neredeyse hesap edilemez bir hale gelecektir.

Dünya üzerindeki üretimde, ne olursa olsun herhangi bir sınırlama yoktur; üretim sonsuza kadar artabilir ve herhangi bir devredilebilir miktardan da daha büyük olabilir. Ancak hala nüfusun gücü üstün bir emir verme tekeline sahiptir; insan türünün artışı, yalnızca, güçlü zorunluluk yasasının sürekli bir şekilde çalışmasıyla görece daha büyükçe bir güce dair bir kontrol şekli olarak harekete geçerek, geçim araçlarının arttırılmasına uygun olarak orantılı bir konumda tutulabilir.

Bu türlü bir kontrolün etkileri, şimdi göz önüne alınıp hesaba katılabilir hale gelmiştir.

Bitkiler ve hayvanlar arasında bu konunun görünüşü oldukça basittir. Bu cinslerin hepsinin, kendi türlerinin çoğalması ve nesillerinin devamını sağlaması adına güçlü birer içgüdüleri bulunmaktadır ve bu içgüdü, yavru sahibi olma konusunda hiçbir şüphe ya da bir akıl yürütme gerekliliği ile herhangi bir kesintiye uğramamaktadır. Bu nedenle de uygun koşulların olduğu her yerde, artışın gücü ortaya çıkabilmekte ve bundan sonra da, hayvanlar ve bitkiler arasında ve de başkalarının avına dönüşen hayvanlar arasında ortak olan barınma ve beslenme isteği tarafından istenmeyen etkiler bastırılmış olmaktadır.

Bu türden bir kontrolün ise insanlar üzerindeki etkileri daha karmaşıktır. İnsanlar, eşit derecede güçlü bir içgüdü ile kendi türlerinin artmasını sağlayabilirler, ancak akıl yürütme yetisi bu içgüdüye müdahale eder ve insanoğluna bu dünyaya bir can getirirken bu konuda geçim araçlarını yeterli düzeyde sağlayıp sağlamayacağını sordurtarak süreci kesintiye uğratmaktadır. Eşitlik durumu içinde, bu gibi bir soru oldukça basit olurdu. Toplumun mevcut durumunda ise diğer hususlar ortaya çıkacaktır. Dünyaya bir çocuk getirmek, insanoğlunun yaşam standardına

düşürmeyecek mi? Söz konusu kişi, şu anki hissettiği zorluklardan daha büyüğüne maruz kalmayacak mı? Bu durumda oluşan, daha fazla çalışma yükümlülüğü ile başa çıkabilecek mi? Ve eğer, bu kişi, geniş bir aileye sahipse, onun azami gayretleri ailesine yeterli düzeyde bir destek olabilmesini sağlayacak mı? Çocuğunu eski püskü giysiler ve sefalet içinde olduklarını görmeyerek, çocuklarına veremeyeceği ekmek için yaygara çıkarmayabilir mi? Ve, bu durum, insanın bağımsızlık hakkının gerekliliğinin indirgenemez olduğunu ve herhangi bir yardım için sadaka makinesine mecbur kalabileceğini göstermeyecek mi?

Bu düşünceler, tüm uygar uluslarda doğanın emirlerinin kadınlara daha erken eklemlenmesinin bir sonucu olarak, çok büyük sayıların önlenmesi ve fazla nüfusun kesinlikle engellenmesi için hesaba katılmaktadır. Bu türden bir kısıtlama, kesinlikle değilse de neredeyse bir zorunluluk olarak ahlaksızlığı doğurur. Ancak tüm toplumlarda, hatta en ahlaksız olanlarda bile, herhangi bir ahlaka ve erdeme bağlı olma eğilimi o kadar güçlüdür ki nüfusun artışına yönelik sürekli bir çaba hali mevcuttur. Söz konusu sürekli çabalar ve sürekli gayretler, toplumun alt sınıflarının sıkıntı çekmesine ve durumlarının, büyük ölçüde, kalıcı olarak iyileştirilmesini önleme eğilimindedir.

Bu etkilerin üretilme biçimi şu şekildedir: Herhangi bir ülkedeki geçim araçlarının, kendi halkını kolayca ve eşit biçimde desteklediğini varsayalım. En kusurlu toplumlarda bile hareket ettiği tespit edilen nüfusa yönelik sürekli çaba, geçim araçları artmadan önce insan sayısını yani nüfusu artırmaktadır. Daha önce 7 milyonu destekleyebilen yiyecek miktarı, 7,5 milyon arasında ya da 8 milyon arasında bölünmüş olacaktır. Sonuç olarak ise, yoksullar, çok daha kötü şartlarda yaşamak zorunda kalacak ve birçoğu da türlü ve şiddetli sıkıntılara düşecektir. Aynı zamanda, piyasadaki iş kapasitesinin oranını aşan işçi sayısı da, emeğin fiyatının düşüş eğilimine geçmesiyle birlikte yiyecek ve içeceklerin

fiyatlarının da aynı zamanda yükseliş eğilimine geçmesine neden olacaktır. Bu yüzden, emekçi, en azından daha önce kazandığı gibi kazanmak için daha fazla çalışmak durumunda kalacaktır. Bu türlü bir sıkıntı dönemi boyunca, evlilikten vazgeçme ve bir aileyi geçindirmenin zorluğunun büyüklüğü de nüfusu durdurma seviyesine getirecektir. Bu sırada ise, emeğin bu denli ucuz oluşu, yığınla işçi varlığı ve bunların aralarında yükselen bir endüstrinin gerekliliği; tarım işindekileri, kendi topraklarında daha fazla emek kullanmaya, taze toprağı dönüştürmeye ve nihayetinde geçim araçlarının belirlenen döneme kıyasla nüfus oranı ile eşit duruma gelene kadar zaten işlenmiş olanları da gübrelemeye ve daha fazla geliştirmeye teşvik edecektir. İşçinin mevcut konumunun yine de hoş görülebilir olması hali, nüfusa ilişkin kısıtlamaların bir dereceye kadar gevşetilmesine ve mutluluğa ilişkin geriye ve ileriye doğru hareketlerin tekrarlanmasına sebep olacaktır.

Bu türden bir dalgalanma, pek tabii, sığ gözlemciler tarafından fark edilmeyecektir ve hatta en keskin zekâya sahip olanlar için bile bu dönemi hesaplamak zor olacaktır. Yine de tüm eski ülkelerde bu tür dalgalanmalar, çeşitli aykırı sebeplerden olsa da, daha önce belirttiğimden daha belirgin ve çok daha düzensiz bir şekilde var olduğundan, konuyu derinlemesine düşünen hiçbir gözlemci kişi için söz konusu dalgalanma açıklamasına ilişkin herhangi bir şüphe duyamaz.

Söz konusu dalgalanmanın neden daha az belirgin olduğu ve de doğal olarak beklenenden daha az bir tecrübeyle doğrulanmasının birçok nedeni ortaya çıkmaktadır.

Bunun bir temel sebebi, sahip olduğumuz insanlık tarihinin, aslında, salt üst sınıfların tarihi olduğu gerçeğidir. İnsanlığın bu gerileme ve ilerleme hareketlerinin ağırlıklı olarak yer aldığı kısmında, örf ve adetlerine bağlı az sayıdaki kişiye sahibiz. Bu türden bir insanın ve bir dönemin tatmin edici bir tarihini, uzun bir yaşam süresince gözlemleyen bir zihnin, sürekli bir biçimde

dikkat etmesini gerektirir. Soruşturmanın bazı nesneleri; yetişkinlerin sayısı ve evliliklerin sayısının oranının ne olduğu, evlilik bağına getirilen sınırlamalar neticesinde ahlaki değerlerin ne derecede bir uzama sahip olduğu, toplumun en sıkıntılı bölümünün çocukları ile görece daha kolay yaşayan çocuklar arasındaki karşılaştırmalı ölüm hızı oranının ne olduğu ve emeğin gerçek fiyatındaki değişimlerin neler olduğunu ve de belirli dönemdeki farklı zamanlarda, toplumun daha alt sınıflarının kolaylık algısı ve mutluluğu ile ilgili gözlemlenebilir farklılıkların nelerden oluştuğu gibi sorunsalları içermektedir.

Böyle bir tarih, nüfus üzerindeki sürekli kontrollerin nasıl yapılacağına da açıklık getirmekte ve muhtemelen daha önce bahsedilen geriye ve ileriye doğru gidişin varlığını da bir taraftan ispatlamaktadır. Ancak bu tarz titreşimlerin ve dalgalanmaların zamansal trendi, birçok kesintiye sebep olabilecek faktörlerden dolayı mutlaka düzensiz bir halde bulunmaktadır. Örneğin, bazı üreticilerin üretim sektörüne girişleri veya başarısızlıkları, tarımsal sektöre olan girişimlerin az ya da yaygın ruh hali, bolluk ya da kıtlık yılları, savaşlar veya öldürücü salgın hastalıklar, yoksulları koruma yasaları ve emtia piyasasının oransal olarak genişletilmesi olmadan emeği azaltma süreçlerinin keşfi gibi ve özellikle de emeğin nominal ve gerçek fiyatı arasındaki farkın belki de bu dalgalanmayı, ortak görüşten gizlemeye katkıda bulunan diğer sebeplerden daha fazla etkilemektedir.

Yiyecek ve içeceklerin nominal fiyatlarının aşamalı bir şekilde artışı esnasında, evrensel olarak emeğin nominal fiyatının düştüğü –fakat biz biliyoruz ki çoğu zaman bu fiyat da aynı kalmaktadır– çok nadiren görülebilen bir gerçekliktir. Bu aslında, emek fiyatındaki gerçek bir düşüşü işaretlemektedir ve bu dönem boyunca, toplumun alt sınıflarının düşük standartlarının zamanla daha da kötüye gittiğini ve şartların daha da zorlaştığını göstermektedir. Fakat çiftçiler ve kapitalistler ise gerçek bir ucuzluktan

kaynaklı zenginleşme sağlamaktadırlar. Aynı zamanda, çiftçi ve kapitalistlerin bu şekilde artan sermayeleri de daha fazla sayıda işçi istihdam etmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla işin kendisi, bol miktarda ve verimli olabilir ve emeğin fiyatı da paralelinde yükselebilir. Ancak emek piyasasında özgürlük istenmektedir. Bu durum, az ya da çok bütün topluluklarda hem mahalle yasalarından hem de zenginler arasındaki düzenin tesisinin genel sebebinden kaynaklanmaktadır. Dahası yoksullar arasındaki zorluk, emeğin fiyatının doğal bir periyotta yükselmesini önlemek ve bunu biraz daha uzun bir süre boyunca; belki bir yıla, kıtlığa kadar, çok fazla yaygaranın olduğu zamanda ve gerekliliklerin çok açık olduğu dönemlerde emeğin fiyatını en azından olduğu haliyle tutmak adına çalışır.

Dolayısıyla, emek fiyatındaki değişimlerin gerçek nedeni gizlidir ve zenginler bunu, bir yıllık bir kıtlık sürecini göz önüne alarak, yoksullara; bağışlama veya hibe etme davranışını, bir tür şefkat ve merhamet simgesi olarak kullanırlar. Bolluk ve refah dönemine tekrar dönüldüğünde ise, tüm şartların en akıl almaz şekli ile kendilerini şımartabilirler ve küçük çaplı bir kabul edememe durumu ortaya çıktığında ise fiyatların çok önceden yükselmiş olması gerektiğini ancak kendi haksız komplolarından kaynaklandığında da fiyatların yeniden düşeceğini söylerler.

Fakat haksız sebepler tarafından beslenen zenginler, yoksullar arasındaki sıkıntılı ve zorlu dönemlerin uzatılmasına çoğunlukla katkıda bulunurlar. Dahası, toplumun hiçbir olası biçimi, eşitsizliğin olduğu bir devlette ya da her şeyin eşit olduğu bir devlette, insanlığın büyük bir bölümü için cereyan eden sefalet halinin sürekli ilerleyiş hareketini engelleyemez.

Bu gerçekliğin üzerinde durduğu teori, bana öylesine açık geliyor ki, hangi kısmının inkâr edilebileceğini ve reddedilebileceğini tahmin edebilmem için kendimi kaybetmiş olmalı ve ne diyeceğimi şaşırmış bir halde olmalıyım.

Söz konusu nüfusun, geçim araçları olmadan artamayacağı önermesi, hiçbir açıklamaya veyahut da örnekleme ihtiyaç duyulmadan kanıtlanmış bir gerçekliktir.

Bununla birlikte nüfus, geçim araçlarının olduğu her yerde sürekli olarak artacaktır. Şimdiye kadar var olan bütün insanlık tarihi de bu önermeyi fazlasıyla ispatlamış ve ispatlamaya devam edecektir.

Nüfusun bu üstün gücü, sefalet ya da ahlak bozukluğu üretilmeksizin kontrol edilemeyeceğini, insan hayatındaki bu türden kötü durumların ve bunları üreten fiziksel nedenlerin devam etmesinin ise, bu durumun çok fazla ikna edici bir tanıklık üretilmesini sağladığı da görünmektedir.

Fakat söz konusu üç önermenin geçerliliğini daha iyi anlamak ve de bunları saptamak için, insanlığın, şimdiye dek, sahip olduğu bilinen farklı türden devletlerini inceleyelim. Bence, bu önermelerin tartışılmaz gerçeklikler olduğuna bizi ikna etmek için üstünkörü bir inceleme bile yeterli gelecektir.

III

Azılı ve avcı devletler kısaca gözden geçirildi– Çoban devleti'ni ya da Roma İmparatorluğu'nu deviren barbar kabileleri– Nüfus gücünün geçim araçlarına üstünlüğü– Kuzey Göç'ün büyük akışının nedeni.

Avlanmanın, en temel meşguliyet olduğu ve yiyecek elde etmenin tek biçimi olan geçim araçlarının genişçe bir alana yayılmış ve dağılmış olduğu insanlığın en kaba devlet şekillerinde, karşılaştırmalı nüfus oranı, mutlaka ama mutlaka, seyrek olmalıdır. Cinsiyetler arası duyulan tutku düşünüldüğünde, Kuzey Amerika yerlileri[1] arasında duyulan bu türden bir tutkunun –diğer bütün ırklar düşünüldüğünde– daha az ateşli olduğu söylenebilir. Yine de bu türden bir ilgisizliğe ve duygu azlığına rağmen, nüfusa ilişkin çabalar konusunda bu insanlarda bile, her zaman nüfusu destekleyen araçlardan daha büyük bir katkının var olduğu

1 Ya da Kuzey Amerika Kızılderilileri, bugünkü Grönland, A.B.D. ve Kuzey Meksika'daki yerli grubudur.

da görünmektedir. Bu kanı, kabilelerin herhangi verimli bir yere yerleştikçe ve av konusunda daha verimli kaynaklardan beslendikçe, nispeten hızlı gerçekleşen bir nüfusun oluşmaya başlamasından kaynaklanmaktadır ve bazı yerli ailelerin, herhangi bir Avrupai yerleşkenin yakınlarında ikamet ettiği sıklıkla belirtilmekte ve bu şekilde yerli aileler daha kolay ve uygar bir yaşam tarzını benimsemektedir. Bu şekilde, bir kadın, 5-6 ya da daha fazla çocuk yetiştirebilmektedir. Ancak, yabani ve barbar devletlerde ise, bir ailede yetişen en fazla 1 ya da 2 kişinin büyüyüp erişkinliğe ulaştığı nadiren görülmüştür. Aynı türden gözlem, Cape[2] yakınlarındaki Hotanto (Hottentots)[3] kabilesinde de yapılmıştır. Bu gerçekler, avcı uluslardaki nüfusun üstün gücünün, geçim araçlarının üzerinde olduğunu ispatlamaktadır ve bu güç, özgürlük ile birlikte hareket etmeye başladığında her zaman kendini göstermektedir.

Bu gücün, kontrol edilebilir olup olmadığını ve etkilerinin ise sefalet ya da ahlak bozukluğu olmaksızın geçim araçlarına eşit olup olmadığı sorgulanmaya devam edilmektedir.

Kuzey Amerika yerlileri, bir tür halk olarak adlandırılabilirken, haklı olarak, özgür ve eşit bir halk oldukları konusunda aynı şeyleri söylemek pek de mümkün görünmemektedir. Elimizdeki tüm verilerde, gerçekten de, diğer yabani/barbar ulusların birçoğunda kadınlar, erkeklere oranla daha çok köleleştirilebilir bir biçimde temsil edilmekte; uygar ülkelerde ise aynı ikilik durumu, yoksullar ve zenginler olarak somutlaşmakta; diğer bir deyişle, bu gibi ülkelerdeki yoksullar, zenginlere oranla daha çok köleleştirilebilir bir temsili sergilemektedir. Ulusun bir yarısı diğer yarısına karşı

2 Malthus burada, günümüz Güney Afrika kıtasında bulunan Cape Town şehrini işaretlemektedir.

3 Güney Afrika'da bulunan Cape Town eyaletinin yaşayan en eski kavmidir. Aynı bölgede yaşayan Buşman'lara oranla daha açık tenli bir zenci kabilesi olan Hotanto'lar; daha uzun, gür saçlı ve hayvancılıkla geçinen bir toplumdur.

"Köle"[4] gibi görünmekte ve belli başlı nüfus düşüşlerini kontrol eden sefalet, her zaman olduğu gibi, toplumların görece daha düşük kısımlarının üzerine düşmektedir. En basit aşama olarak görünen insanoğlunun bebeklik dönemi, büyük bir önem arz etmektedir. Ancak kadınların veremeyeceği bu türden gerekli bir dikkati tolere edebilmek adına, sık sık yer değişikliklerinin gerçekleşmesine ve bu yer değişimlerinin ise sıkıntı ve zorlukların doğmasına sebep olmasına ve de toplumları yöneten zalim ve acımasız lord'ların (toprak sahipleri) kabul törenleri için ise her şeyin hazırlanması gerekliliği konusundaki sürekli ve aralıksız angarya işlere mahkûm etmektedir. Kadınların, yine bazen, gebelik sırasında veya doğumdan sonra sırtında taşıdığı çocuklarıyla iş yapmasından kaynaklı olarak, sıklıkla, doğumların, kadının düşük yapmasıyla sonuçlanmasına ve en sağlıklı bebeklerin bile olgunluk aşamasına erişmesini önlemesine sebep olmaktadır. Barbarlar arasında süregelen aralıksız savaş ise, yaşlı ve çaresiz ebeveynleri çalışmak zorunda bırakmakta ve böylece de doğanın ilk duygularının ihlal edildiği bu türden gerekçeleri de kadının yaşadığı zorluklara eklemlemektedir. Oluşan bu resimde de dolayısıyla, bir parça sefalet lekesinden fazla özgür görünmeyecektir. Barbar bir ulusun mutluluğunu değerlendirmeye ve bu mutluluğu hesap etmeye çalışırken, gözlerimizi yalnızca hayatın en güzel ve en verimli dönemindeki bir savaşçıya odaklamamamız gerekmektedir: bu savaşçı yüz kişiden birisidir: bir centilmen ve soylu bir adamdır ve en önemlisi bu adam şanslı bir adamdır. Bu şans, savaşçının lehine gerçekleşmiş ve daha evvelinde ise, onun koruyucusu sayılabilecek yetenekleri, kendisinin bebeklikten erişkinliğe kadar sayısız tehlikeyle çevrilmiş olmasına karşın, bu türden girişimlerin başarısız olmasına ve söz konusu şansının

4 "Helot" kelimesi esasen, Sparta'nın egemenliği altında bulunan Lakonia ve Messinia bölgelerindeki halkın büyük bir çoğunluğunu oluşturan ve özgür olmayan bir kesimi temsil eden bir toplumun adıdır. Metin içindeki kullanımı ise bu halkın özgür olmamasına yapılan atıfla aslında "köle" olarak anlam kazanmaktadır.

onu korumasına sebep olmuştur. Böylelikle, iki ulus arasındaki doğru karşılaştırma noktaları, birbirlerine cevap verebilmeleri için birbirine en yakın görünenlerin sıralanması gibi görünmektedir. Böyle bir bakış açısı içerisinde, ben, hayatın en güzel ve en verimli dönemlerindeki centilmenler ile savaşçıları, çocukları ve yaşlıları ve de uygar devletlerdeki toplumun alt sınıflarını karşılaştırmalıyım.

Bu kısa derlemeden veya daha da doğrusu, avcı uluslardan elde edilen verilerden, söz konusu toplumların nüfuslarının besin kıtlığından kaynaklı bir zayıflık sergilediğini ve gıdaların bol miktarda bulunması halinde ise nüfusun, hızlı bir şekilde artacağını ve de barbarlar arasındaki ahlak bozukluğu sorununun saf dışı bırakılması halinde ise, sefaletin nüfus gücünü bastıran bir kontrol olarak ele alınabileceğini ve bunun etkilerinin de geçim araçlarına eşit tutulmasının korunmasını sağlayan bir kontrol mekanizması olmasını sağlayacağı çıkarımını, belki daha sonrası için düzgün bir biçimde yapamayacağız. Hakiki gözlem ve deneyim, birkaç yerel ve geçici istisnalar dışında, bu türden bir kontrolün şu anda bütün barbar uluslar için değişmeksizin geçerli olduğunu ve bu teorinin bin yıl öncesinde de neredeyse eşit bir güce sahip olduğuna işaret ettiğini ve bu nedenle de, söz konusu teorinin geçerliliği, belki de, bundan bir bin yıl daha etkisini sürdürebilir. Daha sonra ise bu geçerlilik de tarihin sayfalarında kaybolacaktır.

Bir sonraki nesil olan çoban ulusları arasında hâkim olan görgü ve alışkanlıklar göz önünde bulundurulduğunda, biz, esasen, barbar devletlerden bile daha bilgisiz bir durumda olduğumuz görünmektedir. Ancak söz konusu bu uluslar, geçim arzusundan doğan genel sefalet parselinden bir türlü kurtulamıyorlardı ve Avrupa ve dünyadaki tüm en adil ülkeler de buna yeterli bir tanıklık yapmaktadır. Arzu, İskit[5] çobanlarını, doğal buluşma yerlerinden

5 Tarihsel metinlerde "Sakalar" olarak da geçen ve kökenleri konusunda hala bir görüş birliğine ulaşılamayan İskitler'in, çoğunluk tarafından bir Türk kavmi olarak kanıksandığı ve bir Orta Asya kavmi olarak nitelendirildiği görülmektedir.

başka yerlerde de tıpkı pek çok açlık çeken kurtların avlarını araması gibi bir arayışa doğru dürtüledi. Bütün bu güçlü sebepler tarafından etkin hale geçen Barbarlar, kuzey yarımkürenin tüm noktalarından geçmiş gibi görünmektedirler. Körpe karanlık ve terörün birbirlerine sarılmış gibi toplanması, birleşmiş tüm bu yığınlar, İtalya'nın güneşini örtülemiş ve bu tip bir evrensel gecede, bütün dünyayı batırmıştır. Dünyanın bütün bölgelerinde ve en güzel yerlerinde bile çok derinden ve öylesine uzun hissedilen bu muazzam büyüklükteki etkiler, nüfusun üstün gücünün basit nedeni ile geçim araçlarına kadar izlenebilir.

Otlak ve çayır arazisi üzerinde bulunan bir ülkenin, kendi yerlilerini, verimli topraklarda bulunan ülkelerdeki gibi destekleyemeyeceği bilinen bir gerçekliktir. Fakat çoban ulusları bu denli dehşetli kılan şey, sahip oldukları gücü hep birlikte kullanmaları ve bu gücü ise sıklıkla kendi sürüleri için yeni çayır alanları aramak için hissettikleri zorunlu bir güç olarak görmeleridir. Büyükbaş hayvan açısından zengin olan kabileler için doğrudan doğruya bol miktarda yiyecek ve besin hali hazırda vardı. Bunlardan yaşça daha büyük olanları bile, mutlak bir zorunluluk durumunda bir çırpıda yenilgiye uğratabilirdi. Kadınlar, avcı toplumlara oranla, burada görece daha kolay bir yaşam sürmekteydi. Erkekler ise, toplu bir halde bulundukları zaman gözü pek ve kendi büyükbaş hayvanlarının yerini değiştirmek suretiyle otlak alan temin etme güçleri konusunda güvenilir görünmekteydiler. Bu bütünleşik sebepler, kısa sürede doğal ve değiştirilemez etkisini üretti: Genişleyen bir nüfus. Bu andan itibaren, daha sık ve hızlı bir yer değişimi gerekli bir hale geldi. Daha geniş ve daha yaygın bölgeler arka arkaya işgal edildi. Bunların dört bir yanında ise büyük bir ıssızlık vardı. Arzu ve istek hali, toplumun daha az şanslı üyelerini bir deri bir kemiğe dönüştürdü ve en nihayetinde, böyle rakamların desteklenebilmesinin imkânsızlığı, karşı konulamayacak derecede kanıtlar sunmuş oldu. Daha sonra, genç ve aşılık olabilecek büyükbaşlar, ana

depolardan çıkarıldı ve yerliler, taze ve ayak basılmamış bölgeler keşfetmek ve kılıçlarıyla kendileri için daha mutlu egemenlikler kazanmak için harekete geçti. "Dünya, zaten onlar bir yer seçimi yapmadan önce de bir bütündü". Mevcut sıkıntılardan çekinmeyen, daha adil umutlarla coşan ve yürekli girişimlerin ruhu ile canlanmış olan bu cüretkâr maceraperestler, onlara karşı çıkan herkes için büyük birer düşman haline gelmişlerdir. Aceleyle yerleştikleri ülkelerdeki barışçıl sakinler, böylesine güçlü çaba ve efor saikleri altında hareket eden insanların enerjisine uzun süre dayanamadı. Dahası, kendi kabileleri benzeri herhangi bir kabileye düştükleri zaman, yarışma bir varoluş mücadelesi şekline dönüşmekte ve bu insanlar, ölümün yenilginin cezası olduğunu ve yaşamın ise zaferin ödülü olduğundan ilham alarak umutsuz bir cesaretle savaşmışlardır.

Bu türden vahşi ve barbar yarışmalarda, birçok kavim tamamen yok edilmiş olmalıdır. Bunlardan bazıları, muhtemelen, kıtlık veya açlık gibi zorluklar tarafından mahvedilmişlerdir. Adeta kılavuz bir yıldız tarafından daha mutlu bir yön verilen diğer toplumlar ise, büyük ve güçlü kabilelere dönüşmüş ve de bu dönüşümlerinde, taze ve heyecanlı maceraperestleri daha da verimli toprakların arayışına göndermiştir. Uygun bir mekân ve besin için bu sürekli mücadele ile ortaya çıkan insan yaşamının devasa israfı, göç alışkanlığından kurtulmak için bir dereceye kadar hareket eden nüfusun var olan gücünden daha fazlasını sağladı. Güney'e doğru göç eden kabileler, daha verimli olan bölgeleri, sürekli savaşlarda ve artan geçim araçlarından kaynaklanan niceliksel manada ve güç anlamında elde ettikleri hızlı bir artış sebebiyle kazandılar. En nihayetinde, Çin sınırlarından Baltık kıyılarına kadar uzanan tüm topraklar; Barbarların çeşitli ırkları tarafından, cesur, sağlam ve girişimci, her türlü zorluğu kanıksamış ve savaş halinden hoşnut insanlarla doldurulmuştur. Bazı kabileler ise bağımsızlıklarını sürdürebilmişlerdir. Diğerleri ise kendilerini zafere götüren bazı barbarca standartlar altında yaşamış ve zaferden sonra ise, zaferin kendinden

daha önemli olan mısır, şarap ve petrolün bol olduğu bölgeler, emeklerinin büyük birer mükâfatı olarak kendilerine uzun süreli olarak verilmiştir. Bir Alaric (Vizigot'ların kralı), bir Atilla/ Atila (Hun İmparatoru) veya bir Zingis Khan (Genghis Khan veya Cengiz Han) ve bunların etraflarındaki diğer yöneticiler, yoğun fetihlerin kendilerine getireceği şan, şöhret ve ün adına savaşabilirler. Ancak, Kuzey Göç'ün büyük gelgitini etkin hale getiren esas sebep, Çin, İran, İtalya ve hatta Mısır'a karşı farklı periyotlarda süregelen ilerlemeye de etkisini aksettiren şey besin kıtlığıydı ve bir nüfus, onu destekleyen geçim araçlarının önüne geçti.

Toprakların genişliğine oranla, herhangi bir dönem çerçevesindeki mutlak nüfus, işgal edilen bazı bölgelerin verimsiz doğası hasebiyle büyük olamazdı; ancak, insan türünün olabilecek en hızlı şekilde yükselişe geçtiği de görünmekte olup; bunlardan bazılarının, savaş tırpanı ya da kıtlık tarafından biçilmiş gibi hızlı olduğu; bazılarının ise, güllerin açışında olduğu gibi kendi yerlerini niceliksel olarak artırdığı görünmektedir. Bu cesur ve aynı zamanda az gelişmiş barbarlar arasında, modern devletlerde olduğu gibi, geleceğin zorluklarından korkan nüfus, büyük bir olasılıkla ancak küçük oranlarda kontrol edilebildi. Yer değiştirerek bulundukları durumları iyileştirmeye yönelik haklı bir umut, sürekli bir yağma beklentisi, sıkıntı halinde ise çocuklarını köle olarak satma gücü, barbarca karakterin doğal bir şekilde sahip olduğu dikkatsiz hareketlerine katkıda bulundu. Bunların hepsi ise daha sonra, kıtlık veya savaş tarafından belli oranlarda bastırılmış olan nüfusu, artırmaya yönelik bir komplo olarak görünmektedir.

Herhangi eşitsiz koşulların bulunduğu ve çoban ulusları arasında da kısa bir süre içinde yerini alacak olan, yiyecek ve içecek kıtlığından kaynaklanan sıkıntılar, toplumun en az şanslı üyelerince hissedilecektir. Bu sıkıntı, çoğunlukla kadınlar[6] tarafından

6 Malthus, hemen hemen bütün metin boyunca, bir kadın-erkek ayrımı üzerine kurgu geliştirmiş görünmektedir. Bu ikiliği oluştururken ise zih-

hissedilmekte; örneğin, kocalarının yokluğunda geçici yağmalara maruz kalmakta ve de kocalarının beklenen dönüşlerinde ise sürekli olarak bir hayal kırıklığına uğradıkları belirtilmektedir.

Ancak, bu insanların yaşamlarında geçirdikleri dakikaları ve yaşanmış tarihe dair yeterince bilgiye sahip olmaksızın, gıda ve besin isteminin sıkıntısının nereden geldiğini tam olarak belirleyebilmek ve insanların genelde bu durumu ne ölçüde hissettiklerini anlamak için; kanımca, çoban ulusların, göç ya da herhangi başka sebeplerden dolayı geçim araçlarını artırabildiği ve daha sonraki nüfusun kontrol edilebildiği ve şu anki nüfusun ise sefalet ve ahlak bozukluğu tarafından, geçim araçları ile eşit düzeyde tutulduğu dürüst bir biçimde söylenebilir.

Çünkü,[7] nüfusu daima kontrol eden bir mekanizma olarak, kadınlara ilişkin olarak herhangi kötü bir davranış kalıbının gelenekselleştirildiği kabul edilmelidir. Bence, savaşa karar veren ve onu yöneten kurul da ayıplıdır ve bunun etkisi ise bedbahtlıktır fakat hiç kimse de yiyecek isteminin ve arzusunun bu sefil halinden şüphe edemez durumdadır.

ninin en derinlerinde, apriorik olarak biyolojik referansların bulunduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Kendi yaşadığı dönem de düşünüldüğünde bu kanıya sahip olmaması için de bir sebep bulunmamaktadır. Kadınların erkeklere oranla, özellikle fizyolojik manada, daha zayıf kas yoğunluğuna sahip olması ve bu zayıflıktan kaynaklı olarak da, fiziki güç gerektiren işlerde geri planda kalmalarına sebep olmuştur. Ayrıca, ilkel kabilelerde ve özellikle de anaerkil dönemlerde, doğanın her şeyi belirleyen olarak sahnede olması ve insanoğlunun belirlenen durumundaki konumunda, Malthus, kadınların biyolojik geride kalmışlığı yüzünden toplum tarafından ötekileştirildiğine inanmaktadır.

7 Günümüz akademik yazım kuralları çerçevesinde hiçbir şekilde –çünkü olan edat, cümle başında kullanılamaz. Ancak metnin yazıldığı 18. yüzyıl koşullarına sadık kalmak misyonuyla, cümle yapısı muhafaza edilerek türkçeleştirilmiştir.

IV

Uygar ulus devletleri– Avrupa'nın Julius Caesar zamanından çok daha nüfuslu olmasının olasılıkları– En iyi nüfus kriteri– Nüfus hesaplamasında yardımcı olması için önerdiği ölçütlerde, Hume'un olası tahmin hatası– Avrupa'nın pek çok eyaletinde şu anda nüfusun yavaş bir biçimdeki artışı– Nüfusun kontrolünde iki temel prensip– İlk veya önleyici kontrol ilkesi, İngiltere örneği üzerinden incelendi.

İnsanoğlunun bir sonraki durumunu, önümüzdeki soruya ilişkin olarak incelediğimizde, mera ve otlak alanların bazı oranlarda değişik varyasyonlarını içeren karışık devletler içerisinde, en uygar olan ulusların daima hayatta kaldığını gözlemledik. İncelememiz bu bağlamda, gündelik hayatta çevremizde gördüklerimizle, gerçek tecrübelerle ve her insanın gözlem kapsamına giren gerçeklerle desteklenmeye çalışılacaktır.

Bazı eski tarihçilerin abartılı anlatımlarına rağmen, Avrupa, Fransa, İngiltere, Almanya, Rusya, Polonya, İsveç ve Danimarka'nın başlıca eyaletlerinin bugünkü nüfuslarının, geçmiş zamanlardaki nüfuslarından –daha önce hiç olmadığı kadar–

büyük olduğunu düşünen herhangi bir insanın zihninde, hiçbir şüpheye yer yoktur. İnsanların hep birlikte toplanıp keşfedilmemiş alanlar aramak için birlik halinde hareket etmelerinin ve bu abartmaların en bariz nedeninin de seyrek bir ulus toplumunun bile sahip olması gereken zorlu bir yönünün bulunmasından kaynaklanmaktadır. Eğer bu muazzam görüntü, benzer göçlerin belirli aralıklarında, bir zincir etkisi halinde bunlara eklendiği zaman, Güney'in çekingen uluslarının korkularının, insanları keskin bir biçimde kuşatan bölge olarak Kuzey'i temsil etmesinden dolayı çok fazla şaşırmamamız gerekmektedir. Bugünkü konunun daha yakından ve daha adil bir şekilde bize görünebilmesine olanak sağlayan şey, yapılan çıkarsamaların bu ülkedeki bir kişinin Galler ve Kuzey'den –ki bu ülkeler Birleşik Krallığın en verimli parçalarını oluşturmaktadır– sığır sürüleri ile yolda sürekli bir biçimde karşılaşmalarında olduğu gibi saçma olduğunu anlamamızdır.

Avrupa'nın büyükçe bir kesiminin şu anda, eski zamanlardakinden daha yoğun bir nüfusa sahip olmasının temel nedeni, bu ülkelerdeki halkın sahip olduğu endüstrilerin, bu ülkeleri, insanların geçim kaynaklarının daha büyük bir sayıya ulaşmasına olanak sağlamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü söz konusu iddianın, itiraz edilmemesi gereken bir kanı olarak ortaya konulabileceğini ve bunun da ihracat ve ithalat içerisine dâhil edilmesi için yeterli miktarda toprak bulunduğunu düşünmekteyim. Dahası, lüksün veya da tutumlu alışkanlıkların yaygınlığı için bunların bazı çeşitliliklerine izin vererek, nüfusun sürekli olarak, yeryüzünün düzenli bir şekilde ürettiği besin miktarının oranına dayanmasına olanak sağlamaktadır. Eski ve modern uygarlıkların nüfus kalabalıkları ile ilgili tartışmalarda, sözü edilen ülkelerin ortalama üretim miktarları hakkındaki sorunsal, Julius Caesar zamanında olduğundan çok daha büyük nüfusa sahip olmanın anlaşmazlıkları bir anda çözmüş olduğu gerçeğiyle açık bir biçimde doğrulanmıştır.

Hemen hemen bütün topraklarının tarıma elverişli olması ve bunların büyük bir kısmının yılda iki kere ürün verebilmesi ve dahası da insanlarının oldukça tutumlu bir şekilde yaşamaları ile bilinen Çin'in, dünyadanın en verimli ülkesi olduğuna inandığımızda, alt sınıfların görgü ve alışkanlıkları ve erken evliliklerin teşvik edilmesi konuları ile kendimizi meşgul edip bunları sorgulamayı bırakıp, nüfusun çok büyük olması gerektiği sonucuna kesin olarak varmalıyız. Fakat bahsi geçen sorunlar da –elbette ki– büyük önem taşıyor. Görece alt sınıfa mensup bir Çinlinin geleneklerine dair sadece bir dakikalık geçmişi bile; bir sonraki nüfusa yönelik kontrollerin ne şekilde yürüyebileceğinin belirlenmesinde, ahlakı bozabilen şeylerin neler olabileceğine ve ülkelerin destekleyebileceği kapasitelerinin ötesinde nüfuslarının niceliksel olarak artmasını engelleyen sıkıntıların neler olabileceği gibi soruların cevaplarının bulunmasına en büyük yararı sağlayacaktır.

Hume, antik ve modern ulusların nüfus yoğunlukları üzerine çalıştığı makalesinde, kendi deyimiyle söylemek gerekir ise, gerçeklerle ilgili sebeplerin irdelenmesi konusunda bir soruşturma yaptığında, antik ulusların mevcut nüfuslarına ilişkin bir karara varmasına olanak sağlayan Hume'un genel anlayışında her zaman başvurduğu bazı sebeplerin ne kadar önemsiz olduğunu algılayabildiğini söylemek oldukça zordur. Eğer bunlardan herhangi bir çıkarım yapılacaksa, bu belki de, Hume'un çizdiği şeyin tam tersi olmalıdır. Gerçi ben bu gibi konularda diğer yazarların aksine ilk görüşte en az aldanan bu adama karşı biraz daha çekingen konuşmalıyım. Eğer ben antik uluslardaki belirli bir dönemsellikte, bir aileye sahip olmanın müthiş bir şey olduğu, sonuç olarak da erken evliliklerin çok daha yaygın olduğu ve çok az insanın ise bu durumda bekâr kaldığına dair herhangi bir kanıt bulabilirsem, nüfusun hızla arttığına kesin olarak inanmalıyım; ancak bu yine de, nüfusun hiçbir şekilde çok büyük olduğu anlamına gelmez, aksine, nüfusun daha seyrek olduğu ve daha çok kişi

için barınacak yer ve yiyecek besin olduğu anlamına gelir. Öte yandan ise, biraz önce bulduğum tarihsellikte, bir aileye mensup olmanın çok büyük zorluklar barındırdığına, bunun sonucunda ise erken yaşta yapılan evliliklerin oldukça az olduğuna ve her iki cinsiyetin büyük bir çoğunluğunun da bekâr kaldığına dair bir kanıt bulursam, bu sefer de kesin bir biçimde, nüfusun belirli bir noktada durduğuna ve muhtemelen, gerçek nüfusun ise toprakların verimliliğine oranla çok daha büyük olduğuna ve bu yüzden de barınacak yer ve beslenecek yiyecek kıtlığı olduğuna inanmam gerekecektir. Modern devletlerde hizmetçi, uşak, ve diğer işçiler evlenmemişlerdir, Hume bu durumdaki nüfusa karşı bir argüman geliştirmek yerine bunların olmasına izin vermektedir. Ben ise bu durumda tersi bir çıkarım grafiği çizmeli ve bütünlüğün bir argümanı olarak değerlendirmeliyim çünkü Hume'un çıkarımları ve ulaştığı sonuçlar kesin değildir ve dahası nüfusları bağlamında incelendiğinde henüz seyrek bir biçimde yerleşik yaşayan devletler bulunmaktadır. Son kertede, doğruyu konuşmak gerekirse, belki de, evlilik yapmayan kişilerin sayılarının aynı veyahut da farklı devletlerde ve farklı periyotlarda bütün nüfusa orantılı olarak verildiği söylenebilir. Bu türden bir doğrulama ise, verili dönemlerde nüfusun arttığı, durağanlaştığı ya da azalıp azalmadığı konusunda belirli bir yargıya varmamızı sağlayacak ancak yine de tam olarak gerçek nüfusu belirleyebileceğimiz bir kritere ulaşmamızı sağlamayacaktır.

Bununla birlikte ise Çin'in sahip olduğu özgül durumların birçoğunda, bu türden bir akıl yürütme ile sağlam bir uzlaşıya ulaşmak zor görünmektedir. Erken yaşta evliliklerin, bütün Çinliler arasında oldukça yaygın ve genel kabul görmüş bir durum olduğu söylenmektedir. Gerçi, Dr. Adam Smith de Çin nüfusunun sabit olduğunu varsaymaktadır. Bu iki durumun ise söz konusu şartlar altında uzlaşamaz olduğu görülmektedir. Çin nüfusunun hızla arttığı çıkarımının kesinlikle çok küçük bir ihtimal olduğu

görünmektedir. Topraklarının her dönümü çok uzun süredir zirai olduğundan, ortalama üretime yıllık büyük bir katkıda bulunması pek mümkün değildir. Belki de, bu durumda, erken evlilik evrenselliğinin gerçeği, yeterince tespit edilemeyebilir. Eğer bu kanıksama durumunun doğru olduğu varsayılırsa, mevcut konuya ilişkin bugünkü bilgilerimizle zorlukları hesaba katmanın tek yolu, lüzumsuz ve gereğinden fazla nüfusun mutlaka erken evliliklerin yaygınlığı nedeniyle oluştuğu söylenebilir. Bu normalden fazla olan nüfus ise, ara sıra ve tesadüfî oluşacak kıtlık ve açlıkla ve de sıkıntılı zamanlarda ise Avrupalılarca kabul edilenden muhtemelen daha sıklıkla çocuk yapma alışkanlığı bastırılmalıdır. Bu barbarca işletilen uygulamaya ilişkin olarak, bahsi geçen görüşü geçiştirmek de oldukça zordur. Dolayısıyla, insan kalbinin en doğal ilkesini ihlal eden bir geleneğin varlığının yerine yiyecek istemi için insanlar tarafından hissedilen sıkıntının güçlü bir kanıtının olmayacağı görüşünü de inkâr etmek zor görünmektedir. Bu durum, eski ulus devletler arasında çok genelmiş gibi görünmekte ve de kesinlikle nüfusu artırma eğilimine sahip olduklarını ispatlamaktadır.

Modern Avrupa'nın başlıca devlerinin incelenmesinde, bunların çoban ulusları olduklarından beri nüfuslarının çok fazla artmış olduğunu ancak mevcut ilerlemelerinin ise yavaş olduğunu görebiliriz. Bahsi geçen devletler, her 25 yılda kendi sayılarını ikiye katlamak yerine bu amacı gerçekleştirmek adına 300-400 yıllık bir zamana ya da bundan daha fazlasına ihtiyaç duymaktadırlar. Bazılarının nüfusları gerçekten de durağan olabilirken bazılarının nüfusları ise geriye gidebiliyor. Nüfustaki bu yavaş ilerlemenin nedeni, cinsiyetler arasındaki tutkunun çürümesine kadar izlenemez. Bu doğal eğilimin hala azalmamış enerji ve zindeliğe sahip olduğunu düşünmemiz için yeterli sebebimiz bulunmaktadır. Öyleyse neden bunların etkileri, insan ırkının hızlı yükselişinde görünmüyor? Herkes için eşit derecede hizmeti

savunan Avrupa'daki herhangi bir devletin samimi görüşü, bu soruyu yanıtlamamızı sağlayacak ve nüfus artışını önleyici bir etken olarak ailenin yetiştirilmesinde katlanılan zorlukları öngörebilmemizi ve çocuklarına ise uygun yiyeceği ve dikkati vermekten alı konulan alt sınıfların bazı sıkıntıları, doğal nüfus artışı için olumlu bir kontrol görevi görmekte olduğunu söyleyecektir.

Avrupa'nın en gelişmekte olan ülkelerinden biri olan İngiltere, doğru bir örnek olarak alınabilir ve İngiltere örneğine göre yapılan bu gözlemler, nüfusun yavaş yavaş arttığı diğer ülkelere de az miktarda değişiklikler yapılarak uygulanabilecektir.

Nüfusu kontrol önlemleri, İngiliz toplumunun tüm kademelerinde bir dereceye kadar faaliyet göstermektedir. En üst kademeye veya sınıfa mensup bile olsa, masrafların kısılması gerekliliği düşüncesi ile ve de bir aileye sahip olma varsayımıyla erkeklerin kendilerini mahrum bırakmak zorunda kalacakları –hayali– zevkleri olacağı görülmektedir. Bu hususlar, kesinlikle ıvır zıvırdır fakat bu türden nüfus artışını önleyici bir öngörü, çok daha ağır şeyler içerebilir.

Liberal eğitim görmüş ancak bir centilmen kademesinde sadece kendi geçimini sağlayabilecek gelire sahip bir adam, evlendiğinde ve bir aileye sahip olması durumunda ve toplumun bütün düzeyi –ılımlı çiftçilerle ve düşük esnaf sınıfı gibi– ile iç içe olması gerektiğinde bazı şeylere katlanması gerektiğine mutlaka emin olmalıdır. Doğal olarak da kendi seçeceği şeyleri kutsayan eğitimli bir adam, kendiyle aynı zevk ve düşünceleri paylaşan bir kadın ile birlikte olacaktır ve de böyle bir evlilikle esasen şartların daha iyi olması gereken bir toplumdan, tamamen farklı bir toplum görünümüne geçeceklerdir. Bir kişi duygusal manadaki yakınlığı, kendi zevk ve gönül eğilimlerine göre uyumlu olmayan biri ile olmaya rıza gösterebilir mi? Özellikle, eğitimin bittiği ve cehaletin başladığı toplumlarda bir ya da iki adım sonrasında, insanlığın çoğunluğunun saçma, hayali ve asılsız fakat gerçek ve esaslı bir

kötülük haline bürüneceği düşünülmeyecektir. Toplum arzu edilebilir bir halde olursa, zenginler ile onların himayesindeki yoksullar, bağımlı bulgular olarak alınmamalı ve bu niteliklerle donatılmış bir toplum kesinlikle özgür, eşit ve karşılıklı faydaların yanı sıra alınan yardımların da mevcut olduğu müşterek bir toplum olmalıdır.

Bu türden kaygılar hiç kuşkusuz, yaşadığımız bu düzlem çerçevesinde, insanoğlunun fazlaca isteme eğilimini engellemektedir. Daha güçlü bir duygu ya da daha zayıf bir yargılama gücü tarafından yönlendirilen diğerleri ise bu türden sınırlamaları aşmakta ve eğer böylesine bir zevk hali ve tatminkârlık erdemli bir aşk şeklinde haz doğurursa, bunun bazen, tüm kötülüklere bir şey daha eklemlemekten başka bir şey yapmaması şeklinde somutlaşması gerçekten de çok zor olurdu. Ancak böylesine kurulan evliliklerin, daha genel sonuçlarının, ihtiyatlı kişilerin önsezilerini bastırmaktan ziyade bunların hissiyatlarını haklı çıkarmak için değerlendirilmesi gerekliliğinden korkmaktayım.

Esnaf ve çiftçilerin oğulları evlenmemeleri öğüdü ile ikaz edilmiştir ve çoğunlukla da böyle bir öğüt ile yetişen kişiler, söz konusu önerinin, bir aile geçindirmeyi sağlayacak bazı işlere ya da bazı büyük çiftliklere yerleşene kadar sürdürülmesinin gerekliliğine inanmışlardır. Evlilik olayı belki de, yaşam standartlarının iyice gelişkin olmasına kadar ortaya çıkmayabilir. Örneğin, çiftliklerin kıtlığı, İngiltere'de çok yaygın bir şikâyettir. Ve ticaretteki her türlü rekabetin çok fazla olmasından kaynaklı olarak herkesin bu şartlarda başarılı olabilmesi de pek mümkün değildir.

Günde 18 peni[1] kazanan ve belli bir dereceye kadar konforlu şartlarda yaşayabilen bir işçi, bu çok düşük ücreti de aile kurup

1 Daha anlamlı olabileceği düşünülerek şu bilgiyi de eklemekte yarar görülmektedir; 1peni yaklaşık olarak 1$'a denk düşmektedir -metnin kaleme alındığı yıllar baz alındığında-. Ancak şu bilgiyi de doğru bir kıyas yapabilmek adına eklemek lazım; bir dilim ekmek fiyatı 1770'lerde 0.79$ civarındadır.

4 ya da 5 kişi ile paylaşmadan önce biraz tereddüt edecektir ki bu ücret sadece bir kişi için yeterlidir. Ya da akılcı düşünmeyi de tamamen bırakmadan sevdiği kadın ile yaşayabilmek uğruna zorlu çalışma şartlarına ve yetersiz ücrete katlanmak zorunda kalacaktır. Bütün bunları, yani; geniş bir aileye sahip olma gerekliliğini, yaşamı boyunca herhangi bir kör talihe tutulma olasılığını, tutumlu olmaya ilişkin belirgin bir düzeyin olmamasını, işçinin sahip olduğu herhangi bir kol kuvveti çabasının ise onu, çocuklarının açlıktan ölmesini görmekten kaynaklı yaşayacağı yürekler acısı durumdan kurtaramayacağı ve ya da bağımsızlığını kaybedebileceği ve bu şekilde de herhangi bir kiliseye desteklerini kendisine de vermesi için katılma zorunluluğu yaşayacağı gibi olasılıkları düşünmek zorundadır. Bağımsızlık aşkı, hiçbir insanın kalbinden ve de aklından silinmesini istemeyeceği bir düşüncedir, buna rağmen İngiltere'de kilisenin sorumlu olduğu idari bölgelerin yasalarının, bu türden bir bağımsızlık arzusunu yavaş yavaş zayıflatmak ve sonunda ise bu arzuyu tamamen yok etmek için kurulan bir sistemler bütünü olduğu itiraf edilmelidir.

Görece daha zengin beylerin ailelerinde yaşayan hizmetkârlar, evlilik gibi girişimlerde bulunmak için daha üstün şartlara sahiptirler. Söz konusu hizmetkârlar, neredeyse işverenleri kadar bol miktarda bütün ihtiyaçlarını karşılayabilmekte ve yine işverenleri seviyesinde bir yaşam standardına sahip görünmektedirler. İşçi sınıfı ile karşılaştırıldığında ise bunların işleri oldukça kolay ve tükettikleri yiyecekler lüks kategorisine girmektedir. Ve bağımlılık duyguları ise, eğer bir gücenmişlik hissederlerse, işverenlerini değiştirme bilinci ile zayıflar. Şu an gayet rahat olan bu durumda, evlilik ile ilgili gelecekteki beklentileri nelerdir? İster bir işyeri için isterse de kullanılmayan ve bu nedenle de işlevsiz olan bir çiftlik için olsun, yeterli bir bilgi ve sermaye olmaksızın, günlük bir çalışma ile geçimi sağlayacak bir ücret kazanmak, onların aslında tek sığınağı olan ve kesinlikle hayatlarındaki mutlu bir

büyüleyici akşam geçirebilecekleri tek ihtimal olan tavernalara gidebilme ihtimalini de sağlamamaktadır. Bu nedenle de bu gibi kişilerin büyük bir kısmı, gelecekteki bu istenmeyen durumlara yönelik görüş ile evlilikten caydırılmakta ve bunların bekâr kalmaları sağlanmaktadır.

İngiltere'deki devletlerin durumu eğer bu taslağa yakınsa, o halde ben bunun bir abartı olduğunu düşünemem. Bu ülkedeki nüfusa yönelik önleyici kontrollerin, çeşitli kalemler olmasına rağmen, toplumun bütün sınıfları aracılığıyla işleyebilmesine izin verilecektir. Aynı gözlem, eski devletler için de geçerlidir. Gerçekten de bu tür kısıtlamaların evlilik üzerindeki etkileri, dünyanın hemen hemen her yerinde ortaya çıkan ve her iki cinsiyeti de sürekli olarak kaçınılmaz bir mutsuzluk hali ile etkileyen ahlak bozukluğu sonucunu gözle görülür derecede önümüze sermektedir.

V

İngiltere'de nüfusun hesaplanmasında ikincil veya olumlu kontrol ilkesi– İngiltere'de yoksullar için toplanan muazzam büyüklükteki yardımların neden bu insanların durumlarını iyileştirmediğinin gerçek sebebi– Zayıf yasaların güçlü eğilimlerinin, kendi amaçlarını bozguna uğratması– Yoksulların sıkıntılarının hafifletilmesi önerildi– Doğanın sabit yasalarından kaynaklı imkânsızlık hali, toplumun alt sınıflarından istek baskısını tamamen kaldırabilir– Nüfusa ilişkin bütün kontroller, mutsuzluğa ya da ahlaksızlığa dönüşebilir.

Nüfusa yönelik olumlu kontrol tümcesinden kastım, zaten başlamış olan bir nüfus artışını baskılayan bir kontrolün esas olarak belki de toplumun en düşük sınıfı ile sınırlı olmasıdır.

Bu kontrol, bahsettiğim diğer görüşler kadar yaygın bir görüş olduğu o kadar açık değildir ve söz konusu sürecin kuvvetini ve kapsamını açıkça kanıtlamak için belki de şu an sahip olduğumuzdan daha çok veri gerekecektir. Fakat genel olarak, ortaya attığım iddianın, 'ölüm faturaları'nca işaretlenen her yıl yeterli gıdaya ve uygun bakıma sahip olmayanlardan oluştuğu ya da bu

kişilerin, bazen ağır bir sıkıntıya maruz kaldıklarından ve belki de sağlıksız barınma koşullarında kaldıklarından, ölen çocuk sayısı ile açıkça görünür olduğuna inanmaktayım. Genelde, yoksulların çocukları arasında görülen bu ölüm, sürekli olarak bütün yerleşim bölgelerinde fark edilmiştir. Tabii bu oranlar, ülkelerde eşit derecede geçerli değildir. Fakat şimdiye kadar bu konuya ilişkin hiç kimse, yoksulların çocukları arasındaki ölüm oranlarının, orta sınıf ve üst sınıfların temsil edildiği bir ülkede daha az olduğuna ilişkin bir iddia ortaya atmamıştır. Aslında, altı çocuğu olan ve bazen sadece bir ekmek ihtiyacı olan bir işçi eşinin, yaşam şartlarını sağlamak adına, çocuklarına yeterli yiyeceği ve uygun bakımı sağlayabileceği varsayımı oldukça zor görünmektedir. Köylülerin oğulları ve kızları ise romantik filmlerde resmedildiği gibi gerçek yaşamda bu denli bir pembe hayatı bulamayacaklardır. Bir ülkede uzun süre yaşayan işçi çocuklarının büyümelerinde bir bıkkınlık gösterme eğiliminde olduklarını ve olgunluğa ulaşmalarının uzun sürdüğünü not etmek bir başarısızlığa denk düşmez. On dört ya da on beş yaşında olduklarını tahmin edeceğiniz çocuklar, esasen, sıklıkla, on sekiz ya da on dokuz yaşında çıkacaklardır. Ve çocuklar için kesinlikle sağlıklı bir egzersiz olması gereken saban sürmek, bu çocukların bacaklarında nadiren iyi bir etki yapmaktadır. Saban sürme eğilimi ise çoğu zaman sadece yeterli ve uygun bir beslenme istenci adına eyleme geçmektedir.

Halkın sık sık yaşadığı sıkıntıları ve yüz yüze geldiği sorunları gidermek için İngiltere'de 'Yoksul Yasaları' hayata geçirildi. Fakat bu yasalar, bireysel talihsizliğin yoğunluğunu hafifletmiş olsalar da genel manada daha kötü durumları çok daha geniş bir yüzeye yaymış olmalarından korkulmaktadır. Böylesi bir yasal çıkarım, genellikle bir tür konuşma şeklinde başlamakta ve her zaman İngiltere'de hala aralarında çok fazla sıkıntı bulunan yoksullar için toplanan yıllık toplamın yanında büyük bir sürpriz olarak bahsedilmektedir. Bazıları, bu şekilde toplanan

paranın zimmete geçirildiğini; diğerleri ise, kilise görevlilerinin ve çiftlik kâhyalarının akşam yemeklerinde söz konusu paranın büyük bir bölümünün tüketildiğini düşünmektedirler. Ancak, bu düşünceleri savunan her iki taraf da, bir şekilde, bir diğerinin çok kötü yönetildiği konusunda hem fikirlerdir. Kısacası, yoksullar için yılda –yaklaşık olarak– üç milyonun toplandığı gerçeği ve bu para ile dahi yoksulların sıkıntılarının ortadan kaldırılamamış olması sürekli bir şaşkınlık konusu olmuştur. Ancak, eğer gerçekler gözlemlenenden farklı olsaydı ve hatta 4 sterlin yerine 18 şilin toplanmış olması halinde, bu paranın maddi olarak değiştirilmesi manasını taşısaydı; yüzeysel gerçekliklerin biraz daha derinine bakmayı başarabilen bir kişi, bu duruma karşı çok daha fazla hayret hissiyatı duyardı. Dolayısıyla, umut ediyorum ki, kendi düşüncelerimi ifade edebileceğim davayı yeterli bir şekilde açıklayacağım.

Şimdi, zenginlerden toplanan günlük 18 peni bağış ücreti olduğunu –ki bu günlük ücret, bir adamın günde 5 şilin kazanmasına denk düşmekte– varsayalım. Bu varsayım ile belki de o zaman, bu kişiler daha konforlu bir hayat sürebilir ve de her gün akşam yemeklerinde yiyebilecekleri bir parça ete sahip olabilirler. Ancak böylesi bir çıkarım çok yanlış bir sonuç olurdu. Her işçiye günlük 3 şilin ve 6 peni ücret aktarılması, ülkede bulunan et miktarını artırmayacaktır. Yine de herkes yeterli miktarda iyi bir paya sahip değildir. Peki, sonuç ne olmalıydı? Et piyasasındaki alıcılar arasındaki rekabet, et fiyatını 6 ya da 7 peniden 2 ya da 3 şiline kadar hızlı bir şekilde yükseltebilir ve de emtia fiyatları ise bu durumda şimdiki olduğundan daha fazla kişi arasında bölünmeyebilirdi. Herhangi bir nesne ya da şey oldukça kıt olduğunda ve dolayısıyla da bütün herkes arasında dağıtılamayacağından; bu, en geçerli imtiyaz hakkına sahip olan kişinin –ya da diğer bir deyişle en çok parayı veren kişinin– hak sahibi olmasına sebep olur. Et alıcıları arasındaki rekabet, her yıl yetiştirilecek büyükbaş

hayvan sayısının yeterli miktarlarda artırılması adına uzun süre devam ettirildiği varsayıldığında; bu ancak ülkenin aynı nüfusu desteklemeyeceği çok iyi bilinen dezavantajlı bir değişim olan mısır pahasına yapılabilir. Dahası, geçim düzeyinin insan sayısına oranla görece düşük olduğunda, toplumun alt sınıf üyelerinin 18 peni ya da 5 şiline sahip olup olmamaları da pek önemli değildir. Kişiler, en küçük miktarlarda ve en zorlu çalışma şartlarında kazanılan düşük ücretlerde bile yaşamak için her koşulda emek fiyatını azaltmalıdırlar.

Belki de her 'şey'den satın alanların sayıca artması, üretken olan sanayiye bir tür teşvik sağlayacak ve ülkenin ürettiği bütün ürünlerin de böylece artmasını sağlayacağı söylenebilir. Bu türden bir durum, belli bir dereceye kadar sürdürülebilir. Fakat bu hayali zenginliğin nüfusa sağlayacağı teşvik, onu dengelemekten daha fazlası olurdu ve üretimden artan ürünler ise, orantılı olarak artan insan nüfusu miktarı arasında bölünecektir. Bunca zaman boyunca, aynı miktarda 'şey'in daha önce olduğu şekliyle yapıldığını zannediyordum. Fakat, bu gerçek manada vuku bulmayacaktır. Günde 18 peni yerine 5 peni alınması, her insanın kendisini nispeten zengin hissetmesine ve de birkaç saat veya birkaç gün boyunca kendini şımartmayı hayal edebilmesini sağlayacaktır. Böyle bir durumda ise, günde yalnızca 18 peni alınması, üretken endüstriye güçlü ve anında bir kontrol sağlayacak ve kısa süre içinde, sadece ulusların yoksullaşmasına değil, toplumun alt sınıflarının da çok daha fazla sıkıntı çekmesine sebep olacaktır.

Zenginlerden toplanan 18 şilinden oluşan bir yardım parasının, en mantıklı ve hakkaniyetli bir şekilde dağıtılması halinde bile, biraz önce yaptığım varsayımdan elde edilen sonuçlar ile, çok az bir etkiye sahip olacak ve de zenginlerin, özellikle parasal manada, toplumun alt sınıfları arasındaki –ki bunlar kim olursa olsunlar– sıkıntı ve zorlukların en azından tekrarlanmasını önlemeye ilişkin hiçbir katkı veya fedakârlık yapmalarını mümkün kılmayacaktı.

Esasen, büyük dönüşümler de yapılabilirdi. Zenginler fakirleşebilir ve bazı fakirler ise zenginleşebilirdi. Ancak toplumun bir kısmı mutlaka yaşamakta güçlük ve zorluk çekecek ve bu güçlük de doğal olarak toplumun en az şanslı üyelerine yansıyacaktır.

İlk bakışta bu söylediklerim garip gelebilir. Fakat ben inanıyorum ki, para yardımı ile yoksul bir adamın hayatını mükemmel bir şekilde düzeltemem ve aynı toplumsal sınıfta bulunan diğerlerine baskı yapmaksızın, ona daha önce sahip olduğu yaşam standartlarından daha iyi bir düzeye sahip olmasını sağlayamam. Eğer ben kendi evimde tüketilen yiyecek miktarını azaltırsam ve buradan kestiğim kısmı ona verip kendim ve ailem dışında hiç kimseye herhangi bir baskı da yapmadan ona bir fayda sağlayabilirsem belki buna katlanmak mümkün olabilir. Dahası, eğer ben boş bir araziyi farklı bir şeye dönüştürüp buradan elde edilecek ürünü, söz konusu adama verirsem, bu durumda hem toplumun bütün üyelerine hem de bu adama faydam dokunmuş olur çünkü bu adamın daha önce tükettiği şey ve muhtemelen bununla birlikte yeni ürünlerden bazıları da genel pay içerisine atılır. Fakat eğer ben bu adama sadece para verirsem ve bu arada da ülkenin bir ürünü üretme şartlarının aynı kaldığı varsayıldığında, ona, eskiden başkalarının paylarını azaltmadan alamayacağı paydan daha büyük bir pay veriyorum. Bireysel durumlarda bu gibi bir etkinin açıkça fark edilemeyecek kadar küçük olması gerektiği açıktır; ancak yine de birçok etkinin örneğin havada insanlardan kaçan bazı böceklerin yaptığı gibi bu etki de var olmalıdır.

Herhangi bir ülkedeki gıda miktarının uzun yıllar boyunca aynı kalacağı varsayıldığında – bu çıkarım, gıdalar her bir kişinin imtiyaz hakkı değerine göre ya da bir emtia üzerinde harcayabileceği paranın toplamına göre bölünmesi gerektiğine açık bir delil oluşturmaktadır. (Bay Godwin bunu, atalardan alınan küflü bir imtiyaz hakkından doğan bir servet olarak görmektedir. Sanırım –kanımca– bu çok uygun bir biçimde imtiyaz hakkı olarak nite-

lendirilebilir ancak sürekli bir kullanımdaki emtia için onu, küflü bir sıfatla özdeşleştirmenin uygun olduğunu söyleyemem.) Bu nedenle de bazı kişi gruplarının sahip oldukları imtiyaz hakları, başka bazı gruptaki kişilerin imtiyaz haklarının değerini azaltmadan artıramayacakları ispatlayıcı bir gerçekliktir. Zenginler bir katkıda bulunup, 500 bin kişiye kendi sofralarından herhangi bir kısıntı yapmadan, günde 5 şilin verirlerse, söz konusu kişilerin doğal olarak daha rahat bir yaşam sürecekleri ve daha fazla erzak tüketecekleri ve dolayısıyla da geri kalanlar arasında bölüşülecek daha az miktarda yiyecek kalacağı şüphesiz doğrulanacaktır. Sonuç olarak ise, her bir kişinin imtiyaz hakkı değer olarak azalmış olacak ya da aynı sayıda gümüş parçasıyla daha az miktarlarda yiyecek içecek vb. şeyleri satın alabileceklerdir.

Orantılı bir gıda artışı olmadan nüfusta gerçekleşebilecek bir artış hali, her bir kişinin imtiyaz hakkı değerinin azalmasındaki oranla aynı etkiye sahip olacağı açıktır. Yiyecekler, mutlak bir suretle daha küçük miktarlarda dağıtılmalı ve dolayısıyla da bir günlük işgücü, bu durumda, daha küçük miktarlarda yiyecek-içecek satın alabilecektir. Yiyecek-içecek fiyatlarında oluşacak bir artış, nüfusun geçim araçlarından daha hızlı artmasından ya da gelirin farklı bir şekilde dağıtılmasından kaynaklı olabilir. Uzun süredir işgal edilmiş olan bir ülkede bulunan erzak, eğer artma eğilimine girerse; bu artış, yavaş ve düzenli olacak ve oluşacak herhangi bir ani talebi karşılayamayacaktır. Ancak herhangi bir toplumda, gelir dağılımındaki değişimler nadiren ortaya çıkmaz ve hiç şüphesiz bunlar, yiyecek içecek fiyatlarında gözlemlediğimiz sürekli değişimlere sebep olan faktörler arasındadır.

İngiltere'deki 'Yoksulluk Yasaları', toplumdaki yoksulların genel durumlarını iki yönden bastırma eğilimindedir. İlk ve en belirgin eğilim, besin desteğini artırmadan nüfusu artırmaktır. Görece fakir bir adam, her anlamda bağımsız bir şekilde bir aileyi destekleyebilme konusunda çok düşük miktarda veya da hiç

bir zaman elde edemeyeceği bir gelir şartı ile evlenmiş olabilir. Bu nedenle de, aslında yoksulların kendileri bir bakıma yoksul kesimi oluşturdukları ve artan nüfusun bir sonucu olarak ise ülkede bulunan erzak miktarının, bu durumda, her bir kişiye daha küçük oranlarda dağıtılması gerektiği söylenebilir. Herhangi bir mercinin yardımı tarafından desteklenmeyen iş gücü, eskiye oranla daha az bir miktarda yiyecek-içecek satın alacağı ve dolayısıyla da bunlardan daha büyük bir kısmının yardım talep etmeye sürükleneceği açıkça görülmektedir.

İkinci olarak ise, toplumun bir parçası olarak düşünüldüğünde, yoksullar evinde (darülaceze) tüketilen ve genel olarak toplam paylaşımlar içerisinde en değerli kısım olarak kabul edilmeyen yiyecek içecek miktarı, aksi takdirde, toplumdaki daha çalışkan ve daha değerli üyelere ait olurdu ve böylece de, aynı tonda bağımlı hale gelmeye zorlanırlardı. Eğer yoksullar evindekiler şu anki şartlarından daha iyi koşullarda yaşamak istiyorlarsa, gelirlerin bu şekilde yeniden dağılımında, bu, yiyecek-içecek fiyatlarında bir artışa yol açarak yoksullar evinde yaşayanların durumunu bastırmak için daha belirgin bir eğilim gösterecektir.

Neyse ki, İngiltere için, bağımsızlık ruhu hala –en azından köylüler arasında– devam etmektedir. 'Yoksul Yasaları' ise böylesine güçlü bir ruhun ortadan kaldırılması için var gücüyle çalışmaktadır. Bu hususta ise söz konusu yasalar kısmen de olsa başarı sağlamış görünmektedirler. Ancak bunların bir şekilde başarı adı altında gizledikleri olumsuz etkileri, bekledikleri kadar uzunca bir süre gizlenmiş kalamayacaktır.

Bireysel durumlarda daha görünür bir düzeyde olan zorluk hali, yoksulluğun utanç verici olduğu gerçeğini de öne çıkarmaktadır. Böylesine bir zorluk ise, insanoğlunun büyük bir kısmının mutluluğunu teşvik etmek için kesinlikle gerekli görülmektedir ve bu türden bir teşviki zayıflatmaya çalışan her çeşit nahoş görünen girişim, her zaman kendi amacını bozguna uğratır. Eğer

ki kişiler, ailelerini bağımsız bir biçimde yaşatmak için en küçük bir şans bile sağlayacağı gerekçesiyle bir merciden yardım alarak evlenmeye teşvik edilirlerse, bu durumda, sadece kendilerine ve çocuklarına mutluluk sağlayacağı ve daha bağımsız bir yaşam sürdürecek olmaları cazip gelmemekte aynı zamanda, hiçbir bilgi olmaksızın, kendi bulundukları toplumsal sınıftakileri de zedelemek için baştan çıkarılmaktadırlar. Bir aileyi destekleme gücü olmadan evlenen bir işçi, bazı açılardan, bütün diğer işçilerin düşmanı olarak görülebilirler.

Hiçbir şüpheye mahal vermeksizin, İngiltere'deki 'Yoksulluk Yasaları' her ne olursa olsun, yiyecek-içecek fiyatlarının yükseltilmesini sağlamakta ve gerçek iş gücü fiyatlarının ise düşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle de bu türden yasalar, ancak, toplumun sahip olduğu iş gücü sınıfından yoksun kalınmasına katkıda bulunmaktadır. Yoksullar arasında tutumluluk isteği gözlemlenmesine de bir katkıda bulunduklarını varsaymak oldukça güç görünmekte hatta tam tersine, küçük ölçekli esnaf ve çiftçiler arasında sıklıkla bu eğilim dikkat çekmektedir. Fakir bir işçi, tabiri caizse, daha kaba bir ifadeyle, kıt kanaat geçiniyor gibi görünmektedirler. Bu kişilerin mevcut istekleri, var olan bütün dikkatlerini meşgul etmekte ve nadiren geleceklerini düşünmelerine sebebiyet vermektedir. Tasarruf etme imkânları bulduklarında dahi, bunu nadiren hayata geçirirler. Ancak, şu anki ihtiyaçlarının ötesinde, genel olarak konuşulduğunda, bu kişiler her şekilde meyhaneye giderler. Bu nedenle, İngiltere'nin 'Yoksulluk Yasaları'nın, toplumun avam tabakasını kurtarma gücünü ve iradesini azalttığı söylenebilir ve böylelikle, en güçlü teşviklerden olan ağırbaşlılık ve hamaratlık ve dolayısıyla da mutluluğu azaltmaktadır.

En büyük ve güçlü üreticiler arasında, yüksek ücretlerin tüm çalışanların canına okuduğuna dair genel bir şikâyet bulunmaktadır. Ancak herhangi bir kaza veya hesaplanmamış bir durumda,

herhangi bir merci yardımına bu konuda destek için güvenmedikleri takdirde, bu adamların kazandıkları yüksek ücretlerinin bir kısmını çapkınlık ve sarhoşluk için harcadıklarını düşünmek yerine bu kişilerin kazandıkları ücretlerini, ailelerinin gelecekteki ihtiyaçları için tasarruf edeceklerini düşünmek gerekmektedir. İmalat sektöründe istihdam edilen yoksullar, bu türden bir yardımı, kazandıkları tüm maaşı, harcayabilmek ve kendilerini eğlendirebilmek adına bir sebep olarak görmekte ve öte yandan ise bu kişiler, herhangi bir fabrikanın başarısızlığında aile sayısının artmasına kanıt olarak görülmektedir. Belki de fabrika gelişirken kazanılan bu ücretler, vasıfsız işçilik ücretine nazaran yeterince yüksekti ve söz konusu ücretler, endüstriler için başka kanallar bulana kadar da, ileride oluşacak ihtiyaçlar için yeterince tasarruf edilmesine olanak tanımaktaydı.

Ölüm ya da hastalık hali düşünülüp dikkate alındığında, bir kişi kendisini meyhaneye gitmekten alı koyamayabilir; eşini ve ailesini terk etmesi halinde ise bu sefer de kazançlarını dağıtma konusunda tereddüt edebilir. Her iki durumda ise eğer emin olunabilseydi, ailesi aç kalmalı ya da rastlantısal gelebilecek bir yardıma muhtaç kalmalıydı. Reel ve nominal ekmek fiyatlarının çok düşük olduğu Çin'de, erkek çocuklar, yaşlı ve yardıma muhtaç ebeveynlerini yasal olarak desteklemekle yükümlüdürler. Böyle bir yasanın bu ülkede önerilip önerilemeyeceğinin kararını vermiş gibi davranmayacağım. Ancak, bağımlı yoksulluğu bu denli genelleştiren ve utancını ise sanki iyi ve en insancıl sebeplere bağlıyormuş gibi görünen kurumlar, her derecede uygunsuz görünmektedir.

Tembellik, aylaklık ve aşırılığa karşı en kuvvetli kontrollerden birisi, eğer sonuç olarak kaldırıldığında ve bu nedenle de erkekler, bir aileyi bağımsızlık içinde geçindirebilmek için çok az ya da hiçbir şans bulamayarak evlendiklerinde, halk arasındaki ortak mutluluk yok olmayabilir ancak azalabilir. Evlilik yolundaki her

engel, şüphesiz bir şekilde, mutsuzluğun bir çeşidi ve özel bir türü olarak düşünülmelidir. Fakat doğa yasalarında olduğu gibi yapılması gereken bazı nüfus kontrolleri de hayata geçirilmelidir. Bir ailenin karşılaşacağı zorlukların ve daha sonradan sadece arzu ve hastalık ile baskılanabilecek olan yoksulluk korkusunun teşvik edilmesindense bastırılmasının bir öngörü ile kontrol edilmesi daha iyi gözükmektedir.

Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, hammadde bakımından zengin olan (işlenmemiş) gıdalar ile işlenmiş gıdalar arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Sonuncusu için, yani işlenmiş olanlar için oluşan talep, bunların istenilen kadar büyük miktarlarda üretilmesinde başarısız olmayacaktır. (İşlenmemiş) yiyecekler ya da diğer bir deyişle, hammadde bakımından zengin olan gıdalar için ise talebin aynı şekilde yaratıcı bir gücü yoktur. Tüm verimli noktaların ele geçirildiği bir ülkede, çiftçiyi, birkaç yıl boyunca kazançlı bir getiri beklenmeyen bir toprakta çalışmaya teşvik edebilmek için de oldukça yüksek teklifler gereklidir. Ancak bir taraftan da, bu türden tarımsal işletmeleri teşvik etmek için yeterli olabilecek bir yarar beklentisinden önce ve yeni ürünler çıkarken ise, bu istekten ötürü sıkıntı çekilebileceği de hesaba katılmalıdır. Artan miktarda geçim kaynağı talebi, birkaç istisna dışında, her yerde daimi ve sabittir; ancak, uzun süredir işgal edilmiş bulunan ülkelerde ise talebin ne kadar yavaş cevaplandığına da şahit olmaktayız.

İngiltere'nin 'Yoksulluk Yasaları', kuşkusuz bir biçimde, en iyi amaçlar için oluşturuldu, fakat İngiliz 'Yoksulluk Yasaları'nın söz konusu niyetlerinde başarıya ulaşamadıklarını düşünmek için çok fazla sebep bulunmaktadır. Bu yasalar, kesinlikle, daha sonradan ortaya çıkabilecek olan birçok şiddetli sıkıntılara sebep olabilecek durumları hafiflettiler; ancak, her koşulda düşünüldüğünde, kiliseler ve çeşitli yardım kuruluşları tarafından desteklenen yoksulların durumu, sefaletten kurtulmuş olmaktan çok uzakta

kaldı. Fakat bunlara karşı yapılan temel itirazlardan birisi de, yoksulların bir kısmının şüpheli yardımlar alması ve bütün İngiliz halkının ise anayasanın hakiki ruhuyla tamamen uyuşmayan bir dizi nahoş, rahatsız edici ve zalim kanunlara tabi tutulmalarıdır. Bütün anlaşmaların konuları, bugünkü değiştirilmiş halleriyle bile, tüm özgürlük fikirleriyle tümüyle çelişkilidir. Ailelerinin suçlanabilir bir hale gelmesi ile karşı karşıya kalan erkekler ile doğumları yakın olan fakir kadınların karşılaşacakları toplum zulmü, en utanç verici ve nefret uyandırıcı bir zorbalıktır. Dahası, bu yasalar tarafından emek piyasasında sürekli olarak ortaya çıkan engeller, herhangi bir yardım almadan kendi kendilerini geçindirme uğraşısı ile baş etmeye çalışanların zorluklarına, başka tür sıkıntılar ekleme eğilimindedir.

'Yoksulluk Yasaları'na bağlı bu türden kötülükler, belli bir dereceye kadar çözülemez niteliktedir. Eğer bu türden yardımlar belirli bir sınıfa mensup kişilere dağıtılacaksa doğru ayrımı yapabilecek bir yere yetki ve güç verilmeli ve de gerekli kurumların endişeleri bu konuda yönetilmelidir. Ancak, başkalarının işlerine fazlasıyla müdahale girişiminde bulunmak, bir tür zorbalığa denk düşmekte ve 'şey'lerin genel seyrinde, bu türden yetkinin kullanılmasını destekleyen kişilere de ıstırap yaşatacak olayların yaşanabileceği beklenmektedir. Herhangi bir Yargının/ Mahkemenin, Kilise İdaresinin ve Müfettişlerin tiranlığı, yoksullar arasında yaygın bir şikâyettir fakat buradaki yanlışlık ve şikayetin sebebini oluşturan temel nosyon, muhtemelen bu kişilerin daha önce iktidarda olan kişilerden ya da bu insanların diğerlerinden daha kötü olduklarından kaynaklanmamakta; asıl yanlışlık, bu türden kurumların ontolojik doğasından kaynaklanmaktadır.

Kötülük belki de telafi edilemeyecek kadar ileri gitmiştir. 'Yoksulluk Yasaları'nın hiç var olmadığı bir hal ve durumda, çok ciddi durumların yaşanabileceği sıkıntılı senaryolar oluşabilirdi, fakat insanlar arasındaki kitlesel mutluluk halinin şu anda

olduğundan çok daha fazla hissedilebilir olacağından –küçük de olsa– kendimce şüphe duymaktayım.

Bay Pitt'in 'Yoksul Tasarısı', yardımsever niyetlerle çerçevelenmiş bir görünüm sergilemekte ve ona karşı yükselen yaygara ve patırtı birçok bakımdan kötü yönetilmiş ve mantıksız bir durumdadır. Ancak, söz konusu durumun, nüfusu destekleyecek herhangi bir yardım olmadan nüfusun niceliksel olarak arttırılması ve böylece herhangi bir kuruluş tarafından desteklenmeyenlerin durumlarının zayıflatılacağı ve sonuç olarak, daha fazla yoksulluğun oluşacağı türünden bütün sistemlerin sahip olduğu büyük ve radikal kusurlara da yüksek derece sahip olduğu itiraf edilmelidir.

Toplumun görece alt sınıflarının isteklerini ortadan kaldırmak –aslında– gerçekten de zorlu bir görev ifasıdır. Gerçek şu ki, herhangi bir toplumun bu türden kısmında yaşayanların sorunlarının oluşturduğu baskı, o kadar derine gömülmüş bir şeytanlıktır ki, hiçbir insan onun yeteneklerine erişemez haldedir. Söz konusu duruma karşı hafifletici bir önerme sunmuş olsaydım eğer; bu, geçici tedbirlerin hepsinin davanın doğası gereği itiraf edeceği en önemli şey, ilk etapta tüm mevcut 'Yoksulluk Yasaları'nın kaldırılması gerektiği olacaktır. Şu anda, İngiliz köylü sınıfının sahip olduğu pek söylenemeyecek olan özgürlük ve bağımsızlığın da bu yasaların kalkması durumunda bu türden kişilere belli bir seviyede verilebileceği söylenebilir. Daha sonra ise köylüler, bol miktarda çalışma alanı ve harcayacakları emeğin karşılığı olarak daha yüksek ücretlere sahip olacakları her yerde kesintisiz bir yerleşim hakkına sahip olabileceklerdir. Bu şekilde emek piyasası özgürleşecek ve şu andaki şey'lerin birçoğunun önemli bir süre için fiyatın talebe göre yükselmesini önleyen engeller kaldırılmış olacaktır.

İkinci olarak, körpe araziler açılabilir ve bunları dönüştürmek için pirim ödemeleri yapılabilir. Dahası tarımın, üreticinin üstünde teşvik edilmesi ve otlatmanın üstünde bir ziraat yapılmasının

olası teşvikleri de hayata geçirilebilir. Her türlü çaba, tarım işçiliğinin ve işçilerinin, ticaret ve üretim fabrikalarındaki çalışanlardan daha az ücret almasına neden olan şirketler, stajyerlik vb. ilgili tüm kurumların zayıflatılması ve ortadan kaldırılması için kullanılmalıdır çünkü bir ülke esnaflar lehine bu tarz bir ayrımı mevcut tutarsa, hiçbir zaman uygun kalitede besini üretemez. Tarıma yönelik teşvikler ve her türlü tarımsal faaliyeti olumlamak, piyasanın gittikçe artan bir şekilde sağlıklı işlemesine ve aynı zamanda da ülkenin ürettiği ürünleri niceliksel olarak artırarak, emeğin karşılaştırmalı fiyatını yükseltip emekçinin durumunu iyileştirmesine ön ayak olacaktır. Daha iyi koşullarda olmak ve herhangi bir yardım beklentisine kapılmamak, toplumun alt sınıflarının kendisinin veya ailesinin hastalanma durumuna karşılık önlem alma konusunda herhangi bir derneğe üye olmakta daha istekli ve daha güçlü olmasını sağlayacaktır.

Son olarak, olağanüstü sıkıntılı ve bunalımlı durumlar için, küçük ölçekli üretim alanları, bütün yerleşim yerlerinden hatta aslında tüm uluslardan, kişiler için ücretsiz olarak kurulabilir ve bütün krallık tarafından da belli oranlarda desteklenebilir. Ücretler kötü olabilir ve bu da fazla çalışmayı mecbur kılabilir. Ücretsiz olarak kurulan bu türden küçük ölçekli üretim alanlarının, tüm zorluklar karşısında rahat sığınaklar olarak düşünülmemesi ancak şiddetli sıkıntıların hafifletilebileceği yerler olarak görülmesi arzu edilir. Bu alanların bir kısmı bölümlendirilebilir ya da nadiren fark edilmeyen en faydalı amaçla inşa edilmiş diğerleri ise, yerli veya yabancı herhangi bir kişinin gündelik işlerini icra edebileceği ve bir piyasa fiyatı elde edebileceği yerler olarak değerlendirilebilir. Şüphesiz çoğu vaka ise, bireysel hayırseverlik adına ayrılacaktır.

Öncelik olarak söz konusu yasaların kaldırılmasını gerektiren bu türden bir plan, İngiltere halkının hissedilebilir mutluluğunu artırmak için hesaplanan en iyi araç gibi görünmektedir. Mutsuzluğun yeniden oluşmasını engellemek ve tekrarını önlemek

ise, ne yazık ki! İnsanlığın gücünün ötesindedir. 'Şey'lerin doğasında bulunanı elde etmek için harcanan beyhude çabaların imkânsızlığı içinde, şimdi sadece mümkün olabilecek şeyleri değil belirgin ve mutlak faydaları da feda ediyoruz. Biz, halk tabakasına, eğer tiranlığın oluşturduğu kanunlara uyarlarsa asla istemediği şeylerin başına gelmeyeceğini anlatıyoruz. Onlar da bu türden düzenlemelere uymaktadırlar. Halk, kanunların ve sözleşmelerin bir kısmını yerine getiriyor, ancak biz kendimize düşeni yapmıyoruz, yapamıyoruz ve böylelikle de yoksullar değerli özgürlük nimetlerini feda ederken karşılığında ise eşdeğer denilebilecek hiçbir şey elde edemiyorlar.

Bununla birlikte, İngiltere'deki 'Yoksulluk Yasaları'nın kuruluşu, bence alt sınıfların durumunu göz önünde bulundurduğumuzda, hem kentlerde hem de ülke genelinde zorlu şartlardaki çalışma koşullarından; sağlıksız yerleşim yerlerinden, doğru ve yeterli gıda istemekten dolayı çekilen sıkıntılar, başlangıç nüfusu için sürekli bir kontrol şeklinde doğmaktadır.

Bütün uzun süredir işgal edilmiş olan ülkelerde, benim önleyici ve olumlu kontrol olarak adlandırdığım nüfusa karşı oluşturulan bu iki büyük kontrol mekanizması; kadınlara, büyük şehirlere, zararlı ve sağlıksız üreticilere, lükse, vebaya ve de savaşa ilişkin zararlı gelenekler ekleyebilir.

Bütün bu kontroller, son kertede, bir tür mutsuzluk ve kötülük hali içerisine yeniden çözümlenebilir. Ve bunlar, modern Avrupa'nın tüm devletlerinde nüfusun yavaş bir biçimde artmasının gerçek sebepleridir. Bu nedenlerin önemli derecede ortadan kaldırılması halinde ise dolayısıyla, nüfusta her zaman gerçekleşebilecek olan –nispeten– hızlı bir artışın yaşanacağına dair açıkça yeterli bir kanıttır.

VI

Yeni sömürgeler– Bunların hızlı artışındaki sebepler– Kuzey Amerika Sömürgeleri– Uzak yerleşim yerlerindeki olağandışı artış örneği– Eski devletlerin bile savaşlarda ve sonrasında oluşan tahribatı, veba, kıtlık veya doğanın konvulsiyonunu süratli bir şekilde iyileştirmesi.

Fazla sayıda uygun yerleşim yeri ve yeterli miktarda gıdanın bulunduğu sağlıklı ülkelere yerleşmiş yeni kolonilerin hepsinin nüfusunda, şaşırtıcı derecede bir hızda artış yaşandığı belirtilmiştir. Antik Yunan'dan gelen kolonilerin bir kısmı, sayı ve güç bakımından ikame ülkeler ile kıyaslandığında eşit ölçüde görünmektedir. Uzak ülkelerde yaşamamak adına, yenidünyadaki Avrupa yerleşimleri, bir açıklama gerçeğine ilişkin geniş bir ifadeyi –ki gerçekten de aslında benim şüphelendiğim ancak tam olarak bilmediğim şeyleri– taşıyor. Zengin toprakların bereketi az ya da çok, diğer bütün engellerin üstesinden gelmek için çok güçlü bir nüfussalık sebebidir. Hiçbir yerleşim alanı, Meksika, Peru ve

Quito[1]'da, İspanya'nın yerleşimlerinden daha kötü yönetilemezdi. Tiranlık, batıl inanç ve de anavatanın kötü niyetleri, çocuklar arasında yeterli biçimde tanıtıldı. Fahiş vergiler, Taç tarafından dayatıldı. Ticarette ise en keyfi kısıtlamalar gündeme getirildi. Devlet idarecileri, onların üstatları kadar açgözlülük ve haraç alma durumunda bu türden olayların arkasında değildi. Bununla birlikte ise, yine de tüm bu güçlükler altında, sömürgeler nüfus konusunda hızlı bir ilerleme kaydetti. Fetihten sonra kurulan Lima kenti, Ulloa tarafından elli yıl önce, elli bin nüfuslu bir yeri temsil etmektedir. Hintlilerden oluşan bir mezra olan Quito ise, aynı kişi tarafından ve onun zamanındaki gibi eşit derecede nüfusa sahip olan bir yerdir. Yüz bin nüfusa sahip olduğu söylenen Meksika'nın, İspanyol yazarların abartmalarına rağmen, Montezuma döneminde açıklanan miktardan beş kat daha fazla nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir.

Neredeyse eşit seviyede görülebilecek tiranlıklar tarafından yönetilen Brezilya'nın Portekiz sömürgelerinde, otuz yıl geçtikten sonra 600 bin Avrupalı nüfusun yaşaması gerekiyordu.

Hollanda ve Fransa kolonileri, Dr. Adam Smith'in haklı bir biçimde ifade ettiği gibi, olası tüm hükümetlerin en kötüsü olan seçkinci tüccar hükümetlerin altında yönetilir olmalarına rağmen bütün dezavantajlar altında bu koloniler gelişmeye devam ettiler.

Fakat İngiliz Kuzey Amerika kolonileri, ki şimdiki Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlü insanları, en hızlı gelişmeyi kaydeden koloniler olarak isimlerini yazdırdılar. İspanyol ve Portekiz yerleşim bölgeleriyle ortaklaşa sahip oldukları çok sayıda verimli toprak için, bu koloniler hatırı sayılır derecede bir özgürlük ve eşitlik derecesi katmışlardır. Bunların dış ticareti konusunda bazı kısıtlamalar olmaksızın, kendi içişlerini yönetmek için mükemmel bir özgürlük hakkı elde ettiler. Hâkim halde bulunan siyasi kurumlar, mülkiyetin yabancılaşması ve bölünmesi için elverişli

1 Ekvador Cumhuriyeti'nin başkenti.

idi. Bir malik (arazi sahibi) tarafından sınırlı bir süre içinde tarıma açılmamış ve işlenmemiş araziler, başka herhangi bir şahsa verilmiş ilan edildi. Pensilvanya'da ilk doğan hakkı[2] söz konusu değildi ve Yeni İngiltere eyaletlerinde ise en büyük çocukların yalnızca iki misli hak payı vardı. Hiçbir devlette de aşar vergisi (topraktan alınan vergi; bknz. Osmanlı'da öşür vergisi) olmadığı gibi neredeyse herhangi bir çeşit vergi de yoktu. Verimli ve işlenebilir toprakların aşırı ucuzluğu yüzünden, herhangi bir sermaye, tarımdan daha çok daha avantajlı bir şekilde kullanılamazdı; bu aynı zamanda, sağlıklı işlerin miktarının artmasına olanak sağladığı için toplum adına çok değerli ürünlerin üretilmesini de sağlamaktadır.

Bu türden elverişli koşulların sonuç olarak birleşmesi, tarihte muhtemelen paralel olmayan hızda bir artıştı. Tüm kuzeyli koloniler boyunca, nüfusun yirmi beş yılda kendini ikiye katladığı bulundu. 1643'te Yeni İngiltere'nin dört bölgesine yerleşmiş kişi sayısı 21.200 idi. (Bu rakamları Dr. Price'ın iki ciltlik 'Gözlemler' adlı eserinden alıntıladım; bu veriler Dr. Styles'ın broşürlerinden alınmamıştır.) Daha sonraları, nüfus 1760 yılında, yarım milyona yükseldi. Diğer bir deyişle yirmi beş yılda nüfus kendini ikiye katlamıştır. New Jersey'de nüfusun ikiye katlanma süresi yirmi iki yıl gibi bir zaman olarak görülmekte iken Rhode Island'da halen daha az görünmektedir. Lüksün bilinmediği ve yerleşimcilerin sadece tarım ile uğraştığı görece geri kalmış yerleşim yerlerinde, on beş yıl içinde nüfusun miktarını ikiye katladığı görülüyor ki bu en olağanüstü artış oranını işaretlemektedir. Doğal olarak ilk kez yerleşime açılacak olan sahil kıyıları boyunca, nüfusun ikiye katlanma süresi otuz beş yıl idi ve bazı deniz kıyısı kasabalarında ise nüfus kesinlikle durmuş bir vaziyetteydi.

(Söz konusu durumlarda, yeryüzünün güçleri, insanlar tarafından üretilebilecek olan gıdanın talebi için tamamen eşit halde bulunmaktadır. Ancak, eğer nüfus ve yiyeceklerin aynı oranda

2 Babanın ölümünden sonra mirasın en büyük çocuğa devrolması hakkı.

gerçekten arttığını varsayarsak, bir hataya düşmüş olmalıyız. Bu iki kalemden birisi hala geometrik diğeri ise aritmetik bir oranla artmaktadır. Diğer bir deyişle birisi çarpma işlemi ile artarken diğeri toplama işlemi ile artmaktadır. Az sayıda insan ve verimli bir toprağın bulunduğu yerde, dünya üzerinde yıllık olarak yiyecek artışı sağlamak için yeryüzünün gücü, sakin bir akarsu tarafından sağlanan büyükçe bir su deposu ile karşılaştırılabilir. Nüfus artış hızı arttıkça suyun çekilmesi için daha fazla yardıma ihtiyaç duyulacak ve bunun sonucunda da her yıl gerekli olan miktar giderek artacaktır. Ancak ne yazık ki yakın bir zamanda bütün rezervuar tükenecek ve geriye sadece nehirler kalacaktır. Arazi dönümleri arttığında, verimli topraklar işgal edilene kadar, yıllık gıda artışı zaten hali hazırda sahip olunan arazinin iyileştirilmesine bağlı olacaktır ve bu sakin akış dahi yavaş yavaş azalacaktır. Fakat nüfus, yiyecek temin edilebildiğinde, tükenilmemiş bir canlılık ile devam edecek ve nüfusun bir dönem artması bir sonraki dönem için de bir artış gücü oluşturacak ve dahası bu artışta herhangi bir sınır olmayacaktır.)

Bu gerçekler, nüfusun artışındaki oranların tam olarak iki büyük kontrol mekanizmasının, sefalet ve kötülüğün, kaldırılması oranında arttığını gösterir gibi görünmekte ve de bu artış hızından daha da önemli olarak bir halkın mutluluğu ve masumiyetinin artmasını sağladığından bundan daha doğru bir kriter olmadığını da gözler önüne sermektedir. Bazı kişilerin ticaretin doğasından çekinmeleri gereği ortaya çıkan kasabaların eksik hali, bir sefalet türü olarak kabul edilmeli ve bir aileyi sürdürmenin zorluğundan dolayı evlilikler üzerine yapılan en ufak bir kontrol hali de aynı başlık altında sınıflandırılabilmelidir. Kısacası, bazı sefalet ve kötülük türünün kapsamına girmeyen herhangi bir nüfus kontrol sistemini düşünmek oldukça zor görünmektedir.

Savaştan önce, on üç Amerikan Devleti'nin nüfusu yaklaşık olarak üç milyon olarak hesaplandı. Hiç kimse, Büyük

Britanya'nın nüfusunu şu anda bu sayılara ulaştırabilecek bir ebeveyn sayısı göçü için daha az nüfusa sahip olduğunu hayal dahi edemezdi. Aksine, belirli derecedeki bir göç olayının, ana ülkenin nüfusu için olumlu bir kalem olduğu bilinmektedir. Özellikle, en fazla sayıda insanın Amerika'ya göç ettiği iki İspanyol eyaletinin daha nüfuslu bir hale geldiği belirtilmektedir. Kuzey Amerikan Sömürgelerinde bu kadar hızlı artan İngiliz göçmenlerinin sayısı ne olursa olsun, şimdi kendimize bir soralım, İngiltere'de de aynı zamanda eşit sayıda ve eşit artış oranında nüfus ilerlemiyor mu? Verilebilecek en açık ve bariz neden, barınacak yer ve yiyecek isteğidir ya da başka bir deyişle sefaletten kaçıştır ki bu durum, eski devletlerin bile savaş, bunalım veya doğal afetlerden kurtulma çabalarından çok daha güçlü bir nedeni belirttiği açıkça görülmektedir. Daha sonra ise, bu göçmenler kısa bir süre için yeni devletlere yerleştirilir ve buradan doğru oluşabilecek etki, her zaman beklenebilecek olan bir cevaba denk düşmektedir. Eğer yerleşimcilerin sanayileşme durumu; korku ya da zorbalık tarafından yok edilmezse; geçim seviyesi, azalan sayıdaki isteklerin daha da ötesinde eninde sonunda artacak ve de değişmeyen sonuç ise belki de neredeyse hareketsiz kalmış nüfusun hemen artmaya başlaması ile gerçekleşecektir.

Birkaç yıl ara verdikten sonra, çoğu zaman yıkıcı savaşların yapıldığı verimli geçim topraklarına sahip olan Flaman bölgeleri, her zaman olduğu kadar verimli ve her zamankinden daha da nüfuslu göründü. Hatta Palatinate, XIV. Louis'nin alçakça yıkımlarından sonra başını tekrar kaldırdı. Londra'da 1666'daki tüyler ürpertici veba hastalığının etkileri, on beş ya da yirmi yıl sonrasında bile tam olarak kavranamadı. Çin ve Hindistan'daki en yıkıcı kıtlık izleri ise çok yakın zamanda ancak yok edilebilmiştir. Türkiye ve Mısır'ın ise periyodik olarak kendilerini veba hastalığından kurtarmak için çabalayan ortalama nüfuslarının çok daha düşük olup olmadığından dahi şüphelenilebilir. Eğer şu anki nüfus daha

önceki dönemlere oranla daha az kişi barındırıyorsa, bu durumu, muhtemelen zulüm ve zorbalık eden hükümetin baskılarına atıf olarak vermek daha doğru olabilir ve bunun bir sonucu olarak, veba uğruna yaşadıkları kayıplardan ziyade tarıma yönelik cesaret kırıcı sebeplerinin olduğu söylenebilir. Volkanik patlamalar ve depremler gibi doğanın en muazzam konvülsiyonları, eğer yerleşimcileri bu türden bölgelerden uzaklaştırmak ya da endüstrileşme ruhunu ortadan kaldırmak için sık sık vuku bulmasaydı, herhangi bir devletin ortalama nüfusunda üç boyutlu bir etki gözlemlenebilirdi[3]. Vezüv yanardağı eteklerine kurulmuş olan İtalya'nın Napoli kenti, bu dağın tekrar tekrar patlamalarına rağmen hâlâ çok nüfuslu yapısını korumaktadır. Ayrıca, Portekiz'in Lizbon ve Lima kentlerinin şu anki nüfusları son depremden sonraki sayı ile neredeyse aynı durumda görünmektedir.

3 Diğer bir ifadeyle, doğal âfetlerin ve özellikle de volkanik patlama ve depremlerin, nüfus yoğunluğu veyahut göçü etkileyen en önemli sebep olmadığı söylenebilir.

VII

Salgın hastalıkların olası sebebi– Bay Suessmilch'in tablolarından özütler– Belli vakalardan beklenen hastalık mevsimlerinin periyodik getirileri– Herhangi bir ülke için, nüfus artışının gerçek oranının yetersiz bir ölçütü olarak kısa dönem için doğum oranlarının ölüm oranlarına kıyası– Kalıcı bir nüfus artışı için en iyi kriter– Çin ve Hindistan'daki kıtlığın sebeplerinden biri olarak; çok tutumlu yaşam– Bay Pitt'in 'Poor Bill Kanunları'ndaki bazı maddelerin günahkar eğilimi– Bunlardan sadece bir tanesi nüfusu teşvik etmek için uygun bir yol sunmakta– Ulusların mutluluğunun sebepleri– Kıtlık, doğanın gereğinden fazla nüfusu bastırmak için kullandığı en son ve en korkunç biçim– Kurucu nitelikte olarak üç önerme dikkate alındı.

Temizlik hususunda büyük bir çaba harcandıktan sonra, veba salgını Londra'dan tamamen atılmış görünmektedir. Ancak, vebanın, hastalıklı mevsimlere sürükleyen ikincil nedenlerden ötürü yeniden salgın haline dönüşmeyeceği imkânsız değildir. Dahası bütün salgın hastalıklar, kalabalık bir nüfus ve sağlıksız ve de yetersiz gıdalar yüzünden oluşagelmektedir. Bu ifadeye ise Dr. Price'ın notlarından birinde İngiltere ve Galler nüfusuna ilişkin saygın tartışmaların bulunduğu

yazıyı ekte sunan Suessmilch tablolarına bakarak oluşturdum. Bu veriler çok doğru kabul edilebilir ve eğer bu tür tablolar genelleştirilebilir bir hale gelirse, nüfusun bastırdığı ve herhangi bir ülkede geçim araçlarının ötesine geçmeyi önleyen farklı yollar üzerinde önemli veriler sunabilir bir hale gelecektir. Dr. Price'ın açıklamalarından hareketle tabloların bir bölümünü gün yüzüne çıkartacağım.

PRUSYA KRALLIĞI VE LİTVANYA DÜKALIĞI

Yıllık Ortalama	Doğumlar	Ölümler	Evlilikler	Doğumların Evliliklere Oranı	Doğumların Ölümlere Oranı
1702 yılı 10 yıllık ortalama	21,963	14,718	5,928	Her 10 evlilikte 37 doğum	Her 100 ölümde 150 doğum
1716 yılı 5 yıllık ortalama	21,602	11,984	4,968	Her 10 evlilikte 37 doğum	Her 100 ölümde 180 doğum
1756 yılı 5 yıllık ortalama	28,392	19,754	5,599	Her 10 evlilikte 50 doğum	Her 100 ölümde 148 doğum

Not: 1709-1710'da ülke nüfusunun 247,733'lük kısmı veba salgını yüzünden hayatını kaybetti ve 1736-1737'de salgın hastalıkların yayılması hız kazanarak nüfusu tekrar kontrol altına aldı.

Doğumların ölümlere oranının büyük bir kısmı, büyük vebadan sonra beş yıl içinde gerçekleştiği belirtilebilir.

POMERANYA DÜKLÜĞÜ

Yıllık Ortalama	Doğumlar	Ölümler	Evlilikler	Doğumların Evliliklere Oranı	Doğumların Ölümlere Oranı
1702 yılı 6 yıllık ortalama	6,540	4,647	1,810	Her 10 evlilikte 36 doğum	Her 100 ölümde 140 doğum
1708 yılı 6 yıllık ortalama	7,455	4,208	1,875	Her 10 evlilikte 39 doğum	Her 100 ölümde 177 doğum
1726 yılı 6 yıllık ortalama	8,434	5,627	2,131	Her 10 evlilikte 39 doğum	Her 100 ölümde 150 doğum
1756 yılı 6 yıllık ortalama	12,767	9,281	2,957	Her 10 evlilikte 43 doğum	Her 100 ölümde 137 doğum

Bu durumda, yerleşimcilerin nüfusu, elli altı yıl içerisinde neredeyse ikiye katlanmış görünüyor, bir zamanlar nüfus artışını çok kötü şekilde etkileyen ve hatta nüfusu kesen salgınlar görünmüyor. Ancak son dönemi (1759) takip eden hemen sonraki üç yıl çok hastalıklıydı ki doğumlar 10,229'a düşerken ölümler 15,068'e yükseldi.

Söz konusu veriler çerçevesinde, nüfusun yani yerleşimcilerin sayısının artış hızı onları sağlıklı bir şekilde tutmaya gerekli olan barınak ve yiyecek artış hızından çok daha fazla olması muhtemel değil mi? Halk kitlesi bu varsayım üzerine daha zor şartlarda yaşamak zorunda kalacaklardı. Dahası, küçük bir evin içinde daha fazla sayıda kişi olarak yaşayacaklar ve bu türden bir yaşama biçiminin de üç hastalıklı yıl olarak nitelendirilebilecek kötü şartlar üreten doğal sebepler arasında olduğu umulmadık bir şey olmayacaktır. Söz konusu nedenler, böylesi bir etki yaratabilir; ancak kesin bir şekilde düşünüldüğünde, bir ülke son derece kalabalık ve nüfuslu da olmayabilir. Çok az kişinin yaşadığı bir ülkede bile, daha fazla yiyecek üretilmeden ve daha çok barınacak yer inşa edilmeden önce nüfus artışı gerçekleşirse, yerleşimciler, belli bir dereceye kadar barınak ve geçim sıkıntısı duyuyor olmalıdırlar. İngiltere'de evlilikler, önümüzdeki sekiz ya da on yıl için her zamankinden daha doğurgan bir yapıda olsaydı ya da her zamankinden daha fazla sayıda evlilikler gerçekleşseydi ve ev sayısının aynı kaldığı düşünüldüğünde yani beş ya da altı kişinin aynı evde kaldığı koşullarda yedi ya da sekiz kişi yaşamak zorunda kalsaydı ve de bu ekleme yaşam zorluğunu bir kat daha arttırsaydı, bu durum, muhtemelen halkın genel sağlığı üzerinde çok olumsuz bir etkiye sahip olacaktı.

NEUMARK BÖLGESİ BRANDENBURGH					
Yıllık Ortalama	**Doğumlar**	**Ölümler**	**Evlilikler**	**Doğumların Evliliklere Oranı**	**Doğumların Ölümlere Oranı**
1701 yılı 5 yıllık ortalama	5,433	3,483	1,436	Her 10 evlilikte 37 doğum	Her 100 ölümde 155 doğum
1726 yılı 5 yıllık ortalama	7,012	4,254	1,713	Her 10 evlilikte 40 doğum	Her 100 ölümde 164 doğum
1756 yılı 5 yıllık ortalama	7,978	5,567	1,891	Her 10 evlilikte 42 doğum	Her 100 ölümde 143 doğum

Salgın hastalıklar altı yıl boyunca, 1736'dan 1741'e kadar, genel nüfusa hâkim olmuş ve artış kontrol edilmiştir.

MAGDEBURGH DÜKLÜĞÜ					
Yıllık Ortalama	**Doğumlar**	**Ölümler**	**Evlilikler**	**Doğumların Evliliklere Oranı**	**Doğumların Ölümlere Oranı**
1702 yılı 5 yıllık ortalama	6,431	4,103	1,681	Her 10 evlilikte 38 doğum	Her 100 ölümde 156 doğum
1717 yılı 5 yıllık ortalama	7,590	5,335	2,076	Her 10 evlilikte 36 doğum	Her 100 ölümde 142 doğum
1756 yılı 5 yıllık ortalama	8,850	8,069	2,193	Her 10 evlilikte 40 doğum	Her 100 ölümde 109 doğum

1738, 1740, 1750 ve 1751 yılları özellikle hastalıklı yıllar olarak geçmektedir.

Bu konu hakkında daha fazla bilgi için, okuyucuları, Bay Suessmilch'in tablolarına yönlendirmeyi arzu ediyorum. Hastalıklı mevsimlerin getirileri görece düzensiz olsa da, Suessmilch'in tablolarından oluşturduğum bu göstergeler, periyodik durumu gözler önüne sermesi açısından yeterlidir. Hastalıkların yoğunlaşmasının başlıca nedenlerinden biri ise, barınak ve yiyecek miktarının azlığından kaynaklanmaktadır.

Tablolardan anlaşılacağı üzere, söz konusu ülkelerde; veba, zaman zaman mevsimsel olarak dalgalanmasına rağmen, eski devletlere oranla çok daha hızlı bir büyüme trendi izlemektedir. Bu durumda, toprağı verimli bir şekilde işleme konusunda gelişme kaydedilmeli ve evlilikler teşvik edilmelidir çünkü nü-

fusa yönelik kontroller, önleyici türden daha pozitif bir biçim sergilemektedir. Herhangi bir ülkedeki artış beklentisi, nüfusu baskılayan ağırlığın belli bir dereceye kadar azaltılmasını sağlar. Bu hareketlilik halinin, ilk bakıştaki nedenin ötesinde devam etmesi ihtimali oldukça yüksektir. Ya da daha özel bir biçimde belirtmek gerekirse, bir ülkedeki üretim miktarı ve emeğe olan talep artırıldığında ve şimdiye kadarki olay çerçevesinde işçilerin durumunda, evlilik kurumlarının teşvik edilmesi kadar bir iyileştirme sağlandığında, erken evlilik geleneği, ülke nüfusu artan üretimin ötesine geçene kadar devam edeceği kuvvetle muhtemeldir. Bu durumda, hastalıklı mevsimler doğal ve gerekli bir sonuç olarak görünmektedir. Dolayısıyla, nüfusun teşvik edildiği zamanlarda geçim kaynaklarının ve gücünün yeterince artmış olduğu ancak hala ülke genelinde halkın bütün talebine yeterince yanıt veremediği ülkelerde, aranan cevabın konusu, nüfusun ortalama bir üretim ile kendi kendini ikame edeceğinden daha çok periyodik hastalıklarla ilgili olduğu kanaatindeyim.

Bunun tersi bir gözlem de muhtemelen doğru bulunacaktır. Periyodik hastalıklara konu olan ülkelerde, nüfusun artması ya da ölümlere oranla kıyaslandığında bir doğum fazlası oluşması, bu periyotlardaki aralıklar, söz konusu türden hastalıklara fazlaca maruz kalmayan ülkelerdekinden olağan zaman ile kıyaslandığında, *ceteris paribus* şartı altında, daha büyük olacaktır. Geçen yüzyılda, Türkiye ve Mısır'ın ortalama nüfuslarının yaklaşık olarak sabit kalırsa ve fazla değişmezse, periyodik veba salgını oluşma ve yaygınlaşma aralığında, Fransa ve İngiltere gibi ülkelere kıyasla, daha büyük bir nüfus içinde, doğum oranlarının ölüm oranlarını ciddi bir miktarda aşmış olması gerekmektedir.

Herhangi bir ülkedeki beş ile on yıllık periyotlar için, ortalama olarak doğumların ölümlere oranı, nüfustaki gerçek manada ilerlemenin ölçülmesinde çok yetersiz bir kriter olarak görünmektedir. Bu oran, kesinlikle, söz konusu beş ya da on yıllık dönemler boyunca oluşan artış oranını ifade etmektedir; ancak bundan yirmi

yıl öncesindeki ya da yirmi yıl sonrasındaki artışın ne olduğunu ve olacağını tahmin edemeyiz sonucunu da çıkarmalıyız. Dr. Price; İsveç, Norveç, Rusya ve Napoli Krallığını gözlemlemiş ve buralardaki artışın oldukça hızlı olduğunu görmüştür. Ancak hazırladığı kayıtlardan ve gözlemlerinden elde ettiği bulgular, gerçeği ortaya koymak için yeterli periyotlar değildi. Bununla birlikte, İsveç, Norveç ve Rusya'nın nüfuslarının gerçekten artırmış olmasına rağmen Dr. Price'ın veri olarak aldığı kısa dönemlerdeki doğumların ölümlere oranının göründüğü şekilde olmadığı kuvvetle muhtemeldir. [İlgili açıklama için; Dr. Price'ın *Observations (Gözlemler)* II. Cilt kitabındaki İngiltere ve Galler nüfusu ile ilgili tartışmaların bulunduğu ekler incelenebilir.] 1777 yılında biten beş yıllık dönem süresince, Napoli Krallığındaki doğumların ölümlere oranı 144'e 100 idi. Diğer bir ifadeyle, her 100 ölümde 144 doğum gerçekleşmektedir. Ancak, bu oranının, yüzyıllık bir dönem boyunca Krallıkta'ki gerçekte olduğundan daha büyükçe bir artışı göstereceğini varsaymak için de bir neden vardır.

Dr. Short ise, İngiltere'deki pek çok köyün ve kasabanın kayıtlarını iki dönem olarak karşılaştırdı. İlk dönem, Kraliçe Elizabeth'den geçen yüzyılın ortalarına kadar olan dönem; ikincisi ise, geçen yüzyılın sonundaki farklı yıllardan bugünün ortasına kadar olan dönem. Bu kayıtların kıyaslanmasından hareketle, Dr. Short, önceki dönemdeki doğumların ölümlere oranla fazla verdiği yani her 100 ölümde 124 doğum gerçekleştiği kanısına varmış ancak daha sonra oranın her 100 ölümde 111 doğum olarak gerçekleştiğini görmüştür. Dr. Price ise, önceki dönem kayıtlarına bağlı kalmamakla birlikte, muhtemel durumlarda hatalı ve yanlış oranlar vermeyeceğini düşünmektedir. En azından, daha sonraki dönemlere kıyasla, geçmiş dönemdeki ölümlere oranla doğumların çok fazla vermesini beklemenin birçok nedeni bulunmaktadır. Herhangi bir ülkenin nüfusunun doğal yollarla ilerlemesinde, geç dönemlerdense erken dönemlerde, daha fazla verimli toprak *(ceteris paribus)* işlenmeye ve tarıma açılacaktır. (Ben *ceteris pari-*

bus kavramını kullanmayı tercih ediyorum çünkü herhangi bir ülkedeki üretim miktarındaki artış, her zaman sanayi ruhunun doğrudan yönlendirdiği şekle körü körüne bağlı olacaktır. Halkın konuya dair bilgi ve alışkanlıkları ve diğer geçici sebepler, özellikle de mevcut zaman çerçevesinde sivil özgürlük ve eşitlik derecesi söz konusu ruhu heyecanlandırmak ve yönlendirmek için her zaman büyük bir etkiye sahip olmalıdır.) Dahası, üretimin yıllık orantısal olarak daha büyük bir oranda artması neredeyse her zamankinden daha büyük oranda bir nüfus artışı tarafından izlenecektir. Fakat doğal olarak, Kraliçe Elizabeth'in saltanatının son zamanlarında, mevcut yüzyılın ortalarından, ölümlere kıyasla daha fazla sayıda doğum olmasını sağlayan bu büyük nedenin yanı sıra, geçmiş dönemlerde zaman zaman vebadan kaynaklı meydana gelen tahribatın, bu oranı artırma yönelimine sahip bir eğilimde olduğunu da düşünmeden edemiyorum. Eğer bu korkunç düzensizliğin geri dönüş aralıkları ortalama olarak on yıllık biçimde alınmış olsaydı ya da veba salgını ile geçen yıllar tesadüfi bir biçimde reddedilecek olunursa, tutulan kayıtlar, nüfusun gerçek ortalama artışı için ölümlere oranla doğumların oranını çok yüksek verecektir. 1666 yılındaki büyük veba salgınından sonraki geçen birkaç yıl boyunca, ölümlere oranla doğumların çok daha fazla olması muhtemel görünmektedir. Özellikle de, Dr. Price'ın görüşleri baz olarak alındığında, İngiltere, devrim sırasında (ki söz konusu büyük devrim, sadece 1666 yılından 22 yıl sonra gerçekleşti) şu anda olduğundan çok daha nüfuslu olduğu görülecektir.

1693'te Bay King, İngiliz Krallığındaki, Londra hariç olmak kaydıyla, doğumların ölümlere oranını her 100 ölüme 115 doğum gerçekleştiğini beyan etmiştir. Dr. Short ise aynı durumla ilişkili olarak, şimdiki yüzyılın ortalarında, Londra da dâhil olmak üzere, doğumların ölümlere oranını her 100 ölüme karşılık 111 doğum gerçekleştiği sonucuna varmıştır. Fransa'da da 1774'de biten beş yıllık periyot için doğumların ölümlere oranını her

100 ölüme karşılık 117 doğum gerçekleştiği görülmektedir. Eğer bu ifadeler gerçeğe yakınsa ve eğer oranlarda, belirli dönemlere çok anlamlı varyasyonlar yok ise, Fransa ve İngiltere nüfusunun, neredeyse her bir ülkenin ortalama üretimine yetişmiş olduğu görünecektir. Evlilik kurumunun teşvik edilmesi, kusurlu alışkanlıkların sonucu, savaş, lüks tüketim, büyük şehirlerin nüfus yoğunluğunu azaltan karanlık sessizlik, yakın yerleşim alanları ve de yoksul kesimlerin yetersiz gıdası gibi sebepler nüfusun, geçim araçlarının ötesinde bir büyüme göstermesini engellemiştir. İlk bakışta kesinlikle tuhaf görünen bir ifade kullanabilirsem büyük ve yıkıcı salgın hastalıkların gerekliliğini geçersiz kılabilirdim. İngiltere'de iki milyon ve Fransa'da altı milyon kişiyi süpürüp atmak için harcanan bir veba salgını olsaydı, her ne olursa olsun yerleşimciler bu korkunç şoktan kurtulduktan sonra, hiç şüphesiz doğumların ölümlere oranı şu anda her iki ülkede olanın çok üzerinde olabilirdi.

Örneğin, New Jersey'de, yedi yıllık bir ortalama süre içerisinde doğumların ölümlere oranına bakıldığında her 100 ölümde 300 doğumun gerçekleştiği görülmektedir. Fransa ve İngiltere'de en yüksek payı alan oran ise her 100 ölümde 117 doğumun gerçekleştiğiydi. Harika ve şaşırtıcı bir biçimde bu farka, cennetin mucizevi bir şekilde araya girmesine atıfla çok fazla hayran olmamalıyız. Bu farkın sebepleri o kadar da yabancı, gizemli ve örtülü değildir; cevap yakınımızda ve etrafımızdadır ve de soruşturan her aklın bunu keşfetmesini açık bir şekilde beklemektedir. Felsefenin en liberal ruhu ile birlikte, bir taşın düşebileceği veyahut bir bitkinin yetişip büyüyebileceği, ilahi gücün hazır eylemliliği olmadan kendiliğinden öylece olmayacağı varsayımı ile bir uyum içerisindedir. Ancak bizler tecrübelerimizden biliyoruz ki doğa olarak adlandırdığımız bu devinimsel olaylar sabit yasalara göre hemen hemen her zaman gerçekleşmektedir. Dünya denilen gezegen yaratıldığından beri, nüfus ve nüfus artışının sebepleri muhtemelen bildiğimiz bu doğa kanunları kadar sabit kalmıştır.

Cinsiyetler arasındaki tutku hali, her yaşta ve neredeyse aynı biçimde, cebirsel bir dilde ve verili miktarlarda, ortaya çıktığı kabul edilebilir. Nüfusun, üretebileceği ya da bir şekilde edinebileceği yiyeceklerin ötesinde herhangi bir ülkede artmasını engelleyen 'Zorunluluk Yasası', görüşümüze açık, aşikâr ve anlaşılır olan ve her yaşın tecrübesiyle tamamen onaylanan ve de bir an için bile varlığından şüphe edemeyeceğimiz bir yasadır. Doğanın, gereksiz görülebilecek olan bir nüfusu önlemesi veya bastırması için aldığı farklı biçimler, aslında bizlerin algısında, o denli belirgin ve nizamlı değildir; bununla birlikte, gerçekliği kesin bir biçimde tahmin edebildiğimiz gibi, doğanın bu bahsi geçen biçimlerini kesin bir biçimde ve her zaman tahmin edemeyebiliriz. Birkaç yıl için, doğumların ölümlere oranı, orantısal artışın ya da ülkede elde edilen ürünlerin çok ötesinde bir artış gerçekleştiğini gösteriyorsa, herhangi bir göç durumu olmadığı müddetçe, ölümlerin kısa bir süreliğine doğumları aşacağına kesinlikle emin olabiliriz. Bu olay bütününde gerçekleşen birkaç yıllık artış, ülke nüfusunun gerçek ortalama artışını ifade edemez. Başka bir nüfusu azaltıcı sebep olmadan, her ülke, herhangi bir şüpheye mahal vermeksizin periyodik olarak veba salgınlarına ve kıtlıklara maruz kalabilir.

Herhangi bir ülkenin nüfusundaki gerçek ve kalıcı artışın tek doğru kriteri, geçim araçlarının artışındadır. Fakat bu kriter bile görüş ve gözlemlerimize tamamen açık olan bazı ufak tefek değişikliklere tabiidir. Bazı ülkelerde, nüfus zoraki bir pozisyonda bulunuyor gibi görünüyor; diğer bir ifadeyle, insanlar neredeyse mümkün olabilen en küçük oranlarda tüketecekleri gıda miktarı ile yaşama derecesine alışmış oldular. Bu gibi yerleşim bölgelerinde, nüfusun sürekli bir biçimde arttığı ancak geçim araçlarında ise herhangi bir artışın gerçekleşmediği dönemler yaşanmış olmalıdır. Çin, örneğin, bu açıklamaya bir cevap gibi görünmektedir. Sahip olduğumuz hesaplamalara ve bulgulara güvenecek olursak; Çin'de, alt sınıflara mensup insanların neredeyse mümkün olan en

düşük seviyede gıdalarla beslenme alışkanlığı içinde oldukları ve de söz konusu alt sınıfa dâhil olan insanlar, Avrupalı emekçilerin tükettiği tiksindirici sakatatları yemektense aç kalmaktan oldukça memnun oldukları görünmektedir. Çin'de ebeveynlerin çocuk sahibi olmasına olanak tanıyan kanun, esas olarak nüfusu zorlayıcı bir ilkeye yönelmiştir. Bu tür bir durumda bulunan bir ulus ise mutlak bir surette kıtlık ile mücadele etmek zorunda kalacaktır. Geçim araçlarına oranla çok fazla nüfusa sahip olan ve üretilen ortalama ürünün ancak ülke yerleşimcilerinin hayatlarını basit düzeyde desteklemekle yeterli olduğu bir ülkede, mevsimsel kötülüklerden kaynaklı oluşacak herhangi bir bozukluk ölümcül olmak zorunda kalacaktır. Gentoos[1]'ların yaşama alışkanlıklarında olduğu gibi çok tutumlu bir yaklaşım sergilemek bir dereceye kadar Hindistan'ın yüz yüze kaldığı kıtlığı aşmaya katkıda bulunması muhtemeldir.

Emekçiye verilen teşviklerin fazlasıyla liberal olduğu Amerika'da, alt sınıflar kendilerini kayda değer bir ölçüde sıkıntıya uğratmadan bir yıl içerisinde kıtlığı çok önemli ölçüde geriletme gücünü kullanabilirler. Bu nedenle de herhangi bir açlık halinin oluşması imkânsız görünmektedir. Amerika nüfusunun gelişmesinde ve ilerlemesinde ise, emekçilerin zamanla daha az bir cömertlik ile ödüllendirilecekleri beklenebilir. Söz konusu durumda, konuşulabilecek sayılar, geçim araçlarında orantısal bir artış olmaksızın kalıcı olarak artacaktır.

Avrupa'nın farklı şehirlerinde egemen olan farklı yaşam biçimlerinden kaynaklanan, yerleşimcilerin sayısı ile (nüfus) tüketilen gıda miktarı arasındaki oranda bu farklı şehirler için bazı değişikliklerin olması gerekmektedir. İngiltere'nin güneyindeki emekçiler, İskoç köylüleri gibi yaşamaya devam etmeden önce,

1 Hinduizm dinine mensup ve bu dini uygulayanların dillerinden, özellikle Telugu dili, birisi olan Gentoo dili ve bu dili konuşanlara verilen isim Gentoos.

kendilerine yarı aç kalma acısı yaşatan ince bir dilim buğday ekmeğini tüketmeye fazlasıyla alışkındırlar. Mecburi 'Zorunluluk Yasaları'nın sürekli bir şekilde işlemesiyle ise, belki de zamanla onlar da alt sınıf Çinliler gibi yaşamak zorunda kalabilirler ve ülke, daha sonrasında, aynı miktarlardaki yiyecek ile daha büyük bir nüfusu desteklemek durumunda kalabilecektir. Fakat bunu yapmak veya yapabilmek, her zaman için zor görünmektedir ve insan ırkı adına kurulan her türlü insani faaliyet kusurlu bir girişim olacaktır. Nüfusa ilişkin verilmesi gereken teşviklerin duyumunu almak kadar genel bir şey yoktur. İnsanlığın nüfussal olarak artma eğilimi benim temsil ettiğim kadar yüksek olursa, defalarca kez bu artış istendiğinde söz konusu artma eğiliminin oluşmaması ise garip görünebilir. Nüfusa yönelik oluşan büyük bir talebin, bunu desteklemek için gerekli kaynakların hazırlanmadan yapılması, söz konusu durumun gerçek nedenidir. Tarımı teşvik ederek tarımsal emeğe olan talebi artırmak ve böylelikle de ülkenin ürünlerini artırmak, emekçinin durumunu düzeltmek ve her ne olursa olsun orantısal nüfus artışına duyulan ihtiyacı sağlamak için herhangi bir endişe duyulmamalıdır. Bu amaca yönelik başka bir şekilde etki etme girişimi yani kısır, acımasız ve zalimce olabilecek bir girişim, tolere edilebilir özgürlüğe sahip herhangi bir devlette –dolayısıyla– başarılı olamaz. Söz konusu durum, kural koyucuların çıkarlarının ve devlet zenginlerinin nüfusu zorlaması gibi görünebilir ve böylece de emeğin fiyatını dolayısıyla filo ve orduların masraflarını düşürür ve dış satış için üretilen malların maliyetini azaltır. Fakat bu türden oluşabilecek her girişim, yoksul kesim tarafından dikkatle izlenmeli ve şiddetle direnilmelidir. Özellikle de yardımseverlik kılığı içindeki korsanlık altında bu işi yürütmeye çalışanlara ve muhtemelen bu hesapta halk tarafından neşeyle ve candan oldukları benimsenenlere ise olabildiğince dikkat edilmelidir.

Bay Pitt'i, onun oluşturduğu 'Yoksulluk Yasası' maddesi gereğince, üç çocuğun üzerinde çocuk sahibi olan işçilere ondan

sonraki her bir çocuk için haftalık bir şilin verilmesi gerekliliği ibaresi ile ilgili kendisini herhangi bir günahkâr niyetten beraat ederim. İtiraf etmeliyim ki söz konusu yasa tasarısı Parlamentoya getirilmeden önce ve sonrasındaki belli bir süre için böylesine bir düzenlemenin faydalı olabileceğini ben de düşünmüştüm. Fakat konuya ilişkin daha fazla düşünmek kendime şunu ikna ettirdi: Eğer böylesine bir kanun yoksulların durumunu iyileştirmek için ise, görünüşteki amacı örtülemek için yapılmıştır. Böylesine bir düzenlemenin ülkenin üretim seviyesini artırdığına dair bir keşfim olmadı. Söz konusu düzenleme daha çok üretimin miktarını artırmadan nüfusu artırmaya yönelik bir eğilim göstermekte olup, kaçınılmaz sonuç olarak aynı miktarlardaki ürünün daha büyük sayılara bölünmesi gerekliliğini doğuracaktır. Dolayısıyla da bir günlük emek, daha az miktarlarda ücret alacak ve yoksullar da genel olarak daha sıkıntılı durumlarda kendilerini bulacaklardır.

Geçim araçlarında ve kaynaklarında herhangi bir artış yapılmaksızın, nüfusun kalıcı olarak artırılabileceği bazı vakalardan bahsetmiştim. Ancak, besin miktarı ile bu miktarlarla yaşamını idame ettirenlerin sayısının farklı devletlerdeki varyasyonları, geçilemeyecek bir sınırla kısıtlandığı açıktır. Nüfusu hiçbir şekilde azalmayan herhangi bir ülkede, besin miktarı mutlak suretle emekçi ırkını yeterli bir biçimde desteklemeli ve onların yaşamlarını sürdürebilmelerine destek olmalıdır.

Diğer koşullar aynı kalmakla birlikte, üretilen gıda miktarına göre ülkelerin nüfus yoğunluğu teyit edilebilir ve üretilen bu gıdaların dağıtımı konusundaki cömertlik durumuna ya da işçinin bir günlük aldığı ücretin miktarına göre mutluluk kavramı da ölçülebilir. Mısır üreten ülkeler meralık alan açısından zengin olan ülkelerden daha nüfuslu, pirinç üreten ülkeler ise mısır üretenlere oranla çok daha nüfusludur. İngiltere'deki topraklar ise pirinç için uygun koşullara sahip değildir ancak hepsi patates verebilecek durumdadır. Dr. Adam Smith'in gözlemlerinden de anlaşılacağı üzere eğer patates, halk arasında gözde sebze konumuna gelirse

ve eğer şu anki ekim biçiminde, aynı miktardaki toprak, mısır üretiminde olduğu gibi işlenirse, söz konusu ülke çok daha büyük bir nüfusu destekleyebilecek hale gelecek ve sonuç olarak da çok kısa bir süre içerisinde daha büyük nüfuslara ve dolayısıyla da üretim miktarına sahip olacaktır.

Bir ülkenin mutluluğu; kesinlikle o ülkenin gücüne ya da servetine, gençliğine, yaşlılığına, yoğun nüfuslu ya da az nüfuslu olmasına bağlı değildir. Ancak bir ülkenin mutluluğu, herhangi bir gelişimindeki artış hızına ve de yıllık gıda artışının bir kısıtlanma getirilmeyen nüfusun yıllık artışına yaklaşma derecesine bağlıdır. Bu yaklaşım, eski devletlerin sanayileşmesi ve sahip oldukları bilgi ile yeni toprakların verimsiz arazilerinde faaliyet gösteren yeni koloniler için her daim en yakın olan açıklamadır. Diğer durumlarda, devletlerin yaş bakımından genç ya da olgun olması çok da büyük bir önem taşımamaktadır. Büyük Britanya'nın gıda miktarının şimdiki zamanlarda da bundan iki bin üç bin veya dört bin yıl önce olduğu gibi, yerleşimcilere bol miktarlarda bölünmüş olması olasıdır ve İskoç dağlık bölgelerinde yerleşmiş bulunan az sayıda kişinin yaşam alanları, Flamanların bulunduğu bölgenin zengin ve çok nüfuslu olan kesimi tarafından oluşan aşırı yüklenmiş nüfus yüzünden rahatsız göründüklerine inanmak için de bir sebep bulunmaktadır.

Bir ülke, hiçbir zaman sanatta en ileri olan insanlar tarafından oluşmaz ancak bu durum uygarlıkların kendi doğal gelişimlerine bırakılmıştır. Üretimin bir birim olarak düşünülebileceği zamanlardan, bir milyon olarak alınabileceği zamanlara kadar yüzlerce yıl boyunca, halkların gıda ve besin isteminden dolayı doğrudan ya da dolaylı bir biçimde sıkıntı çekmediği tek bir dönem dahi yoktur. Avrupa'daki her devlette, ilk hesaplarımızdan beri, milyonlarca insanın varlığı bu basit sebeple bastırılmış ve hatta belki de bu devletlerin bazılarında mutlak bir açlığın veyahut kıtlığın var olabilmesi halinin de asla bilinmediği görülmektedir.

Kıtlık ve dolayısıyla da oluşacak açlık hali, doğanın en korkunç ve en son kaynağı gibi görünmektedir. Nüfusun gücü, dünyadaki geçimi sağlamak için sahip olunan güce çok üstün gelmektedir. Bu durumda, erken ölümlerin bir şekilde insanlık ırkını ziyaret etmesi gerekmektedir. İnsanlığın barındırdığı kötü alışkanlıkları, etkin ve nüfus yoğunluğunu azaltıcı bir güçte olmalıdır. Büyük yıkım ordusunda öncüler bunlardır ve bu dehşet verici işleri sıklıkla kendileri bitirirler. Fakat bu imha savaşında başarısız mı olmalılar? Hastalıklı mevsimler, salgın hastalıklar, öldürücü veba ve karahumma müthiş bir sırayla ilerlemekte ve binlerce, on binlerce kişiyi zaten hali hazırda yok etmektedir. Başarıları hâlâ bir şekilde yarım kalırsa, arka planda, devasa ve kaçınılmaz kıtlık sinsice ve gizli bir şekilde sokulur, böylelikle de, nüfusa yapacağı kuvvetli bir darbe ile dünyadaki gıda miktarı ile nüfusu dengeler.

O halde, fazla nüfusun, insanlık tarihinin özenli bir araştırmacısı tarafından her yaşta ve insanlığın var olduğu ya da şu anda var olan insanların bulunduğu her devlette onaylanmaması gerekir.

Söz konusu olan herhangi nitelikte bir nüfus artışı, zorunlu olarak ve her şartta geçim şartları ile sınırlıdır.

Bu nüfus, geçim şartlarının ve araçlarının artması halinde aynı şekilde artacaktır. Bu durumda nüfusun üstün gücü bastırılmış olur mu? Dahası, gerçek nüfus, sefalet ve kötülük tarafından geçim araçlarına eşit tutulmuş bulunur mu?

VIII

Bay Wallace– Nüfustan kaynaklanan zorlukların, çok uzak bir gelecekte olduğu varsayımının hatası– Bay Condorcet'in, insan zihninin gelişimi hakkındaki taslağı– Bay Condorcet tarafından bahsedilen dalgalanmaların, insan ırkına uygulanması gerektiğindeki dönem.

İnsanlığın geçmiş ve şimdiki halinin bir görünümünü izleyerek daha önceki belirtilen çıkarsamaları kendince çizebilen bir kişi için, nüfusun aşırı değişken yapısını fark etmiş olan, insanın ve toplumun mükemmelliği üzerine yapılan tartışmaları yazanların, her zaman belli belirsiz, değişmez ve de sürekli olarak neredeyse ölçülemez mesafedeki zorlukları temsil etmesi şaşkınlık meselesidir. Argümanın kendisinin tüm eşitlik sistemini yok etmek kadar ağır olduğunu düşünen Bay Wallace bile, tüm dünyanın, bir bahçe gibi işlenemediği ve daha fazla üretim artışı sağlanamayacağına kadar herhangi bir zorluğun bu sebepten kaynaklandığının farkında değildi. Bu durum sahiden de gerçekti ve diğer açıdan ise uygulanabilirlik bakımında iyi bir eşitlik sistemi de sunmaktaydı; doğrusu böylesine bir düzenin peşinde koşan heves dolu ateşimi-

zin, ne denli zorlu bir düşünce tarafından sönümlenebileceğini düşünemiyorum. Bu gibi bir mesafedeki olay, oldukça ihtiyatla muhakeme etmek için 'İlahi' takdire bırakılmalıdır. Fakat gerçek şu ki, söz konusu bu deneme kapsamında verilmeye çalışılan argüman, salt zorluklarla ilgili olsaydı, bu uzak olmanın ötesinde, bu deneme derhal ve doğrudan kaleme alınırdı. Toprağı işleme süreci boyunca karşılaşılan her dönemde, şimdiki andan itibaren bütün dünya bir bahçe haline geldiğinde ve eğer yiyecek gıda istenci için çekilen sıkıntılar eşit bir dereceye geldiğinde, bu durum yine bütün insanlığa sürekli olarak baskı yapacaktır. Her ne kadar dünya üzerindeki üretim miktarı her yıl belli bir miktarda artsa da, nüfus bundan çok daha hızlı artacak ve böylece oluşacak olan nüfus fazlalığı, mutlak bir biçimde sefaletin veya kötü şartların periyodik ya da sürekli hareketleri ile bastırılacaktır.

Bay Condorcet'in *Esquisse d'un Tableau Historique des Progres de l'Esprit Humain (İnsan Aklının Gelişiminin Tarihsel Bir Görünümünün Taslağı)* adlı eseri, ancak Bay Condorcet'in ölümüyle son bulan acımasız sürgününün baskısı altında yazılabilmiştir. Onun hayatı boyunca ilgisini çeken ilginç Fransa'sıyla alakalı umutlarının olması; bir insanın, gündelik hayatından edindiği tecrübelerinin ölümcül bir biçimde kendisiyle çelişmesi olarak nitelendirilebilecek ilkelerine bağlı kalmasının tekil bir örneğini oluşturmaktadır. Bay Condorcet'in, insan zihninin dünyanın en aydınlanmış ülkelerinden birinde bile, binlerce yıl geçtikten sonra; en barbar ve en vahşi ulusların rezil haldeki korku; zulüm, fesatlık, intikam, hırs, delilik ve ahmaklık gibi tiksinç duygularının bir fermantasyonu tarafından alçaltılmış olması halini, insan aklının gerekli ve kaçınılmaz ilerleyişi hakkındaki düşüncelerine muazzam bir şaşkınlık duyuyor olmasına karşılık tüm görüşlerine rağmen ilkelerinin doğruluğuna karşı duyduğu inanca karşı dayanabilir bir konumda bulunmuştur.

Söz konusu ölümü sonrasındaki yayını, sadece aslında daha büyükçe bir eserin taslağını icra etmektedir. Bu nedenle de mut-

laka, herhangi bir teorinin doğruluğunu tek başına ispatlayabilen bir ayrıntı ve uygulama istemektedir. Birkaç gözlem, 'şey'lerin durumunu hayali bir şekilde değil gerçek haliyle uyguladığında teorinin ne denli çelişkin olduğunu gösterebilmesi açısından yeterli gelecektir.

İlgili çalışmanın son bölümünde ise Bay Condorcet, insanlığın gelecekte mükemmelliğe daha da yaklaşacağını düşünmektedir. Bay Condorcet, Avrupa'nın farklı uygar ulusların arasında bir karşılaştırma yapar ve bölgenin boyutları ile gerçek nüfusu ve bunların toprağı işleme şekillerini, sanayileşme biçimlerini, iş bölümlerini ve de geçim yollarının neler olduğunu gözlemler. Aynı geçim araçlarını stabil bir şekilde korumanın ve dolayısıyla da aynı miktardaki nüfusun, kendi isteklerini kendi üretim mecralarından başka yollarla bulamayan kişiler olmaksızın yaşayabileceğinin imkansız olacağını göreceğiz. Böylesine bir sınıfsal ailenin gerekliliğine izin verince ve sonrasında başkalarının hayatına ve sağlık koşullarına bağımlı olan bu türden ailelerin güvencesiz gelirlerine ilişkin ilanda bulunulunca; Bay Condorcet adilce şu açıklamayı yapar: 'O halde eşitsizlik, toplumumuzun sınıflarını sürekli bir şekilde ve sayısız bir biçimde tehdit eden ve istismar eden bir olgu olarak eşitsizlik, bağımlılık ve hatta sefalet için gerekli bir sebep bulmaktadır.' (Zamandan kazanmak ve uzunca sürecek alıntılardan kaçınmak adına, burada ben Bay Condorcet'in hislerinin sadece bir kısmına yer vermek arzusundayım ve umut ediyorum ki onları yanlış aktarmam. Ancak, eğer söz konusu alıntılanan metin, okuyucunun kendisini tatmin ve ikna etmezse, onları işin kendisine yönlendiriyorum, ki bu oldukça eğlenceli olacaktır.) Zorluk sadece ve iyi bir biçimde ifade edilmiş haliyle ve korkarım ki Bay Condorcet'in ifade ettiği modun kaldırılmasının önerilmesi ile etkili olmayacaktır. Hayatın getireceği olasılıklara ve paranın faiz getirisine dair yapılan hesaplamaların uygulanması ile Bay Condorcet, kendi eski tasarruflarıyla oluşturulan ve bunların bir

kısmının belirli bir güvenceye sahip olanıyla ve diğer bir kısmının ise ölümden doğan tasarrufların olduğu kişisel tasarruflardan oluşturulmuş bir kaynak kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı ya da benzer bir kaynak, eşlerini ya da babalarını kaybetmiş olan kadınlara ve çocuklara yardım etmesi için de verilmelidir ve aynı şekilde, sanayileşmenin yeterli bir şekilde gelişebilmesi için ve yeni bir aile kurmak adına yaşları gelmiş olanlar için de maddi olarak destek sağlamalıdır. Bay Condorcet'in gözlemlediği bu gelişmelerin, toplum adına ve toplumu korumak için yapıldığı söylenebilir. Daha da ileri giderek, Bay Condorcet, yaptığı hesaplamaların sadece uygulanmasıyla ve büyük servetlerin önceliğinden doğan önleyici kredilerle, eşitlik durumunu daha bütüncül bir şekilde koruyan araçların bulunabileceğini ve aynı zamanda da ticari faaliyetlerle ve sanayideki gelişmelerin icra edilmesi ile büyük ölçekli kapitalistlere görece daha az bağımlı bir temelin oluşumunun sağlanabileceğini ifade etmektedir.

Kâğıt üzerindeki böylesine bir kurgu ve hesaplama çok umut verici görünebilir, fakat bunlar gerçek hayata uygulandığında mutlak suretle hükümsüz olacaklardır. Bay Condorcet, sanayileşme ve endüstrileşme ile kendini idame ettiren bir sınıfın varlığını her devlet için gerekli görmektedir. Peki, böyle bir şeye neden izin verilir? Bunun cevabı olarak; daha geniş çaplarda bir nüfusun oluşumu için geçim sağlamak adına gerekli olan emeğin zorunluluğun teşvik edici hali olmadan yerine getirilemeyeceğini düşünmesinden başka daha iyi bir sebep aranamaz. Sanayileşme için oluşturulan bu gibi bir teşvik ortadan kaldırılırsa ve eğer bu türden kredilere ve eşleri ve ailelerinin gelecekte faal ve çalışkan olarak desteklenmesine karşı başıboşluk ve ihmalkârlık aynı temel üzerine yerleştirilirse; insanlar bu hareketli eylemliliği, şimdilerin kamusal refahının esas kaynağının bir formunu oluşturan kendi durumlarının iyileştirilmesi adına çaba sarf edeceklerini görmeyi bekleyebilir miyiz? Eğer her bir kişinin iddialarını incelemek ve

bu kişilerin azami ölçüde kendilerinin bir çaba sarf edip etmediğini belirlemek ve de buna göre bir yardım almayı kabul etmek veyahut reddetmek adına bir soruşturma kurulacak olunursa, böylesi bir durum, İngiliz 'Yoksulluk Yasaları'nın büyükçe bir ölçeği üzerinde yapılan tekrarlamalardan ve özgürlük ve eşitlik ilkelerinin gerçekliğinin tamamen yok edilmesinden başka bir şey değildir.

Fakat bu türden oluşumlara yapılan bu büyük itirazdan bağımsız olarak, bir süreliğine üretken sanayiye karşı herhangi bir kontrol oluşturmayacağını varsayarsak, şimdiye kadarki en büyük zorluk geride kalmış olacaktır.

Her bir kişi ailesinin yaşaması –neredeyse her kişinin sahip olabileceği– için daha rahat koşullar sağlayabiliyorsa, yeni yükselen neslin, sefaletin 'öldürücü ayaz'ından arınmasına olanak sağlaması, nüfusun mutlaka hızla artışının gözlenmesine yol açacaktı. Bu gözlemleme ile Bay Condorcet, kendisinin de tamamen bu durumun farkında olduğunu ve durum üzerine daha gelişkin iyileştirmeler yaptıktan sonraki açıklamalarında şöyle bir şey iddia etmeye çalışıyor: Ancak böyle bir endüstrileşme süreci ve mutluluk boyunca, her nesil kendinden bir önceki kuşağa göre daha büyük eğlencelere sahip olabilecek ve sonuç olarak, insan yapısının maddesel yaradılışı ile insan sayısı yani nüfus artacaktır. O halde, eşit derecede gerekli olan bu yasalar birbirine karşı konumlandığında böylesi bir dönem gelmemeli midir? Geçim araçlarının sayısını aşan bir insan sayısının artışı yaşandığında, zaruri sonuç, mutlak surette süregelen hem mutluluğun azaltılması hem de nüfusun azaltılması şeklinde gerçekleşmeli ve de bu durum gerçekten geriye doğru bir hareketi mi temsil etmekte yoksa en azından iyiyle kötü arasında bir çeşit salınımı mı açıklamaktadır? Söz konusu döneme geçiş yapan toplumlarda bu türden bir salınım, sefaletin devam eden bir sebebi olabilir mi? Bütünüyle daha fazla bir düzenlemenin imkânsız hale gelmesi halinde ise söz

konusu dönem bu sınırı işaretlemeyecek mi? Dahası, bu terimler, çağlar boyunca ulaşılabilecek ancak asla geçilemeyecek olan insan ırkının mükemmelliğine mi işaret etmelidir?

Bay Condorcet daha sonra şunu ekliyor: Böylesine bir dönemin bizden ne kadar uzak olduğunu göremeyen hiç kimse yok fakat sorun şu ki biz ona ulaşabilecek miyiz? Ancak insanlık, bugünlerde hemen hemen bir anlayış trendi oluşturabilecek herhangi bir gelişmeye ulaşmış olduğunda, henüz gerçekleşemeyen bir olayın gelecekte bir tarihsellikte gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini telaffuz etmek eşit derecede imkânsız görünmektedir.

Bay Condorcet'in insan nüfusunun geçim araçlarını aşması halinde neler olacağını beklediği resim böylelikle tamamen çizilmiştir. Onun tanımladığı salınım kesinlikle gerçekleşecek ve de şüphesiz periyodik sefaletin sürekli var olan bir nedeni olacaktır. Bu resimle ilgili olarak Condorcet'ten farklı düşündüğüm tek nokta, insanlığa ne zaman ve hangi dönem uygulanması gerektiği dönemi üzerinedir. Bay Condorcet, son derece uzak bir çağı işaretlemediği müddetçe bunların uygulanabilir olmayacağını düşünmektedir. Benim verdiğim yiyecek ve nüfusun doğal bir artışı arasındaki oran gerçekliğe yakın bir derecede olursa, bunun aksine, insan nüfusunun sayısının geçim araçlarını uzunca bir süredir aşması halinde ve söz konusu zaruri salınım, periyodik sefaletin sürekli var olan sebebi, şimdiye kadar insanlığın herhangi bir geçmişe sahip olduğu zamandan beri var olagelmiş ve dahası, bazı karar mekanizmaları doğanın fiziksel oluşumunda değişmediği müddetçe de var olmaya devam edecektir. Aslında Bay Condorcet sözlerini şu şekilde devam ettiriyor: O kadar uzak olduğunu düşündüğüm dönem eğer hiçbir zaman gelmezse, insan ırkı ve insanın mükemmelliğini savunanların bu tür şeylere artık dikkat etmesine gerek kalmayacaktır. Ardından da, benim anlamadığım bir şekilde, zorlukların kaldırılması konusunu anlatmaya devam eder. O zamanlar batıl sayılabilecek önyargıların, mevcut ahlak

seviyesini bozup alçalttığını gözlemledim. Bay Condorcet ise bu bozulan ahlak durumunun, ya seçkinci olmayan ve de çoğunlukla bu süreç içerisinde çocuk sahibi olunmayan bir nikâhsız birliktelik ya da doğal olmayan başka yollardan gerçekleştiğini üstü kapalı bir biçimde anlatır. Kuşkusuz bu şekilde bir zorluğu gidermek için, çoğu kişinin aklında, eşitlik ve insanlığın mükemmelliğinin kutsandığı erdem ve saflığı yok etmek savı bulunmaktadır.

IX

Bay Condorcet'in, insanoğlunun organik mükemmelliği ve insan yaşamının belirsiz bir biçimde uzamasına ilişkin varsayımları- Sınırlarının belirlenemediği kısmi bir gelişmeden kaynaklı sınırsız bir ilerleme çıkarsandığı, bitkilerin yetiştirilmesindeki ve hayvanların beslenmesindeki argümanın hatası resmedildi.

Bay Condorcet'in muhakemesinde önereceği son sorunsal, insanlığın organik mükemmelliği üzerinedir. Eğer hali hazırda verili gerçeklikte, daha büyük bir güç elde edilebilecek deliller mevcut ise, bunun şu anki mevcut düzenlemelerin ve doğal yetilerin varsayımına dayalı insanın mükemmelleşmesini sağlamak için yeterli gelmesindeki kesinlik nedir? Ya da eğer bu düzenlemeler doğal yetilerin kendisini iyileştirmeye açık bir şekilde imkan tanıyorsa, söz konusu durumda bizim umutlarımızın boyutu nasıl olmalıdır?

Maddesel bilginin gelişmesinden kaynaklı olarak; tıbbın gelişimi; daha fazla sağlıklı besinlerin kullanımı ve buna uygun alışkanlıkların edimi; bedenin kuvvetini, aşırı düşürmeden, egzersiz yoluyla geliştirebilecek bir yaşam biçimi; insanlığın alçal-

masının iki büyük sebebi olarak, sefalet ve aşırı zenginliğin, yok edilmesi ve de bulaşıcı ve salgın hastalıkların kademeli olarak kaldırılması, toplumsal düzen ve aklın gelişimiyle daha etkin bir hale getirildi. Ayrıca Bay Condorcet, insanın kesinlikle ölümsüz olmayacağına ve dahası doğum ile doğal ölüm arasındaki sürecin durmadan artacağına dair açıklanabilir bir terimin olmadığına ve belki de bu durumun 'belirsiz' kelimesi ile en doğru şekilde betimlenebileceğine inanmakta ve bunu ifade etmektedir. Daha sonra, açıklanabilir daha büyük bir rakama denk düşen bir çağda, Bay Condorcet bu kelimeyi, sınırsız bir ölçüt çerçevesinde bir yaklaşım oluşturabilecek bir kavram olarak kullanıp, bu kavramın herhangi bir artış manasına gelmediği ve ona ulaşımın olmadığı anlamı taşıdığını belirtmektedir.

Şüphesiz ki bu kavramsallığın uygulanması, hem insan hayatının süresine göre, hem de doğa kanunlarındaki herhangi bir görüngüye göre felsefi olmayan ve tamamen yetersiz bir resim çizmektedir. Farklı nedenlerden oluşan varyasyonlar, özünde, düzenli ve geriye doğru gitmeyen bir artıştan farklıdır. İnsan hayatının ortalama süresi; sağlıklı ya da sağlıksız iklimlere, yeterli ve verimli yiyeceklere, erdemli ya da kötü davranışlara ve benzeri diğer bütün sebeplere göre belirli bir derecede farklılık gösterecektir. Ancak insan hayatının doğal süresi boyunca, gerçekten otoriter bir insanlık tarihine sahip olduğumuzdan beri, fark edilen herhangi en ufak bir ilerlemenin olup olmadığından şüphelenilebilir. Her çağdaki önyargılar –gerçekten de– bu varsayıma doğrudan doğruya aykırıdır ve bu türden önyargıları fazlaca vurgulamamış olsam da, bir şekilde, bu önyargılar karşıt yönde belirgin bir ilerlemenin olmadığını ispatlama eğiliminde olacaklardır.

Belki de dünyanın, henüz çok genç hatta hala bebeklik döneminde olduğu ve oluşabilecek herhangi bir farkın bu kadar kısa bir sürede ortaya çıkmasının beklenmemesi gerektiği söylenebilir.

Eğer durum böyle olursa, insanlığa dair bütün bilgi de bir an önce sönümlenecektir. Diğer bir deyişle, sebeplerden sonuçlara bütün bir mantık zinciri yıkılacaktır. Böylesi bir durumda gözlerimizi doğa kitabına kapayabiliriz çünkü artık doğa kitabını okumanın herhangi bir faydası olmayacaktır. En çılgın ve en olası olmayan varsayımlar, en adil ve mükemmel teorilerin kesinliği kadar dikkatli ve tekrarlanan deneyler üzerine kurulmuş olarak ilerletilebilir. Bu şekilde de tekrardan felsefenin en eski haline dönülebilir ve gerçekleri sistemlere uydurmak yerine gerçekler üzerine sistemler kurabiliriz. Newton'un soylu ve istikrarlı teorisi Descartes'in vahşi ve alışılmamış hipotezleriyle aynı temel üzerine yerleştirilecektir. Kısacası, doğa yasaları bu denli kararsız ve tutarsız olursa ve bunun teyit edilebileceğine ve değişebileceğine inanılabilirse, çağlar boyunca değişmez oldukları zamanlarda, insan zihninde artık bir sorgulama yapmak için herhangi bir teşvik kalmayacaktır. Fakat aktif olmayan bir hareketsizlik halinde, zihin sabit kalmalı veya sadece kendini şaşkın hayallerle ve abartılı fantezilerle eğlendirmelidir.

Doğa yasalarının ve bunların sonuç ve sebeplerinin sürekliliği, bütün insanlık bilgisinin temelini oluşturmaktadır. Ancak doğanın yasalarını çerçeveleyen ve yürüten söz konusu aynı gücün hepsinin bir an önce 'bir göz parıldamasıyla değişemeyeceği'ni söylemek bana çok uzak görünmektedir. Böylesine bir değişiklik kuşkusuz gerçekleşebilir. Söylemek istediğim tek şey, bu değişimi bir tür akıl yürütme olmadan açıklayabilmek ve ortaya çıkarabilmek imkânsızdır. Herhangi bir gözlemlenebilir semptom ya da değişikliğin bir endikasyonu olmazsa, buradan doğru biz bir tür değişikliğin gerçekleşebileceğini çıkarabiliriz. Dahası, ne olursa olsun herhangi bir iddiada bulunabilir ve örneğin, yarın için Ay'ın, Güneş'in olağan zamanı ile birlikte aynı anda yükseleceğini söyleyebiliriz.

İnsan hayatının süresi ile ilgili olarak, dünyanın en eski çağlarından günümüze, en ufak kalıcı bir belirti ya da artan bir

geciktirmenin göstergesinin var olduğu görülmemektedir. İklim, alışkanlık, beslenme ve diğer nedenlerin yaşamın uzunluğu üzerindeki gözlemlenebilir etkileri, belirsiz yaşam uzantılarını ileri sürmek bahanesiyle donatılmıştır. Tartışmanın temeli de insan yaşam süresinin sınırlarının belirsiz olmasına ve henüz tanımlanamamış olmasına dayanmaktadır çünkü hiç kimse bunun hakkında kesin bir çıkarsama yapamaz ve belki de bu belirsizliğin limitinin zamanla birlikte sürekli bir biçimde artması ancak bir yerde duracağı kesinliğiyle de durumun, terminolojik manada, tanımsız veya limitsiz olarak nitelendirilmesini doğrulamaktadır. Bu türden bir tartışmanın mantıksızlığı ve yanılgısı, Bay Condorcet'in organik mükemmellik ya da doğanın genel bir yasası olarak bitki ve hayvan ırkının dejenere olması hali olarak adlandırdığı şey'deki yüzeysel incelemesinden bile görünecektir.

Ben burada, herhangi bir derecede ve biçimde sizi memnun etmesi adına yetiştirdiklerinizden olan büyük baş hayvanların, yetiştiricileri arasında bir özdeyiş bir ilke olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Onlar bu ilkeyi ise başka bir ilke olarak ele alınabilecek olan yavru hayvanların ebeveynlerinin arzuladıkları niteliklerden daha büyük bir ölçüye sahip olabilecekleri kuralında bulmuşlardır. Ünlü Leicestershire cinsi koyun cinsinde gaye, bu cinsten koyunları bacak ve başları küçük bir biçimde elde etmektir. Bu türden bir besiciliği sürdürmek, baş ve bacakların unutulup giden niteliklerine kadar devam edileceğine dair bir kanıt oluşturmaktadır. Üretim tesislerinin bir limiti olduğundan emin olmamız gerekmektedir. Ancak bu düpedüz bir abesliktir. Bu durumda en yüksek gelişme derecesinde, en küçük boyuttaki baş ve bacakların tanımlanmamış olduğunun söylenebileceğidir. Fakat bu türden bir söylem analizi, Bay Condorcet'in kabulündeki sınırsız veyahut da süresiz olmasından çok farklıdır. Hâlihazırdaki durum için de ileriki iyileştirmelerin sona ereceği sınırı işaretlemek de mümkün olmayabilir. Ancak bu sınırın hiçbir zaman erişemeyeceği bir

noktadan kolayca bahsedebilirim. Yetiştiricilik sonsuza dek devam edecek olursa bile, bu koyunların baş ve bacaklarının hiçbir zaman bir sıçanın başı veya bacağı kadar küçük olamayacağını iddia etmek için de uğraşmamalıyım.

Dolayısıyla, hayvanlar arasında, bazılarının yavrularının ebeveynlerinin arzu ettiklerinden daha fazla nitelik taşımaları ya da hayvanların sonsuz derecede mükemmel olmaları doğru olamaz.

Yabani bir bitkinin güzel bir bahçe çiçeğine doğru dönüşmesi belki de hayvanlar arasında gerçekleşebilecek olan her şeyden daha belirgin ve çarpıcıdır. Fakat böylesi bir durumda bile bu ilerlemenin veya dönüşümün sınırsız veya belirsiz olduğunu ileri sürmek üstün bir saçmalık olurdu.

İyileştirmenin en belirgin özelliklerinden birisi de boyutsal manada bir artışın gerçekleşmesidir. Bitkiler, yetiştirme yoluyla kademeli olarak büyümüştür. Eğer ki gelişme ve iyileştirme hali gerçekten de sınırsız olsaydı, bu büyüme de sonsuza kadar artabilirdi. Fakat hayvanlar arasında olduğu kadar bitkiler arasında da gelişme için bir sınır olduğuna emin olabilmek saçma bir absürtlük değildir. Bahçecilik ödülleri için yarışan bahçıvanlar, herhangi bir doğrudan başarı olmaksızın çoğu zaman çok güçlü bir gübreleme uygulamaktan ileri gitmemiştir. Aynı zamanda, her bir kişinin daha önce yetiştirilmemiş olan en iyi karanfil ya da en iyi dağ lalesini görmüş olacağını söylemek de son derece küstah olurdu. Bununla birlikte, gelecekte oluşacak bir olgu ve gerçeklik ile çelişme ihtimali olmadan da hiçbir karanfil ya da dağ lalesinin yetiştirme yoluyla büyük bir lahana boyutuna çıkarılamayacağı iddia edilebilir ve yine de lahanadan çok daha büyük boyutta bitkiler de bu türden hesaplamaya alınabilir. Hiç kimse, en büyük buğday başağını gördüğünü ya da şimdiye kadar büyüyebilecek en büyük meşe ağacını gördüğünü söyleyemez ancak kolaylıkla ve kesin bir şekilde, hiçbir zaman ulaşamayacakları büyüklük noktasını belirtebilirler. Bu nedenle de bütün bu vakalarda, sınırsız

bir ilerleme hali ile sınırın sadece tanımlanmamış olduğundaki ilerleme hali arasında dikkatli bir ayrım yapılması gereklidir.

Belki de bitki ve hayvanların süresiz ve belirsiz olarak büyüyememesinin sebebi kendi ağırlıklarına göre bir oluşum içerisinde bulunmalarından kaynaklı olduğu söylenebilir. Ben bunu deneyimlerimizden nasıl bileceğimizi cevaplayacağım. Deneyimden kastım ise bitki ve hayvanların oluşumundaki 'güç derecesi' deneyimidir. Bir karanfil bitkisinin, lahana boyutuna gelmeden önce sadece sapıyla desteklenemeyeceğini biliyorum ancak bunu sadece kendi zayıflık deneyimimden ve herhangi bir karanfil sapının özütündeki sağlamlık istencinden kaynaklandığını biliyorum. Doğada, bir lahana kadar büyüklüğe sahip bir başı destekleyecek olan birçok madde bulunmaktadır.

Bitkilerin ölüm nedenleri –şu anki gerçeklik bütününde– kesin bir biçimde bilinmemektedir. Hiç kimse, neden bazı bitki çeşitlerinin sadece bir yıl, diğerlerinin iki yıl ve hatta başka türden bitkilerin ise de çağlar boyunca yaşayabildiklerini kesin bir biçimde söyleyemez. Bütün bu olgu çerçevesinde, bitkilerde, hayvanlarda ve insan ırkında geçerli olan şey bir tecrübe meselesidir. Bu durumda, ben sadece insanoğlunun ölümlü bir varlık olduğuna karar verebilirim çünkü bütün yaşlar için değişmeyen deneyim olan ve 'görünen' fiziksel bedenin maddesel özü, insanoğlunun ölümlü olduğunu kanıtlamıştır:

O halde bildiğimizi varsaydığımız şey'lerden hareketle nasıl akıl yürütebiliriz?

İnsan ırkının ölümsüz bir yaşam boyutuna doğru ilerleyen bir gelişme kaydedebileceğinin kanıtlanmasına kadar felsefenin sesi; dünya üzerinde, benim, insanoğlunun ölümlülüğüne ilişkin olan bu fikri değiştirmeme izin vermeyecektir. Hayvanlardan ve bitkilerden, neden bu iki belirgin örneklemi seçtiğimi ve bunları açıkladığımı anlamlandıran ana sebep, eğer elimden geldiyse, bu argümanın sınırsız bir ilerleme gerektirdiği yanılgısını yok etmeye

çalışmaktı çünkü kısmen de olsa iyileştirmeler yaşanmış ve bu türden ilerlemelerin de sınırları tam olarak tespit edilememiştir.

Bitki ve hayvanlardaki gelişme kapasitesi, belli bir dereceye kadar, şüphe edilemez bir gerçekliktir. Bu konuda, gayet açık ve kararlı bir ilerleme kaydedilmiştir ancak yine de sanırım, bu ilerlemenin sınır tanımadığını söylemek son derece gülünç olacaktır. İnsan yaşam süresince, farklı nedenlerden kaynaklı büyük değişiklikler olsa da, dünya var olduğundan beri, insan yaradılışında her ne olursa olsun, herhangi bir organik iyileşmenin açıkça tespit edilip edilemediğinden şüphe duyulabilir. Bu nedenle de, insanoğlunun organik mükemmelliğine dayalı olan argümanlar, olağandışı derecede zayıftır ve bunlar ancak salt birer varsayım olarak kabul görebilirler. Bununla birlikte ise, herhangi bir yolla, hayvanlar arasında olduğu gibi bir derecede kesin bir gelişmenin, insanlar arasında da görülebileceği imkânsız görünmemektedir. Zihnin, herhangi bir biçimde bir sonraki jenerasyona aktarılıp aktarılamayacağı bir şüphe konusu olabilir fakat boy, güç, güzellik, ten rengi ve hatta belki de uzun ömürlü olmak, belli bir ölçüde aktarılabilir nitelikler olarak ele alınabilir. Buradaki problem, az miktarda bir iyileştirmenin mümkün olduğunu varsaymakla yetinmemektedir; ancak, sınırları tanımlanmamış küçük bir iyileştirme ve gerçekten sınırsız bir gelişme arasında da ayrım gözetmemektedir. Bununla birlikte, insan ırkı, bu yollarla iyileştirilmediğinden, bütün kötü tipolojileri bekârlığa atfetmeksizin, çiftleşmenin genel bir dikkat oluşturması muhtemel olmayabilir. Gerçeği söylemek gerekirse, cilt tonunu beyazlaştırmak ve ihtiyatlı evliliklerce kendi ırklarını yüceltmek ve de aile içinde sermaye bozukluklarını düzeltmek adına çok başarılı oldukları söylenen bu türden iyi yönetilmemiş girişimlerin –ki eski Bickerstaff ailesi hariç– farkındayım.

Sanırım, insanoğlunun, dünyadaki ölümsüzlüğe karşı herhangi bir yaklaşımının imkânsızlığını ortaya koymak adına, yaşam sürecinde gerçekleşebilecek olan herhangi bir artışın, nüfus ar-

gümanına vereceği çok fazla ekstra ağırlığı teşvik etmeye daha fazla gerek duyulmamasını düşünüyorum.

Şimdi, çok saçma bir çelişkiyi, yeryüzündeki insanoğlunun ölümsüzlüğündeki paradokslar, hatta insanın ve toplumun mükemmelliği gibi bir saçmalık ile mücadele etmeye teşebbüs etmek gibi asılsız düşüncelerin bile, ihmalkârlık ile en iyi şekilde cevaplanmış olduğundan şüphe duymuyorum. Bununla birlikte ise, farklı bir görüş sahibi olduğumu da belirtmek isterim. Bu türden paradokslar ustaca ve yetenekli insanlar tarafından geliştirildiğinde, ihmalin hatalarından kendilerini ikna etme eğilimleri yoktur. Ulaşabildikleri noktayı bir işaret olarak düşünmeleri ve kendi anlayışlarının boyutu ve de görüşlerinin algılanışı üzerine kendilerinden gurur duymaları, söz konusu ihmali sadece çağdaşlarının zihinsel uğraşlarındaki bir darlık ve bir tür güçsüzlük göstergesi olarak görürler ve dahası bu kişilerin, henüz dünyanın yüce gerçeklerini anlamaya hazır olmadıklarını düşünürler.

Buna karşılık, mükemmel bir hazırlık eşliğinde, felsefe tarafından garanti edilen herhangi bir kuramı benimsemek için, bu konuların samimi bir şekilde araştırılması; imkânsız ve asılsız hipotezlerin oluşturulmasında söz konusu türden kişileri ikna etme eğilimi gösterebilir. İnsan biliminin sınırlarının genişlemesinden bugüne kadar, söz konusu kişiler anlaşma sağlayabilmişler; insan zihninin gelişiminin desteklenmesinden bugüne kadar ise bunu engellemişlerdir. Buna ek olarak; bilimin, son zamanlarda hızla ilerlemeler kaydetmesi ışığında dahi olsa, bu söylemler, bizi neredeyse bilgi anlamında bebeklik dönemine geri atmakta ve felsefe biçimlerinin temelini zayıflatmaktadır. Geniş ve sınırsız spekülasyon adına ortaya çıkan şu anki öfke hali, belki de, çeşitli bilim dallarında; görece geç yıllarda keşfedilmiş olan büyük ve beklenmedik buluşlardan ortaya çıkan zihinsel bir zehirlenme gibi görünmektedir. Bireyler böylesine başarılarda sersemlemiş bir şekilde saadet hissediyorlardı, her şey insan gücünün kavrayı-

şına boyun eğmiş gibi görünüyordu onlara. Bu yanılsama altında ise, ilerlemenin işaretlediği, kesin olduğu ve onaylandığı yerler ile gerçek bir ilerlemenin kanıtlanmadığı durumları ayırt etme konusunda ise kafaları oldukça görünmektedir. Hakikatin ve felsefenin sebebinin vahşi uçuşları ile sabır gerektiren soruşturmalar için desteklenmeyen iddiaların yerine geçerek zarar vermeyeceğini ve iyi bir biçimde ispatlanmış kanıtları görebilecek, böylece de kendilerini biraz şiddet ve zor kullanımı düşünceyle ayıltmaya ikna edebilecekler mi?

Bay Condorcet'in kitabı, yalnızca ünlü bir kişinin görüşleri değil, aynı zamanda da devrimin başlangıcında bulunan Fransa'daki, bütün entelektüel insanların fikirlerinin bir taslağı olarak düşünülebilir. Bu nedenle, söz konusu kitap sadece bir eskiz olsa da dikkate değer görünmektedir.

X

Bay Godwin'in eşitlik sistematiği– İnsanlığın bütün ahlaksızlıklarının kurumlara atfedilmesi hatası– Bay Godwin'in, nüfustan kaynaklanan zorluğa ilk cevabı tamamen yetersizdir– Bay Godwin'in 'iyi' eşitlik sistematiğinin hayata geçirildiğinin varsayımı– Otuz yıldan kısa bir sürede nüfus ilkesinden kaynaklı kesin bir yıkım.

Bay Godwin'in ustalıkla ele aldığı 'Siyasal Adalet' üzerine eserini okurken, onun kaleminin enerjisine ve ruhuna, bazı güçlü akıl yürütmelerinin doğruluğuna, düşüncelerinin ateşli tonuna ve de özellikle bunların bütününe gerçeklik havası veren etkileyici samimiyetine hayran olmamak imkânsızdır. Ayrıca bir taraftan da, Bay Godwin'in, felsefenin varlığı için gerekli görülen ihtiyatlı olma hali ile soruşturmalarına devam etmediği de itiraf edilmelidir. Dolayısıyla, Bay Godwin'in ulaştığı sonuçlar, genellikle asılsızdır. Hatta kendisinin, bazı konulara karşı ileri sürdüğü itirazları kaldırma hususunda da başarısızdır. Bay Godwin, uygulamaları benimsemeyen, genel ve soyut önermelere çok fazla

güvenmektedir ve bu durumda da onun söylemleri, kesinlikle, doğanın alçakgönüllülüğünden uzaktadır.

Bay Godwin'in öne sürdüğü eşitlik sistemi, kuşkusuz ki, şimdiye kadar ortaya atılmış iddialardan en ilgi çekici olanıdır. Sadece akıl ve inançla oluşturulabilecek olan bir toplumun iyileştirilmesi; kalıcılık vaadini, herhangi bir güç tarafından oluşturulan ve sürdürülen değişikliğe kıyasla, fazlasıyla taşımaktadır. Kişisel yargılamaların sınırsız kullanımı, açıklanamaz bir biçimde, görkemli ve büyüleyici bir öğretidir ve her bir bireyin –bir şekilde– toplumun kölesi olduğu sistemlere karşı büyük bir üstünlüğe sahiptir. Kendini sevme yerine (özsevgi), yardımseverliğin, toplumun başat ve tesirli ilkesi olarak ikame edilmesi –ciddi bir biçimde– arzulanan bir gayedir. Kısacası, bu haklı yapının bütününün, zevk ve hayranlık duyguları olmadan, başarı süreci ve dönemi adına bir özlem eşliğinde tasarlanmasını düşünmek imkânsızdır. Fakat ne yazık ki! O ana asla ulaşılamadı. Bütünsellik, bir hayalden biraz daha iyi, hayal gücünün güzel bir siluetidir. Gerçek hayata uyanıp, yeryüzündeki insanın hakiki ve özgün durumunu düşündüğümüzde, mutluluk ve ölümsüzlüğün bu 'muhteşem saraylar'ı, gerçekliğin ve erdemin bu 'kutsal tapınaklar'ı, "imgelemin asılsız yapısı gibi" gözden kaybolacaktır. Bay Godwin, sekizinci kitabının üçüncü bölümünün sonunda nüfus hakkında yazarken şöyle bir şeyden bahseder:

İnsanın oluşturduğu toplumlarda, nüfusun sürekli olarak geçim kaynaklarının seviyesine indirildiği bir ilke vardır. Dolayısıyla da, Amerika ve Asya'nın gezgin kabileleri arasında, çağlar boyunca, yaşlanma vakti geciktikçe, nüfus çok fazla artmış ve böylece de dünyadaki tarım faaliyetlerini zorunlu hale getirmiştir.

Bu nedenle, Bay Godwin'in, gizemli ve doğaüstü bir neden olarak bahsettiği ancak araştırmaya teşebbüs etmediği bu ilke; gerekliliğin aşınma yasası olarak, yoksulluk ve sefalet korkusu şeklinde temellendirilecektir.

Bay Godwin'in bütün çalışması boyunca uğradığı büyük hata, sivil toplumlarda görülen tüm yoksulluk ve sefaleti insani kurumlara atfetmesindedir. Siyasi yönetmelikler ve kurulan yönetimsel mekanizmalar, sefaletin bütün kaynaklarının ve insanlığa zarar veren tüm suçların kötülük yuvasını teşkil etmektedir. Esas olarak incelemek gerekirse, eğer bu durum gerçekliği yansıtıyorsa, kötü olan şeyleri tamamen yeryüzünden kaldırmak umutsuz bir görev gibi görünmekte ve akıl ise, bu denli ulvi bir amaca ulaşmak için tek doğru ve yeterli bir araç gibi görünmektedir. Ancak gerçek şu ki, insani kurumlar, insanlığın kötü durumlarda olmasına –bariz bir biçimde– göze batıcı sebepler olsalar da; gerçeklikte, bu sebepler oldukça hafif ve yüzeyseldir. Dahası söz konusu nedenler, insan hayatının bütün akışını bulanıklaştıran daha derin kötülüklerle kıyaslandığında, bunlar sadece yüzeyde görünen tüylerdir.

Bay Godwin, eşitlik sistemindeki faydalar üzerine yazmış olduğu bir bölümde şöyle der:

Zulüm ve boyunduruk ruhu, kölelik ve itaatkârlık ruhu ve de düzenbazlık ve sahtekârlık ruhu ile kurulmuş olan yönetim idarelerinin hızlı bir biçimde büyümesine sebep olmaktadır. Bunlar, aynı zamanda, entelektüel gelişimin de düşmanlarıdır. Kıskançlık, fesatlık ve intikam gibi diğer kötü alışkanlıklar da birbirlerinden ayrılamaz birer arkadaştır. İnsanların bolluk ve bereket içinde yaşadığı ve tabiatın herkese benzer bir cömertlikte davrandığı bir toplumda ise, bu türden duygular kaçınılmaz bir şekilde geçerliliğini yitirir. Dahası bencillik prensibi de, böylece kendiliğinden yok olacaktır. Böyle bir kurgusal toplumda; hiç kimse, sahip olduğu küçük dükkânlarını korumak ya da istekleri için endişe ve acı hissetmek zorunda değildir ve bu kişilerin her biri kendi bireyselliklerinin varlığını, genelin iyiliği (kamu huzuru) düşüncesinde kaybedecektir. Hiç kimse, komşusuna düşman olmayacak çünkü aralarında bir çekişme söz konusu olmayacak ve

de bunun sonucunda ise hayırseverlik ve insan sevgisi, kendinin var olma sebebi olan imparatorluğu yeniden oluşturmaya başlayacaktır. Zihin, bedensel desteği ve sağlığı hakkındaki sürekli kaygısından kurtulmuş olacak ve kendi için uygun olan düşünce alanını genişletmekte özgür olacaktır. Her bir kişi, bütün herkesin sorunlarına da yardımcı olmaya çalışacaktır.

Bu, aslında hiç şüphesiz ki mutlu bir toplum tasviridir. Ancak bu, tabii gerçekliğe çok çok uzakta olan, sadece hayali bir resimdir ve korkarım ki, okuyucular çoktan bu ilüzyona ikna olmuş durumdadırlar.

İnsanoğlu, bolluğun ortasında öylece yaşayamaz ve herkes, doğanın cömertliklerine aynı düzeyde sahip olamaz. Bir yandan da, herhangi bir yönetsel mekanizma var olmasaydı, herkes kendi küçük dükkânını korumak zorunda kalacaktı. Bu durumda ise bencillik, ancak bir zafer olacaktır. Birbirleri ile çekişme hali sürekli bir biçimde var olacaktır. Her bir birey aklı, kendi cismani varlıklarını desteklemek konusunda sürekli bir endişe hali hissedecek ve düşünsel alanlardaki tek bir akıl bile serbestçe ifade edilemeyecektir.

Bay Godwin, onun zihnine nüfuz eden dikkati, yeryüzündeki insanların gerçek durumuna ne kadar az çevirdiğini fark ettiğinde, aşırı yüklenmiş bir nüfusun zorluğunu ortadan kaldırmaya çalıştığı hallerde de yeterince görecektir. Bay Godwin, kendini şu şekilde ifade eder:

Bu türden bir itirazın bariz cevabı, uzak bir mesafeden zorlukları ön görebilmenin dayanılmaz ağırlığındadır. Yeryüzünün yaşanılabilir kısmının dörtte üçü şu anda tarımsal faaliyetlere açılmamış durumdadır. Hali hazırda söz konusu türden faaliyetlere elverişli olan parçalar ise ölçülemez bir nitelikte iyileştirme kapasitesine sahiptir. Hala artan nüfus, yüzyılın sayısal değerini bile geçebilir ve bu durumda bile dünya, hala yeryüzündekilerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli gelebilir.

Ben, zaten daha önceden Bay Godwin'in, şu anki durumunda herhangi bir sıkıntı olmadığına ilişkin varsayımının hatasını irdelemeye çalıştım ve iddia ediyorum ki, dünya, kesinlikle daha fazla üretimi reddetmeden önce, aşırı yüklenmiş bir nüfus ciddi bir zorluk olacaktır. Fakat bir an için de olsa, Bay Godwin'in kurduğu o çok güzel eşitlik sistemini en üst düzeyde bir saflık ile doğru olduğunu hayal etmemize izin verin ve böylece, bu zorluğun o denli mükemmel bir toplum formu baskısı altında ne kadar daha bekleyebileceğini görelim. Uygulamaları kabul etmeyen bir teori, basitçe, bir haklılık da iddia edemez.

Söz konusu hayali mekândaki sefaletin ve yoksulluğun bütün nedenlerinin ortadan kaldırıldığını varsayalım. Savaş ve çekişmenin sona erdiğini... Zarar verici ticaretin ve fabrikaların yok olduğunu... Kalabalıkların, artık devasa ve ölümcül kentlerde kötü alışkanlıklar ve ticaret sebepli bir araya gelmediğini... Basit, sıradan ve akılcı şey'lerin sadece içki içmek, oyun oynamak ve hovardalık içinde sürdürüldüğünü... İnsanoğlu üzerinde olumsuz etkilere neden olabilecek büyük yerleşim yerlerinin olmadığını da düşünelim. Bu karasal cennetin mutlu sakinlerinin büyük bir kısmı, ülkede dağınık bir vaziyette bulunan mezra ve çiftlik evlerinde yaşamaktadırlar. Bütün evler; temiz, havadar, yeterince ferah ve gayet insan sağlığına elverişli durumdadır. Herkes –kesinlikle ve kesinlikle– her durumda eşittir. Lüks amaçlar için istihdam edilen işçilikler bitmiş ve tarım için gerekli olan iş gücü, barışçıl yollarla herkes arasında paylaşılmıştır. Dahası, kişi sayısı ve yaşam alanının üretimi, şu anki mevcut olan durum ile aynı olacaktır. Tarafsız ve tamamen objektif bir biçimde yönlendirilen yardımseverlik ruhu, üretilecek ürünleri, toplumun bütün üyeleri arasında ihtiyaçlara göre dağıtacaktır. Her gün için herkesin evinde hayvansal gıdalar yemesi imkânsız olsa da, bazen sebzeli yemekler belki de yer yer etli-sebzeli yemekler, tutumlu bir insanın isteklerini karşılayacak ve onlara yeterli derecede sağlık içinde yaşama desteği verebilecektir.

Bay Godwin, evlilik müessesini ise bir tür dolandırıcılık ve bir tekel olarak görmektedir. 'Seks ticareti'nin en mükemmel özgürlük ilkeleri üzerine kurulduğunu varsayalım. Bay Godwin'in kendisi, bu türden bir özgürlüğün, seçici olmayan bir cinsel münasebete yol açacağını düşünmemektedir ki bu konuda kendisiyle tamamen aynı fikirdeyim. Sevgideki bu türden çeşitlilik hali; kısır, yozlaşmış ve doğal olmayan bir tada sahip olup, basit ve erdemli bir toplumda herhangi bir derecede üstün olamazdı. Herkes, her iki tarafın da seçimi olmaya devam ettiği müddetçe –muhtemelen– kendisine bağlı bir eş seçmiş olacaktır. Bay Godwin'e göre, bir kadının kaç tane çocuk sahibi olacağı ya da onların kimden olacağı konusu ancak küçük birer sonuç olabilir. Yiyecek-içecek ve yardımlar, dolaşımda bulundukları yerlerden, yetersiz durumda bulunan yerlere doğru kendiliğinden akıyor olabilir. (Bakınız. VIII. Kitap, Bölüm 8; III. Baskı, Vol. II, s. 512) Bu şartlarda, her bir kişi kendi kapasitesine göre, yükselen kuşaklara talimat vermek için hazır bir şekilde beklemektedir.

Ben, nüfusun tamamına fayda sağlayacak bir toplum yapısını tahayyül edemiyorum. Evliliğin tedavi edilemezliği, şu anda olduğu gibi, kuşkusuz birçok kişiyi bu kurumun içerisine girmekten alıkoyacaktır. Serbest bir cinsel ilişki; aksine, erken oluşturulan sevgi bağına en güçlü teşviki oluşturacaktır. Dahası, eğer çocuklarının geleceklerini nasıl kurgulayacakları endişesinin olmadığını varsayarsak, yirmi üç yaşlarındaki yüz kadından birinin bile herhangi bir şekilde ailesiz kalabileceğini tahayyül edemiyorum.

Bütün bu nüfusun artışını özendiren teşvikler ile nüfusun azalmasına sebep olan bütün nedenlerin ortadan kaldırıldığını varsaydığımızda; rakamlar, şimdiye kadar bilinen herhangi bir toplumdakinden daha hızlı artacaktır. Dr. Styles tarafından yayımlanan ve Dr. Price tarafından alıntılanan bir broşürdr, Amerika'nın geri kalmış bölgelerinde yaşayanların nüfusunun, on beş yıl içinde kendini ikiye katladığından söz etmiştim. İngiltere,

kesinlikle Amerika'nın geri kalmış yerleşkelerinden çok daha sağlıklı bir ülkedir. Bu koşullar altında, bizim, İngiltere'deki bütün evlerin havadar ve de sağlıklı olmasını beklediğimizden ve büyük bir aile için verilen teşviklerin geri kalmış bölgelerde bile özendirilmesinden kaynaklı olarak, nüfusun neden on beş yıldan daha kısa bir sürede kendini ikiye katlamaması gerektiği konusunda bir sebep tahsis edemeyeceğini bilmemiz gerekmektedir. Ancak gerçekliğin ötesine geçmediğimizden emin olmak adına; sadece iki katı bir nüfusa ulaşma süresinin, yirmi beş yıl olacağını ve bu oranın ise, Amerika'nın bütün kuzey eyaletlerinde gerçekleştiği kesin derecede bilinen bir oran olduğunu varsayacağız.

Tüm topluluğun emeğinin esas olarak tarıma yönlendirildiğini varsaydığımız bir mülkiyet eşitliğinde ise, ülkedeki üretim miktarını artırmak için büyük ölçüde bir eğilimin baş göstereceğinden –bir parça da olsa– şüphe duyulabilir. Ancak bir nüfusun hızla artan taleplerini karşılamak için, Bay Godwin'in; işçilerin her biri için günde yarım saatlik bir iş saati daha ekleyerek yapmış olduğu hesaplaması, kesinlikle yeterli olmayacaktır. Her bir kişinin emeğinin ancak kendi zamanının yarısı kadar çalıştırılması zorunlu olabilir. Yine de, bu ya da daha büyük gayretlerle, bir ülkede toprağın doğasını tanıyan kişilerin, hâlihazırda ekimi yapılan arazilerin verimliliğini ve de yetiştirilmemiş olanların ise çoraklığını yansıtanların, şimdiki zamandan itibaren yirmi beş yıl içinde, ortalama bir ürünün iki katına çıkıp çıkamayacağına karşı bir kuşkuyla karşı karşıya kalacakları kesindir. Başarının tek şansı, bütün otlak arazilerin pullukla sürülmesinde ve neredeyse tamamen hayvan yemi kullanımına son verilmesinde gerçekleşebilir. Ancak böylesi bir planlamanın bir bölümü, kendi kendini bozguna uğratabilir. İngiltere toprakları, gübreleme yapılmadan çok fazla ürün üretemeyecektir ve de büyükbaş hayvanlar ise, araziye en uygun gübreleme yöntemini belirlemek için gerekli görülmektedir. Çin'in ise bazı bölgelerindeki; toprağın, herhangi

bir gübreleme olmaksızın, yıl içinde iki kez pirinç verebilecek bir verimlilikte olduğu söyleniyor. Ancak İngiltere'deki hiçbir bölge, böylesi bir açıklamaya ve tarım şekline cevap vermeyecektir.

Bununla birlikte, yirmi beş yıl içinde İngiltere'nin[1], ortalama ürünlerini iki katına çıkarmaya devam edebileceğini düşünelim ve de bunun gerçekleşmiş olduğunu varsayalım. Bu sebeple de ilk periyodun sona ermesi ile birlikte, gıda maddeleri, neredeyse tamamen sebzeden oluşsa da, bu durum, on dört milyonluk bir nüfusun iki katını bile sağlıklı bir biçimde desteklemek için yeterli gelecektir.

Peki, bir sonraki ikiye katlanma periyodu boyunca, artan sayılardaki açgözlü talebi tatmin edecek miktarda yiyecek bulunabilecek mi? Daha fazla yiyecek için keşfedilebilecek yeni ve taze topraklar neredekdir? Zaten bir ekim faaliyetinde olanın iyileştirilmesi için gübreleme gerekli midir? Arazi bilgisine sahip olmayan hiç kimsenin olmadığı rahatlıkla söylenebilir; ancak, ülkenin ürettiği ortalama ürünün, ikinci yirmi beş yıl boyunca, bugünkü verimi ile eşit bir miktarda artabileceğinin olası olduğu konusunda ciddi şüpheler bulunmaktadır. Yine de bu artışın makul olmamasına rağmen gerçekleşeceğini varsayıyoruz. Tartışmanın coşku yüklü gücü, her türlü tavize izin vermektedir. Bununla birlikte, söz konusu tavizlerle bile, ikinci dönemin sona ermesinde, yaklaşık olarak yedi milyonluk bir nüfusun hâlihazırdaki gıdalarla beslenemeyeceği açıkça görülmektedir. Yirmi bir milyonun beslenme ihtiyacını minimum düzeyde karşılayabilecek olan gıda miktarı, şimdi, yirmi sekiz milyona bölünmüş olacaktır.

Heyhat! İnsanoğlunun bolluk içinde yaşadığı, hiç kimsenin ihtiyaçları için huzursuzluk, endişe ve acı duymadığı, bencillik ilkesinin ontolojik manada bile var olmadığı ve de aklın, bedensel bütünlüğü korumak için duyduğu endişeden soyutlandığı ve düşünsel alanda bir özgürlükle hareket edebildiği durumlar, ancak

1 Kitabın çoğu yerinde İngiltere, island (ada) olarak ifade edilmektedir.

bir resim haline dönüşmektedir. Ne yazık ki, bu güzelim hayal gücü, gerçekliğin şiddetli dokunuşu ile bir anda kaybolacaktır. Bol bol cesaretlendirilen ve canlandırılan yardımseverlik ruhu, arzunun o dondurucu nefesi tarafından eninde sonunda bastırılacaktır. Kaybolan nefret dolu tutkular ise yeniden ve hızlı bir şekilde ortaya çıkacaktır. Öncelikli olarak kendini korumanın arzulanmasının güçlü yasası, ruhun görece daha yumuşak ve daha yüce duygularını yok edecektir. Kötülüğün kışkırtıcı hali ise insan doğasının direnebileceğinden çok daha güçlü olacaktır. Örneğin tarlalardaki mısır, daha olgunlaşmadan koparılır ve sahtekârlığa ait tüm kötülükleri hemen ortaya çıkaracaktır. Büyükçe bir aileye sahip olan bir annenin desteği için yiyecek ve diğer türlü yardımlar artık gerçekleşmeyecektir. Çocuklar ise yetersiz beslenmeden kaynaklı olarak hastalanacaklardır. Sağlıklı olabilmenin umut verici heyecanı, solgun yanaklara ve sefaletin çökmüş gözlerine yer verecektir. Yardımseverlik, sadece birkaç kişinin içtenlikle duyumsayabileceği bir duygu kırıntısı olacak ve biraz soluk da olsa –yine de– varoluş mücadelesine devam edecektir ta ki kendini sevmenin alışılmış imparatorluna kaldığı yerden devam etmesine ve lord'ların dünya üzerinde zafer kazanmalarına kadar.

Burada Bay Godwin'in, en kötü adamların asıl günahlarını yüklediği bir insani kurum mevcut değildir. (VIII. Kitap, III. Bölüm, III. Baskı, Vol. II, s. 462) Kamu ve özel mallar arasında herhangi bir muhalefetin de varlığı söz konusu değildir. Bu sebep, ortak olarak yönlendirilen yararlardan bir tekel oluşumuna da neden olmamıştır. Hiç kimse, haksız kanunlar tarafından kendilerine tebliğ edilen emir ihlalinden kurtulmuş değildir. Yardımseverlik, tüm yüreklere egemenlik kurmuştu: ancak elli yıl gibi çok kısa bir süre içinde, toplumun bugünkü kurulu halini bozan; şiddet, zulüm, sahtekârlık ve sefalet ve de her türden nefret ve sıkıntı hali insanlığın doğasındaki içsel yasalar ve insani düzenlemelerin keskin bağımsızlığı tarafından, en acımasız koşullar eliyle

oluşturulmuş görünmektedir. Böylesi melankolik bir fotoğrafın gerçekliğinden henüz çok emin değilsek, o halde, bir anlığına da olsa yirmi beş yıllık bir sonraki periyoda bakalım. Böylesine bir resim çerçevesinde ise, yirmi sekiz milyonluk bir nüfusun, hiçbir destek olmaksızın var olduğunu görelim ve birinci yüzyılın bitiminden önce, nüfus yüz on iki milyona ulaşacaktır. Bu nüfusun ise sadece otuz beş milyonuna yetebilecek olan yiyecek, yetmiş yedi milyonluk geri kalan nüfusun aç kalmasına neden olacaktır. Bu çağlarda, istenç hali gerçek bir zafer elde edecek; yağmacılık ve cinayet genel manada hüküm sürecektir. Yine de, bütün bu zamanlarda, yeryüzündeki tüm ürünlerin kesinlikle sınırsız olduğunu ve en cesur spekülatörlerin tahmin edebileceklerinden daha büyük bir yıllık artış olacağını varsayıyoruz.

Bay Godwin, "Yüzyıllar boyunca, nüfus sürekli bir biçimde artarak devam edebilir ve bu şartlarda bile dünya üzerinde hala insanların geçimini sağlayabilecek yeterli düzeyde kaynaklar bulunabilir" iddiasını yineler. Şüphesiz ki bu da, Bay Godwin'in iddiasındaki, nüfustan kaynaklanan zorluğun çok farklı bir görüngüsüdür.

Daha önce bahsetmiş bulunduğum, ağdalı sekiz milyonluk bir rakamın ya da yetmiş yedi milyonluk bir sayının asla var olmayacağının yeteri kadar bilincindeyim. Bay Godwin'in "İnsan toplumlarında, nüfusun sürekli olarak geçim araçlarının seviyesine indirildiği bir ilkenin var olduğu" iddiası, onun mükemmel düzeydeki tek gözlemidir. Tek soru şu ki, bu ilke tam olarak nedir? Bu biraz karanlık ve esrarlı bir sebep midir? Belirli periyotlarda cennetin bazı gizemli müdahalelerinin erkekleri iktidarsızlıkla kadınları ise kısırlıkla vurduğu bir ilke midir? Ya da bu, insanlığın bulunduğu bütün devletlerde, tüm çeşitli güçlere rağmen, sürekli olarak gözlemlediğimiz nedenlere açık bir gerekçe midir? İnsani kurumların ağırlaştırıcı bir etken olmaktan çok uzak olduğu, doğa yasalarının gerekli ve kaçınılmaz bir sonucu olarak, bu

ilkeler hiçbir zaman ortadan –tam manasıyla– kaldırılamasalar da sefaleti hafifletici bir araç olamazlar mı?

Varsaydığımız hallerdeki uygar toplumlarda, şu anda yürürlükte olan yasaların bazılarının en otoriter zorunluluklar tarafından –birbiri ardına– nasıl dikte edileceğini gözlemlemek merak uyandırıcı olabilir. Bay Godwin'e göre, insanoğlu kendisinin tabi olduğu izlenimlerin yaratısı olduğu için kamu ya da özel ihlallerin mutlak suretle vuku bulmasından önce, istenç halinin dürtüsü uzun süre devam edemezdi. Nüfus hızlı bir şekilde artarken, ülkenin yıllık üretimleri kısmen azalmaya başlayacak ve söz konusu ihlaller sayı ve ölçü manasında arttıkça da, toplumun görece daha aktif ve anlama yeteneği yüksek entelektüellerinin daha iyi tanınmasına olanak sağlayacaktır. Durumun aciliyeti, genel güvenlik konumu için bazı aracı önlemlerin alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun üzerine bir tür sözleşme talep edilmekte ve de ülkenin bulunduğu tehlikeli durum, en güçlü şartlarda bile ortaya konulmaktadır. İnsanların bolluk ve bereket içinde yaşarlarken, herkesin komşusunun –ki bunlar en az mülke sahip olan ve en az getiri sağlayan işlerde çalışanlar– bile isteklerini karşılayabilmek adına istekli ve hazır bulunacakları konusu, küçük bir sonuç olacaktır. Bir kişinin kendisinin kullanmadığı herhangi bir 'meta'yı başkasına vermesi zorunluluğunun, gerekli olup olmadığı veyahut da kendi varoluşu için kesinlikle gerekli olan yiyecek ve içecekleri komşusuna verip vermemesi gerekliliği artık bir sorunsal değildir. Herhangi bir istek içerisinde bulunanların sayısı, bu talebi karşılayabilecek olan arzdan çok daha fazla bir sayı ile temsil edilebilir; ülkenin ürettiği genel ürünlerin eyalet ve bölgeler arasındaki dağıtımının oluşturduğu baskıcı istek, adalete aykırı bazı ihlallere sebebiyet vermektedir; böylesi ihlaller ve hatta sonucundaki isyanlar, esasen yiyecek artışını bir ölçüde kontrol etmiş ve eğer başka bazı yollarla engellenmemişse, bütün bir toplumu da kaosa sürüklemişlerdir; bu zoraki gerek-

lilik durumu, eğer olasılıklar dâhilinde ise, her türlü senaryoda bir yıllık üretim artışının elde edilmesi gerektiğini vurgular gibi görünmektedir; en başta, böylesi bir vazgeçilmez ve büyük bir amacın etkisinin gerçekleşmesi için, daha eksiksiz ve adil bir toprak bölüşümünün yapılması önerilir ve her bir kişinin hisse senetlerini ve varlıklarını korumak adına ortaya çıkabilecek olan ihlallere karşı en güçlü yaptırımlarla karşılaşması ve hatta ölüm cezasına çarptırılması bile uygulanabilir.

Toprağın doğurganlığı, ya da başka bir ifadeyle; verimi azaldıkça veyahut çeşitli kazalar meydana geldikçe, bazı hak sahiplerinin payları, kendilerini geçindirebilmek adına yeterli gelemeyebilir, kendini sevme imparatorluğu da bir kez kuruldu mu karşılığında bir miktar tazminat ödemeden, oluşan artık ürünlerini dağıtamayacakları; belki de bazı muhalifler tarafından ileri sürülebilir. Buna karşı verilecek yanıt içerisinde ise, bu durumun, acı çekmek adına büyük bir rahatsızlık doğurabileceği gözlemlenebilir. Ancak bu türden bir rahatsızlık, kaçınılmaz bir biçimde, mülkiyetin güvencesizliği nedeniyle ortaya çıkabilecek sıkıntılar ile karşılaştırılamayacak derecedeki bir musibettir. Bir kişinin tüketebileceği yiyecek-içecek miktarı, insanoğlunun dar midesinin kapasitesi ile sınırlı olması gerekmektedir fakat bu durum geri kalan yiyeceğin –eğer fazla miktarda (artık ürün) ise– bir tarafa atılmasını gerektirmemektedir. Eğer bu kişi; oluşan artık ürünü, diğer kişilerle bir mübadeleye sokarsa ve bir derecede bu kişileri kendisine bağımlı bir hale getirebilmesi halinde, yine de bu, bağımlılık hali aç kalmaktan çok daha iyi olacaktır.

Dolayısıyla, sonuç olarak, mülkiyet yönetimi, şu anda uygar medeniyetlerde en iyi biçimde kurulduğu haliyle –bazen yetersiz gelse de– hâlâ hüküm süren ve de toplum üzerinde baskı yaratan kötülüklere çare olabilmektedir.

Söz konusu tartışma çerçevesinde incelenebilecek olan bir sonraki konu, önceden bahsedilen konularla da bir o kadar ya-

kın olan, cinsiyetler arası ilişki meselesidir. Toplumların zora düştükleri koşulların esas nedenine dikkat çekmek isteyenlerce, bu konu üzerine ısrarla gidilmelidir. Herkes çocuklarının genel bir yardımsever ruh tarafından, herhangi bir yardım sağlanabileceğinden emin olurken, yeryüzünün güçleri, kesinlikle ve kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak olan nüfusun, besin ihtiyacını gidermek için üretimde yetersiz kalacak; toplumun tüm dikkati ve işgücü sadece bu noktaya odaklansa ve en iyi derecedeki mülkiyet güvenliği sağlansa ve de yıllık artışı destekleyebilecek olan her türlü araç sisteme dâhil edilse bile yine de gıda maddelerinin üretiminin artışı, hiçbir şekilde nüfusun ondan daha hızlı artışına ayak uyduramayacak; bu nedenle zaten, şiddetle, nüfusa yönelik bir kontrol çağrısı yapılmaktadır. Bu hususta ise en doğal ve bariz kontrol yöntemi, her kişinin kendi çocuğunun geçimini sağlayabileceği bir sistemin bulunması gerekliliği üzerinedir. Böylesine bir yöntemin –bir bakıma– nüfus artışına yönelik bir önleme çalışması ve bir rehber olduğu çünkü hiç kimsenin dünyaya, geçimini sağlayamayacağı bir çocuğu getirmeyeceği beklenmektedir. Durum bu olduğu halde, başkalarının örneklemlerinde de olduğu gibi, yine de küçük düşürücü ve uygunsuz davranış kalıbı içerisinde hareket eden düşüncesiz bir birey ise kendisinin ve doğacak olan masum çocuklarının sefalet ve yoksulluk içinde yaşamasına sebep olacaktır.

Evlilik kurumu ya da en azından her bir kişinin kendi çocuklarını desteklemek için yükümlülüklerini gösteren herhangi bir legal sistem, bizim tahmin ettiğimiz zorluklar altında, bir toplulukta bu türden gerekçelerin doğal bir sonucu olarak bulunmaktadır.

Böylesi zorlukların görünümü bize; kadınlarda, erkeklere nazaran, bekâret kuralını çiğneyenlerin, daha üst bir rezilliğin doğal kökenini olarak karşımıza çıkarmaktadır. Kadınların kendi çocuklarını desteklemek için yeterli kaynağa sahip olması –tabii– beklenemez. Bu nedenledir ki, bir kadın, çocuklarını destekle-

yebilmek adına, kendisi ile herhangi bir sözleşme içine girmeyen bir erkeğe bağlandığında, kendisinin karşılaşabileceği uygunsuz durumların farkında olması gerekecek ve erkeğin de kadını terk etmesi halinde, böylesi bir ilişkiden doğmuş olan çocukların ise toplum desteği alacaklarını ya da açlıktan ölmek zorunda kalacaklarını bir anlamda kabul etmiş olacaktır. Bunun gibi sıkıntıların sık sık tekrarlanmasını önlemek için, kişisel kısıtlama veya ceza yoluyla, bu kadar doğal bir gereksinimi cezalandırmanın son derece zalim olabileceği bu durumda, erkekleri cezalandırma yöntemi olarak, itibarsızlaştırma konusunda mutabakat sağlanabilir. Suçlu olma hali ve suçun niteliği, kadınlarda daha belirgin ve daha göze çarpan bir haldeyken, herhangi bir hata yapma olasılığı konusunda da en az hakka sahip görünmektedir. Bir çocuğun biyolojik babası –her zaman– tam anlamıyla bilinemeyebilir ancak aynı belirsizlik durumu, anne için geçerli değildir. Demek oluyor ki, kanun ihlalinden kaynaklı durumların en eksiksiz olduğu bir yerde ve aynı zamanda da topluma karşı duyulan rahatsızlık halinin de en yüksek seviyelerde olduğu bir yerde, bu türden suçlamaların büyükçe bir kısmının kimin tarafına yazılacağı konusunda bir anlaşma sağlanmıştır. Her bir erkeğin kendi çocuklarının geçimini sağlamaları gerekliliği toplum tarafından zaten zorlanacaktır. Dahası, bu aile kurumunun –mutlaka– kendisine tabi olacağı durumunun doğuracağı rahatsızlık ya da sarf edilecek emeğin zor halinin derecesi, her insanda mutsuzluğa neden olabilecek utanç verici herhangi bir kısımda eklenince, erkekler için bunlar hâlihazırda yeterli bir ceza olarak düşünülebilir.

Hâlâ bir kadının, erkeklerin neredeyse hiç cezasız kaldıkları aynı tür suçtan dolayı toplumdan dışlanmış olmaları, şüphesiz ki doğal adaletin ihlali gibi görünmektedir. Fakat bir topluluğa ciddi derecede rahatsızlık vermenin engellenmesinde kullanılan en etkili ve belirgin kökenin kaynağı, belki de mükemmel bir biçimde haklı çıkmasa da, en azından doğal bir görünüm ser-

gilemektedir. Bununla birlikte, söz konusu köken, şimdilerde, geleneklerin ürettiği yeni fikirler silsilesinde kaybolmuştur. İlk bakışta, devlet ihtiyaçları tarafından dikte edilegelen şey, şimdi kadınların duyarlılığı tarafından desteklenmekte ve toplumun bu kısmında, eğer geleneklerin asıl amaçları korunmuşsa, burada bunu gerçekleştirmek için asgari düzeyde bir hakkaniyet olduğu görünmektedir.

Toplumun bu iki temel yasası –ki bunlar mülkiyet güvenliği ve evlilik kurumu– bir kez kurulduktan sonra eşitsiz koşulların varlığı zorunlu olarak denkleme eklenecektir. Mülkiyetin ve mirasın dağıtılmasından sonra doğacak olanlar ise zaten başkaları tarafından sahiplenilmiş bir dünyaya geleceklerdir. Bu çocukların aileleri çok kalabalık bir aileye sahip olmaktan kaynaklı olarak, söz konusu çocuklara yeterli bir destek verememeleri halinde, zaten her şeyin sahiplenildiği bir dünyada ne yapacaklar? Her insan, yeryüzündeki şey'lerin bölüşümü üzerinde eşit bir paya sahip olduğu konusunda geçerli bir iddiaya sahip olduğunda; bunun, bir toplum üzerinde oluşturabileceği ölümcül etkileri gördük. İlk toprak dağılımı için fazlaca geniş olan aileler, söz konusu bölüşüme tahsis edilen paylar adına, diğerlerinin artık üretimlerinin bir kısmını 'adalet borcu' olarak talep edemezlerdi. Görünüşe göre, doğamızın kaçınılmaz yasaları gereği, bazı insanlar bir şeyleri istemekten doğan sıkıntılardan, mustarip olmak durumunda kalacaklardır. Bu kişiler, yaşam içindeki büyük piyango listesinde, sadece boşluk olarak addedilebilecek mutsuz kişilerdir. Bu talep sahiplerinin sayısı, arz için üretilen artık ürünün miktarını da yakında aşacaktır. Olağanüstü durumlar hariç olmak üzere, ahlaki liyakat, ayrımı zor bir ölçüttür. Artık ürünlerin üreticileri, genellikle bundan daha belirgin bir ayrım ölçütü arayacaklardır. Hem doğal hem de gayet hakkaniyetli olan böylesi bir durum, belirli olaylar haricinde; bu kişilerin tercihi, daha fazla artık üretimin sağlanmasında bütün gücünü kullan-

maya istekli olan ve yetenekleri olan kişiler yönünde olacaktır ve böylece de bir kez, toplum yararına fayda sağlanmış olacak ve dahası mülk sahiplerinin daha fazla sayıda kişiye yardım edebilmeleri konusunda bir yol açmış olacaktır. Yiyecek talebinde ve isteğinde bulunan herkes, böylesi bir varoluş için, kesinlikle çok önemli olan bu durumun karşılığında ise zorunlu olarak bütün emeğini sunmakla yükümlü tutulacaktır. Emeğin korunması adına ayrılan kaynak ise; kendi tüketimlerinin ötesinde –mülk sahiplerince, sahip olunan gıdaların toplam miktarı kadar olacaktır. Bu kaynak üzerindeki talepler çok fazla sayıda ve geniş olduğunda, doğal olarak söz konusu kaynak daha küçük paylara bölünmüş olacaktır. Böylelikle oluşmuş işgücü, düşük ücretlere tabi olmaya zorunlu kalacaklardır. Erkekler, basit bir geçim koşullarına sahip olabilmek ve ailelerini geçindirebilmek için daha fazla çalışma teklifinde bulunmaktadırlar. Dahası, bu kişiler, hastalık ve sefalet tarafından da kontrol edileceklerdir. Tersi bir durum tahayyül edildiğinde ise, yani bu kaynak çok hızlı bir şekilde arttırıldığında, kaynağı talep edenlerin de sayısı ile orantılı olarak büyüdüğünde, söz konusu kaynaklar, çok daha büyük paylar halinde bölüşüme girecektir. Hiç kimse, karşılığında daha fazla yiyecek almadan, kendi emeğini değişime sokmaz. Böyle bir değişim gerçekleştiğinde ise emekçiler, belli bir rahatlık içerisinde ve kolay şartlarda yaşamlarını sürdürebilecek ve dolayısıyla sayısız ve sağlıklı çocuklar yetiştirebileceklerdir.

Konuştuğumuz kaynağın durumu –esas olarak– hâlihazırdaki bilinen her devlette, toplumun alt sınıfları arasında hâkim olan mutluluk veya sefalet derecesine bağlıdır. Mutluluk veyahut sefalet hali ise, nüfusun artmasına, istikrarsızlığa ya da nüfusun azalmasına bağlıdır.

Bu nedenle de hayal gücümüzün algılayabileceği en güzel ve en iyi forma göre oluşturulmuş olan bir toplum, bencillik üzerine değil de yardımseverlik ilkesi ile güdülenmiş; toplumun bütün

üyelerindeki her türlü kötülük hali, zor gücünün kullanımı ile değil de mantıklı bir sebeple düzeltilmiş; ve de insanoğlunun varoluşsal manada ahlaka aykırılığa yatkın olmasından kaynaklı değil de tamamen doğanın kaçınılmaz yasalarından kaynaklı olarak, çok kısa bir süre içerisinde, şu anda bilinen bütün devletlerde geçerli olandan farklı olmayan bir plan üzerine kurulmuş olan bir topluma doğru dönüşeceği görünmektedir. Diğer bir ifadeyle, yapısal anlamda toplum; mülk sahipleri sınıfı ve işçiler/ emekçiler/ çalışanlar sınıfı olarak ve de büyük 'makinenin' ana şablonunda kendini sevenler olarak ayrılmıştır.

Yaptığım varsayımlarda –şüphesiz ki– nüfus artışını daha küçük ve üretim artışını ise gerçekte olduğundan çok daha büyük bir şekilde hesaba ekledim. Tahmin ettiğim koşullar altında, nüfusun, bilinen herhangi bir örnekleme göre, daha hızlı bir biçimde artmamasının nedeni hiçbir şekilde tahsis edilemez. Eğer o zaman nüfusun, yirmi beş yıl yerine on beş yıllık bir ikiye katlanma zamanı alıp, üretimin de çok kısa bir sürede iki katına çıkarılabilmesi için gerekli emeği bu periyoda yansıtacak olursak –tabi eğer mümkün olursa– ve Bay Godwin'in, toplum sistemi, yüzyıllarca değil de, azami bir mükemmellikle kurulmuşsa; basit bir nüfus ilkesi bile tamamen yıkılmadan önce sürenin otuz yılı geçemeyeceğini kesin bir şekilde telaffuz etme riskine girebiliriz demektir.

Belli sebeplerden ötürü, göçe ilişkin herhangi bir uyarıda bulunmadım. Bu türden toplumlar Avrupa'nın başka yerlerinde kurulmuş olsaydı, bu ülkeler nüfusa ilişkin, aynı zorluklarla karşı karşıya kalacaklar ve topluluklarına yeni üyeleri kabul etmeyeceklerdir. Böylesi güzel bir toplum, İngiltere ile sınırlanmış olsaydı, orijinal haldeki formundan tuhaf bir biçimde dejenere olmuş olmalıydı ve önerdiği mutluluğun çok küçük bir bölümünü yönetmeliydi. Kısacası, üyelerinden herhangi birinin gönüllü olarak İngiltere'yi terk etmeyi kabul etmesinden önce, İngiltere'nin

ontolojik bir halde bulunan esas ilkesi tamamen yok edilmeli ve Avrupa'daki şu anda var olan hükümler altında yaşayacak olanların, yeni bölgelerdeki ilk yerleşimciler olarak aşırı zorlukları kabul ederek yaşamak durumunda kalacakları açıktır. Tekrarlayan deneyimlerden ötürü, onların bunu hak ettiğine karar vermeden önce, insanların kendi ülkelerinde ne kadar acı ve sıkıntı içinde yaşayabileceklerini ve sıklıkla, yeni yerleşim yerlerine gitmeye yönelik en cazip tekliflerin bu insanlar tarafından bile nasıl reddedildiğini çok iyi anlayabiliriz.

XI

Bay Godwin'in, cinsiyetler arasındaki tutkunun yok olmasına ilişkin varsayımları– Böylesine bir varsayım için çok küçük belirgin bir zemin oluşu– Tutkulu bir aşk, mantıklı bir sebeple ya da erdemle bağdaşmaz.

Bay Godwin'in kurulu bir düzen olarak inşa ettiği toplum sistemini, bir zamanlar tamamen destekledik. Fakat bu, bir imkânsızlığın bir tür varsayımıdır. Doğada onu yok edecek aynı türden sebepler, bir kez kurulmuş olduklarında bile, onun kuruluş olasılığını da engelleyecektir. Dahası, bir tür gerekçe ile böylesi doğal sebeplerin değiştiğini varsayabiliriz, bu durumda ise ben varsayımsal olarak tamamen kayboluş noktasındayım. Dünyanın var olageldiği beş ya da altı bin yıl içinde, cinsiyetler arasındaki tutkunun yok olması yönünde, hiçbir hareket gerçekleşmedi. Yaşamlarının son zamanlarını geçiren erkek cinsi, her yaşta, hissetmeyi sonlandırdıkları bir tutku haline karşı çıkıyorlar, ancak başarılı olma şanslarının çok düşük olması yüküyle. Yapısal mizacın soğukluğundan dem vuranların, aşkın ne olduğunu hiçbir zaman hissetmedikleri ve bu kişilerin,

yaşamın keyif verici duyumlarının toplamına katkıda bulunmak için aşk gibi bir tutkunun gücü ile ilgili olarak çok beceriksiz yargıçlar olmalarına da bu durumda müsemma gösterilecektir. Gençliklerini cezai aşırılıklar içinde geçirmiş olanlar ve gençliğin vermiş olduğu rahatlık ile kendilerini bedensel yetersizlik ve zihinsel pişmanlıklar için hazırlayanlar da beyhude ve nafile görünen böylesi zevklere ve kalıcı tatminin verimsizliğine karşı çıkabilirler. Fakat saf aşk duygusunun bireye sağlayacağı zevkler, en gelişmiş sebebin ve en yüce erdemin tefekkürünü üstlenir. Belki de, erdemli bir sevginin hakiki zevkini yaşayan bir adam neredeyse yoktur, buna karşın entelektüel zevki yoğun bir şekilde tatmış olanlar; bütün bir yaşam ömrü boyunca, hayal gücünün en iyi ve en acı deneyimleriyle tasarladığı ve tekrar yaşamak isteyeceği o an'ın tadını çıkardığı, güneşli bir nokta olarak gördüğü döneme tekrar geri dönmek istencinde de olabilir. Entelektüelliğin, şehvetli zevklere karşı üstünlüğünün, daha geniş bir çeşitliliğe sahip olma konusunda, zamanı daha fazla doldurabilmelerinden ve de doyma hissine daha az eğilim gösterip, gerçeklik ve gerekliliğe odaklanmalarından kaynaklanmadığı söylenebilir.

Her türlü zevkteki ölçüsüzlük hali, zevkin kendi amacını yitirmesine sebebiyet verir. En güzel günde ve müthiş güzelliklerin bulunduğu bir şehirde yürümek, eğer aşırıya gidilirse, acı ve yorgunluk ile sonuçlanabilir. Sınırsız bir iştahla yenen en sağlıklı ve canlandırıcı bir öğün, kişiye güç vermek yerine bir güçsüzlük verir. Entelektüel zevkler bile, etkisi diğerlerinden daha az görünür olsa dahi, ölçüt bakımından sınırların aşılması durumunda, cismani vücudu zayıflatan ve zihin canlılığını muğlaklaştıran bir şeye dönüşebilir. Bu zevklerín gerçekliklerine karşı, onların suiistimal edildiği halleri tartışmak pek de mümkün görünmemektedir. Ahlak ya da erdem, Bay Godwin'e göre, sonuçların bir hesaplaması ya da Başdiyakoz[1] Paley'in çok hakkaniyetli

1 Piskoposun yetkisi altında ve piskoposluğun belli bir bölümünü yönetmekle görevli rahiplere verilen unvan.

bir biçimde ifade ettiği gibi, genel iyiliğin toplanmış hali olarak Tanrı'nın bir iradesidir. Her iki tanıma göre, mutsuz sonuçların çıkma ihtimali bulunmayan duyumsal bir zevk, ahlak kanunlarına aykırı değildir. Dahası, entelektüel kazanımlar/ başarılar için en yeterli alanı terk edecek böyle bir derece aranacak olunursa, şüphesiz ki bu derece ya da düzey, yaşamdaki keyif verici duyumların toplamına da katkıda bulunmalıdır. Arkadaşlıktan yüceltilmiş erdemli bir aşk, özellikle de insanın doğasına uygun olarak, şehvet ve entelektüel zevkin bir karışımından oluşan bir tür gibi görünmekte olup, güçlü bir biçimde ruhun sempatisini uyandırmak ve en seçkinci hoşnutluğu yaratmak için bir tür araç olarak nitelendirilebilmektedir.

Bay Godwin, duyusal zevklerin belirgin derecede düşüklüğünü ortaya çıkarmak için "Cinsiyete eşlik eden bütün katılımcıların (kadın-erkek) birbirleriyle olan ilişkisini kesin, böylesi bir durum hor görülecektir" (Kitap. I, Bölüm. 5; 3. Baskı, Vol. I, s. 71-72) söyleminde bulunmuştur. Aynı şeyleri, Bay Godwin, ağaçlara hayranlık duyan bir kişi için de söyleyebilir: Ağaçların yaydığı güzel kokuları ve dallarını kesin, o zaman böylesi çıplak bir "sırık"ta hangi güzellikleri görebilirsiniz? Ancak dalları ve yeşil yaprakları olan ve bakınca hayranlık uyandıran ağaçlar vardı. Herhangi bir nesnenin bir özelliği belirgin olabilir ve farklı duygular uyandırabilir ve de herhangi birbirine en uzak iki şeyin kümeleşmesinden, örneğin; güzel bir kadın ile Madagaskar'ın bir haritası, belirli noktalarda aynı özelliği gösterip farklı algılar oluşturabilir. Bu "kişinin, daha da özelde kadının bedensel orantısı, canlılığı, cildinin baştan çıkarıcı yumuşaklığı, duygularının sevecen nezaketi, hayal gücü ve zekâsı" ile aşkın tutkusunu alevlendiren bir kadındır ve dolayısıyla bu, görüldüğü üzere, onun sadece kadın cinsiyetine mensup olmasından kaynaklanmamaktadır. Aşkın tutkusu ile güdülenen erkekler ise, toplumun genel çıkarına oldukça zarar veren fiillerin odağına doğru sürüklenebilir. Ancak muhtemelen

bu erkekler, sadece cinsiyet olarak kadın sınıfından olup başka herhangi bir cazibeye sahip olmayan kadınların ise cazibesine karşı koymak hususunda da hiçbir zorluk çekmediler. Erkeklerin düşüklüklerini ispatlamak adına ise, kadınların sahip olduğu bütün cezbedici nitelikleri duyusal manada ortadan kaldırmak, mıknatısın bir tarafını –ki bu güdülenen tutkunun en önemli parçası– diğer kısmından yoksun bırakmak ve daha sonrasında da erkeklerin zayıf ve verimsiz olduklarını söylemekle eşdeğerdir.

Her türlü zevk arayışı içinde, ister duyusal isterse de entelektüel olsun, sonuçları hesaplayabilmemizi sağlayan tanrısal bir hediye olan akıl, uygun bir çare ve kılavuzdur. Dolayısıyla, gelişmiş bir akıl, her zaman şehvetli zevklerin kötüye kullanılmasını önleme eğiliminde olacak ancak bunu hiçbir zaman sönümlendiremeyecektir.

Sınırları tam olarak tespit edilemeyen ve kısmi bir gelişimden kaynaklı sınırsız bir ilerleme kaydeden bu argümanın, yanılsamalarını ortaya koymaya gayret gösterdim. Sanırım, ilerlemenin süresiz olduğunu varsaymanın büyük bir saçmalık olmasını düşünmemize rağmen ilerlemenin belirli düzeylerde izlenebileceğine dair pek çok örnek bulunduğu söylenebilir. Fakat cinsiyetler arasındaki tutkunun yok olması yönünde, şimdiye kadar yapılmış olan herhangi bir gözlem bulunmamaktadır. Dolayısıyla da böylesi bir yok oluşun varlığı konusunda hipotezler üretmeye çalışmak, herhangi bir felsefi olasılık tarafından da desteklenmeyen asılsız bir önerme sunmaktır.

Korkarım ki, tarihin açık bir şekilde ortaya koyduğu bir gerçeklik olarak, en yüksek zihinsel yetilerle donatılmış erkeklerin bazıları, duygusal aşkın keyfi çerçevesinde, sadece ılımlı olmamakta aynı zamanda ve hatta bu türden zevklere aşırı derecede bir düşkünlük ve bağımlılık sergilemektedirler. Ancak durumun tersini gösterecek olan sayısız örneğe rağmen, böylesi büyük entelektüel uğraşıların hatırı sayılır bir kısmı, tutku imparator-

luğunun insan üzerindeki gücünün azaldığını göstermektedir. Nüfusu etkilemek için makul ölçülerde yapılacak olan herhangi bir değişimden önce, kitlesel ölçekte insanlığın günümüzdeki en gelişkin türlerinden bile daha fazla bir gelişimi göstermesi gerekliliği açıktır. Kitlesel manada, insanlığın iyileşme ve gelişme dönemine eriştiğini hiçbir şekilde varsayamam ama bu yazının ana argümanı, güçlü bir bakış açısına sahip olma eğilimindedir. Dolayısıyla da herhangi bir ülkedeki alt sınıfa mensup kişilerin, herhangi bir yüksek derecedeki entelektüel gelişimi elde edebilmesi için istek ve emekten yeterince uzakta bırakılmamaları olanaksızdır.

XII

Bay Godwin'in, insan yaşamının sınırsız bir biçimde uzamasına ilişkin varsayımı- Çeşitli durumlarda, insan yapısı üzerinde zihinsel uyarıcıların etkilerinin yanlış çıkarımı- Geçmişte felsefi varsayımlar olarak düşünülmemesi gereken herhangi bir gösterge üzerine kurulu olmayan varsayımlar- Bay Godwin ve Bay Condorcet'in, insanoğlunun ölümsüzlüğe yaklaşması üzerine tutarsız şüpheciliklerinin merak uyandırıcı bir örneği.

Bay Godwin'in insanlığın gelecekte bir gün elde edebileceğine inandığı ölümsüzlüğe saygı duyması üzerine inşa ettiği varsayımı, nüfus ilkesindeki kurduğu eşitlik sistemine itirazın çürütüldüğü bölümde tuhaf bir biçimde yer almaktadır. Cinsiyetler arasındaki tutku, yaşam süresinin artışından daha hızlı bir şekilde düşmezse, dünya her zamankinden daha fazla sorumluluk taşımak zorunda kalacaktır. Ancak bu zorluğu Bay Godwin'e bırakarak, olası bir ölümsüzlüğü ortaya atan görüşlerden birkaçını inceleyelim.

Fizyoloji (bedensel bütünlük) üzerindeki zihinsel gücü ispat etmek için Bay Godwin şunları gözlemlemiştir: Ne kadar sıklıkla,

iyi bir haber aldığımızda herhangi bir mevcut rahatsızlığımızı artık hissetmiyor oluyoruz? Aktif ve meşgul bir yaşamın içerisinde, tehlikeli birer hastalık kaynağı olabilecek türlü kazaların unutulduğu ve yok edildiğinin düşünülmesi ne kadar yaygındır? Yirmi mil boyunca, tembellik ve yarı kararlılık ve isteksizlik içinde yürüyorum ve de son derece yorgun oluyorum sona geldiğimde. Yirmi mil boyunca, heves dolu ve ruhumun derinliklerine işlemiş bir saik ile yürüyorum ve bu durumda ise yolculuğa ilk başladığımdaki kadar taze ve dikkatli bir biçimde sona geliyorum. Bazı beklenmedik kelimelerle yazılmış ve bir şekilde bize gönderilen bir mektupla oluşan heyecanlı duygular, vücudumuzdaki en olağanüstü devrimlerin gerçekleşmesine sebep olur; dolaşımı hızlandırır, kalp çarpıntısı oluşturur ve dilin fonksiyonlarını kaybetmesine neden olur. Bununla birlikte, yaşanabilecek olan aşırı bir acı ya da sevincin ölüme yol açtığı da bilinmektedir. Nihayetinde, iyileşme döneminde, zihinsel gücün yardım ve destek sağladığı konusunda da, doktorlardan daha çok farkında olan kimse yoktur.

Bahsedilen örnekler, zihinsel uyarıcıların bedensel çerçeve üzerindeki etkilerinin örnekleridir. Hiç kimse, bir an için bile, zihin ve beden arasındaki yakın ve gizemli bağlantıdan kuşku duymamıştır. Fakat uyarıcıların doğasının bilgisine tamamen sahip olmadan, bunların sürekli olarak eşit bir güçle etki edeceği varsayımlarında bulunmak tartışılabilir ya da bir süre için, bu şekilde uygulanabilselerdi bile bunlar sönümlenmeyecek ve konunun yıpranmamasını/ tüketilmemesini sağlayabilecektir. Burada daha önce dikkat çekilen bazı örneklerde, uyarıcının gücü, onun yeni olma haline ve beklenmedik durumlarının doğasına bağlı olduğunu söyledik. Böyle bir uyarıcı, zaten doğasından ötürü aynı etkiyle sıklıkla tekrar edilemez; zira tekrar hali, bu uyarıcıya gücü sağlayan temelin de yok olmasına sebebiyet verecektir.

Diğer durumlarda, tartışma, küçük ve kısmi bir etkiden, sayısız örnekte mantık yürütmenin çok yanlış bir şekli olarak

görülebilecek büyük ve genel bir etkiye doğru olacaktır. Meşgul ve aktif bir kişi, belli bir dereceye kadar, bahsi geçen önermelere karşı durabilir ya da gerçek belki daha da yakındır; düşünmekten başka bir şeye sahip olmayan bir kişinin dikkatini çeken hafif bozukluklar/ hastalıklar gözardı edilebilir. Ancak böylesi bir iddia, insanoğlunun zihinsel aktivitesinin; bir kişinin yüksek ateşini, çiçek hastalığını veya vebayı göz ardı etmesini sağlayabileceğini ispatlama eğiliminde değildir.

Sadece içinden geldiği için yüksek bir motivasyonla yirmi mil yürüyen bir kişi, yolun sonuna geldiğinde, vücudunda meydana gelen yorgunluğu hissetmez. Fakat motivasyonunu iki katına çıkardığınızda ve onu bir yirmi mil daha yürümeye ikna ettiğinizde ya da dört katı bir motivasyonla üçüncü bir yirmi millik yolculuğu başlattığınızda ve benzeri şekilde devam ettiğinizde, kişinin yürüyüş uzunluğu, bu şartlar altında, zihinsel yetilerine veya gücüne değil artuk onun kas sisteminin ne kadar kuvvetli olduğuna bağlı olacaktır. Muhtemelen, Powell'ın motive edilmiş on Afrika tavuğu, Bay Godwin'in motive olmuş olan yarım milyonundan daha fazla yol alabilecektir. Sıra dışı bir gücün motivasyonu (aklın), orta düzeyde olan bir gücün etki çerçevesine göre belki de bir kişinin kendi kendini öldürmesiyle sonuçlanabilir ancak bir kişinin yirmi dört saat içerisinde yüz mil yürümesini sağlayamaz. Örneklemin bu ifadesi ise, kişinin yirmi mil yol aldığı ilk yürüyüşünde –gerçekten de– hiç yorulmadığı varsayımının yanılgılarını sergilemektedir çünkü görünüşte; kişi, yorulmuş görünmekte ama belki de kendisi herhangi bir yorgunluk hissetmemektedir. Zihin veya akıl, aynı anda birden fazla nesneye ya da olaya dikkatini veremez. Örnekteki kişiye geri dönecek olursak, yirmişer millik yolcuklar öylesine onun zihnini meşgul etmiştir ki herhangi bir ayak ağrısına ya da bacaklarında oluşmuş olan sertliğe dikkatini vermemiştir. Ancak söz konusu kişi, ilk önce yola çıktığı andaki kadar taze ve dinç olsaydı, ikinci yirmi

millik yolda da en az ilkindeki kadar kolay bir süreç geçirirdi. Bu zincir, üçüncü, dördüncü ve devamındaki bütün yolcuklar için yeniden hesaba katılabilirdi. Atlar için, örneğin, yoruldukları zaman, onları teşvik etmek adına daha uygun bir gem yönetimi yapılırdı. Bu şekilde zaten tinsel manada cesarete sahip olduklarından, uygun şartlar sağlandığında, bir mil daha ilerlemek için yüksek bir motivasyona erişmiş olacaklardır. Evet, muhtemelen atın kendisi, böylesi bir dışsal uyarıcıdan kaynaklanan heyecan ve tutku içinde herhangi bir yorgunluk hissetmeyecektir; ancak garip bir biçimde, bu uyarıcılar eklenmeye devam ettikçe atın asla yorulmaması görünümü, bütün akıl ve tecrübelere aykırı olacaktır. Kırk millik bir yolculuktan sonra, bir tazı sürüsünün bağrışı, bazı atların başlangıçta olduğu gibi taze ve canlı görünmesini sağlayacaktır. Eğer o zaman avlanırlarsa, başlangıçta, atların güçleri ve içsel güdüleri anlamında, binicileri tarafından herhangi hissedilebilir bir azalma yaşanmayacaktır. Ancak zor bir günün sonuna doğru, daha önce yaşanılan yorgunlukların bütün ağırlığı ve etkisi, atların yaşam sürelerini azaltabilir. Silahımla uzun bir yürüyüş yaptığımda ve bir başarı elde edemediğimde, sıklıkla ve oldukça rahatsız bir biçimde, yorgunluk yüzünden eve dönerim. Başka bir gün, belki de neredeyse aynı düzeylerde dışarıda spor yaptığımda, bu sefer eve gayet canlı ve zinde gelirim. Farklı günlerde oluşan yorgunluk hisleri arasındaki fark çok çarpıcı olabilir, ancak böylesi bir günü izleyen sabahlarda ise aynı derecede bir fark bulamadım. Spor yaptığım günü izleyen sabahta, daha önceki sabahlara kıyasla, kollarımda daha az ağrı olduğunu ya da bacaklarımda daha az sertlik olduğunu fark etmedim.

Bütün bu durumlarda zihin üzerindeki uyarıcılar; dikkati, vücut yorgunluğundan uzakta tutarak, gerçekten de yorgunluğa karşı koymuş gibi gözükmektedir. Peki, zihnimin enerjisi gerçekten de yorgunluğa karşı koyabiliyor ise, neden ertesi sabah yorgun hissetmeliyim? Tazının uyarıcı bağlamında değerlendirilebilecek

bağrışları, görünüşte olduğu gibi, gerçekten de yolculuğun yorgunluğunu tamamen etkisizleştirmiş olsaydı, atlar, neden kırk mil bile gitmeden daha erken yorulmak durumundadır? Şu andaki diş ağrımla, bunları yazmam arasında da çok kötü bir uyum oldu. Yine de bir kompozisyon yazabilme istekliliği içinde, şimdi ve daha sonrası için, bu ağrıyı bir-iki saniyeliğine unutacağım. Ancak acının sebep olduğu sürecin ilerlemeye devam ettiğini de düşünmeden edemiyorum ve bu, bilgiyi beyne taşıyan sinirlerin, bu anlarda bile, dikkat hissinin oluşumunu iletip uygun titreşimler için yer açılmasını talep ettiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Başka türden titreşimlerin çokluğu, belki, bunların bazılarının kabulünü engeller ya da kabul edildiklerinde ise belli bir süre için üstesinden gelinmelerine yardımcı olabilir ta ki olağanüstü bir enerji filizinin, diğer bütün titreşimleri bozguna uğratmasına kadar. Tüm tartışmacı düşüncelerin var oluşunu yok eder ve beyinde bir zafer sürer. Bu durumda, diğerlerinde olduğu gibi, zihin, herhangi bir bozukluğa müdahale etmek ya da onu iyileştirmek için çok az ya da hiç güce sahip değil gibi görünmektedir ama yalnızca, güçlü bir şekilde heyecanlı olursa, bu durumda dikkatini başka konular üzerinde sabitleme gücüne sahiptir.

Bununla birlikte, sağlam ve güçlü bir zihnin, vücudu benzer bir durumda tutma eğiliminde, ne gerekiyorsa yapacağını söylemek gibi bir isteğim yok. Çok yakın ilişkide olan bir zihin ve beden birliği, birbirlerinin işlevlerine karşılıklı olarak yardımcı olmamaları halinde, son derece sıra dışı bir durum oluşabilir. Fakat belki de, bir kıyaslama yapılabilirse; beden, zihin üzerinde, zihnin beden üzerindeki etkisinden daha büyük bir etkiye sahiptir. Çünkü zihnin ilk amacı, bedenin isteklerini ve taleplerini arz etmektir. Bu istek ve talepler tamamıyla tatmin edici bir şekilde karşılandığında, aktif bir zihin, gerçekten de, bilimsel alanlarda ya da spor aktivitelerinde daha da motive olmaya eğilimli olacaktır. Hayal gücü, ölmeyi hayal etmek ve onun benzerlerini aramaktır.

Ancak bütün bu beyhude çabalar, masaldaki yabani tavşanın boşa giden uğraşıları gibidir. Yavaş hareket eden bir kaplumbağanın bedeni, zihni sollamakta asla başarısız olmaz. Bununla birlikte ise, geniş ve yaygın bir ölçekte durum değişebilir. En parlak ve en enerjik akıllar, isteksizce birinci ve ikinci durumdaki senaryolara icap edebilirler ve son kertede ise zihin, beyin imparatorluğunu açlığa çağırmaya ya da yorgun bir beden ile beynin uykuya dalmasına sebebiyet verebilir.

Eğer birileri tıbbi ilaçların, günün birinde, bedeni ölümsüzlüğe kavuşturabileceğini tespit edebilirse, zihin (akıl) ölümsüzlüğünün de buna eşlik edeceği konusunda herhangi bir korkunun olmayacağını kesin olarak söyleyebilecektir. Fakat zihnin ölümsüzlüğü, hiçbir şekilde bedeni ölümsüzleştirmek gibi bir görünüme sahip değildir. Aksine, böylesi bir zihnin akla gelebilecek en büyük enerjiye ihtiyaç duyacağı düşünüldüğünde, muhtemelen bu senaryoda zihin, bedenin sahip olduğu bütün gücü tüketir ve yok eder. Ortalama bir enerji harcama kapasitesine sahip olan akıl, sağlık için elverişli görünmektedir ama ortalama üzeri zihinsel eforlar, gözlemlenebildiği kadarıyla, bu güvenli ve sağlıklı alanın dışına çıkmayı da zaman zaman tercih edebilmektedir. Bay Godwin'in, zihnin vücut üzerindeki gücünü ispatlamaya yönelik oluşturduğu örneklerin çoğu ve insanın ölümsüzlüğe erişebileceğinin olası ihtimali ve de sürekli olarak bu tür uyarıcıların, ölümsüzlüğe eğilimli olmak yerine sadece uygulanması, insanlık türünü çok hızlı bir şekilde yok etme eğilimini de beraberinde getirmiş olacaktır.

İnsanoğlunun istençli gücünün muhtemel artışı, Bay Godwin'in sonraki değerlendirmelerinde yer bulmaktadır. Bazı kişilerin istençli gücünün, bu bakımdan, diğer kişilerin güçsüz olduğu çıkarımı konusundaki çeşitli makalelere kadar uzandığını dile getirilmektedir. Ancak bu çıkarım, birkaç istisna hariç, hemen hemen evrensel sayılabilecek bir kurala karşı öne sürülen bir

mantıktır. Bu istisnalar, herhangi iyi bir amaca uygulanabilecek güçler olmaktan ziyade birer hile gibi gözükmektedir. Yüksek ateş ile kıvranırken, nabzı normal duruma getirebilecek bir kişi tanımadım ve herhangi bir kişi, oluşmuş olan bir bozukluğu, düzenli bir şekilde giderilmesinde algılanabilecek en küçük bir ilerleme kaydettiği imasında bulunursa ve bunun sonucunda da yaşam sürelerinin uzaması sonucuna varırsa işte bundan daha da şüphe duyarım.

Bay Godwin, "Hiçbir şey sonuca varmaktan daha felsefe dışı olamaz çünkü belirli bir güç türü, bizim bugünkü gözlemlerimizin daha ötesinde ve dolayısıyla da insan zihninin sınırlarının da ötesindedir" demiştir. Benim ise, felsefeye yönelik fikirlerim bu açıdan Bay Godwin'den oldukça farklıdır. Felsefi bir varsayım ile Bay Brother'ın iddiaları arasında gördüğüm tek fark şu: birisi, bizim şimdiki sahip olduğumuz bir dizi göstergeler üzerine kurulmuştur bir diğeri ise hiçbir temele dayanmamaktadır. Büyük keşiflerin, özellikle de fizik alanındakilerin, insan biliminin bütün dallarında yer almasını bekliyorum; ancak, geçmiş tecrübelerimizi geleceğe dair varsayımlarımızın temeli olarak aldığımız andan itibaren, eğer yine de varsayımlarımız kesin bir biçimde geçmiş tecrübelerle çelişiyorsa, büyük bir belirsizlik alanına girmiş oluruz ve artık herhangi bir varsayım bir diğeri kadar iyi olabilir. Eğer bir kişi bana, insanların en nihayetinde, arkalarında elleri ve gözlerinin olduğunu söyleyecek olsaydı, onlardan önce olduğu kadar, böylesi bir çıkarıma bir şeyler eklemenin faydası olduğunu kabul etmeliyim; ancak bu durumda da buna inanmamam için bir sebep öne sürmeliyim ki geçmişte de böyle bir değişikliğin mümkün olabileceğine dair hiçbir işaret görmedim. Buna geçerli bir itiraza izin verilmiyorsa, tüm varsayımlar benzerdir ve hepsi de eşit derecede felsefidir. Bana göre, şimdiki gözlemlerimizin ışığında, insanın dört gözü ve de dört eli olacağına da, dünyada ölümsüzlüğe erişebileceğine dair de gerçek bir işaret yoktur ya

da aynı şekilde, ağaçların dikey büyüme yerine yatay bir biçimde büyüdüğüne dair de bir işaret bulunmamaktadır.

Belki de, dünyada, önceden keşfedilmemiş ve beklenmedik olan birçok keşif yapıldığı söylenebilir. Bunun gerçek olduğunu varsayıyorum. Fakat bir kişi bu bulguları, geçmişteki gerçeklerden gelen herhangi bir benzetme/analoji veya gösterge olmaksızın bulmuş olsaydı; bu kişi, filozof değil bir bilgin veya bir peygamber olmayı hak ederdi. Modern keşiflerimizin bir kısmının, Theseus ve Aşil zamanlarında Avrupa'daki vahşi göçmenleri heyecanlandırdığını az da olsa kanıtlamaktadır. İnsanların, bir tür makine gücüyle, neredeyse tamamen tanımadığı şeylerin etkilerini tahmin etmesi beklenemez. Hâlihazırda insan zihninin yetileri ile tam olarak tanışık olan herhangi bir yol bulduğumu söylemekten çok uzaktayım ancak bizler kesinlikle dört bin yıl önce bilinen şeylerden daha fazlasını biliyoruz. Bu nedenle de, tam yetkili bir yargıç olmasak da neyin ne olup olmadığını vahşilerden daha iyi bir şekilde kavrayabildiğimizi kesin bir şekilde biliyoruz. Mekanik bir saat, vahşilerin yaşamını, devridaimin yarattığı beklenmeyen bir etki kadar bozacaktı; fakat bu saatin bir kısmı, bize en yakın olan mekanizmanın bir parçası diğeri ise en zeki entelektüellerin çabaları ile bile akla gelmemiş olandır. Birçok durumda ise, başlangıçta söz verilmiş gibi görünen buluşlar için sınırsız bir gelişmeyi önleyen nedenleri şu anda algılayabiliyoruz. Teleskopların özgün kâşifleri, muhtemelen, bu makinenin spekülom[1] boyutlarının ve teleskopun kendi uzunluğunun arttığı müddetçe, teleskopun da gücünün artacağını düşünmüşlerdir. Ancak, o zamandan beri yaşanan deneyimler bize, herhangi bir alanın küçüklüğü ile birlikte, ışık eksikliğinin ortaya çıkması ve atmosferin giderek genişlemesinin bir sonucu olarak, olağanüstü büyüklük ve güçteki bir teleskoptan beklenen yararlı sonuçları önlediğini öğretti. Bilgi'nin birçok parçası düşünüldüğünde,

1 Teleskopların mercek kısmındaki parçanın adı.

insanoğlu sürekli bir ilerleme kaydediyor; diğer kalan parçaları düşünüldüğünde ise insanoğlunun bütün çabalarının onu daima şaşkına çevirdiği görülüyor. Herhangi bir vahşi, muhtemelen böylesi güçlü bir farkın nedenlerini bile tahmin edemezdi. Bizim için ise durum farklı bir şekildedir. Daha ileriki tecrübelerimiz bize, bu türden nedenlerle ilgili bazı bilgiler sağladı ve böylece de yargılama gücümüz daha iyi bir hale geldi. Gelecekte, beklediğimiz şeyin ne olduğunu bilmesek de, en azından beklediğimiz şeylerin olumsuz olması halinde bile bunun çok yararlı bir bilginin önemli parçasını oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Uyku gereksinimi, zihinden daha fazla bedene bağımlı görünmektedir, ancak zihin gelişiminin, böylesi bir durumda bu "göze çarpan zayıflığı" tolere edebilmek için ne derece büyük bir çaba gösterebileceği ise bilinmemektedir. Büyük heyecanlar yaşayan bir adamın, bu heyecanlar yüzünden iki ya da üç geceyi uykusuz geçirmesi, söz konusu kişinin vücut canlılığının orantılı bir biçimde tüketilmesi demektir ve bu şekilde sağlık ve gücün azalması, yakında kişinin algılama ayarlarını bozacaktır. Böylece, her ne olursa olsun bu türden bir dinlenme türünün (uykunun) yerine geçebilecek hiçbir gelişme kaydedilmediği görülmektedir.

İnsanın yaşam süresini uzatma konusunda, zihinsel faaliyetlerin herhangi bir karar verici etkisinin olup olmadığını yargılamamızı sağlamak için zihinsel enerji ve benzeri olgulara ilişkin bazı bilgilere sahip olduğumuz çeşitli konularda bile belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Kesin olarak ise böylesi bir karar verici etki henüz gözlenebilmiş değildir. Ölümsüzlüğe doğru giden bir teorinin en küçük örneğinde olduğu gibi, her ne kadar dikkate değer bir etki yaratmamış olsa da, bedensel gelişim için yapılan herhangi bir iyileştirmenin zihinsel gelişim için yapılandan daha fazla etkili olduğu görülmektedir. Uygun sıcaklıktaki öğünlerini düzenli bir biçimde tüketen ve fiziksel egzersizi titiz bir düzenlilikle yürüten birisi, genel manada kendini entelektüel uğraşılara

adamış ve bu yüzden de bedensel ihtiyaçlarına zaman ayırmayı unutmuş birisinden çok daha sağlıklı bulunacaktır. Emekli olan ve gündelik zihinsel aktivitesini belki de kendi küçük bahçesinde ya da onun biraz daha fazlası ile sınırlandıran ve bütün sabahlarını sadece posta kutusunda yeni bir şey olup olmadığını düşünerek harcayan bir vatandaş, belki de, akıl yelpazesi en geniş olan ve görüşleri açısından kendi çağdaşlarının herhangi birinden daha net olan bir filozoftan daha fazla yaşayacaktır. Ölüm oranlarını araştıranlar, kadınların ortalama bir erkekten –burada ben, erkeklerin entelektüel birikimlerinin kadınlardan daha düşük olduğunu söyleyemem ancak sanırım farklı eğitimlerden dolayı yine de erkekler kadar zihinsel çaba sarf eden de çok fazla kadın bulunmadığını ekleyebilirim– daha uzun yaşadığını göreceklerdir.

Bu ve benzeri durumlarda olduğu gibi ya da daha geniş bir çerçeveden, binlerce yıl boyunca var olan karakter çeşitliliğinde olduğu gibi, zihinsel faaliyetlerden kaynaklı olarak, insanın yaşam süresinde belirgin bir fark gözlemlenmedi. İnsanlığın dünya üzerindeki ölümlülüğü, doğanın sabit kanunlarının her birinde olduğu kadar, tam da aynı gerekçelerle kurulmuş gibi görünmektedir. Ancak böyle bir değişikliğe dair bazı göstergeler olmaksızın ve böyle göstergelerin de var olmadığı durumlarda, esasen, evrendeki Yaratıcı'da bulunan kural koyma gücü, bu kanunların birini veya tümünü aniden ya da yavaş bir şekilde değiştirebilir. İnsan yaşamının tayin edilebilir sınırların ötesinde uzayabileceğini varsaymak, yeryüzünün cazibesinin de giderek tersine doğru dönüşeceğini varsaymak aynı derecede felsefe dışı değil midir? Ve dahası bu taşlar, düşmek yerine en nihayetinde yükselecekler ya da dünya, kimine göre, belirli bir süreliğine daha ılıman ve sıcak bir havaya doğru geçecek.

Bu bölümün sonucu, şüphesiz ki, bize çok güzel ve arzulanan bir tablo sunuyor fakat gerçeklerle kurgulanmamış bir tür fantezi ile çizilen böylesi resimlerin bazılarında olduğu gibi,

doğa ve olasılığın tek başına sağlayabileceği faydayı sağlamakta da başarısız olacaktır.

Ruh özleminin çok merak uyandırıcı bir örneği olarak, ölümsüzlükten sonra, Bay Godwin ve Bay Condorcet'in insan yaşamının süresiz ve belirsiz bir şekilde uzamasına ilişkin tahminlerini açığa kavuşturmadan bu konuyu işlemeyi bırakamam. Bu her iki beyefendi de, başka bir düzlemde, kesin bir sonsuz hayat vaat eden aydınlanmanın ışığını reddettiler. Ayrıca onlar, her yaştaki en muktedir entelektüellerin, ruhun var olduğunu belirttikleri olağan dinin ışığını da reddettiler. Bununla birlikte, insan zihni, ölümsüzlük fikrine o kadar uyumludur ki bu fikrin insan zihninden tamamen çıkarılmasına da izin veremezler. Her ikisinin de ölümsüzlüğün olası tek modeli hakkında bütün kılı kırk yaran şüpheci tavırlarından sonra, sadece felsefi olasılıkların bütün kanunlarına tamamen aykırı olmakla kalmayıp aynı zamanda da kendi içinde en üst düzeyde dar, parçalı ve hakkaniyetsiz görünen kendi ölümsüzlük türlerini ortaya koymuşlardır. Şimdiye kadar binlerce belki de milyonlarca yıldır var olan tüm büyük, faziletli ve asil akılların yok oluş içerisinde batacağını varsaymakta ve aynı anda dünya üzerinde var olabilecek çok fazla değil sadece birkaç varlığın son kertede ölümsüzlük ile taçlandırılacağına inanmaktadırlar. Böylesi bir şey, bir aydınlanma öğretisi olarak ileri sürülmüş olsa idi, dinin tüm düşmanları ve hatta muhtemelen Bay Godwin ve Bay Condorcet gibi diğerleri için de alay konusu olan en alçak, en fakir, en zavallı, en haksız ve sonuçta batıl inanç aptallığının yaratabileceği en değersiz Tanrı'nın da bütün gücünü tüketmiş olurdu.

Bu tezler ne kadar tuhaf ve ne kadar merak uyandırıcı tutarsız bir şüpheciliğin sergilendiğinin açık bir kanıtıdır! Çünkü en eşsiz tecrübe ile kesin bir şekilde çelişen bir iddiaya inanmakla, hiçbir şeye ters düşmeyen bir iddiaya inanmak konusunda inat etmek arasında, çok çarpıcı ve önemli bir farklılık olduğunu

gözlemlememiz gerekmektedir ancak bu, şu andaki gözlem ve bilgi gücümüzün ötesinde bir şeydir. Diğer bir deyişle, çevremizdeki doğal şeyler çok çeşitlidir, bu nedenle de, şu ana kadar gözlemlemediğimiz veya belki de şimdiki sınırlı imkânlarımızla gözlemleyemediğimiz pek çok gündelik şey hakkında gözlem yapabilme yetisine sahip değilizdir. Ruhsal bir bedeni, salt bir parça çamurdan diriltmek, kendi başına, bir meşe palamudundan meşe ağacı yetiştirmekten ya da küçük bir tanecikten bir buğday sapı çimlendirmekten daha güç bir durumda görünmez. Sadece nesneleri ya da bazı şeylerin yalnızca hali hazırda yetişmiş ve büyümüş hallerini iyi bilen fakat bunların büyüme ve yetişme sürecine tanık olmamış akıl sahibi bir varlık düşünebilir miyiz? Böyle bir kişiye anlatılacak diğer iki oluşsal şey –bunların iki küçük parçası– gösterilse, örneğin bir buğday başağı ve meşe palamudu; eğer memnun olacaksa, bu kişinin, onları incelemesini ve analiz etmesini arzulaması ve bunların özelliklerini keşfetmesi için çaba gösterdiğini düşünün. Daha sonra, ona şunu anlatın: bununla birlikte söz konusu minik parçaların, belirli bir zeminde değerlendirildiğinde, ona, merak uyandırıcı bilinçli bir seleksiyonun birleşimi gibi ve hatta neredeyse yaradılışsal bir güce sahipmiş gibi görünebileceğini söyleyin. Söz konusu parçaları/maddecikleri çevreleyen bütün kir ve doku arasından ise, amaçlarına en uygun olan kısımları seçip, bunları muazzam bir muhakeme ve ifa yetisi ile toplayıp, herhangi bir açıdan ilk defa yeryüzüne yerleştirilen maddenin küçük parçacıklarına güç bela benzeyen bir şekilde belli bir düzene koyarlardı ve bunları zarif ve muntazam bir forma yükselttiklerine inanırlardı. Biraz önce kurguladığım ve daha fazla tereddütte kalacağını düşündüğüm, daha çok yetki ve güçlü kanıtlara ihtiyaç duyan bu hayali varlığın, daha fazla bir biçimde tereddüt edeceğinden çok az şüpheleniyorum. Bu tuhaf iddialara, daha önce söylendiği gibi inanmadan önce, etrafında gördüğü her şeyin ve hatta bilinçli bir varlık olarak kendinin bile

var olma sebebi olan güçlü bir varlığın, insanoğlunun ölümü ve yoldan çıkması üzerine büyük bir güç hareketi tarafından, dünya dışı başka bir düzlemde daha mutlu birer varlık olabilmek için her türlü düşüncenin özünü, manevi ya da en azından görünmez bir biçimde bir üst seviyeye yükseltebilir.

Kendi kaygılarımızla ilgili olarak, en son iddiaların lehine olmayan tek fark, defalarca ve mütemadiyen gördüğümüz bir ilk mucizenin ve de henüz görmediğimiz bir nihai mucizenin olmasıdır. Böylesi yüce bir farkın manasının olduğunu kabul ediyorum. Ancak, hiç kimse bir an için bile tereddüt etmeden, 'vahiy' meselesinden konuyu ele alırsak, yalnızca doğanın bizim göremediğimiz birçok faaliyeti arasında görünen tinsel bir bedenin salt bir cisimden dirilişi, henüz ortaya çıkmış herhangi bir belirti ya da semptomu bulunmayan yeryüzündeki insanoğlunun ölümsüz olabileceği meselesinden daha olası bir olaydır. Fakat bu, insanoğlunun gözlem alanı içerisinde hiçbir zaman bulunmayan doğa kanunlarının en sabit ve değişmez yasaları ile pozitif bir çelişki oluşturmaktadır.

Bizler, bakış açımızı, yaşamın ötesine taşıyarak genişlettiğimizde, otoriteden/ yetkiden veya tahminlerden ve belki de aslında belirsiz ve tanımlanmamış bir histen daha başka bir kılavuza sahip olmadığımızın açık olduğunu görebilmekteyiz. Dolayısıyla, geçmişte birtakım benzetmelerle ya da karşılaştırma yoluyla ortaya konulmamış herhangi bir olayın ve beklentinin, felsefi olmadığını gözlemlediğimde, burada söylediğim şey de, bana, daha önceki söylediklerimle herhangi bir açıdan birbirleriyle çeliştiklerini göstermemektedir. Hiçbir gezginin geri gelmediği bir yerin ötesinde, mutlak suretle böylesi bir kuraldan vazgeçmeliyiz ancak yeryüzünde gerçekleşmesi beklenen olaylarla ilgili olarak ise bunu nadiren gerçek bir felsefe ile tutarlı bir şekilde ele alıyoruz. Bununla birlikte –benim algıladığım şekliyle– analoji, mühim bir genişlik çerçevesine sahiptir. Örneğin, insanoğlu,

doğanın birçok kanununu keşfetmiştir: analoji ise insanoğlunun bundan çok daha fazlasını keşfedeceğini göstermektedir; fakat hiçbir analoji, insanoğlunun altıncı bir hissi ya da insan zihninde şu anki gözlem zincirlerimizin tamamen ötesinde olabilecek yeni türden birtakım güçleri keşfedeceğine dair herhangi bir belirti sunmaktadır.

Herhangi bir tohumun sunacağı seleksiyon, birleşim ve dönüştürme gücü gerçekten de mucizevidir. Böylesi muhteşem yeteneklerin bu küçücük maddelerin içinde ve onlara ait olduğunu kim tahayyül edebilir? Bana göre, bütün bu işlemlerde doğanın güçlü Tanrı'sının işin içinde olduğunu varsaymak çok daha felsefi görünmektedir. Bu güçlü Varlık'a göre, bir meşe ağacını herhangi bir meşe palamudu olmaksızın yetiştirmek ve onun büyümesini sağlamak kolaydır. Tohumları toprağa yerleştirmedeki hazırlık süreci, sadece insanın akli yeteneklerini harekete geçirmek için gerekli olan çeşitli diğer heyecanlar arasında olabileceği gibi, yine yalnızca insanoğlunun kullanımı için buyurulmuştur. Bu, bizim çevremizdeki bütün doğal olaylarla, insanoğlunun yaşamı içerisindeki çeşitli olaylar ile ve de Tanrı'nın insanoğluna gönderdiği; "dünyanın, zihnin yaradılış ve oluşumu için güçlü bir süreç olduğu" varsayımını içeren ardıl vahiyler ile de eşit derecede tutarlı olacak bir fikirdir. Birçok gemi, böylesi büyük bir fırından[2] yanlış şekillerde de çıkacaktır. Bu şekilde olanlar, kırılacak ve de faydasız olarak görünüp bir kenara atılacaktır; şekilleri gerçekliğe, zarafete ve güzelliğe sahip olanları ise güçlü olan imalatçının[3] varlığına bir adım daha yaklaşarak daha iyi bir duruma geçiş yapacaklardır.

Biliyorum ki, pek çok kişinin, bilinen bir varsayım üzerine, saçma ve tartışmaya en az gerek duyduğu imkânsız bir konu

2 Yazar, burada fırını bir metafor olarak kullanmakta ve okuyucuya bu tasvir ile zihni temsil etmektedir.

3 Yazar, burada da imalatçı-Tanrı metaforunu kullanmaktadır.

üzerinde benim bu denli uzun durmam, belki de okurlarımızdan tekrar tekrar özür dilemeyi gerektirmektedir. Ancak eğer bu, kendi sahip olduğum gibi, felsefenin de gerçek ruhuna olabildiğince imkânsız ve aykırı olursa, neden bu kadar samimi ve yoğun bir incelemede bulunulmaya çalışılmamalı? İlk görüşte, imkânsız gibi görünen ancak güçlü ve maharetli kişiler tarafından ileri sürülen bir tahmin, en azından bir soruşturmayı hak eder gibi gözükmektedir. Kendi soruşturmalarım adına, yeryüzünde bulunan insanoğlunun sahip olabileceği olası bir ölümsüzlük düşüncesine verilen kredi derecesi ne olursa olsun, bunları destekleyecek görüşleri hak ettiğini düşündüğüm için herhangi bir hoşnutsuzluk hissetmiyorum. Böyle bir olayın gerçekleşmesinin tamamen imkânsız olduğuna karar vermeden önce, böyle bir görüşü irdelemek, adil olduğu kadar tarafsızdır da: ve dahası böyle bir incelemeden de sanırım; ağaçların süresiz bir şekilde yükseleceği ya da patateslerin süresiz bir biçimde büyüyebileceğinden daha fazla süre limiti olmaksızın insanoğlunun yaşamının uzayabileceğini varsaymak için daha az sebebimiz olduğu çıkarımını yapabiliriz. Bay Godwin, insan yaşamının sınırsız uzatılması fikrini sadece bir tahmin olarak geliştirmişse de, henüz kendi varsayımını destekleyen bazı görünümleri/ tezahürleri ürettiğinden, Bay Godwin kesinlikle bu elde ettiği görünümleri incelemek niyetinde olmalıdır. Benim söylemeye ve yapmaya çalıştığım her şey bu.

XIII

Bay Godwin'in, insanoğlunun çok fazla mantıklı davranması ve rasyonel düşünmeye başlaması üzerine kurduğu iddiaların hatası– Bütünleşik ve karmaşık birer varlık olan insanların sahip olduğu tutkular, daima karar verme süreçlerinde rahatsız edici güçler olarak görülürler– Bay Godwin'in, baskı konusundaki gerekçeleri– Bir insandan diğerine bildirilmeyecek doğanın bazı gerçeklikleri.

İncelemekte olduğum bölümde, Bay Godwin, eşitlik ilkesine olan itirazını nüfus ilkesi üzerinden kurgulamayı kabul eder. Sanırım, Bay Godwin'in böyle bir zorluk perspektifindeki açıklamasında büyük bir hata yaptığı açıkça görülmüş oldu. İddia ettiği süre bize yüzyıllar boyu değil, hatta ve hatta otuz yıl ya da otuz gün bile uzakta olmadığı kesinleşti. Yeryüzünde bulunan insanoğlunun ölümsüzlüğü üzerine olan varsayımsal yaklaşım, kesinlikle söz konusu zorluğu yumuşatacak türden değildir. Bu nedenle, itirazı kaldırma eğiliminde olan bölümdeki tek argüman, cinsiyetler arasındaki tutkunun yok olmasıyla ilgili olan varsayımdır ancak bu da yalnızca herhangi bir kanıtın belki de en ufak gölgesiyle bile

desteklenmeyecek temelsiz bir varsayım olduğu için, yapılacak olan itirazın gücünün bozulmadan kalacağı söylenebilir ve böylesi ağırlıktaki bir itirazın kendisi bile şüphesiz, Bay Godwin'in bütün eşitlik sistemini tamamen devirmek konusunda bir adım olabilir. Bununla birlikte, Bay Godwin'in, 'Siyasi Adalet'ine hayranlığımıza uygun bir biçimde, insanoğlunun ve de toplumların doğasında ortaya çıkan muazzam gelişmeleri daha net bir bakış açısı içerisinde yer almasına katkıda bulunacak olan –küçük de olsa– bir umudu öne çıkaran bazı iddiaları üzerine bir ya da iki gözlemde bulunacağım.

Bay Godwin, insanın salt entelektüel bir varlık ışığına sahip olduğu konusunda çok fazla düşünmektedir. Bu hata –en azından ben böyle olduğunu düşünüyorum– Bay Godwin'in bütün çalışmalarına nüfuz etmekte ve tüm rasyonel kurgusu ile çelişmektedir. İnsanoğlunun gönüllü eylemleri, onların özgün düşünce sistemlerinden kaynaklı olabilir fakat bu düşünceler, rasyonel bir kuvvetin ve tamamen entelektüel varlıklarda oldukları şeylerden kaynaklanan bedensel eğilimlerin birleşimi ile zenginleştirilmiş canlılarda çok farklı biçimlerde zuhur edebilecektir. Bay Godwin, bu mantıksal akıl yürütmeyi ve gerçeğin yeterince iletilebileceğini kanıtlama hususunda önermeyi ilk olarak pratik bir biçimde inceler ve daha sonra bu söyleme ek olarak şöyle der: "Bu esasen, önermenin gevşek ve pratik bir bakış açısı ile incelendiğinde varsaydığı görünümdür. Sıkı bir biçimde gözden geçirildiğinde ise herhangi bir tartışma kabul edilmeyecektir. Örneğin, insanoğlu akılcı bir varlıktır, vb." (Kitap I, Bölüm 5, 3. Baskı, Vol. I, s. 88). Bunu, herhangi bir konunun sıkı bir biçimde gözden geçirerek irdelenmesi olarak söylediği yere kadar, Ben kendi en gevşek, en hatalı mümkün olan yolu düşünmeliyim o halde. Bu ise, vakumda düşen bir cismin/bir bedenin hızının hesaplanması ile eş değerdir ve ortamın direnci ne olursa olsun, düşen başka herhangi bir şeyin düşmesinin de aynı olacağı konusunda ısrarın

devam etmesidir. Bu, Newton'un felsefe modeli de değildir. Çok nadiren, genel bir öneri sadece belli bir konuya ilişkindir. Sadece mesafelerin karelerinin ters oranı ile değişen bir kuvvetle, Ay'ın kendisini dünyanın yörüngesinde tutmadığı gibi dünya da kendisini güneşin yörüngesinde tutmaz. Bu sistemlerin devir şeklindeki dönüşlerinde, salt bir uygulama içinde, genel bir teori üretmek için güneşin ay üzerindeki ve ayın da dünya üzerindeki karışıklık yaratan gücünü doğru bir şekilde hesaplamak gerekmektedir. Dahası, söz konusu karışıklık yaratan kuvvetler doğru bir biçimde tahmin edilinceye kadar, bu cisimlerin hareketleri üzerine yapılan fiili gözlemler, teorinin doğru olmadığını kanıtlamada bir tür ispatlayıcı olabileceklerdir.

Ben, gönüllülük esasına dayanan her eylemin, zihinsel bir karardan daha önce geldiğini kabul etmek konusunda hazırım fakat böyle bir konuya ilişkin sadece teori oluşturmam gerekliliği konusunda garip bir karşıtlık içindeyim. Aynı zamanda, bu türden kararlarda, insanoğlunun bedensel eğilimlerinin, karışıklık yaratan kuvvetlerde olduğu kadar, güçlü bir biçimde hareket etmediğini söylemek de tüm tecrübelerle ilintili bir çelişki barındırmaktadır. Bu nedenle sorunsal, sadece bir kişinin farklı bir önermeyi farklı bir biçimde anlamasına veya da çürütülemez bir argümanla ikna edilmesine bağlı değildir. Gerçeklik ya da hakikat, akılcı bir varlık olarak kişinin görüşlerine ev sahipliği yapabilir. Bununla birlikte ise, bütünsel bir varlık olarak kişi, gerçekliğin aksi bir yönünde de hareket etmeye karar verebilir. Şiddetli bir açlık hissi, alkollü içecek tutkusu, güzel bir kadına sahip olma arzusu; insanları, toplumun genel çıkarı için ölümcül sonuçlar doğurabilecek olan eylemlere doğru harekete çağırır ve hatta onları, bu türden suçları işledikleri anda bile çok iyi bir şekilde bunların daha fazlasını yapmaya da ikna edebilmişlerdir. İnsanların bedensel arzularını tamamen ortadan kaldırdığınız zaman ise aynı kişiler bu sefer, söz konusu eylemlere karşı ve bunların aleyhinde karar verirken

bir an bile tereddüt etmeyeceklerdir. Bu kişilere, başka kimselerin aynı kötü davranışları hakkındaki görüşlerini sorun, yine bu durumda da, derhal böyle bir davranış silsilesini ayıplayacaklardır. Ancak kendi içinde bulundukları özgül durumda ve bedensel arzuların var olduğu bütün koşullarda, bütünsel bir varlık olarak karar verme davranışı, rasyonel bir varlık olarak karar verme davranışından farklıdır.

Eğer bu, sadece durumun salt bir görünümü ise ve hem teori hem de tecrübe bunun doğru olduğunu kanıtlamak için birlik olduysa, Bay Godwin'in, yedinci bölümündeki 'baskı' konusundaki neredeyse bütün mantıksal kurgusu bir hata üzerine kurulmuştur denilebilir. Bay Godwin, saçma bir bakış açısıyla, bir kişinin algılama yetisi üzerine ikna etme girişiminde bulunmuş ve kişinin düşüncelerinde şüpheli bir önermeyi bazı darbelerle temizlemek için biraz zaman harcamıştır. Kuşkusuz bu, hem saçma hem de barbarcadır; böylece de bir horoz dövüşüdür ancak, sadece bunların bir kısmı diğerlerinden az ya da çok cezaların gerçekliği ile ilgilidir. En sık (hatta esasen en olağan) cezalandırma şekli ise ölümdür. Bay Godwin ise, bunun, belli bir kanı için tasarlandığını pek düşünmez, en azından bireyin ya da toplumun bu şekilde aydınlatılmış bir anlayıştan, gelecekteki faydaları nasıl toplayabileceği konusunda belli bir düşünceye yönlenmediğini iddia etmektedir.

Cezaların ön plana çıkardığı başlıca şeyler, şüphesiz kısıtlayıcı ve örnek teşkil edici olmalarıdır; kısıtlayıcı taraf, toplum için tehlikeli olma ihtimali olan alışkanlıklara sahip bireylerin bu türden davranışlarını sınırlandırma veya tamamen kaldırma şeklinde gerçekleşebilir; örnek teşkil etme bakımından ise, belirli bir suçla ilgili olarak toplumun hissiyatını ifade ederek ve de daha yakın ve görünür bir şekilde suç ve cezayı ilişkilendirerek, diğerlerini, böylesi bir ifanın icrasında bulunmaktan caydırma şeklinde gerçekleşebilir.

Kısıtlama, Bay Godwin'in düşünme biçiminde, geçici bir politika olarak onaylanabilir. Bununla birlikte ise, suçluların manevi olarak

iyileştirilmelerine yönelik olarak kesin bir suretle en başarılı ve neredeyse tek girişim olabilecek tek kişilik hapishaneleri ise ayıplamaktadır. Bay Godwin, toplumda üretilen erdemlerin ve tek başına olma halinin yarattığı bencil tutkulardan da bahsetmiştir. Ancak elbette ki bu erdemler, cezaevi toplumlarında üretilmemiştir. Suçlu olan kişiler, türlü yetilere sahip erdemli kişiler topluluğuna mensup olsa idi, bu kişi muhtemelen yalnız olarak ulaşacağı durumdan çok daha iyi bir konuma ulaşabilirdi. Fakat bu uygulanabilir bir şey mi? Bay Godwin'in mahareti, konuya ilişkin pratik çareler üretmekten çok, kötülükleri ortaya çıkarmak için sıklıkla kullanılmaktadır.

Örneğin, cezalandırma, tamamen ayıplanmaktadır. Cezalar, aşırı etkileyici ve korku uyandırıcı örnekler üretmeye gayret ettikçe, uluslar da en barbar zulümlere yönlenmiştir. Ancak herhangi bir uygulamanın kötüye kullanımı, onun kullanım şekline karşı iyi bir argüman değildir. Bir ülkede bir cinayeti tespit etmek için yapılan bitmek bilmez zahmetler ve bu cezanın kesinliği, esasen, halk ağzında sıklıkla kullanılan, 'bir cinayet er ya da geç aydınlatılacaktır' duygusunu oluşturma konusuna güçlü bir katkıda da bulunmuştur. Aynı zamanda, cinayetin sonucunda yaşanan alışılagelmiş yaygın dehşet hali, intikam alma ve yoğun acı hissiyatı içinde olan bir adamın, öç alma hazzı ile kullanması gereken ve ona çok cazip gelen bir bıçağı atmasına sebep olacaktır. Katillerin, kutsal bir yere giderek daha sıklıkla kaçmalarına izin verilen İtalya'da, bütün suçlar hiçbir zaman aynı düzeyde bir tiksinti uyandıracak şekilde değerlendirilmedi ve dolayısıyla da daha sık bir şekilde suç tekrarlanmadı. İtalya'da, her cinayetin sürekli bir biçimde cezalandırılması uygulaması olması halinde, aşk cinayetlerinde ufak hançerlerin sebebinin nispeten daha az bilinebilir kalacağına dair, ahlaki düzenin işleyişinin tamamının farkında olan hiç kimse, bir an için bile şüphe duymamıştır.

Bu yasalar ve kanunlar, ya cezayı suçla doğru orantılı bir şekilde uygular ya da uygulamaz, ancak kimse bu iddiayı kanıt-

lamak için bir girişimde bulunma aptallığına bürünmeyecektir. Dolayısıyla, böyle bir esrarengiz şey çözülemediği için, bu şey kesinlikle imkânsızdır. Fakat bu kusur, bir adaletsizlik türü olarak da anılabilir, ancak yasalara karşı geçerli bir argüman hala yoktur denilebilir. İnsanların çoğu, sıklıkla, iki kötülük arasında seçim yapmak zorunda kalacaktır ve bu da, daha büyük kötülüklerin kendiliğinden engellenmesini öneren en iyi yöntem olan herhangi bir kurumun benimsenmesi için yeterli bir sebeptir. Şüphesiz, bu kurumları, doğa kadar mükemmel kılmak için ve kabul görmeleri için sürekli bir çaba sarf edilmelidir. Ancak, hiçbir şey insanların oluşturduğu bu kurumlarla ilgili hatayı bulmak kadar kolay değildir ve de hiçbir şey yeterli düzeyde uygulanabilir iyileştirme önermek kadar da zor değildir. Bazı yeteneklere sahip olan birçok insan, bazı paçavralar yerine, bir önceki mesleklerinden elde ettikleri zamanı kullanmalarından yakınmaktadır.

Ortak bir deyişle, daha çok şey'e vakıf olan insanlar arasındaki suç işleme sıklığı, bazı doğruların davranış üzerinde her zaman uygun bir etki yaratmadan da zihnin bir şekilde mahkûm edilmesine ev sahipliği yaptığını yeterli derecede ispatlamaktadır. Belki de, bir kişiden diğerine asla yeterli düzeyde bir haberleşme imkânı tanımayan, doğanın bazı başka gerçeklikleri de vardır. Entelektüel zevklerin diğer bütün zevklerden daha üstün olduğu konusunda, Bay Godwin, bunun temel bir gerçeklik olduğu kanaatinde bulunuyor. Bütün koşulları dikkate alarak, onunla bu mevzuda aynı fikirde olmaya hazır olmalıyım; fakat bu gerçeği, entelektüel zevki pek de hissetmemiş bir kişiye nasıl aktarabilirim? Kör bir adama, renklerin doğasını ve güzelliğini açıklamaya çalışabilirim. Eğer bu denli zahmetli bir çalışma sürdürüp, sabırlı ve net olup en çok tekrarlanan kibar uyarıları fırsata çevirdiysem bile, amaçlarımın gerçekleşmesi yönündeki bütün gerçek ilerlemeler, kesinlikle umutsuz görünüyor. Bizim aramızda ortak bir ölçüm yok. Adım adım ilerleyemiyorum... Kesinlikle, kanıtlama

kabiliyeti olmayan bir doğanın gerçeğidir bu. Bütün söylemek istediğim şey, her yaştaki en bilge ve en iyi kişiler, entelektüel zevklerin tercihlerine çok büyük bir ölçüde önem verdikleri; kendi kişisel tecrübelerim de onların kararlarının doğrulunu tamamen kanıtladığı; beyhude, gelip geçici ve sürekli olarak tiksinti, bezginlik uyandıran duygusal zevklerin olduğu; fakat entelektüel hazlarda ise durumun çok farklı olduğunu keşfettim. Böylesi entelektüel zevkler, bana her zamankinden daha canlı ve daha dinamik görünmekte olup; bütün zamanımı tatmin edici bir biçimde doldurmuş, hayata yeni bir zevk, renk, tat ve haz eklemiş ve de aynı zamanda, zihnimde de kalıcı bir huzur ve dinginlik yaymıştır. Eğer Bay Godwin bana inanırsa, bu yalnızca benim otoritem için saygı ve hürmet hissinden kaynaklı olabilir. Bu ise bir inanç değildir, her şeye inanmaktır, saflıktır. Doğanın gerçek bir inanç ürettiğine dair hiçbir şey söylemedim. Bununla ilgili hiçbir şey de söylenemez. Aslında mesele, bir akıl yürütme meselesi değil bir deneyimleme/ tecrübe meselesidir. Muhtemelen Bay Godwin, cevap olarak, kendiniz ve de diğer birçok iyi insanla ilgili olarak söylediklerinizi gözlemlemiştim diyecektir, fakat ben kendi bölümüm için bu konuda çok farklı hissetmekteyim. Çok sıklıkla bir kitapla meşgul olmaya başladım ve bu yüzden neredeyse çoğunlukla uykuya dalıyorum ama bir akşamı, eşcinsel bir partiyle veyahut da hoş bir kadınla geçirdiğimde ise, kendimi aşırı derecede hayatta hissediyorum ve bir ruhla dolu olduğumu fark ediyorum; içki içiyorum ve gerçekten de kendi varlığımla var olmaktan, hayatta olmaktan hoşlanıyorum.

Bu gibi durumlarda, mantıksal akıl yürütmeler ve de argümanlar başarıdan beklenebilecek araçlar değildir. Belki de gelecekteki bazı zamanlarda, şehvetli zevklerin gerçek doyumu ya da zihnin enerjisini uyandıran bazı rastlantısal belirtileri, en sabırlı ve mümkün olan en iyi şekilde yapılan uyarıların kırk yılda gerçekleştiremeyeceklerini bir an içinde etkileyebilir.

XIV

Bay Godwin'in tüm çalışmalarının temelinde bulunan, kurulmamış, politik gerçekliklere ilişkin beş önermesi– Nüfus ilkesinin yol açtığı sıkıntıdan, insanlığın ahlak zaafının ve manevi zayıflığının hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacağına ilişkin varsayımlarımızın nedenleri– Mükemmellik -Bay Godwin'in terimi kullandığı şekliyle insanlara uygulanamaz– İnsanoğlunun gerçek mükemmelliğinin doğası resmedilmiştir.

Bir önceki bölümün mantıksal gerekçeleri doğru ise, Bay Godwin, insanların gönüllü eylemlerinin; kendi görüşlerinden kaynaklandığını öne sürdüğü, siyasi gerçekliklere saygı gösteren sonuçları çok açık bir şekilde ortaya koymamış görünüyor. Bu sonuçlar şunlardır: "Yeterli bir şekilde iletişim sağlandığında, akıl yürütme ve hakikat her zaman hatalara karşı zafer kazanmalıdır: Akıl yürütme ve hakikat iletilebilir olma niteliğine haizdir: Hakikat, her şeye gücü yetendir: İnsanoğlunun ahlak yoksunluğu ve kötüye eğilimi, yenilmez değildir: İnsan, mükemmelleştirilebilir, ya da diğer bir deyişle, sürekli iyileştirmeye duyarlı hale getirilebilir."

İlk üç önerme, tamamen bir tasım[1] olarak düşünülebilir. Eğer yeterli düzeyde bir iletişim düzeyi sağlanabilirse, bir davranış üzerinde yeterli derecede etki yaratabilecek kadar inanç içindeyse, görece büyük etki doğurabilecek olan sonuçlara izin verilip küçük çapta olanları ise reddedilebilir. Elbette, sonuç ya da gerçeğin her şeye kadir olması, yerlebir de olabilir. Yeterince iletişim halinden kasıt, sadece rasyonel yeteneklerin kanıksama anlamı taşıyorsa, bu durumda, büyük etkileri olan sonuçların reddedilmesi gerekir ve küçük çaplı etkileri olanlar ise böylece ispatlama yetisi olabilecek durumlar için tek geçerli doğru olacaktır ve ulaşılan netice, son kertede, eşit derecede bir düşüşe işaret edecektir. Dördüncü önerme, Bay Godwin tarafından önceki önerme ile aynı görülmekte olup, sadece önermeyi ufak bir değişime tabi tutar. Eğer öyleyse, söz konusu önermenin, bir önceki önermenin düşüşüne eşlik etmesi gerekmektedir. Ancak, bu makalenin ana argümanı esas alınarak, insanoğlunun ahlaki zaafının ve erdem eksikliğinin, bu dünyada hiçbir zaman üstesinden gelinemeyeceğine dair yaptığımız varsayımı, belirli sebepler dâhilinde sorgulamak değerli olabilir.

İnsan, Bay Godwin'e göre, ilk kez ortaya çıktığında ve üremeye başladığında, tohumlarının canlandırdığı ardışık izlenimlerden oluşan bir varlıktır. Ancak bu durumda insan, herhangi bir kötü izlenime maruz kalmadığı ancak aynı durumda ahlakın var olabildiği, ahlaksızlığın ise kesinlikle sürgün edildiği bir durumun içerisinde bulunabilir mi? Bay Godwin'in Siyasi Adalet (Political Justice) konusundaki çalışmalarının genel eğilimi –eğer doğru anladıysam– insanoğlunun kötülük, zaaf ve ahlak yoksunluğunun büyükçe bir kısmının siyasi ve sosyal kurumların adaletsizliğinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Dahası, bu çalışmalarda

1 Tasım veya kıyas mantıkta, birisi orta terim olmak üzere "öncül" adı verilen iki önerme ile bu iki öncülden zorunlu olarak çıkarsanan ve ardıl adı verilen üçüncü bir önerme biçimde ifade edilen ya da edilebilen kanıttır.

Bay Godwin, eğer bu türden adaletsizliklerin tamamen ortadan kaldırılması halinde ve insanların kavrayışlarının daha aydın hale gelebilmesi durumunda, dünya üzerinde kötülük yapmak ve kötü olmak için çok az ya da hiçbir sebep bulunmayacaktı iddiasını da sunmaktadır. Bununla birlikte (en azından bana göre), böylesi bir önermenin tamamen yanlış bir fikir olduğu açık bir biçimde kanıtlandığından ve de insanlığın büyük bir kısmı, ne olursa olsun, herhangi bir politik veya sosyal kurumun, sabit ve değiştirilemez olan doğa yasalarından bağımsızlığının, istek tabanlı dürtülenen diğer duygularla beslenen kötü manada günahkâr bir cazibeye eninde sonunda konu olduğunu göstermektedir. Bay Godwin'in insanın doğasına ilişkin yaptığı tanımlamalara göre, bu türden izlenimler ve bunların kombinasyonları, kötü insan türevleri üretmeksizin ayakta kalamazlar. Bay Godwin'in insanın kişiliğinin oluşumuna ilişkin kendi ürettiği savlarına göre ise, elbette ki bu tür koşullar altında, bir sonraki zarın atılması halinde yüzlerce kez altılı gelme olasılığının çok az olduğu gibi, bütün insanların da erdemli olacağına ilişkin öne sürdüğü iddiaların da o derece olasılıksız olduğu aşikârdır. Ardı ardına ve sürekli olarak atılan zarların üzerine gelecek olan çeşitli sayıların kombinasyonlarının –bana göre– her bir bireyin ilk varoluşundan beri büründüğü kişiliğini ve bunun kombinasyonlarını temsil ettiğini varsaydığımızda, dünyada var olması zorunlu olan çok çeşitli kişilikleri bu manada yeterli derecede temsil etmediği görünmektedir. Dahası, bu kıyaslama, bir dereceye kadar, söz konusu önermenin saçmalıklarını da gösterecektir. Dünyada; bugüne kadar deneyimlenmiş istisnaların hepsi, genel bir kaide haline gelecek; olağanüstü ve olağandışı kombinasyonların görülme sıklığı artacak; ya da her çağda ortaya çıkmış olan büyük erdemlerin münferit örnekleri de her zaman evrensel olarak geçerli olacaktır.

Bay Godwin'in, şimdiye dek yapılan karşılaştırmalarında; örneğin zar olayındaki durumun, önceki nedenlerin ya da daha doğrusu önceki sebeplerin ortaya çıkması konusundaki olasılığın

her zaman aynı olduğunun, hatalı olduğunu söyleyebileceğinin farkındayım. Bundan dolayı, önümüzdeki aynı atış sayısından yüzlerce sonraki atışta, daha fazla sayıda altı rakamının geleceğini varsaymam için geçerli bir sebebim yoktur. Fakat atışı yapan kişi, bir önceki durumdaki oluşabilecek sebepleri bir şekilde etkileme gücüne sahiptir. Her bir iyi ve erdem sahibi insan, mutlaka sahip olması gereken bir etkiyle, başka bir erdemli ve iyi kişinin yetişmesi olasılığını artırdı. Oysa zarın bir kez atılması durumunda, altı rakamının gelmesi ihtimali, zarın ikinci kez atılması halinde, altı rakamının gelmesi olasılığını kesinlikle artırmayacaktır. Karşılaştırmanın kesinliği üzerine yapılan bu itirazı kabul ediyorum ancak bu itiraz da sadece kısmen geçerli görünmektedir. Tekrarlanan deneyimler bize, en erdemli kişiliklerin oluşturacağı etkinin, en güçlü kötülükler karşısında nadiren üstün geleceğine ilişkin bir çeşit güvence verdi. Şüphesiz, bu kötülüklerin bazılarını etkileyecektir fakat etkilediğinden daha büyük bir miktarda da başarısız olacaktır. Bay Godwin, insanoğlunun gayretleriyle, bu türden kötülüklerin oluşmasından kaçınılabileceğini ispat etme girişiminde başarılı olmuş olsaydı, ben bu karşılaştırmaları yapmayı bırakırdım ya da en azından, bir kişinin sadece dirseğini sallama biçimine göre –şimdiye dek– bir zarı her atışında altı rakamını bulmasına ilişkin bilgiye sahip olduğunu kabul edebilirdim. Ancak özyapıyı oluşturan çok sayıda izlenim olduğu sürece, örneğin bir zar atışında kolun hareketlerine göre durumun değişebilmesi gibi; durum, kesinlikle insan iradesinden bağımsız kalacaktır. Buna rağmen, gelecek zamanlarda, erdem ve ahlakın nispi oranlarını hesaplamaya kalkışma ve bir varsayımda bulunma istenci yüksek olurdu ve de insanoğlunun ahlak ve erdem bakımından yoksunluğunun, kitlesel olarak alındığında, yenilemez olduğu gayet güvenli bir biçimde iddia edilebilir olurdu.

Beşinci öneri, önceki dört önermeden gelen bir genel çıkarımdır ve sonuç olarak, daha önceden verili gidişatı destekleyen

temeller içerdiği için çökecektir. Bütün önermeler, net bir biçimde tespit edilemediği müddetçe, Bay Godwin'in "mükemmelleştirilebilir" kavramından anladığı manada, insanoğlunun sahip olabileceği bir mükemmellik iddia edilemez. Bununla birlikte, söz konusu terim, bir anlamda, belki de sadece ve sadece olasılıkları taşıyacaktır. Doğrusu şu söylenebilir: İnsanoğlu her daim gelişime duyarlıdır ancak bunun yanı sıra, insanın, mümkün olabilen bir mükemmelliğe ulaştığını söyleyebileceği bir dönem hiç olmadı veya hiç olmayacaktır. Dahası, buradan hareketle hiçbir şekilde, insanı iyileştirme çabalarımızın her zaman başarılı olabileceğini ve hatta çok uzak bir çağda bile, mükemmel olmaya dair olağanüstü adımlar atılacağını söylemek de olası görünmemektedir. Çizilebilir olan tek çıkarım ise, olası bir iyileştirmenin kesin sınırlarının bilinemeyeceğidir. Okuyucuya, bana öyle geliyor ki, özellikle şu anki soru için bir nitelik farkının bulunduğunu hatırlatma hususunda yardım edemeyeceğim: Demek istediğim; asıl fark, sınırsız bir iyileştirme ve limitleri belirlenemeyen bir iyileştirme arasındadır. İlki, kendi doğasının mevcut yasaları altında, insanoğlu için uygulanabilir olmayan bir gelişmeye işaret etmektedir. Bir sonraki ise; yani sınırları tam olarak saptanamayan bir iyileştirme, şüphesiz ki uygulanabilir olandır.

İnsanoğlunun sahip olabileceği gerçek mükemmellik, daha önce de belirttiğim gibi, bir bitkinin sahip olabileceği mükemmellik ile uygunluk gösterilebilir. Bir bitkinin yaratıcısının esas amacı, en azından benim kurgumda, çiçeklerin; boyut, simetri ve renklerinin güzelliğinin birleşimidir. Bu durumda, en başarılı olan yaratıcı, bu nitelikleri, mümkün olan en yüksek derecede bir mükemmellik durumunda var olduğu bir karanfil çiçeğine sahip olduğunu teyit etme konusunda kesinlikle cüretkâr olurdu. Fakat söz konusu yaratıcı, güzel bir çiçeği yetiştirebilmiş olsa da, bazı bakım uygulamaları; toprak, güneş gibi etmenlerin daha verimli kullanımı ile hala daha iyi ve daha güzel başka bir tane çiçek yetiştirebilir.

Yine de, mükemmelliğe ulaştığı varsayımının saçmalıklarının farkında olsa bile ve şu anda sahip olduğu çiçeğin böylesi bir güzellik seviyesine nasıl ulaştığı bilgisine haiz olsa bile; ancak, güzü artırmak yerine, benzer yöntemleri takip ederek, daha güzel bir çiçeğe kavuşacağından emin olamaz. Nasıl ulaşıldığı bilinen bir kalite düzeyini artırmaya çalışmak, bir diğerinin güzelliğini/mükemmelliğini bozabilir. Bitkinin büyüklüğünü artırmak için kullanılacak daha zengin bir gübreli toprak, muhtemelen, çiçeğin bir organı olan çanağını parçalar ve anında bitkinin simetrisini yok eder. Benzer bir şekilde, zorlayıcı bir baskı, Fransız Devrimi'ni gerçekleştirmek ve insan zihnine daha fazla özgürlük ve enerji enjekte edebilmek için kullanılıyordu. Böyle bir oluş da, insanoğlunun çanağını parçaladı ve tüm toplumun bir olmak adına kurduğu kısıtlayıcı ve yasaklayıcı bağlarının kopmasına neden oldu. Bununla birlikte, münferit taç yapraklar da serpildi elbette ki ancak güç ve güzellik bakımında bunların çok azı belirli bir seviyeyi yakalayabildi. Bu durumda ortaya çıkan yeni bütünlük ise, herhangi bir birleşim, simetri veya renklerin harmonisi olmaksızın; gevşek, deforme olmuş ve parçalanmış bir kitleyi oluşturmaktadır.

Eğer karanfillerin iyileştirilmesi bir sonuç olarak belirseydi, bizim bunları lahana kadar büyütme umudumuz olmayabilirdi. Kuşkusuz, aralıklı çabalarla, şu andaki sahip olduğumuzdan daha güzel numuneler elde etmeyi bekleyebiliriz. Hiç kimse, insanoğlunun mutluluğunu artırmanın önemini yadsıyamaz. Bu bakımdan, ulaşılabilecek her türden gelişme çok değerlidir. Fakat insan ırkıyla yapılan bir deneyin, diğer şey'ler cansız cisimler üzerine yapılan deneylerle aynı olmadığının bilincinde olmakta fayda vardır. Bir çiçek türünün bozulması veyahut yok olması önemsiz olabilir. Başka şartlar altında bu kötü durum, kısa zamanda ve kolaylıkla değiştirilebilir ve düzeltilebilir. Ancak toplumsal bağların bozulması ya da tamamen yıkılması, binlerce

kişiye herhangi bir somut acı yaşatmaksızın, gerçekleşemeyecek ölçüde büyük bir parçalanmaya yol açacaktır ve oluşan yaralar iyileşmeden önce de, bunun için çok uzun bir zaman gerekebilir ve bu arada da çok fazla sefalet yaşanabilir.

İncelemekte olduğum bu beş önerme, Bay Godwin'in hayal yapısının köşe taşları olarak düşünülebilir ve esasen onun bütün dünyasının amacını ve yapıtaşlarını oluşturmaktadırlar. Bay Godwin'in –kendince– mantıksal kurgusunun bazı iyi kısımlarının olduğunu iddia edebilir ancak taahhüt ettiği büyük hedefinde başarısızlığa uğradığını göz önünde bulundurmalıdır. İnsanoğlunun karmaşık ve bileşik doğasından kaynaklanan ve hiçbir şekilde Bay Godwin tarafından da yumuşatılamamış olan zorlukların yanı sıra; insanoğlunun ve dolayısıyla toplumun mükemmelleştirilebileceğine karşı sunulan temel argüman hâlâ bütünüyle ve bozulmadan öylece durmaktadır. Kendi yargılama yetilerime de güvenebildiğim kadarıyla, söz konusu argümandan elde edilen sonuç, Bay Godwin'in algıladığı şekilde mükemmelleştirilebilme kavramında, sadece insanoğlunun mükemmelleştirilebilir olmasına karşı değil, aynı zamanda da, genel toplumun biçiminde ve yapısında herhangi belirgin ve çarpıcı değişimlere de karşıdır. Buradan, insanlığın alt sınıflarının çoğunun durumunun büyük çaplı ve kararlı bir biçimde iyileştirilmesinin ve dolayısıyla sonucunda, konunun genel görünümünü itibariyle insan ırkının en önemli parçası olduğunu kastetmekteyim. Bin yıl yaşayacak olsaydım ve doğa yasaları aynı kalsaydı, uzunca bir süredir yerleşke sıfatında olan bir ülkede, zenginlerin fedakârlık yapmalarının ve bir uğraşı içinde olmalarının mümkün olmadığı iddiasından kaynaklı bir çelişkiden çok az korku duymalı ya da çok az umut beslemeliyim. Bu şartlar düşünüldüğünde, yaklaşık otuz yıl kadar önce Amerika'nın kuzey eyaletlerinde yaşayan halkın durumuna eşit bir durumda olan herhangi bir zaman için toplumun alt kesimlerinin yerleşebileceği varsayımı da yapılabilir.

Avrupa'daki alt sınıflar, gelecekteki herhangi bir zamanda, şu anda sahip olduklarından daha iyi bir eğitim görmüş olabilirler; bu insanlara, sahip oldukları boş zamanı meyhanelerde kullandıklarından çok daha iyi bir şekilde kullanmaları öğretilebilir; belki de şimdiye kadar yapılandan daha iyi ve daha eşit yasalar altında herhangi bir ülkede yaşayabilirler; ancak bununla birlikte, ben, bu kişilerin de daha fazla boş vakit geçirebileceklerine ihtimal vermiyorum; ancak bu durum, belirli bir para ödülünün veya geçim kaynağının verilmesindeki doğa ile aynı nitelikte de değildir çünkü bu alt sınıfa mensup kişilerin hepsinin ailesindeki çok sayıda kişiyi kolaylıkla doyurabilecekleri konusunda kendilerine güvenerek erken evlenmelerine izin verilecektir.

XV

Son derece mükemmel olan modeller, bazen, gelişimin teşvik edilmesinden çok engellenmesine sebep olabilir– Bay Godwin'in, "Açgözlülük ve Savurganlık" üzerine denemesi– Toplumlar için gerekli olan işgücünün, bütün herkese dostane bir şekilde bölünmesinin imkânsızlığı– Emeğe karşı öne sürülen görece olumsuz bakış, az da olsa, geleceğe dair kısıtlı bir miktarda iyiyi üretebileceği gibi bugünkü kötüyü de üretebilir– Kitlesel tarım emeğine katılım, her zaman bir emekçinin yararına olmalıdır.

Bay Godwin soruşturmasının önsözünde, 'Siyasi Adalet'i yazdığından beri, görüşlerinde birtakım değişiklikler olduğunu ima eden bazı ifadeler kullanıyor. Şu anda, bu eser hala ayakta duran birkaç yıllık bir çalışma olduğundan, yazarın kendisinin değişmesi gerektiğini düşündüğü fikirlere karşı tartışmayı sürdürdüğümü düşünmeliyim. Ancak, Bay Godwin'in araştırmasının bazı yerlerinde, onun kendine özgü düşünme biçimi her zamanki kadar çarpıcı bir ışık olarak ele alınabilir.

Sıklıkla, herhangi bir şekilde mükemmel olana ulaşmayı ummadığımız haller gözlemlenebilir. Fakat yine de gözlerimiz daha

mükemmelini görene kadar elimizde olan da yararlı olabilmektedir. Yapılacak olan bu türden bir gözlem, makul bir görünüme sahip olmakla birlikte, genel olarak doğru olmaktan çok uzaktır. Ortaya çıkacak olan en bariz doğru sayılabilecek örneklemler için bile oldukça şüpheliyim. Çok genç bir ressamın, hali hazırda bitmiş mükemmel bir resmi kopyalama girişiminden çok fazla fayda görüp göremeyeceği konusunda da şüphelerim bulunmaktadır. Ana hatların daha belirgin bir şekilde işaretlendiği bir yerden ve renklerin üzerindeki biçimsel temanın daha kolay bulunabildiği bir yerden kopyalama yapılabileceğinden de kuşkuluyum. Fakat herhangi bir modelin mükemmelleştirilebileceği durumlar, doğal olarak ilerlememiz gereken yönden daha farklı ve üstün nitelikte bir mükemmelliktir. Buna karşı, herhangi bir ilerleme kaydetme konusunda her zaman başarısız olmamalıyız. Ancak gözlerimizi çok mükemmel bir model üzerine sabitlemediğimiz zaman ise, muhtemelen beklemek zorunda kalacağımız ilerlemeyi dahi engelleyeceğiz. Açlık veya uykudan kaynaklı bir güçsüzlüğe karşı bağışıklık kazanmış bir üst varlık –kuşkusuz ki– insanoğlundan çok daha mükemmel bir varlıktır. Fakat insanoğlu böyle bir modeli kopyalamaya çalışırsa, sadece bu amaca ulaşmaya doğru ilerleme kaydederken başarısız olmayacak aynı zamanda, imkânsız olanı taklit etmek için sergileyeceği akılsızca gayretle birlikte, muhtemelen ilerleme ve gelişme kaydederek zorlu çabalarla ulaştığı küçük zekâ pırıltısını da yok edecektir.

Bay Godwin'in anlattığı ve tasarladığı toplum yapısı ve şekli, şimdiye kadar dünyada beslenme ya da uyku olmadan yaşayabilecek varlıkların oluşturduğu herhangi bir toplum biçiminden daha esastan farklıdır. Toplumu bugünkü mevcut şekliyle geliştirecek olan, Bay Godwin'in daha önce çizdiği türden bir tablodaki gibi bir ilerleme de kaydedemiyoruz. Daha doğrusu, aynı doğrultuda yürümek üzere, belirgin bir çizgiye doğru yaklaşmalıyız. Bu nedenle, asıl soru şu ki, böyle bir toplum biçimine bizim kutup

yıldızımız olarak ele alıp baktığımızda, insan türünün gelişimini ilerletme veya geciktirme olasılığımızın var olup olmadığıdır. Bay Godwin, 'Açgözlülük ve Savurganlık' üzerine yazdığı eserinde, bu soruya ilişkin, kendine karşı bir karara varmış gibi görünüyor.

Dr. Adam Smith, bireylerin yanı sıra ulusların da savurganlık ile tutumluluk ve yoksulluk içinde zenginleştiklerini çok iyi ve adil bir şekilde gözlemlemiştir. Bu nedenle, her tutumlu adam, ülkesine bir dost; her müsrif adam da kendi ülkesine bir düşmandır. Dr. Smith'in sunduğu sebep, gelirden elde edilen tasarrufların her zaman devlet tahviline katma değer ekleyeceğidir. Dolayısıyla da bu, genellikle verimsiz olan emeğin çıkarılmasına ve kıymetli emtialar içinde kendini gerçekleştiren emeğin istihdam edilmesini sağlayacaktır. Hiçbir gözlem, bu denli belirgin olamazdı. Bay Godwin'in denemesinin konusu ise ilk görünüşte buna biraz benzer görünse de özünde olabildiğine farklıdır. Bay Godwin, savurganlıktaki haylazlığı, kabul edilmiş bir gerçeklik olarak görür ve bu nedenle, açgözlü ve paragöz bir adam ile gelirine göre harcama yapan adam arasında kendi kıyaslamasını yapar. Ancak Bay Godwin'in açgözlü ve paragöz adamı tamamen farklı bir karakterdir, ya da en azından, devlet refahı üzerine etkisi düşünüldüğünde, Dr. Smith'in tutumlu adamından farklı bir karakterdir. Tutumlu bir kişi, gelirinden daha fazla para tasarruf eder ve sermayesini artırmak için çabalar. Söz konusu bu sermaye, ya üretken emeğin sürdürülmesinde kendisini istihdam eder ya da muhtemelen bunu aynı şekilde istihdam edecek bir başka kişiye verilir. Bu şekilde, devlet de bir fayda sağlar çünkü bu genel sermayeye de eklenir ve sermaye olarak kullanılan zenginlik, sadece gelir olarak harcanandan daha fazla bir emeği harekete geçirmekle kalmaz; aynı zamanda bu, emek, daha değerli türden başka bir şey haline gelir. Fakat Bay Godwin'in açgözlü ve paragöz adamı servetini bir cepte öylece tutar ve böylece de üretken olan ya da olmayan hiçbir emek gücünü harekete geçiremez. Bay

Godwin'in makalesinde ortaya koyduğu iradesinin, Dr. Smith'in tutumunun açık bir şekilde doğru olmasından kaynaklı olarak, açık bir biçimde yanlış olduğunun görünmesiyle birlikte bunun önemli bir farklılık oluşturduğu söylenebilir. Gerçekten de, emeğin hareketliliğinin devamı için ayrılmış kaynakların bir şekilde kilitlenmesi, yoksullar için şimdiki bazı rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebebiyet verebileceği kesin olmasa bile gerçekleşebileceği, Bay Godwin'in aklına gelebilir. Bu nedenle de bu itirazı zayıflatabilmenin tek yolu, iki karakteri, gözlerimizi bir kutup yıldızına bakarken her zaman sabitlediğimiz gibi düzeltmemiz gereken düzeyli bir eşitliğin mutlu bir devlet oluşturması yaklaşımını doğrulama eğilimlerine göre karşılaştırmaktır.

Bu denemenin önceki bölümlerinde, böylesi bir toplumsal devletin kesinlikle uygulanamaz olduğunun kanıtlandığını düşünüyorum. Öyleyse, siyasi keşiflerin muhteşem güzellikteki denizinde, rehberimiz ve kutup yıldızımıza sabit bir şekilde bakmaktan bekleyeceğimiz sonuçlar nelerdir? Muhakeme yetisi bize, sürekli ters esen rüzgârlardan, ısrarlı ama başarısız çabalardan, sürekli yıkımlardan ve kesin sefaletten başka bir şey beklememizi öğretti. Mükemmel bir toplum biçimine karşı en ufak bir gerçekçi yaklaşımı ortaya koymakta başarısız olmamalıyız; ancak devam etmenin imkânsız olduğu bir yönde, zihin ve beden gücümüzü harcamakla ve tekrar tekrar başarısızlıklarımız nedeniyle vuku bulması neredeyse gerekli olan olası sıkıntı haliyle, gerçekten ulaşılabilir olan bir toplumda gelişme ve ilerleme derecesine de açık bir şekilde ket vurabilmeliyiz.

Bay Godwin'in sistemine göre oluşturulan bir toplumun, doğanın kaçınılmaz kanunlarına göre, bir mülk sahipleri sınıfına ve bir emekçi sınıfına dönüşmüş olduğu ortaya çıkmıştır. Sevindirici sonuçlar üretmek yerine, hayırseverliğin ve cömertliğin öz-sevgi olarak toplumun duygularını harekete geçiren ilkesi olarak ikame edilmesi, şu an sadece belli bir bölüm tarafından hissedilen baskı-

nın aynısının, bu sefer bütün bir toplum tarafından hissedilmesine neden olur. Böyle bir hâl, mülk yönetimini hayata geçirmek için ve insan zekâsının en soylu çabalarına borçlu olduğumuz görünüşte sığ olan öz-sevgi ilkesine ve ruhun daha incelikli ve hassas duygularının hepsini içeren ve de böylelikle uygar olan devleti vahşi olandan esastan ayıran bir yapılanmadır. Bu türden kişilerin itibarlı bir yükseliş ile güvenli merdiveni aşağı attığında, uygar insanların doğasında, böyle bir durumun var olduğu ya da var olacağını söyleyebilmemizi sağlayacak yeterli bir değişikliklerin henüz gerçekleşmemiş olduğu görülmektedir.

Vahşi devlet türünün ötesine geçip gelişme gösteren bütün toplumlarda, bir mülk sınıfı ve bir işçi/emekçi sınıfı mutlak olarak var olursa; emeğin, işçi sınıfının tek mülkiyeti olması ve bu mülkün değerini azaltma eğiliminde olan her şeyin, toplumun bu kısmının sahipliğini azaltmaya yönlendiği bariz bir şekilde görülmektedir. Yoksul bir kişinin kendini bağımsız bir biçimde idame ettirebilmesinin tek yolu, bedensel gücünü harekete geçirmesidir. Hayatın gereksinimleri karşılığında ödemesi gereken tek emtia budur. O halde, bu emtianın piyasasını daraltarak, emeğin talebini azaltarak ve sahip olduğu tek mülkiyetin değerini azaltarak kendisine bir fayda sağladığı pek söylenemez.

Bu denemenin temel argümanının sadece bir mülk sınıfının ve bir işçi sınıfının var olması gerekliliğini kanıtlamaya çalışması olarak okunmalıdır. Fakat bugünkü büyük çaplı mülkiyet eşitsizliğinin toplum için gerekli mi yoksa yararlı mı olduğunu hiçbir şekilde irdelememektedir. Aksine böylesi bir eşitsizlik, zaten hâlihazırda kesinlikle bir kötülük olarak görülmeli ve bunu teşvik eden her kurum ise esasen kötü ve ahlaksız olarak algılanmalıdır. Ancak bir hükümetin topluma yarar sağlayıp sağlayamayacağı ve servet eşitsizliğini bastırmak için aktif bir şekilde müdahalede bulunup bulunmadığı bir şüpheye konu olabilir. Belki de Dr. Smith ve Fransız iktisatçılar tarafından kabul edilen ve mükem-

mel işleyen zengin bir özgürlük sistemi, herhangi bir sınırlayıcı sistem için kötü bir muamele görürdü.

Bay Godwin, belki de takas ve değişim sisteminin bütününün, alçak ve kanunsuz bir işlem olduğunu söyleyecektir. Eğer yoksul bir kişi, gerçekten bir parça da olsa rahatlata çıkarsa, onun emeğinin bir kısmını bunu yapan kişinin üstlenmesi gerekir ya da herhangi bir karşılık beklemeden ona direk para vermesi gerekir. Önerilen ilk yönteme cevaben, zenginlerin fakirlere bu şekilde yardımcı olmaları için ikna olmaları halinde bile, yardımın esas değeri, nispeten cüzi olurdu. Zenginler, kendilerinin büyük bir öneme sahip olduklarını düşünse de, yoksulların sayıları açısından bu önem küçük bir orana denk düşmektedir. Dolayısıyla da bu kişiler, bir pay alarak, yoksulların çok az miktarda yükünü hafifleteceklerdir. Lüks işgücü istihdamında çalışanların hepsi, temel ihtiyaçların üretilmesinde istihdam edilenlerin sayısına eklenmiş olacaktır. Bu gerekli işgücü, dostane bir biçimde herkese bölünür. Her bir emekçinin payı, gerçekten de bu durumda nispeten az olabilir fakat dostane bir bölüşüm için şüphesiz ki makbul görülür. Buna göre gerçekleşebilecek herhangi bir elverişli ilke tasarlayamıyorum. Bay Godwin'in açıkladığı sıkı bir şekilde çizilen tarafsız adaletin rehberliğindeki hayırseverlik ruhunun, herhangi bir şiddet dürtüsü ile harekete geçildiği takdirde, tüm insanlık ırkını sınırsız bir istek girdabına ve sefalete sürükleyeceği belirtilmiştir. Eğer mülk sahibi, kendisi için yeterli bir payı elinde tutar ve geri kalanını ise karşılığında herhangi bir şey beklemeksizin yoksullara verirse, bu durumda oluşabilecek sonuçların neler olabileceğini incelememe izin verin. Bu tür bir davanın, eğer genel ise, muhtemelen toplumun şu anki hali içinde yaratacağı tembellik ve ahlaksızlıktan ve üretimin azalması konusundaki büyük risk kadar lüks işgücünün de azalacağı konusuna henüz başka bir itirazın da var olmasından bahsetmiyorum bile.

Bay Godwin'in, uygulanabilirliği olan ilkelere sahip olduğu söylenebilir ancak bunlara çok az saygı duyuyor gibi görünüyor.

Fakat bana öyle geliyor ki, Bay Godwin, toplumun şu anki mevcut durumun deformasyonu üzerinde, sadece ayrıntılı bir şeyler yazmaktan ziyade ve uygulanabilir bir yöntem belirtmeksizin birinden diğerine gelişmeleri hızlandırmak için hemen uygulanabilecek olan farklı bir durumun yeterliliğinden ziyade, ikinci düzeyde bir iyiliğe nasıl ulaşılabileceğini işaret eden insanlığın çok daha büyük bir hayranıdır.

Nüfus ilkesine, her zaman, yeterince gösterdiğimiz özenden çok daha fazlasını göstermemiz gerektiği ortaya çıkmıştır. Zengin kişilerin fazlalığı, üç fakir kişi için yeterli gelebilir ancak en az dört kişi bunu isteyecektir. Kendi seçimleri üzerinde büyük bir fayda sağlamadan, söz konusu zengin kişi, bu dört kişi arasından üçünün seçimini yapamayabilir. Bu yoksul kimseler, kendilerinin büyük bir yükümlülük altında olduklarını ve desteklerinden ötürü de bu zengin kişiye bağımlı olduklarını düşünmelidirler. Bu durumda ise zengin kimse, sahip olduğu gücü ve yoksulların kendisine bağımlılığını hissedecektir. Bu iki izlenimin de insan kalbinde yarattığı kötü etkiler çok iyi bilinmektedir. Her ne kadar ağır cezaların (kürek cezası gibi) kötülüğü hususunda Bay Godwin'e kesinlikle katılıyor olsam da, yine de hala bu konuda bağımlılıktan ziyade insan zihninin değerini düşürmek için daha az kötülük ve daha niteliksiz hesaplamalar olduğunu düşünmekteyim. Sürekli bir güç ile insan zihninin maruz kaldığı tehlike, şimdiye kadar okuduğum insanlık tarihi içinde güçlü bir yer tutuyor.

Durumların mevcut hali içinde ve özellikle herhangi bir emek talebinde; örneğin, benim için bir günlük bir iş yapan adam, onun üzerinde uyguladığım gibi onun da benim üzerimde büyük bir yükümlülük oluşturduğu kabul edilebilir bir gerçekliktir. Ben onun istediklerine sahibim, o da benim istediklerime sahiptir. Bu durumda, biz aramızda barışçıl bir mübadele gerçekleştiririz. Yoksul kimse, bilinçli bir bağımsızlık içinde ayağa kalkıp yürür; ve bu durumda ise onun işvereninin zihni bir güç duygusuyla bozulmaz.

Üç ya da dört yüzyıl önce, nüfusa ve bugüne oranla, İngiltere'de, çok daha az işgücü vardı ancak çok daha fazla bir bağımlılık durumu hakimdi. Büyük Lord'ların lütuflarına bağımlı olmak yerine, yoksul kimseler, üretimin bilgisi tarafından, büyük Lord'ların koşulları karşılığında bir şeyler vermeye mecbur olmadılarsa, muhtemelen, mevcut sivil özgürlük seviyemizin tadını şu anda çıkarmamalıyız. Ticaretin ve üretimin en büyük düşmanları bile –ki ben onlarla kendimi çok sıkı bir arkadaşlık bağı kurmuş gibi görmüyorum– İngiltere'ye ayak bastıklarında buna izin vermelidirler, özgürlük zaten kendi treninde gelecektir.

Hayırseverlik ve yardımseverlik ilkesini göz ardı etmek eğilimine gidecek hiçbir şey söylenemez. Bu ilke, insan kalbinin en soylu ve en 'tanrıvari' benzerlikteki özelliklerindendir ve –belki de– öz-sevginin yavaş yavaş ve kademeli bir şekilde ortaya çıkmış halidir. Daha sonraları bu, genel bir yasa gibi hareket etmeye niyetli, kısmi deformasyonları yumuşatmak ve oluşabilecek pürüzleri ve kırışıklıkları düzeltmek için nazik birer ofis gibi iş görmelidirler. Ve bu, bütün bir doğanın benzer bir niteliği gibi görünmektedir. Belki de, kısmi bir kötülük üretmek için bize görünür olmayan doğanın genel bir yasası da yoktur ve bir başka kanun görevi gören cömertliğe dair hükümlerin, ilklerin oluşturduğu eşitsizlikleri düzelttiğini de aynı zamanda sıklıkla gözlemleyebilmekteyiz.

Yardımseverlik ve hayırseverliğin esas gayesi, kendini sevmekten kaynaklanan kısmi kötülükleri yumuşatmaktadır ancak hiçbir zaman bunun yerine de geçemez. Eğer gerçekleştirmek üzere olduğu eylemin, genel iyiliğe diğerlerinden daha elverişli olduğunu tam olarak tespit edene kadar hiç kimse kendisinin harekete geçmesine izin vermezse, en aydınlanmış zihinler, kafa bulanıklığı ve şaşkınlık içinde bir şey yaparken tereddüt yaşarlardı ve aydınlanmamış olanlar ise sürekli bir biçimde en büyük hataları yapıyor olurlardı.

Dolayısıyla Bay Godwin, yoksulların istihdam edilmesine karşı söylenen genel hakaretlerle birlikte, gerekli olan tarım-

sal işgücünün tüm emekçi sınıfı arasında barışçıl yöntemlerle paylaşılabileceğine dair herhangi bir uygulanabilir ilke ortaya koymamıştır. Bay Godwin, mevcut kötülük vasıtasıyla elde edilemeyecek bir iyilik yolu izliyor gibi görünmektedir. Çünkü eğer yoksulları istihdam eden her kişi, bu yoksulların düşmanı olarak düşünülseydi ve kendi ağırlıklarına ilave bir ağırlık eklenseydi ve de eğer bu sebepten ötürü, pinti bir kişi, kendi gelirini harcayan bir adama dönüşmeyi tercih etseydi, böyle bir durumda, şu anda kendi gelirini harcayan kişilerin sayısı, toplumun yararına olacak şekilde dönüşebilir veya bu kişiler de pinti kişiler olmaya karar verebilirlerdi. O halde, şu anda on kişi istihdam eden bir kişinin, yüz bin kişi istihdam ederek kendi servetini genel kullanıma kapattığını varsayalım. Bu, farklı türden milyonlarca çalışan kişinin, bütün istihdam sürecinden tamamen atılmış olacağına dair açık bir delil oluşturmaktadır. Böyle bir olayın, toplumun mevcut durumunda yaratacağı büyük sefaleti Bay Godwin'in kendisi de kabul etmeyi reddetti. Bay Godwin'in, bu tür bir davranışın, kendilerini idame ettirebilecekleri geliri harcayan kişilerin davranışlarından daha fazla bir eğilim gösterdiğini ispatlama konusunda çok fazla zorluk yaşayıp yaşamayacağını sorgular vaziyetteyim. Ancak Bay Godwin, pinti bir kimsenin gerçekte hiçbir şeyi kilit altında tutmadığını, bu noktanın doğru bir şekilde anlaşılamadığını ve de servetin doğasının gerçek tanımı ve gelişiminin, bu kavramı tasvir etmek için uygulanmadığını söylemektedir. Bu nedenle, serveti, adil bir biçimde, insani işgücü tarafından geliştirilen ve arttırılan metalar olarak tanımlayan Bay Godwin, cimri kişilerin ne bir mısırı ne bir sığırı ne kıyafetleri ne de evlerini sakındıklarını gözlemlemiştir. Kuşkusuz –gerçekten de– cimri kimseler, bu türden malları ve malzemeleri tutmuyor ancak neredeyse aynı derecede etkiye sahip olan, bunları üretme gücünü kilit altında tutmuş oluyor. Bu türden metalar, sanki kendileri dilenciymişçesine, büyük bir ölçüde çağdaşları tarafından doğru bir

biçimde kullanılıyor ve tüketiliyor ancak sahip olduğu sermayeyi, daha büyük arazilere dönüştürmek, daha fazla sığır yetiştirmek, daha fazla terzi istihdam etmek ve daha fazla ev inşa etmek için kullanılıyor gibi görünmemektedir. Fakat bir an için, cimri birinin davranışının –gerçekten– yararlı bir üretimi kontrol etme eğiliminde olmadığı varsayıldığında, toplum tarafından üretilen gıda ve giysilerden uygun bir paya sahip olabilmek için belli başlı şeyler elde etmek adına istihdam dışı kalan herkes nasıl konumlandırılabilir? Bu yenilemez ve üstesinden gelinemez bir güçlüktür.

Bay Godwin'e, dünyada gereğinden çok daha fazla işgücü olduğunu eksiksiz bir şekilde kabul ettirmeye istekliyim ve eğer toplumun alt sınıfları, kendi aralarında gün içerisinde altı ya da yedi saatten fazla çalışmayacakları konusunda bir anlaşmaya varırlarsa, insanların mutluluğu için gerekli olan metalar, halen bugünkü kadar bol miktarda üretilebilir. Fakat böyle bir anlaşmaya uyulabileceğini düşünmek de neredeyse imkânsızdır. Nüfus ilkesine göre, bazıları mutlaka diğerlerinden daha fazla şey istemeliydiler. Geniş ailelere sahip olanlar –doğal olarak– daha rahat bir geçim sağlamak için emeklerinin iki saatini değiş tokuş etmek isteyeceklerdir. Bu türden bir değişimin yapılması nasıl engellenecektir? Bir kişinin, mutlak kurumlar tarafından, kendi emek gücü üzerinde, kendi komutasını bozmaya kalkışmaya mecbur tutulması, ilk ve en kutsal mülkiyetin ihlali demektir.

Bu nedenle, Bay Godwin, söz konusu emek gücü içinde eşit bir biçimde bölünebileceğine dair dikkat çekici bir açıklama yapana kadar, Bay Godwin'in, bir toplumda gerekli işgücü konusunda adil ve uygulanabilir planları ve emek işgücüne karşı tutumu; bizi insan eylemlerinin doğasını ve eğilimini belirlemede hala rehberimiz olması gerektiğini düşündüğü ve kutup yıldızı olarak tanımlayıp öne çıkardığı işlenmiş işgücüne ulaşmaksızın, kesinlikle çok daha şeytani bir kötülük üreteceği yönünde ikna etmelidir. Böyle bir kutup yıldızı tarafından yönlendirilen bir denizci, gemi kazası tehdidi ile karşı karşıyadır.

Belki de, bir çiftçiye yetiştirme masraflarını karşılayamayacağı verimli bir arazinin iyileştirilmesinde ve dönüştürülmesindeki servetten, genel olarak bir devletin ve özel olarak da onun alt düzeydeki emirlerine tabi olanların, yararlanabileceği olası bir yol yoktur. Bay Godwin, yoksulları bu şekilde istihdam etmenin karakteristiğinin, üstün değeri ve yararını etkili konuşma sanatıyla boyama gayretinde bulunmuş olsaydı, söz konusu yoksul kişilerin sınırlı bir lüks içerisinde istihdam edilmesinde, bütün aydın kimselerin çabalarından dolayı ayakta alkışlanmaları gerekirdi. Tarımsal emeğe olan talep artışı, her zaman yoksulların durumunu iyileştirme eğiliminde olmalıdır ve şu ana kadar, bunun doğru olduğu ve işe girişin bu şekilde olması halinde, yoksullar daha önce sekiz saatlik bir çalışmayla kazandıkları miktarı ancak on saatlik bir çalışma yükümlülüğü altında alacaklardır, bunun tam tersi de düşünülebilir; daha önceden sekiz saatlik bir çalışmayla eşini ve ailesini geçindiren bir emekçi altı saatlik bir çalışmayla da aynı desteği sağlayabilecektir.

Lüks ihtiyaçlar tarafından yaratılan emek, mülk sahibine zarar vermeden ya da emekçiyi bağımlılıkla boğmadan, ülke içerisinde üretilenlerin dağıtılmasında yararlı olduğu halde, aslında fakirlerin durumu üzerinde aynı yararlı etkileri bulunmayacaktır. Üreticilerin, büyük çaplı iştiraki; emeğin fiyatını, tarımsal emeğin talebindeki artıştan daha fazla artırabildiği halde, ancak bu olayda olduğu gibi, ülkedeki gıda miktarının orantılı olarak artışını sağlamayabilir. Yiyecek-içeceklerin fiyatının, mutlaka emeğin fiyatına oranla artması gerektiği için, burada, yoksullara etki eden fayda geçici olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak, Dr. Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* (Wealth of Nations) eserinin bir bölümündeki birkaç şeye atıf yapmaktan kaçınamam, fakat aynı zamanda da, politik âlemde şöhrete sahip olan birinden farklı olarak hissedeceğim bir çekingenlik ile ve kendine güvensiz bir şekilde konuşacağım.

XVI

Dr. Adam Smith'in, emeğin muhafazası için oluşturulan kaynaklardaki artışın, toplumların gelir ve sermayelerindeki her bir artışı temsil ettiğine dair muhtemel hatası- Refah seviyesinin artışının, yoksul emekçilerin durumunu iyileştirmeye yönelik herhangi bir eğiliminin olmadığını gösteren örnekler- İngiltere'de, emeğin muhafazası için oluşturulan kaynaklarda orantısal bir artış yapılmaksızın zenginliğin artması- Çin'deki yoksulların durumu, üretimden elde edilebilecek olan refah düzeyinin artışı ile iyileştirilemeyecekti.

Dr. Adam Smith'in soruşturmasının itiraz konusu, ulusların zenginliğinin doğası ve bunun nedenleridir. Bununla birlikte, belki yine de daha ilginç olan ve Dr. Smith'in ara sıra bununla karıştırdığı bir başka soruşturma daha vardır. Burada soruşturma derken, mutluluğun kendisini ya da ulusların mutluluğunu etkileyen nedenler ile her ulustaki çok sayıdaki sınıfı ihtiva eden toplumun alt düzeninin konforunun da araştırıldığını kastediyorum. Bahsi geçen bu iki konunun birbiriyle olan yakın bağlantısının farkındayım ve bir ulusun zenginliğini arttırma eğiliminde olan sebeplerin, genel

olarak konuşulduğunda, halkın alt sınıflarına mensup olanların mutluluğunu artırmak için olduğunun da farkındayım. Ancak belki de Dr. Smith, bu iki sorunsalın, birbirlerine gerçekte olduklarından çok daha bağlı olduklarını düşünmektedir, en azından, çalışan kısmının konforunu arttırma eğilimi olmaksızın, bir topluluğun servetinin artabileceği (Dr. Smith'in servet tanımına göre) durumları dikkate almak konusunda hiç durmadı. İnsanoğlu için en uygun mutluluğu neyin oluşturduğuna dair felsefik bir tartışmaya girmek istemiyorum fakat sadece evrensel olarak kabul edilmiş iki bileşen; sağlık ve hayatın gereklilikleri ve elverişliliğinin komutasına değinmek istiyorum.

Az veyahut da hiç kuşkusuz, emekçi yoksulların konforunun, emeğin sürdürülmesine yönelik ödenen kaynakların artışına bağlı olduğu ve bu artışın hızıyla da tam olarak orantılı olacağının gerçekleşebileceğini düşünebiliriz. Piyasada bir rekabet yaratarak, böyle bir artışın sağlayacağı emek talebi, mutlaka emeğin değerini yükseltmelidir ve de gereken ilave insan gücü sayısı inşa edilene dek artan kaynaklar, artış öncesinde olduğu gibi, aynı sayıdaki kişiler arasında bölüştürülecektir. Dolayısıyla, her emekçi nispeten mukayeseli bir rahatlık yaşayacaktır. Ancak belki de Dr. Smith, bu kaynakların bir artışı olarak, toplumsal birikimdeki ya da gelirlerdeki her artışı temsil etmelerinde hata yapmış olabilir. Böylesi bir hisse senedi veya gelir fazlalığı, aslında, her zaman mülkiyet sahibi tarafından emeğin devamlılığını sağlayabileceği ilave bir kaynak olarak değerlendirilmelidir: ancak istihdama eklenecek yeni işçilerin geçimleri konusunda gerçek ve etkili bir kaynak olmayacaktır, toplumun hisse senedi veya gelir artışının tamamı veya en azından büyük bir kısmı, orantılı bir miktarda kaynağa dönüştürülebilir. Ayrıca, söz konusu artış, salt emeğin yeniden üretilmesinden kaynaklanması ve arazinin kullanımından kaynaklanmaması halinde, o kadar da dönüştürücü bir niteliğe sahip olmayacaktır. Bu durumda, toplumsal birikimin istihdam

edebileceği işgücü sayısı ile topraklarında tutabileceği sayı arasında bir ayrım meydana gelecektir.

Kendi iddiamı bir örnekle açıklayacağım. Dr. Smith, bir ulusun servetini/ zenginliğini, onun toprak ve emeğinin yıllık üretiminden oluşması olarak tanımlıyor. Bu tanımlama açıkça, toprağın üretimini kapsadığı kadar üretilen ürünleri de kapsamaktadır. Şimdi varsayalım ki, yıllarca bir ulus, yıllık gelirlerinden elde ettiği tasarrufu, toprakta çalışan emek sermayesine değil de yalnızca üretim sermayesine ekledi. Daha fazla sayıdaki işçiyi destekleme gücü olmaksızın, yukarıdaki tanıma göre zenginleşilebileceği açıkça görülmektedir ve dolayısıyla da bu durumda, emek işgücünün geçimi için reel kaynaklardaki bir artışa da gerek duyulmayabilir. Bununla birlikte her üreticinin, eski birikimlerini ticarette genişletebilme ya da yeni işler kurabilme hususunda sahip olabileceği ya da en azından sahip olduğu güçten bir emek talebi olurdu. Bu talep –elbette ki– emek fiyatını arttıracaktır fakat ülkedeki yiyecek-içeceklerin yıllık stoku artmıyorsa, bu yükseliş/ artış, yiyecek içecek fiyatlarının mutlaka artması gerektiği için kısa süre içerisinde, salt nominal değere dönüşecektir. Üretim işçileri için talep, esasen, birçok kişiyi tarım sektöründen uzaklaşmaya teşvik edebilir ve dolayısıyla da, toprağın yıllık üretiminde azalma eğilimi çizebilir. Ancak bu tür herhangi bir etkinin, tarım araçlarındaki iyileştirmelerle telafi edileceğini ve bu nedenle de, yiyecek-içecek miktarının aynı kalacağını varsayacağız. Tabi ki, üretim makinelerinde de birtakım gelişmeler ve iyileştirmeler yaşanacaktır. Bu durum, üretimde istihdam edilmiş olan iş gücü sayısına daha fazla bir eklemeye ve ülkedeki emeğin yıllık üretiminin, büyük ölçüde artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, bahsi geçen tanıma göre, ülkelerin refahı/zenginliği, yıllık olarak artacaktır ve belki de bu artış, çok yavaş bir artış da olmayabilir.

Buradaki sorunsal, bu şekilde artan bir zenginliğin, yoksul işçilerin durumlarında herhangi bir iyileştirme eğilimi yaratıp

yaratmadığıdır. İşgücü fiyatındaki herhangi bir genel artış ve yiyecek-içecek stoklarının aynı kalması halindeki gibi bir açık önerme, kısa bir süre sonra yiyecek-içecek fiyatlarında orantılı bir yükseliş izlemesi gerektiği için bu ancak nominal bir artış olabilir. Dolayısıyla, emek fiyatında meydana gelecek bir artış, çalışan yoksullara hayatın zorunlukları ve kolaylıkları üzerinden daha büyük bir güç vereceği konusunda, çok az veya da hiçbir etki yaratmayacaktır. Bu bakımdan söz konusu önerme, daha önceki durumlarda ortaya çıkanın neredeyse aynısıdır. Bir başka bakımdan ise mevcut durumdan daha kötü bir senaryo da ortaya çıkabilir. Çalışanların büyük bir kısmı ve sanayilerdeki çok az bir kısmı sonuç olarak, tarımda istihdam edilecektir. İnsanoğlunun değişken zevkinden kaynaklı olarak, çalışan işgücünün belirsizliğinin büyüklüğünün yanı sıra, tesadüfi vuku bulan savaşlar ve diğer sebeplerle birlikte de böyle bir işkolu değişimine izin verebilir, ancak bana göre, bu türden bir değişim, herkes tarafından mutluluğun temel bir bileşeni olan sağlık açısından, olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Belki de varsaydığım böyle bir durumun, gerçekleşmediği söylenebilir çünkü yiyecek-içecek fiyatlarının yükselmesi, ek sermayeyi, derhal bir tarım kanalı haline dönüştürecektir. Fakat bu, emek fiyatındaki bir artışın, yiyecek-içeceklerin fiyatındaki yükselişten daha önce geldiğinin işaret edilmesindeki gibi çok yavaş bir biçimde gerçekleşebilecek bir olaydır ve dolayısıyla da, tarım ürünlerinin artan değerinin, diğer türlü gerçekleşmesine sebebiyet verecek olan tarım faaliyetlerindeki iyi etkileri engelleyecektir.

Ayrıca, ülkede oluşan ek sermayenin, herhangi bir stok miktarının idame ettirebileceği kişilerin bakımına yeterli gelebilecek olan yiyecek-içecek ithalatını da kolaylaştırdığı söylenebilir. Hollanda gibi büyük bir donanmaya ve taşımacılık için muazzam tesislere sahip olan küçük ülkelerde –gerçekten de– etkili miktarlarda

yiyecek-içecek ithalatı ve dağıtımı yapılabilir; ancak bu açıdan daha az avantajlı görünen büyük ülkelerde, yiyecek-içeceklerin fiyatı, böyle bir ithalat ve dağıtıma cevap verebilmesi için çok daha yüksek olmalıdır.

Doğru bir biçimde kurguladığımı düşündüğüm böyle bir örnek –belki de– hiç gerçekleşmemiş olabilir ancak neredeyse buna yakın örneklerin, çok zahmetli bir araştırma yapılmadan dahi bulunabileceğinden kuşku duymuyorum. Nitekim İngiltere'nin kendisinin, Devrim'den bu yana, söz konusu argümana çok çarpıcı bir açıklama getirdiğini düşünmek eğilimindeyim.

Bu ülkenin iç ve dış ticaret hacmi, son bir yüzyıl boyunca, çok hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmektedir. Yıllık toprak ve emeğin üretildiği Avrupa pazarlarındaki değiştirilebilir değer (değişim değeri), hiç şüphesiz çok önemli bir ölçüde artmıştır. Fakat yapılan inceleme üzerine, buradaki artışın sebebinin –esasen– emek değerinin üretilmesi olduğunu ve toprağın değerini üretmek olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bir ulusun serveti veyahut zenginliği, hızlı bir biçimde ilerliyor olsa da emeğin sürdürülebilirliği için etkili kaynaklar, çok yavaş artmaktadır ve sonuç beklendiği gibi gerçekleşebilir. Ulusların artan zenginliği, emekçi yoksulların durumunu iyileştirmede çok az ya da hiçbir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. İnanıyorum ki, bu türden ülkelerin, yaşamın gereklilikleri ve kolaylıkları konusunda da iyileştirici herhangi bir talimatları bulunmamakta ve emekçi yoksulların, Devrim dönemindekinden çok daha büyük bir kısmı, hala sanayilerde çalışmakta ve birbirine çok yakın yerlerde kalabalıklar halinde ve sağlıksız ortamlarda bir araya gelip iş yürütmektedir.

İşgücünün sürdürülebilmesine yönelik etkili kaynakların, diğer açılardan, zenginliğin ilerlemesi sırasında bile, düşüş gösterdiğinin anlaşılması ile Dr. Price'ın İngiltere nüfusunun, Devrim'den bu yana azaldığına dair ifadesine inanabilir miyiz? Genel bir kural olarak, emeğin sürdürülebilir bir düzeyde olması için kaynaklar

arttırıldığında bu, eğer toprak aynı şekilde kalırsa ve stok miktarı devam ettirilip daha çok sayıda işçi istihdam edilirse, Dr. Price'ın daha önce saydığı savaşlara rağmen bu ek sayı hızla artacaktır. Sonuç olarak, herhangi bir ülkenin nüfusu, durağan kalıyor ya da azalıyorsa; bu ülkeler, üretim zenginliği konusunda kayda değer bir ilerleme göstermelerine rağmen, emeğin sürdürülebilmesine yönelik etkili kaynaklar bakımından herhangi bir artış göstermediklerini güvenle çıkarabiliriz.

Bununla birlikte, İngiltere'deki nüfusun, Devrim'den beri düşüş gösterdiğini düşünmek zor olsa da; her bir kanıt, herhangi bir artış yaşansa da artışın çok yavaş olduğunu ispatlama konusunda hemfikir olmaktadır. Sorunsalın ortaya çıkardığı tartışmalarda, Dr. Price'ın kuşkusuz, kendi konusunda çok daha usta olduğu ve rakiplerinden çok daha doğru bir bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Sadece bu tartışmadan bakıldığında ise konuyu ispatlama aşamasına, sanırım Dr. Price'ın iddialarının Bay Howlett'in tartışmalarından çok daha yakın olduğunu birileri söylemelidir. Gerçek ise muhtemelen bu iki kişinin ifadesi arasındadır, ancak bu varsayım, Devrim'den bu yana nüfus artışının, zenginlik artışı ile kıyaslandığında çok daha yavaş olduğu çıkarımını yapmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca, söz konusu toprağın üretiminin azaldığına veya hatta tamamen durağan bir hale geldiğine inanan çok az sayıda kişi bulunmaktadır. Ortak kullanımda olan ve ekilmemiş olan toprakların çevrelenmesi, kesinlikle ülkedeki yiyecek miktarını artırma eğilimindedir. Ancak, ortak alanların muhafazası, sıklıkla aksine bir etki yarattığı konusunda da güvence verilmiş ve eskiden, örneğin büyük miktarlarda mısır üreten geniş topraklar, mera alanları haline dönüştürüldüğünde, oldukları şekilde muhafaza edilmelerinden önce, daha az sayıda işgücü istihdam ederler. Mera alanının aynı doğal doğurganlığı şartları altında, mısır arazisine kıyasla çok daha az sayıda insanın geçimini sağladığı gerçekten de kabul edilebilir bir gerçekliktir.

En iyi kalitedeki kasap etine olan talebin artmasından ve bunun sonucunda da et fiyatının yükselmesinden dolayı, hayvanları otlatma işleminde her yıl daha iyi miktarlarda toprak kullanılacağı, bu durumun vesilesiyle de ortaya çıkacak olan insanlığın geçiminin azalması, ekilmemiş topraklardan elde edilen avantajları ve hayvancılıktaki genel iyileştirmeleri dengeleyebileceği açıkça ispat edilmiştir.

Çoğunlukla pek de dikkat edilmemesi gereken şu anki kasap eti fiyatlarının yüksek oluşu ve daha önceleri ise bunun düşük fiyatlı oluşu, ne ilk durumdaki kıtlıktan ne de ikinci durumdaki bolluktan kaynaklı değildir; piyasa için yetiştirilen büyükbaş hayvanların farklı zaman aralıklarındaki farklı maliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bir ülkede yüz yıl önce şimdi olduğundan daha fazla sayıda büyükbaş hayvan bulunduğu da olasıdır; şu anda, daha önce olmadığı kadar piyasaya sürülmüş olan üstün bir kaliteye sahip daha fazla etin bulunduğu konusunda bir şüphe yoktur. Kasap etinin fiyatı çok düşük olduğunda, büyükbaş hayvanlar, başlıca ekilmemiş topraklarda yetiştirilirdi; ve belli başlı piyasalardan bazıları hariç, bu hayvanların az miktardaki kısmını öldürüp geri kalanı besiye çekildi. Günümüzde bazı uzak ülkelerde, çok ucuza satılan dana eti, Londra'da satın alınana göre isimden bile daha az benzerlik taşımaktadır. Eskiden kasaplar, etin bedelini ödememekte ve hayvanları beslemek için hemen hemen hiç ödeme yapmamaktadır ve bu besi hayvanları, tarıma elverişli işlenmiş toprakta bile cevap verebilirlerdi; fakat bugünkü fiyat, sadece en verimli topraklardaki besi sığırları için geçerli değildir aynı zamanda iyi mısır ekinlerini taşıyacak olan toprakta, hayvan yetiştirmeye bile izin verilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aynı sayıdaki sığır veya farklı periyotlardaki öldürülen sığırları hesaplamadan çıkardığımızda bile (eğer ifadelerime izin verilirse) kalan sayı, farklı düzeylerdeki kişiler tarafından tüketilmiş olacaktır. Yağlanmış bir hayvan, bazı açılardan, Fransız

iktisatçıların dilinde, verimsiz bir emekçi olarak düşünülebilir; tükettiği çiğ ürünün değerine hiçbir şey eklemez. Mevcut kafes sistemi, şüphesiz, toprağın genel doğurganlığına oranla, bir ülkede bulunan insanların geçimi için gerekli olan miktarı azaltmak için eski sistemden daha fazla bir eğilim göstermektedir.

Ben burada hiçbir şekilde, eski sistemin devam edebileceğini ya da devam etmesi gerektiğini söylemeye çalışmıyorum. Kasap etinin artan fiyatı, toprağı işlemenin ve zirai faaliyetlerin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur; ancak bugünkü en iyi kalitedeki kasap etine olan büyük talep ve bunun üretimi için yıllık istihdam edilen neticedeki iyi kalitedeki toprak miktarı ve hâlihazırda zevk için tutulan çok sayıda atla birlikte, ülkedeki gıda miktarının, toprağın genel olarak artan doğurganlığına ayak uydurmasını engellemeyi düşünmeye yardım edemeyebilirim. Bu açıdan, bir tür örf ve adet değişikliği, kuşkum yok ki, ülkedeki geçim miktarını ve dolayısıyla da nüfusu da fazlasıyla sezilir bir şekilde etkiler.

Ülke genelindeki en verimli toprakların çoğunun istihdam edilmesi, tarımsal araçların iyileştirilmesi, büyük çiftliklerin artması ve özellikle de bütün krallık boyunca kır evlerinin sayısının azalması gibi gelişmelerin tümü, muhtemelen şu an, Devrim döneminde olduğu gibi tarımsal emekte de çok sayıda kişinin istihdam edilmediğini kanıtlamak için mutabık görünmektedir. Dolayısıyla, gerçekleşmiş nüfustaki artış ne olursa olsun, neredeyse bunun tamamı üretim sektöründe istihdam edilmelidir. Bilindiği gibi, bu üretim sektörlerinin bazılarının başarısızlığı, şirket ve bölge kanunlarından doğan emeğin piyasadaki sınırları çerçevesinde, ipek kumaş yerine muslin kumaşının benimsenmesi ya da toka ve metal düğmeler yerine ayakkabı bağcıkları ve düğmelerin tercih edilmesi gibi sadece moda olana duyulan geçici bir heves ile birleşince, destek için binlerce hayırseveri sıklıkla bağış için bir araya getirmektedir. Yoksulların büyük bir oranda artması, aslında, buraya mensup kişilerin hayatın gereklilikleri

ve kolaylıkları mevzusunda, daha büyük bir yetki almadıklarının kuvvetli bir kanıtıdır. Dahası, dikkatle incelendiğinde, söz konusu açıdan yoksulların yaşam koşulları daha iyi olmaktan çok daha kötü bir hale dönüştüğü eklenmelidir. Hem sağlık hem de ahlak açısından olumsuz koşullara sahip olan görece gelişmiş fabrikalarda istihdam edilen yoksulların daha büyük bir kısmının, geçen yıllardaki servet artışının, emekçi yoksulların mutluluğunu artırma eğiliminde olmadığını kabul etmeleri gerekmektedir.

Bir ulusun rezervlerindeki veya gelirlerindeki her artış, emeğin sürdürülebilmesi için sağlanan reel kaynakların bir artışı olarak değerlendirilemez ve dolayısıyla bunun, yoksulların mevcut durumu üzerinde aynı derecede iyi bir etkiye sahip olamayacağı ve söz konusu argüman; eğer Çin için uygulanırsa, bu, güçlü bir ışık altında görünür olacaktır.

Dr. Smith, Çin'in, muhtemelen yasa ve kurumlarını kabul etmesinin doğası gereği kadar zengin olduğunu gözlemlemiştir fakat diğer yasalar ve kurumlar ile birlikte, bir tür dış ticarete de saygı duysaydı; kuvvetle muhtemel, Çin, hala daha zengin bir ülke konumunda olabilirdi. Asıl soru, böyle bir servet artışının, emeğin sürdürülebilir olması için reel kaynaklarda bir artışı doğuracağı ve sonuç olarak ise Çin'deki daha alt sınıflara mensup olanların, daha iyi derecede bir bolluk içinde yer almaya meyilli olabileceğine sebep olabilir mi? sorusudur.

Açıktır ki, işçi bolluğundan ve emeğin ucuzluğundan kaynaklı olarak, alım-satım ve dış ticaret hususu, Çin'de, büyük bir şeref üzerine düzenlenmiş olsaydı; Çin bu durumda, yabancı satış için üreticileri muazzam bir ölçüde körükleyebilirdi. Aynı derecede, yiyecek içeceklerin esas kısmının büyük bir bölümünden ve Çin'in iç bölge kısmının inanılmaz genişliğinden kaynaklı olarak bu ülkedeki geçimin yıllık rezervlerine etki edebilen herhangi bir ek olarak, karşılığında böylesi bir miktarı ithal edemezdi. Çin'in muazzam miktarlardaki üretimleri, bu nedenle, dünyanın dört

bir yanından toplanan lüks tüketim malları için başlıca bir kaynak olabilir. Şu andaki gıda imalatında kaçınılmaz her ne varsa, işgücünün olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, ülke, rezervlerine oranla daha fazla kişi istihdam etmekte ve işgücü, dolayısıyla, o kadar bol bir hale geliyor ki bunu sıkıştırmak için herhangi bir sıkıntı çekilmiyor. Bunun sonucunda, muhtemelen, bir toprağın karşılayabileceği en büyük çaplı gıda üretimini gerçekleştirebilecektir. Genelde gözlemlenebileceği üzere, bir çiftçinin belirli bir miktarda hububatı, piyasadan daha ucuza getirebilmelerine rağmen emeği kısıtlama/azaltma süreçleri, tüm ürünü arttırmaktan ziyade azaltmak eğilimine sokmaktadır. Dolayısıyla tarımda, bazı açılardan durumun, kamu yararı avantajına olmaktan çok, özel amaca hizmet eder gibi olduğu düşünülebilir.

Çin'de dış ticarete yönelik üreticilerin hazırlanmasında, tarım sektöründen çok fazla emekçi almadan, bu durumları değiştirmeye çalışmak ve bir dereceye kadar, ülkenin kendi ürettiği ürünlerini azaltmak konusunda büyük çaplı bir sermaye istihdam edilemezdi. Fabrikadaki işçiler için olan talep, doğal olarak emek fiyatını da arttıracaktır fakat geçim düzeyi miktarı arttırılamayacağı için yiyecek-içeceklerin fiyatı da buna ayak uyduracak ve hatta eğer yiyecek-içeceklerin miktarı, gerçekten azalıyorsa bu durumda, ona ayak uydurmaktan çok daha fazlasını yapacaktır. Söz konusu ülke, zenginlik içerisinde açık bir şekilde ilerleyecektir, toprağının ve işgücünün yıllık üretiminin değiştirilebilir değeri, yine yıllık olarak arttırılacaktır. Bununla birlikte ise işgücünün sürdürülebilirliği için reel kaynaklar durağanlaşacak veya hatta düşüş gösterecektir. Sonuç olarak, ulusun artan zenginliği, yoksul kimselerin durumunda iyileştirme yapmak yerine bunları bastırma eğiliminde olacaktır. Hayatın zorunlulukları ve rahatlıkları üzerine gerçekleştirilen yetkiye ilişkin olarak, bunlar daha öncekiyle aynı veya daha kötü durumda olabilirdi; ve bunların büyük bir kısmı ise sağlıklı tarım işçileriyle, fabrika endüstrisinin sağlıksız koşullarıyla alışveriş içinde olurlardı.

Çin'e uygulandığında, bu argüman, belki de daha açık bir biçimde görünür olmuştur çünkü genelde bu, Çin'in zenginliğinin uzun süreli olmasına izin vermektedir. Herhangi bir başka ülkeyle ilgili olarak, Dr. Smith'in yoksulların koşullarının bağımlı bir halde olduğunu söylediği herhangi bir belirli dönemdeki zenginliğin artış hızı üzerine bir karşılaştırma yapıldığında, herhangi iki dönemden hangisinde artışın en hızlı şekilde olduğuna dair bir anlaşmazlık konusu her zaman olabilir. Bununla beraber; iki ülke, toprak ve işgücü hacimlerinin yıllık üretimlerindeki değiştirilebilir değerini, tamamen aynı hızla arttırabilir. Ancak bunlardan herhangi bir tanesi, başlı başına tarım faaliyetinde bulunursa ve diğeri de bu durumda sadece ticarette işlem yaparsa, emeğin sürdürülebilir olması için sağlanan kaynaklar ve dolayısıyla da her ulustaki refah artışının etkisi, birbirlerinden son derece farklı olacaktır. Kendisini esas olarak tarımsal faaliyetlere adayanlarda; yoksullar, bolluk ve bereket içinde yaşayacak ve böylece nüfus, hızla artacaktır. Ticarette faaliyet gösterenlerde ise; yoksul kimseler,görece daha az yarar sağlayacak ve sonuç olarak, nüfus bu durumda, yavaş bir şekilde artacaktır.

XVII

Refah devletlerinin doğru bir biçimde tanımlanamaması sorunu– Fransız ekonomistlerin, bütün üreticileri verimsiz birer işçi olarak değerlendirmesi konusunda sunmuş oldukları sebepler; gerçeği yansıtmayan sebepler– Üreticilerin ve zanaatkârların devlet için değil de bireyler için yeterli bir üretkenliklerinin bulunması– Dr. Price'ın, iki ciltlik "Gözlemler" adlı eserinde dikkate değer bir metin– Dr. Price'ın, Amerika'nın hızlı bir biçimde artan nüfusunu ve mutluluğunu, başlıca, bu devletin, medeniyetlerin ayrıcalıklı bir devleti olmasına atfetme hatası– Toplumların gelişimi meselesindeki zorluklara gözlerimizi kapatmamız hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Toprağın ve emeğin yıllık üretiminin değiştirilebilir değerinin, bir ülke için servetin, uygun bir tanımı olup olmadığı ya da Fransız iktisatçılara göre topraklardaki brüt ürünün, bir ülkenin zenginliği için daha doğru bir tanımlama ölçütü olup olamayacağı gibi bir soru, burada doğal olarak ortaya çıkıyor gibi görünmektedir. Kesinlikle, bu iktisatçıların tanımına göre zenginliğin her bir kademe artışı, işgücünün sürdürülebilmesi için kaynakların artması

şeklinde olacaktır ve de dolayısıyla; bu, daima emekçi yoksulların durumunu iyileştirme eğiliminde olacaktır. Dr. Smith'in tanımına göre, zenginlik artışının asla aynı eğilime sahip olmadığı kaçınılmazdır. Yine de Dr. Smith'in tanımının, sadece bu görüş üzerinden oluşmadığı mümkündür. Birçok kişiyi, giyinme ve barınma gelirlerinin herhangi bir bölümünden dışlamak uygun değildir. Bunların çoğu esasen, ülkedeki gıda miktarı ile karşılaştırıldığında çok önemsiz ve çok değersiz olabilir ancak yine de; gelirin bir parçası olarak, oldukça kabul edilebilir; ve dolayısıyla Dr. Smith'ten farklı olmam gereken tek nokta, bir toplumun gelir ve rezervlerindeki her artışın, işgücünün sürdürülebilir olması için kaynakların artışı olduğunu ve bu sebepten ötürü de daima yoksulların durumunu iyileştirme eğiliminde bulunduğunu söylediği yerdir.

Zengin bir ülkenin iyi kalitedeki ipek ve pamukları, dantelleri ve diğer lüks niteliğindeki süslemeleri, yıllık üretimin değiştirilebilir değerini arttırmak için çok önemli katkılarda bulunabilir. Ancak bunlar, herhangi bir toplumdaki mutluluğu artırmak konusunda çok az bir katkı sağlayabilirler ve bana göre, üretimin gerçek yararına bir bakıma göz atarak, farklı emek türlerinin üretkenliğini veya verimsizliğini de tahmin edebilmemiz gerektiğini düşündürtmektedir. Fransız iktisatçılar, üretimdeki tüm emeğin, verimsiz olduğunu düşünüyorlar. Bu, topraktaki istihdam ile karşılaştırıldığında, ben de Fransız iktisatçılarla tamamen aynı fikirde olmaya meyilli olmalıyım ancak tam olarak onların dayandırdıkları sebeplerden dolayı değil. Onlar, toprak üzerinde çalışan emeğin, üretken olduğunu söylüyorlar çünkü topraktaki üretim, tamamen işçi emek fiyatını karşılar; çiftçinin, toprak sahibine katışıksız bir kira verme gücünü sağlar; bir parça dantel üretiminde çalışan bir emek ise verimsizdir çünkü bu durumda, sadece kira her ne olursa olsun ödemeksizin, işçinin tükettiği yiyecek-içecekleri ve de işverenin rezervlerini

değiştirebilir. Ancak işçi ve işvereni en eksiksiz bir şekilde ödemenin yanı sıra, süslenmiş bir dantelin değerinin böyle olduğu varsayıldığında, bu, üçüncü bir kişiye daha kira sağlayabilir. Bu durum ise –bana göre– hâlâ toprakta çalışan emeğe kıyasla her zamankinden daha verimsiz olacaktır. Oysa Fransız iktisatçılar tarafından kullanılan mantıksal çerçeveye göre, dantel üretim tesisinde çalışan bir kişi, bu durumda, verimli bir emek işgücüne sahip gibi görünmektedir. Dahası bu iktisatçıların, bir devletin veyahut ulusun zenginlik tanımlamasına göre de söz konusu kişi böyle bir ışık altında düşünülmemektedir. Bu kişi, toprağın brüt üretimine hiçbir şey eklememiş olacaktır: bu brüt üretimin ise bir kısmını tüketmiş ve karşılığında da, bir miktar dantel üretmiş olacaktır; ve bununla birlikte bu kişi, danteli işlerken tükettiği yiyecek-içecek miktarının üç katı fiyatına, bu bir parça danteli satabilirdi ve dolayısıyla da kendisini devletin zenginliğinin önemli bir bölümüne katkı sağlamış gibi hissetmese de kendisine göre verimli bir emekçi konumunda olurdu. Bu nedenle de, belli bir ürünün tedarik masraflarını ödedikten sonra elde edilecek net kira bedeli, herhangi bir emek türevinde bir devletin veya ulusun üretkenliğini ya da verimsizliği konusunda hükümde bulunmak için tek kriter olarak görülmemektedir.

Şu anda, sadece birkaç zengin kimsenin kibrini tatmin etmeyi misyon edinmiş olan üretim işletmelerinde istihdam edilmiş olan iki yüz bin kişinin, önceden çorak ve verimsiz topraklarda çalıştırıldığını ve bu kişilerin, kendilerinin tükettiği gıda miktarının sadece yarısını üretebildiklerini farz edelim; devlet zenginliğine ilişkin katma değer ekleme hususunda, daha önce olduklarından yine de daha üretken emekçiler olurlardı, üçüncü bir kişinin kirasını karşılamaya güçleri yetmese de bu kişilerin emekleri, ürünün elde edilmesinde kullanılan yiyecek içeceklerin yarısı yerine geçerdi. Söz konusu kişiler, bir önceki istihdamları esnasında, ülkede bulunan gıdanın belli bir kısmını tüketmişlerdir ve bunun

karşılığında ise bazı ipek kumaşlar ve dantel süsleri bırakmışlardır. Yine aynı kişiler, bir sonraki işlerinde ise, aynı miktarda gıdayı tüketmişler ve bu sefer, bunun karşılığında ise yüz bin kişiye yetecek kadar bir yiyecek-içecek miktarı bırakmışlardır. Bu iki durumdaki kalıttan, hangisinin ülkeye en çok faydayı sağlayacağı konusunda birtakım şüpheler olabilir ve olacaktır da. Bence, ipek ve dantel üretilirken iki yüz bin kişiyi destekleyen bir servet; bu durumda, ilave miktarda gıda üretimi esnasında bu kişileri desteklemek için daha yararlı bir şekilde istihdam edilecektir.

Toprağı istihdam eden bir sermaye, kendisini çalıştıran ve hatta toplum için son derece üretken olan bireyler için verimsiz olabilir. Diğer bir taraftan, ticarette istihdam edilen bir sermaye, toplum için neredeyse tamamen verimsiz olsa da, şahıslar için oldukça üretken olabilir. Bu yüzden de benim, üretimsel işçilikle tarımsal işçiliği kıyasladığımda; neden üretimdeki emeği verimsiz gördüğüm de anlaşılmaktadır ve buradaki sebep Fransız iktisatçıların belirttiği nedenlerden de doğmamaktadır. Ticaretten elde edilen büyük çaplı serveti görmezden gelmek gerçekten de neredeyse imkânsızdır ve iktisatçıların bile hem fikir olduğu konu olan, çok sayıda tüccarın yaşadığı serbestlik karşısında ise üreticiler sadece kendi hayatlarını idame ettirebilmek adına sağlanan gıda maddelerinden, kendilerini belli ölçülerde mahrum bırakarak ancak bu şekilde zenginleşebilirler. Ticaretin birçok bölümünde elde edilen kazançlar, üçüncü bir kişiye kira olanağı sağlayacak kadar büyük olabilmektedir. Ancak bu durumda, üçüncü bir kişi olmadığı gibi asıl üreticinin veya tüccarın bütün kazancın merkezinde olmasından dolayı bu kişiler fazla bir yoksunluk ya da sıkıntı yaşamadan adaletli bir zenginliğe sahip olmuş görünmektedirler. Dolayısıyla da biz, ticarette aşırı tutumluluklarıyla dikkat çekmeyen kişilerce elde edilen çok büyük çaplı bir servete tanık olmaktayız.

Gündelik tecrübeler; ticarette ve üretimde çalışan emeğin, bireyler için yeterince üretken olduğunu ancak devlet söz konusu

olduğunda ise aynı derecede bir verimlilikten bahsedilemeyeceğini kanıtlamış oldu. Bir ülkenin gıda miktarına yapılan her katma değer ek, bütün bir toplumun en kısa sürede faydasına dokunacak şekilde bir eğilim göstermektedir fakat ticaretten elde edilen servet ve zenginlik aynı durumda, belirsiz ve dolaylı bir eğilim gösterir ve hatta bazı açılardan ise tam tersi bir yönelim de sergileyebilir. Tüketimin iç ticareti, her ulusun en önemli ticaretidir. Çin, başka hiçbir şeye gerek duymaksızın, dünyanın en zengin ülkesidir. O zaman bir an için, sorudan çıkarılan dış ticarette, ustaca bir üretimle görece eski gıda stokundan iki kat fazla miktarı elde eden bir kişi, emeği ile bir önceki gıda miktarına tek bir pay ekleyen kimse olarak –kesinlikle– devlet adına bir fayda üretmeyecektir. İpek, dantel, hediyelik eşyalar ve pahalı mobilyaların tüketim emtiaları, şüphesiz ki toplumun gelirinin bir parçasıdır; ancak genel olarak bunlar, toplumun kazancı değil sadece zenginlerin kazancıdır. Bir devletin gelirinin böyle bir kısmındaki bir artış, sonuç olarak, halkın kitlesel olarak gelirini oluşturan bir gıda artışı ile aynı derecedeki bir önem olarak değerlendirilemez.

İktisatçıların değil de Dr. Smith'in tanımlamasına göre; dış ticaret, bir devletin zenginliğine katkıda bulunur. Genel manada, bu tanımlamanın başlıca kullanımı ve sebebi düşünüldüğünde, bu türden bir değerleme içermesi, belki de, bir ulusun dışsal gücüne ya da diğer ülkelerin emeğe hükmetme gücüne, büyük bir ölçüde katkı sağlamasındandır. Fakat yakında yapılacak olan bir inceleme sonucunda, emeğin sürdürülebilir olması için içsel gıda miktarının artışına az da olsa katkıda bulunacak olduğu açığa çıkarılacaktır ve de dolayısıyla, toplumun büyükçe bir bölümünün mutluluğu adına da katkı sağlayacağı görülecektir. Bir devletin zenginliğe doğru doğal ilerleyişinde, üretim ve dış ticaret sırasıyla, toprağın yüksek oranda işleyişini de izleyecektir. Avrupa'da ise şey'lerin bu doğal düzeni ters yüz edildi ve toprak, üzerinde istihdam edilen sermayenin fazlalığından doğan üretimin yerine,

üretim sermayesinin kendisinin fazlalığından doğan bir artık ile işlenmiştir. Şehir endüstrisine verilen üstün nitelikli teşvik ve hayvancılıkta istihdam edilmiş olan emeğe ödenenden daha fazla bir ücret ödenen zanaatkârların emeği, son kertede, muhtemelen Avrupa'daki toprağın çoğunun neden bu denli işlenmemiş olarak kaldığının nedenlerindendir. Ancak Avrupa'da bundan farklı bir politika izlenmiş olsaydı, şüphesiz, şu andaki nüfusundan çok daha fazla bir nüfusa sahip olabilir ve dahası böyle bir nüfus nezdinde de, daha fazla ayak bağı olmamış olurdu.

Nüfustan kaynaklanan zorlukların, böylesi bir merak uyandırıcı yanını konu edinmekten vazgeçemem, Dr. Price'ın iki ciltlik "Gözlemler" kitabında olağandışı bir metnin farkına varmaksızın, söz konusu bu konu, en azından bir dakikalık bir soruşturmayı hak ettiği ve benim gücümün çok ötesinde tartışılabilir bir zeminde incelemeyi gerektirdiği görünmektedir. Dr. Price'ın, şehirlerde ve ülkelerde, hayatın olasılıkları üzerine çizdiği bazı tablolarda şöyle ifadelerde bulunuyor (Cilt II, s. 243):

Bu karşılaştırmadan görüldüğü üzere, büyük kentlerin insan ırkının mezarları olarak anılmasının ne kadar gerçekçi olduğu açığa çıkmaktadır. Ayrıca yapılan gözlemlere göre, önceki ciltteki dördüncü denemenin sonunda da, bu konu üzerine düşünenleri, insanoğlunun geçirdiği hastalıkların, doğanın esas amacı olarak düşünülmesinin kesin bir biçimde yanlış olduğu hususunda ikna edilmeleri gerekmektedir. Bu türden hastalıklar, hiç kuşkusuz, genel manada, bizim kendi yaratımlarımızdır. İçinde yaşayan insanlara tamamen doğal ve erdemli bir yaşam sürme fırsatı tanıyan bir ülkede, yine de bu kişilerin bir kısmı, kendilerine tahsis edilen şu anki varoluş süreçlerinin tümünü ölçümleyemeden ölebilir; bulaşıcı hastalıklar ve sebebi bulunamayan ağrılar, bu kişiler arasında çözülemeyebilir ve böylece söz konusu bu kişilere ölüm, kademeli ve de kaçınılmaz bir bozulmadan başka bir sebep göstermeksizin, bir tür uyku gibi gelecektir.

Dr. Price'ın iki ciltlik eserinde öne sürülen gerçeklerden ve çıkarsamalardan çok zıt bir sonuca varmak zorunda hissediyorum kendimi nedense. Bir süredir, nüfusun ve gıda miktarının farklı düzeylerde ve oranlarda arttığının farkındayım ve sadece bazı sefalet veya ahlaksızlık türlerince, bunların eşit bir düzeyde tutulabileceği üzerine, zihnimde belirsiz bir görüş dalgalanmaktaydı. Ancak Dr. Price'ın iki ciltlik "Gözlemler" yapıtının tetkik edilmesinin, bu görüşün tasarlanmasından sonra, birden biri böylesi bir dalgalanmaya hüküm giydirdi. Onun görüşündeki birçok gerçeklik, nüfusun kontrolsüz bir biçimde artmasıyla ortaya çıkan olağandışı hızlılığı kanıtlamış oldu ve Dr. Price'dan önce de, doğanın genel yasalarının, gereksiz bir nüfusa baskı yapma biçimini bile aydınlatacak olan böyle bir kanıtlayıcı yapı ortaya çıkarmış oldu. Öte yandan, Dr. Price'dan alıntıladığım metni, kendisinin nasıl yazdığını düşünmek pek akıl alır bir durum değildir. O, ahlak yoksunu davranışlara karşı en muhafazakâr tutumları sergileyen ve erken evlilikler konusunda ise hararetli bir savunucu kişiliğine bürünen bir kimsedir. Dr. Price'ın, ne Bay Godwin gibi cinsiyetler arasındaki tutkunun yok olmasıyla ilgili hayali fikirleri ne de Bay Condorcet'in ima ettiği türden bir zorluktan kaçmak gibi düşünceleri bulunmamaktadır. O, sıklıkla kendisine uygulanabilir bir alan açmak adına, doğanın bereketli güçlerini yeniden kazandırma üzerine konuşmalar yapar. Bununla birlikte, bu fikirlerin yanı sıra, Dr. Price'ın algılayışı, insanlığın en iyi şekilde yönlendirmiş olduğu kontrol edilmemiş ve denetlenmemiş bir nüfusun –ki bunu karşılayacak bir gıda miktarı üretimi olması dâhilinde bile– karşılaştırıldığında, dünyanın kendinden bile daha hızlı bir şekilde artacağına ilişkin gerekli ve belirgin bir anlayıştan kaçması, Öklid'in en açık seçik önermelerinden birinin sonuçlarına karşı gelmiş gibi şaşırtıcı gelmektedir bana.

Dr. Price, uygar ve çağdaş devletlerin farklı evrelerinden bahsederken şöyle devam eder, "Uygarlığın ilk ve basit aşamaları

insanlığın çoğalmasını ve mutluluğunu en çok arzulayan dönemlerdir." Daha sonra, Dr. Price, Amerikan kolonilerini, o zamanlarda tanımladığı ilk ve en mutlu devlet olarak örneklendiriyor ve uygarlığın farklı aşamalarının nüfus üzerindeki etkilerinin, çarpıcı bir delili olarak ortaya koyuyor. Fakat Dr. Price, Amerikalıların mutluluğunun, yeni koloniler olarak, kendilerine has niteliklerinden ve çok verimsiz topraklara sahip olmalarından çok, kendi medeniyetlerinin olağandışı uygarlaşma derecesine bağlı olduğunu fark edememiş görünmektedir. İki ya da üç yüzyıl önce Norveç, Danimarka veya İsveç'in ya da bu ülkenin bazı bölümlerinde, Dr. Price, belki de neredeyse aynı medeniyetleşme derecesine sahip olan yerler bulabilir ancak bu aynı düzeyde bir mutluluk ya da nüfus artışına denk düşmez. Dr. Price, kendisinin VIII. Henry'in yasalarından alıntılama yaparak, işlenmiş ve hâlihazırda ekilebilir olan toprağın çürümesinden ve yiyecek-içecek fiyatlarının da artmasından şikâyet etmektedir, "Böylelikle muazzam sayıdaki halk, kendilerini ve ailelerinin hayatlarını idame ettiremeyecek bir duruma gelmişlerdir". Amerika'da hâkim olan üstün sivil özgürlük derecesi, hiç şüphe yok ki, bu devletin sanayisini, mutluluğunu ve de nüfusunu geliştirmesine katkıda bulundu ancak sivil özgürlük bile, her ne kadar güçlü bir araç olursa olsun, yeni ve verimli topraklar yaratmayacaktır. Amerikalılar, belki de şu anda, İngiltere'ye boyun eğdikleri zamana kıyasla, sahip oldukları büyük özgürlükten ve bağımsız bir halk olmaktan dolayı keyif aldıklarını dile getirebilirler ancak nüfusun, o zamanlar olduğu kadar hızlı bir şekilde artmaya devam edemeyeceğinden kesinlikle emin olabiliriz.

Yirmi yıl önce, Amerika'daki alt sınıfa mensup kişilerin mutluluk halini düşünen bir kişi, doğal olarak, bu devlette onları sonsuza dek korumayı arzu ederdi ve belki de üreticilerin girişlerini engellemeyi düşünebilir ve lüks emtiaların varlığı da bu kişinin amacına etki edebilir fakat makul bir biçimde, eşinin ya da met-

resinin fazla güneş ışını ya da uygunsuz hava koşullarına maruz kalarak kötü bir biçimde yaşlanmasını önlemeyi de bekleyebilir. İyi yönetilen yeni kolonilerin durumu ise, hiçbir etkenin ve girişimin tutuklayamayacağı bir gençlik çiçeği gibidir. Gerçekten de yaş almayı ve yaşlanmayı hızlandırmaya veyahut geciktirmeye katkıda bulunan biyolojik referanslar olduğu kadar, siyasal alanda da bu duruma ilişkin birçok tedavi şekli vardır. Ancak geliştirilebilecek herhangi bir biçimde bile, her iki durumda da, ebedi bir gençlik halini sürdürmek konusunda başarı şansı olmayacaktır. Şehirlerdeki sanayileşme oranını, ülkenin bütünündeki sanayileşmeden daha fazla cesaretlendirmek, Avrupa'da, belki de, çok daha erken bir yaşlılık getirdiği söylenebilir. Bu açıdan, farklı bir politikanın, her ülkeye yeni bir hayat ve taze bir canlılık katacağı rahatlıkla dile getirilebilir. İlk doğan hakkı yasasından ve diğer Avrupai geleneklerden kaynaklı olarak, eğer arazi bedeli, tekel bir fiyata dayanıyorsa, bu durumda bir sermaye, birey için çok fazla yarar sağlayacak şekilde hiçbir zaman istihdam edilemeyecektir ve böylece de toprağın uygun bir biçimde yetiştirilmesi ve ekilmesi de olası olmayacaktır. Dahası, her uygar devlette bir grup mülk sahibi ve emekçi sınıfı var olmalı ancak yine de mülk sahipliğinin oransal manada eşitlenmesinden ise daima kalıcı bir yarar elde edilecektir. Ne kadar çok sayıda mülk sahibi olursa, o kadar az sayıda da işçi/emekçi sayısı olacaktır: toplumun büyük bir kısmı, herhangi bir mülkiyete sahip olmaktan dolayı kıvanç içinde olacaktır: ve toplumun daha küçük bir bölümü ise kendi emeklerine sahip olmaktan başka bir mülkiyete haiz olamamaktan kaynaklı olarak, mutsuz olacaklardır. Ancak en iyi şekilde yönlendirilmiş çabalar, insanların yüreklerine biraz olsun su serpmiş olsa da, isteme halinin baskısını hiçbir zaman ortadan kaldıramayacaktır ve bu, yeryüzündeki insanın özgül durumunu dikkatle seyreden herhangi bir kişi için çok zorlu olacaktır. Dahası, doğanın genel yasaları, insanlığı belli bir durumun içine alacak olan en

münevver çabaların sürdürülebilir olduğunu varsaymak da zor olacaktır. "Bazı kişiler, kendilerine tahsis edilen varoluşlarının tüm evrelerini deneyimlemeden ölecek; bu kişilerin arasında hastalık ve ağrıların semptomları bilinemeyecek ve ölüm, bu kişilere bir uyku gibi gelecek; kademeli ve kaçınılmaz bir çürümeden başka bir sebep de göstermeyecektir".

Şüphesiz ki, toplumdaki olağanüstü gelişmelerin önündeki en büyük engelin ise asla üstesinden gelmeyi hayal dahi edemeyeceğimiz bir doğasının olduğu, en rahatsız edici ve moral bozucu düşünsel yansımadır. İnsanoğlunun yarışında, geçim araçlarının artışının ötesine geçme eğiliminin sürekliliğinin, değişmesini bekleyecek hiçbir rasyonel sebebimiz olmaması, canlı doğanın temel yasalarından biridir. Bununla birlikte, bu zorluğun tefekkürü olarak cesaret ve heves kırıklığı, övgüye değer bir biçimde, insan türünün geliştirilmesine yönelik çaba harcayanlara ait olmalıdır. Açıkça görüleceği gibi, hiçbir olası iyi, bunu arka planda tutmak için ya da ciddiye almamak adına herhangi bir gayretten ortaya çıkmayabilir. Aksine, en şeytani fenalıklar, gerçeklerle yüzleşmeye korkan ve erkekliğe sığmayan davranışlardan beklenebilir çünkü bu, hoşnutsuzluktur. Böyle büyük bir engeli ilgilendiren şeyler'den bağımsız olarak, yine de yeterli olan şey; sürekli olarak bir çabanın, insan türü adına yapılmasıdır. Ancak bu çabalara, kapsamlı bir bilgiye sahip olmadan devam edersek ve doğanın genişliğinin doğru olarak anlaşılması konusunda ciddi bir bilinçsizlik içerisindeysek ve de karşılaşmamız gereken zorlukların büyüklüğünde, çabalarımızı başarı için hiçbir umut olmayan bir şeye doğrudan ve akılsızca yönlendirirsek, sadece sahip olduğumuz gücü neticesiz çabalarla tüketmekle ve isteklerimizin zirvesine her zamanki kadar uzak bir mesafede kalmayı başarmakla kalmayıp aynı zamanda da Sisifos'un (*Sisyphus*) mitolojide bahsi geçen kayayı geri tepmesiyle sürekli olarak ezileceğiz.

XVIII

Nüfus ilkesinden kaynaklı oluşan sürekli baskı ve stres, umutlarımızı artık geleceğe doğru yönlendiriyor gibi görünüyor– Yargılama durumu, Tanrı'nın her konudaki şüphesiz önbilgiye sahip olduğu inancına aykırıdır– Dünyanın kendisi, muhtemelen, meseleyi uyandırmak için güçlü bir süreç olabilir– Aklın oluşumuna ilişkin teori– Bedenin isteklerinden kaynaklı heyecanlar– Genel yasaların uygulanmasından doğan heyecanlar– Nüfus ilkesinden doğan zorluklardan gelen heyecanlar.

İnsanın geçim zorluğundan kaynaklanan baskı ve sıkıntının organik bir sonucu olarak; insan yaşamının görüntüsü, yeryüzünde makul ölçülerde mükemmelleştirme yapabileceği yönünde küçük bir beklenti göstermesi, insanoğlunun umutlarını kuvvetli bir şekilde geleceğe işaret ettiği görülüyor. Dahası, incelemekte olduğumuz tabiat yasalarının işleyişinden dolayı; insan ırkının mutlaka maruz kalması gereken istek uyandıran şeylerin, dünyayı, sıklıkla üstün bir mutluluk durumuna hazırlıklı olmak adına erdemli bir okul ve bir deneme hali olarak bir tür ışık altında temsil ettiği görülmektedir. Ancak umarım, etrafımızda gözlem-

lediğimiz çeşitli doğa fenomenleriyle ve Tanrı'nın gücü, iyiliği ve bilgisine ilişkin fikirlerimizin daha fazla bağdaşması ile bana daha tutarlı görünen, yeryüzündeki insanoğlunun durumunun bazı farklı derecelerinde olabilecek bir görüş sunmaya kalkıştığımda, bağışlanabilirim.

Bu, insan zihninin 'Tanrı'nın yolunu insanlığa kanıtlamak' için harcanan beyhude bir çabası olarak görülmemelidir. Kendi algılayış biçimlerimizin şüphesi ile hareket etmeye devam edersek ve bütün gördüklerimizin sebebini anlama konusundaki yetersizliğimizin bir anlamı olursa; her ışığın her bir zerresini şükranla selamlarsak ve herhangi bir ışık olmadığında, karanlığın dıştan değil de içeriden olduğunu ve nasıl ki 'cennet dünyadan çok yüksek bir yerde inşa edilmişse', 'Tanrı'nın düşüncelerinin de bizim zihnimizin ötesinde' olduğunu ve bu yüzden de böyle bir üstün bilgeliğe saygılı bir şekilde bağlı kalmayı düşünmeliyiz.

Bununla birlikte ise, 'yüceliği mükemmelliğe kavuşturmak için' harekete geçtiğimiz bütün dayanıksız girişimlerimizde, Tanrı ve doğaya ilişkin varsayımlardan değil de doğanın Tanrı'sından doğaya kadar olan her şey üzerine akıl yürütmemiz gerektiği, kesin bir şekilde görünmektedir. Ancak bir şey'leri olduğu gibi, göründükleri gibi değerlendirmek yerine, kendimize bazı şey'lerin neden başka türlü olmadığını sorgulamamıza izin verdiğimiz an, nerede duracağımızı asla bilemeyebilir ve de en kaba en çocukça saçmalıklar içerisine yönlendirilebiliriz. Bir İlah'ın yolundaki bilgelikte, bütün gelişmeler mutlaka son ermelidir ve tüm çalışmalar, insan zihninin tatbikinin bir iyileştirilmesi olarak, artık bir son bulmalıdır. Sonsuz güç, o kadar geniş ve o kadar anlaşılmaz bir idea ki insan zihninin mutlak bir suretle bu ideanın tasavvurunda, şaşkına dönmüş olması gereklidir. Bazen, Tanrı'nın bu özniteliğinden oluşan ham ve safi kavramlarıyla, Tanrı'yı sayısız bir varlık olduğunu ya da sayısız varlıklardan oluştuğunu hayal edebiliriz. Bunların hepsi de, her türlü acı halinden ve herhangi

bir kusurdan müstesna; her bir seçkinlik, üstünlük ve bilgelik ile bezenmiş ve de hepsi, en yüksek derecede hak kullanımına haiz ve sonsuz uzaydaki noktalar gibi sayısızdırlar. Fakat böyle kibirli ve gösterişçi ve bir o kadar da abartılı hayallerden, gözlerimizi Tanrı'nın olduğu gibi tek başına bulunduğu, doğa kitabına çevirdiğimizde, bu dünyada uzun ve acılı bir süreçten geçen ve görünüşe göre, birçok oluş'un içinden yükselen duyarlı varlıkların daimi bir başarısına şahit oluruz. Ancak bunların da birçoğu, son bulmalarından önce, bu türden yüksek nitelik ve güçlerin bazı üstün durumlar için uygun olduklarını sergiledikleri görülmektedir. Gerçekten de, somut olarak gördüğümüz şeyler üzerine dikkatlice düşünmeden kaynaklı olarak 'sonsuz iktidar' hakkındaki kaba ve yalın düşüncelerimizi düzeltmemeli miyiz? Tanrı'nın yaratımından ötürü Yaratıcı'yı yargılayabilir miyiz? Üstelik Yaratıcı'nın gücünü, onun iyiliği pahasında yükseltmek istemedikçe, Yaratan bile olsa, ulu bir Tanrı için dahi belli bir sürecin işlemesinin gerekli olabileceği sonucuna hemen varmamalı ya da bu durumda, belki de, Tanrı yüce amaçlarına uyum sağlayacak varlıkları yaratmak için de belli bir zamana (ya da en azından bizim algılayışımızdaki zaman kavramına istinaden) ihtiyaç duyacak mı?

Deneme-yargılama hali, bebeklik çağındaki insanın ortaya çıkışı ile uyuşmayan, önceden oluşmuş bir varlığa işaret eder gibi görünmekte ve bu ayrıca, Yüce Varlık'ı aziz tutma istencindeki düşüncelerle birlikte, kuşku ve önceden bilme isteğine de işaret etmektedir. Bu nedenle, daha önceleri de ima ettiğim üzere, dünyayı ve bu yaşamı bir tür deneme hali olarak değil de Tanrı'nın egemenliğinde olan güçlü bir süreç olarak görmeye eğilimli olmalıyım fakat zihnin yaratımı ve oluşumu için ise, ruhun tözündeki kaotik şey eşliğinde, çamur parçasından ruhani bir kıvılcım ortaya çıkarmak ve tinin özütünde bulunan, durağan toprağı başkalaştırmak ve yüceltmek adına uyandırıcı bir sürecin de gerekli olduğunu belirtmeliyim. Böylece konunun bu şekildeki

tasvirinde, insanın hayatı boyunca karşılaştığı ve deneyimlediği çok çeşitli sayı ve nitelikteki heyecan ve izlenimlerin, aslında insanoğlunun Yaratıcı'sının eli ile şekillendirilmiş olduğu kabul edilir ve genel yasalardan doğru hareket ederek ve en üstün hakkı kullanma kapasitesi içinde, İlahi bir dokunuşun canlandırıcı etkisi ile de insanın cansız halini uyandırdığı kabul edilir. Bunun karşısında, insanoğlunun asıl günahı ise, doğumu esnasındaki kendisinde olan kaotik şey'in yozlaşması ve duyarsızlaşmasıdır.

Zihnin, şey'den daha farklı bir maddeden mi yoksa bu şey'in çok daha sofistike halinden mi oluştuğu sorunsalı içerisine girmek iyi bir amaca cevap vermez. Sorun, belki de, bütün bunlardan sonra, yalnızca kelimelerin bir sorunudur. Zihin, ister şey'in ya da şey'lerin bir formu olsun ya da başka bileşimlerden oluşsun, esasen, hala zihindir. Bizler tecrübelerimizden, ruh ve bedenin en yakın bir biçimde bir bütün olarak birleştiğini biliyoruz ve bu birleşimin her bir görünümünde ise bebeklik döneminden büyüme dönemine kadar birlikte ilerlediğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra, her yeni doğan bebekte tam ve eksiksiz bir ruhun var olduğuna inanma ihtimali çok az da olsa bir varsayım olarak kalacaktır fakat böyle bir insanın da organlarının zayıflığı yüzünden, hayatının ilk yirmi yılı boyunca yaşamın akışı içinde belirli dönemlerde tıkanıklık hissettiği söylenebilir. Tanrı'nın hem zihnin hem de bedenin yaratıcısı olduğuna ve aynı zamanda da hem bunları aynı zamanda şekillendirdiğini ve geliştirdiğini kanıksamak konusunda hepimiz aynı fikirde olma eğiliminde bulunmalıyız. Bu, gerek rasyonel bir mantıkla gerekse de vahiylerle tutarsız görünmemektedir. Eğer bu, doğanın olguları ile de tutarlı görünüyor ise Tanrı'nın şey'in dışında bir zihin oluşturma hususunda sürekli bir uğraş sarf ettiğini varsaymak, insanoğlunun yaşamı boyunca deneyimlediği izlenimlerin de bu amaca yönelik bir süreç olduğu konusuna ışık tutacaktır. Dolayısıyla uğraşı, kesinlikle Tanrı'nın en yüksek özniteliklerine layıktır.

Yeryüzündeki insanın durumu, büyük bir olasılıkla, sahipsiz ya da gözetimden yoksun görünmemektedir. Zihnimizin doğasında sahip olduğumuz az deneyime bakarsak, böyle bir soruşturma, bizim çevremizdeki olguları analiz etme olarak görünebilir ve insan yaşamındaki çeşitli diğer olaylar da, bu mühim sonucu teşvik etmek adına tuhaf bir şekilde hâlihazırda hesaplanmış görünmektedir. Dahası, özellikle eğer bu varsayım üzerine, kendi kısıtlı algılayış biçimimize rağmen herhangi bir hesap yapabilirsek, yaşamın içerisindeki birçok pürüz ve eşitsizliklerde, mızmız insanoğlunun şikâyetlerine sıklıkla konu olan şey'in, Tanrı'nın doğasına karşı olması üzerine olduğu da görülecektir.

Zihnin ilk ve büyük uyanışı, bedenin istekleri olarak vuku bulmakta gibi görünmektedir. (Burada benim niyetim, metnin bir nevi ikinci kısmına konu olan kısmın içerisine, şimdi bir miktar nüfuz etmektir. Belirgin bazı meselelerden ötürü sürekli bir biçimde kesintiye uğramalar, bu niyeti –en azından şu anda– bir kenara bırakmam için beni zorlamaktadır. Bu sebeple, şimdi, belli dereceye kadar ilerletmiş olduğum varsayımı destekleyebilmek için görünen birkaç öncül koşulu çizecek bir kroki öne süreceğim.) Bir bebeğin beynini bilinçli bir faaliyete geçiren ilk uyarıcılar da bunlardır ve tuhaf bir heyecanla, eşit derecede güçlü, başka istekler ortaya çıkmadığı müddetçe; bu, insanoğlunda tözsel olarak var olan şey'in durgunluğuna işaret eder gibi görünmektedir ve söz konusu bu uyarıcılar, daha sonraları bile, ilk önce harekete geçirdikleri aktiviteyi sürdürmek için gerekli görünmektedirler. Acımasızlık ve yabanilik, kendi ağacının altında sonsuza dek uyku moduna girer; ta ki açlıktan kıvranma ve soğuktan zarar görmekten kaynaklı olarak, bu cansız halinden uyanana dek ve yiyecek-içecek temin edebilmek için bu türden kötülüklerden kaçınmak için uğraşması ve kendine de bir sığınak inşa etmesi, aksi bir halde, bitkin bir hareketsizlik içinde batacağı becerilerini oluşturan ve koruyan tatbikatlardır. Deneyimin, insan zihninin

yapısıyla ilgili bize öğrettiği her şeyden ötürü, bedensel arzulardan ötürü ortaya çıkan bu uyarıcılar, insanoğlunun bütününden silinirse; insanların, serbestliğe sahip olmak suretiyle filozofların rütbesine yükselmelerinden ziyade heyecan eksikliğinden ötürü vahşileşme seviyesine kadar batacakları konusunda düşünmemiz için çok fazla sebebimiz bulunmaktadır. Doğanın kendiliğinden oluşan üretimlerinin en fazla olduğu ülkelerde de; yerleşkeciler, keskin bir zekâya ve su götürmez bir rasyonelliğe sahip olanlar olarak nitelendirilmeyeceklerdir. Gereksinimler ve zorunluluklar, keşfetmenin ve icat etmenin başat gerçekliği ve itici gücü olarak anılacaktır. İnsan zihninin en asil çabalarından bazıları bile, bedensel istek ve arzuları tatmin etme gereği ile harekete geçirildi. İstek ve arzu, şairlerin hayal gücünde, düşünülen kanatları sağlamamış ancak tarih bilimcinin dalgalı dönemlerine dikkat çekmiş ve filozofların araştırmalarına da ustalık kazandırmıştır. Dahası, kuşkusuz bugüne kadar birden çok ve çeşitlik bilme heyecanı ile ya da toplumsal bir sempati ile geliştirilmiş bulunan birçok zihin olsa da, bunlar umursamazlık ve uyuşukluk haline dönmeyeceklerdir. Eğer bu kişilerin bedensel uyarıcıları tamamen ortadan kaldırılmış olursa, ancak bu durumda, söz konusu uyarıcıların, gelecek iyileştirmelerinin bütün mikroplarını tahrip eden, genel ve ölümcül bir etki üretmeksizin insanoğlunun bütünselliğinden çekilmeyeceğinden şüphe edilmemelidir.

Locke, eğer yeniden anımsayabilirsem, hayatın içinde zevk ve sefa aramak yerine; ağrı ve acıdan kaçınma gayretinin, harekete geçirici büyük bir uyarıcı olduğunu ifade etmektedir: ve belirgin bir zevk hali derinlemesine incelendiğinde, aslında bu isteğin yokluğu altında acı ve kaygı duygusunun yoğunluğu kadar uzunca bir süre devam etmesini düşünene kadar söz konusu zevki ya da keyfiyeti elde etmek adına harekete geçmememiz gerekmektedir. Kötülükleri önlemek ve iyi olanın ise sürdürülebilmesini sağlamak, insanlığın büyük bir uğraşısı ve görevi gibi görünmektedir

ve böyle bir dünya, bu türden aralıksız bir gayretten ve de zihnin oluşturduğu uyarıcıların da çabalarından bir fırsat elde etmek için kendine özgü bir biçimde hesaplanmış gibi görünmektedir. Eğer Locke'un fikri adil ise –ki bu fikrin böyle olduğuna dair önemli sebepler de bulunmaktadır– kötülük hali, herhangi bir çaba yaratmak için gerekli görünmekte ve bu çabaların da zihnin yaratılması için gerekli olduğu kanıtlanmış bulunmaktadır.

İnsanoğlunun yaşamının sürdürülebilmesi ve desteklenebilmesi için gerekli olan gıdanın bulunmasının zorunluluğu, muhtemelen, bedensel ya da mental başka herhangi bir istekten çok daha büyük bir isteğe denk düşmektedir. Yüce Varlık, yeryüzünde yeteri kadar fazla miktarda beceri ve işgücü hazırlığı uygulanana değin, dünyanın büyük miktarlarda üretim yapmamasını buyurmuştur. Tohum ve bitkinin ya da ağacın bunun üzerine yükselmesi arasında, bizim anlayışımız içerisinde akla gelebilecek hiçbir bağlantı yoktur. Şüphesiz, Yaratıcı, tohum olarak adlandırdığımız şey'in en küçük yardımı bile olmadan ya da insanoğlunun çabaları ve yardımı olmadan, yarattıklarının kullanması için her türden bitkinin rahatlıkla yetişmesini sağlayabilir. Tohumun toplanması ve ekilmesi süreçlerindeki toprağı işleme ve sürme de, Tanrı'nın yarattıkları içerisinde, kuşkusuz ki Ulu Varlık'ın kendi yararı için değildir. Fakat bu süreçler, insanoğlunu harekete geçirmek ve aklını rasyonel bir biçimde oluşturmak adına ve yaşamın getirdiklerinden haz almak için daha öncesinden gerekli kılınmıştır.

Bu türden heyecanların en aralıksız bir biçimdeki tefrişi ve yeryüzünün tamamen ve muazzam bir biçimde işlenmesi ve donatılması ile de insan ırkını, İlah'ın zarif tasarımlarını bir ileri safhaya taşıması için çağırması, nüfus miktarının yiyecek miktarından daha hızlı bir şekilde artması gerektiğini salık verdi. Bu genel yasa (bu denemenin önceki bölümlerinde de görüldüğü üzere) şüphesiz ki, fazlaca kısmi kötülüğü de üretti ancak iyi olanın dengesizliğini de büyük ölçüde ürettiğine dair küçük de olsa ortaya çıkan yansıma

–belki de– bizi tatmin edebilir. Güçlü heyecanlar, bir tür emek yaratmak için ve bu çabayı yönlendirmek ve de bunun da bir akıl yürütmesini yapabilmek için gerekli gibi görünmektedir. Tıpkı, Yüce İlah'ın daima genel yasalara göre hareket etmesi gerektiği gibi. Doğa kanunlarının sabit ve değişmez hali ya da ortaya çıkan aynı sebeplerden aynı sonuçları bekleyebildiğimizi sağlayan kesinliği, akıl nosyonunun kurucusudur. Eğer olağan şey'lerin seyrinde, Tanrı'nın parmağı sıklıkla görünebilir olsaydı (esasen gördüğümüz her bir ot sapında Tanrı'nın parmağı görünürdür) ya da O, dosdoğru bir biçimde konuşuyor olsaydı ve eğer Tanrı, sıklıkla amacını değiştirseydi; insan becerilerinin genel ve zararlı hali, sıklıkla ortaya çıkmış olacaktı. İnsanlığın bedensel istek ve arzuları bile, onları iyiye yönelik çaba sarf etmeleri konusunda harekete geçirmekten vazgeçirebilir ve bu konuya ilişkin çabalarının da iyi bir şekilde yönlendirilmesi halinde ise başarı ile taçlandırılacaklarını makul bir şekilde beklememelerine sebep olabilirdi. Doğanın yasalarının sabitliği; esasen, sanayinin temeli ve çiftçinin de sağduyusu, zanaatkârın yorulmak bilmez hüneri, tıbbiye doktoru ve bir anatomistin ustaca araştırmaları ve de doğayı inceleyen filozofun sabırlı araştırmaları ve dikkatli gözlemleridir. Aklın bütün en soylu ve en büyük çabalarını da bu sabitenin var oluşuna borçluyuz. Bu sabitenin sağladıklarını, Newton'un ölümsüz aklına borçluyuz.

Dolayısıyla, doğanın yasalarının sürekliliğinin anlaşılır olması için açık ve de algılanabilir olmasının sebepleri olarak; eğer nüfus ilkesine geri dönecek olursak ve de gerçek halinde insanı, zorunluluk olmadığı sürece tembel, miskin ve her türlü emekten kaçınan biri olarak kabul edersek (ve elbette ki insanoğlunun böyle olabileceğine dair kabaca düşündüklerimize göre, insanlık hakkında bu denli konuşmak da kesinlikle saçmalık olarak görülebilir), ancak nüfus gücünün geçim araçlarına üstünlüğü adına dünyanın insanlara ait olmadığını kesin bir biçimde ilan edebiliriz. Bir uyaran olarak, güçlü ve sürekli çalışır durumda

olma, dünya üzerinde insanlığı toprağı işlemeye yönelten bir itkidir. Eğer hâlâ toprağı ekme işleminin çok yavaş bir biçimde ilerlediğini görürsek; buradan, oldukça az bir uyaran yüzünden yetersiz bir sonuç doğduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu sabite heyecanının işlemesi altında bile; barbarlar, kendilerine tarımda ya da mera hayvancılığında bir yol tutmadan önce, en yüksek derecedeki doğurganlığa sahip ülkelerde uzunca bir süre yaşayabilirler. Nüfus ve yiyecek miktarı aynı oranlarda artmış olsaydı, insanlığın asla barbar devlet aşamasından çıkmadığı olası olacaktı. Fakat yeryüzünün bir zamanlar çok daha fazla sayıda insanla doldurulduğu düşünüldüğünde; Alexander'ın (Büyük İskender), Julius Caesar'in, Tamberlane'in (Timur) ya da kanlı bir devrimin insan ırkını geri dönülemez bir biçimde azalttığını ve belli bir süreliğine, Yaratan'ın muazzam tasarımlarını yendiğini varsayalım. Bulaşıcı bir hastalığın yaratacağı tahribat senelerce ve hatta asırlarca hissedilebilir; ve bir deprem de –söz gelimi– bir bölgenin nüfusunu sonsuza dek azaltabilir. Nüfusun artışına dair kurulan ilke; insanlığın ahlaksızlığını ya da doğanın beklenmedik olaylarını, genel yasalardan kaynaklanan kısmi kötülüklerin yaradılışın yüce gayesini engellemesini önler. Aynı zamanda, bu ilke, yeryüzündeki canlıları, her zaman, geçim araçlarının optimal seviyesine kadar tamamen besler ve insan ırkı üzerinde güçlü bir uyarıcı olarak sürekli bir biçimde hareket eder ve insanı dünyanın daha fazla işlenmesine katkı sağlamaya çağırır ve de sonuç olarak, daha geniş bir nüfusun desteklenmesini sağlar. Fakat söz konusu ilke, kısmi bir kötülüğe yol açmaksızın, Yüce Varlık tarafından görünüşte amaçlanan etkileri üretmesi de imkânsızdır. Nüfus ilkesi her bir farklı ülkenin koşullarına ve durumlarına göre değişim göstermedikçe (ki böyle bir şey sadece doğa yasaları ile ilgili olarak evrensel tecrübelerimize aykırı olmakla kalmaz, aynı zamanda, aklın oluşumu için genel yasaların mutlak gerekliliğini ön gören kendi sebeplerimizle de çelişebilir) bu; aynı zamanda,

sanayi tarafından desteklenmiş olan, insanların birkaç yıl içinde verimli bir bölgede uzunca bir süredir ikamet edilen ülkelerde sıkıntı yaratacaklarına ilişkin aynı ilkenin de kanıtıdır.

Bununla birlikte –her yönden– nüfus yasaları tarafından oluşan güçlüklerin bile Yaratan'ın genel amacını engellemekten ziyade bunu tanıtmak eğilimde olduğu da görülmektedir. Bu türden güçlükler, evrensel bir hareketi canlandırır ve oluşan sonsuz çeşitli duruma katkıda bulunurlar ve sonuçta, zihin gelişiminde elverişli görünen izlenimlere temel oluştururlar. Bu açıdan, çok fazla ya çok az heyecan; aşırı yoksulluk ya da aşırı zenginlik hallerinin de, muhtemelen –bir bakıma– olumsuz olabileceği de söz konusudur. Toplumun sınıfsal manada orta kesimleri, en iyi derecedeki entelektüel gelişim için uygun görünmektedir fakat toplumun tamamının da orta düzey bir sınıftan oluşmasını beklemek de bütün doğanın analojisine ters düşecektir. Dünyanın en ılıman bölgeleri de, insanın zihinsel ve bedensel enerjisi için en elverişli bölgeler olarak görünse de, aynı mantıkta, dünyanın bütün bölgeleri de ılıman olamaz. Sadece tek bir güneş ile aydınlatılan ve ısıtılan bir dünya, şey'lerin genel yasalarından kaynaklı olarak, bazı kısımları sürekli buzlarla kaplı diğer kısımları ise daimi ısılarla kavrulan bölgelere sahip olmalıdır. Bir yüzeyde bulunan her bir parçanın üst ve alt tarafı olmalıdır ve dolayısıyla da, söz konusu bütün parçalar tam ortada yer alamazlar. Bir meşe ağacının en değerli kısımları, bir kereste tacirine göre, kökleri ya da dalları değildir ancak bu parçalar da arzu edilen nesnenin orta kısmının ya da gövdesinin varlığı için mutlaka gereklidir. Kereste tüccarı, bir meşe ağacını, kökleri ve dalları olmadan büyümesini de beklememektedir. Ancak bahsi geçen tüccar, meşe ağacının büyümesi esnasında onun daha fazla kök vermesine ve aynı zamanda da daha az dalının olmasına sebebiyet verebilecek bir ekim yöntemi bulmuş olsaydı, böyle bir sistemi genel kullanıma sunabileceği için kendisini daha fazla çaba sarf etme hususunda haklı çıkaracaktır.

Benzer bir şekilde, zenginliği ve yoksulluğu da toplumsal gerçeklikten kaldırabilmeyi beklememeliyiz; ancak eğer, nüfus bağlamında, aşırı bölgelerdeki rakamların hafifletilebileceği ve görece orta düzeydeki bölgelerin sayılarının arttırılabileceği bir devlet modeli bulabilirsek, şüphesiz ki böyle bir sistemi de uygulamaya almak bizim görevimiz olacaktır. Bununla birlikte ise, meşe ağacındaki gibi, bunun kök ve dallarını ağacın canlılığını ve yapısını bozmadan azaltmak kadar olasılıklı olmayan bir şey değildir. Dolayısıyla, toplumdaki aşırı uç kesimler, entelektüelliğin gelişimi için en elverişli sebep olan orta kısımlardaki hareketi indirgeme olmaksızın belli bir derecenin ötesinde azaltılamazlar. Eğer hiç kimse toplumda belli bir yere yükselmeyi umut etmeseydi ya da belli bir düzeyden de düşmekten korkmasaydı ve eğer sanayi, kendisiyle birlikte ödül ve cezayı getirmemiş olsaydı, toplumun orta kesimleri, kesinlikle, şu anda oldukları gibi olamazlardı. Bu konuyu ele aldığımızda, açıkça görülüyor ki, biz esasen insanlığın bireysel örneklemlerine değil de insanlığın kitlesel durumlarını göz önünde bulundurmalıyız. Olağandışı bir heyecanla erkenden hayata geçirilen büyük bir kitlenin içinden sıyrılma şansına göre, şüphesiz pek çok kişi bulunmaktadır ve bunların pek çoğu da olmalı ve bu kişiler, eylemlerine devam etmeleri için sürekli kısıtlı güdülere ihtiyaç duymamalıdırlar. Fakat biz, çeşitli faydalı keşifleri, değerli eserleri, insanlığın övgüye değer diğer bütün çabalarını inceleyecek olsaydık; inanıyorum ki, azınlık üzerinde faaliyet gösteren görünüşte ise genişleyen gidişattan ziyade şu an çalıştığımız kısıtlı güdülere mal etmemiz gerektiğini bulmalıyız.

Boş zaman –hiçbir şüpheye yer vermeksizin– insanoğlu için oldukça değerlidir fakat insanı olduğu gibi değerlendirdiğimiz zaman, bu durumun –olasılıkla– iyilik üretmesinden çok kötülük üreteceğini gösteren çok sayıda örnekle karşılaşabiliriz. Yeteneğe sahip bireylerin, daha büyük kardeşlere oranla, daha küçük kardeşler arasında yaygın olduğu sıklıkla belirtilmemektedir. Ancak

küçük kardeşlerin, ortalama olarak, daha özgün bir duyarlılıkla doğdukları nadiren hayal edilebilir. Eğer gerçekten de gözlemlenebilir bir farklılık var ise, buradaki fark sadece onların çeşitli durumlarından kaynaklanabilir. Çaba ve eylem, örnek ve somut bir olayda kesinlikle gereklidir, diğer durumlarda ise yalnızca isteğe bağlıdır.

Hayatın içerisindeki zorlukların yetenek üretmeye katkıda bulunduğu her geçen günün deneyimi ile bizi daha da ikna etmelidir. Kişiler, kendilerini veyahut da ailelerini geçindirmek ve onlara destek sağlamak için yapmak zorunda bulundukları eylemlilik hali, sıklıkla, aksi halde uykuda kalacak olan kısımları da uyandırır. Dahası, yeni ve olağanüstü durumların –genellikle– içinde bulunulan zorluklarla başa çıkmaya yetecek kapasitedeki zihinleri de yarattığı bir gerçek olarak belirtilmektedir.

XIX

Kalbi yumuşatmak ve insancıllaştırmak için yaşamın içindeki kederler gereklidir– Toplumsal duygudaşlığın heyecanı, sıklıkla, safi bir yetenek zilyetliğine sahip olanlardan daha yüksek derecede bir kişilik niteliği üretmektedir– Ahlaki mükemmelliğin oluşumu için ahlaki kötülük de muhtemelen gereklidir– Entelektüel arzulardan doğan heyecanlar, sürekli olarak, doğanın sınırsız çeşitliliği ve metafiziksel konuları içeren bilinmezlik tarafından sürdürülmektedir– Aydınlanmadaki zorluklar, bu ilkeye göre açıklanacaktır– Kutsal kitapların içerdiği kanıt seviyesi, muhtemelen, salt insanlığın ve insanoğlunun manevi iyileşmesindeki gelişime uygundur– Zihnin bir heyecan silsilesi tarafından yaratıldığı fikri, doğal ve ahlaki kötülüğün varlığını açıklar nitelikte görülmektedir.

Başka heyecan türlerini de barındıran hayatın içindeki üzüntüler ve sıkıntılar, tuhaf bir izlenceler treni ile kalpleri yumuşatmak ve insancıllaştırmak, tüm Hristiyanlık erdemlerini yeniden üreterek toplumsal bir sempati uyandırmak ve de hatırı sayılır bir ölçüde yardımseverlik çabasını sağlamak adına gerekli görünmektedir. Refah seyrinin yeknesak olan genel eğilimi, insanın karakterini

yükseltmekten ziyade bu oluşmuş yapıyı bozmuştur. Hiçbir zaman üzüntü hissini duyumsamamış bir kalp, diğer canlı varlıkların acılarına, mutluluklarına; arzu ve dileklerine duygusal olarak hissiz kalacaktır. Aynı zamanda, böyle bir kişi, insanın sahip olduğu karakterini, en iyi yetilere sahip olmaktan bile daha üst seviyelere taşıyacak olan kardeşlik sevgisinin sıcaklığını da nadir olarak taşıyacaktır. Gerçekten de, insanoğluna bahşedilen yetenekler, kuşkusuz, zihnin çok belirgin ve iyi bir niteliği gibi görünse de, bunlar hiçbir şekilde bir bütün olarak insanı tanımlamamaktadır. Genellikle, toplumsal bir sempatiden kaynaklı olarak, henüz yüksek derecelerde hayata geçirilen yetenekleri ortaya çıkaran heyecanlara da maruz kalmamış birçok zihin vardır. Her yaşam seviyesinde, en yüksekte olduğu kadar en dipte de, insanoğlunun karakteri, insanlık nezaketinin sütü ile dolup taşmakta, Tanrı'ya ve de insanın kendisine karşı sevgi dolu bir nefes vermektedir. Bu oluş hali, yetenekler denilen garip zihinsel güçler olmadan da, açıkça, varlıkların ontolojik doğalarında, bunlara sahip olanlardan, daha yüksek bir rütbe taşımaktadır. Protestan hayırseverliği, alçakgönüllülük, dindarlık ve erdemli bütün duygular –özellikle de Hristiyan erdemlerinin isimlendirmesi ile anılan– yetenek hali içerisinde yer almak zorunda görünmemektedir. Dahası, yine de bu yumuşak başlı ve samimi niteliklere haiz ve bu türden duygularla güdülenmiş ve canlandırılmış bir ruh, salt aklın ve zekânın keskinliğinden daha çok gökyüzü (Tanrısal olan) ile daha yakın bir ticarette bulunuyor gibi görünmektedir.

En büyük yetenekler sıklıkla yanlış amacın dışında kullanıldı ve de dolayısıyla sahip oldukları güçlerin derecesine göre bir tür kötülük üretmiş oldu. Hem akıl hem de vahiy, bizlere, bu gibi zihinlerin ebedi bir ölümle mahkûm edileceğinin garanti altına alındığını söylemektedir. Ancak henüz yeryüzünde bulunuyorken, bu kirli araçlar, heyecanlandırdıkları tiksinti ve küstahlık ile büyük gösterimler kitlesi içerisinde yerlerini aldılar. Dolayısıyla,

ahlaki üstünlüğün üretilebilmesi için ahlaki kötülüğün mutlak suretle gerekli olduğu ihtimali çok yüksek görünmektedir. Yalnızca görünümde iyi olduğu kanısında varılmış bir kişi için, hakkaniyetli olarak, kör bir zorunluluk tarafından mecburi bir şekilde yönlendirildiği söylenebilir. Bu durumda iyi olanın peşinde olmak da hiçbir erdemli eğilimin belirtisi olamaz. Belki de, sonsuz Bilge'liğin, görünen ve dışa doğru bir eylem gibi bir belirti istemeyeceği söylenebilir ancak bir kişinin iyi veya kötüyü seçip seçmeyeceği kesinlikle bilinmektedir. Şu anki bu söylemim, herhangi bir başka denemeye karşı makul ve akla yatkın bir argüman olarak sunulabilir fakat bu dünyadaki zihnin bir oluşumu halinde olduğu varsayımına karşı tutunamayacaktır. Böyle bir düşünüş üzerine, ahlaki kötülükleri gören ve bunları hissetmekten hoşnut olmayan bir kişi, yalnızca iyiyi gören bir kişiden, tiksinme düzeyi bağlamında, farklıdır. Bunlar, esasta, farklı izlenimler elde eden birer toprak parçasıdır: dolayısıyla da mutlaka birbirlerinden farklı şekillerde olmalılardır; ya da, her birinin aynı iyilikte erdem seviyesinde olmalarına izin versek bile, bir diğeri hala zarar görmeye ve sıkıntı yaşamaya devam ederken ve de bu durumda oluşabilecek her kazara oluşan dürtüden sorumlu olurken, bir diğerinin kendi öz durumunu sağlamlaştırmak ve dayanıklılık kazanmak için bir ileri süreci işletmesinin gerekli olduğu kabul edilmelidir. Erdemli bir sevgi ve hayranlık hissinin varoluşu, bunların karşıt duygularının da varlığını ima eder gibi görünmektedir ve şekil ve özdeki en azından aynı düzeydeki bir güzelliğin, karakterlerin aynı derecedeki mükemmelliğinin, ahlaki kötülüğün göstergesinden kaynaklanan hoşnutsuzluklar olmadan ortaya çıkamayacağı oldukça muhtemel görünmektedir.

Zihin, tutkular tarafından faaliyete geçirildiğinde ve bedenin arzuları ile entelektüel istekler ayyuka çıktığında; ve bilgi arzusu ile cehalet altındaki sabırsızlık, heyecan duygusunun yeni ve önemli sınıflarını oluşturdular. Doğanın her bir parçası, bu türden

bir zihinsel uğraşılar için uyarıcılar sağlamak ve sürekli yapılan soruşturmalara tükenmez bir kaynak sunmak adına tuhaf bir şekilde kendiliğinden bütün hesapları yapmış gibi görünmektedir. Bizim ölümlü Bard, Kleopatra'ya şunu söyler:

Örf ve adet teamülü hiçbir zaman eskimez.

Geleneklerin, sonsuz bir çeşitliliği vardır. İfade etme biçimi ve dışavurum, herhangi bir obje tarafından hayata geçirildiğinde, bir tür şiirsel güçlendirme olarak düşünülebilir. Ancak bu doğaya uygulandığı zamanlarda kesin olarak doğru bir çıkarım olur. Sonsuz çeşitlilik, aslında, doğanın karakteristik bir niteliği gibi görünmektedir. Adeta bir resmin içinde harmanlanmış bulunan bütün tonlar, doğanın kendisinin coşkulu hali için bir tür ruh, yaşam enerjisi ve şöhret sağlamaktadır ve de aynı zamanda, doğanın görece daha aşağı tarafları olan pürüzlerine ve eşitsizlik haline ve hatta sağgörüsüz bir adamın titiz mikroskobik görüşünü bile zaman zaman rahatsız etse bile doğanın daha üstün olması için destek sağlamakta ve doğanın bütünün simetrisine, zarafetine ve de adil oranına katkıda bulunmaktadır.

Doğanın biçim ve işlevlerinin sonsuz çeşitliliği, yarattığı görüngülerin çeşitliliği ile zihinleri uyandırmak ve geliştirmek için eğilim göstermesinin yanı sıra, sorgulama ve araştırma yapmak için de çok geniş ve kapsamlı bir alan sunarak diğer bütün verimli kaynakları da bir üst seviyeye çıkarır. Yeknesak ve çeşitlendirilmemiş bir mükemmellik, bununla aynı derecede bir uyandırma gücüne sahip olamazdı. Dolayısıyla, evrenin sistemini düşünmeye ve algılamaya gayret ettiğimizde; yıldızları, sonsuz uzayda dağılmış diğer astronomik sistemlerin güneşi olarak gördüğümüzde; sayısız başka dünyalara ışık saçan ve yaşam sağlayan bu parlak gök cisimlerinin milyonda bir kısmını bile muhtemelen görmediğimizi ifade ettiğimizde; Zihinlerimizin, Tanrı'nın gücünü tam olarak algılayamayışındaki ölçülemez kavrayışı, karışık ve kaybolmuş hali özümseyemediğinde; bütün iklimlerin eşit derecede ılıman

olmadığından ve yıl boyunca devam eden bir bahar mevsimi egemenliği olmadığından; Tanrı'nın yarattıklarının aynı avantajlara sahip olmamasından; bulutların ve fırtınaların bazen doğanın bir parçası olan dünyayı koyulaştırdığında ve ahlaki dünyayı ise kötülük ve sefaletle sınadığında ve de Yaratılış'ın bütün eserlerinin eşit derecede bir mükemmellikle oluşturulmadığından mızmız bir tavırda bulunarak şikâyet etmeyelim. Hem rasyonel gerekçeler hem de tecrübelerimiz bize doğanın sonsuz çeşitliliği (ve bu çeşitlilik hali, onu oluşturan aşikâr hataların ve daha aşağı düzey halleri olmaksızın var olamaz) mümkün olan en iyi derecedeki şey'lerin üretimine ve Yaradılış'ın ulvi amacını daha da ileri taşımak için takdire şayan bir biçimde uyarlanmıştır.

Aynı şekilde, tüm metafizik konularını içeren belirsizlik hali bana, bilgiye susamışlıktan kaynaklanan heyecan sınıfına katkıda bulunmak adına tuhaf bir biçimde kendiliğinden hesaplanmış görünmektedir. İnsanoğlu, yeryüzünde iken, bu tür konularda hiçbir zaman tam bir memnuniyet elde edemeyeceği ihtimal dâhilindedir; ancak bu hiçbir şekilde bu türden konularla haşır neşir olmayacağını da göstermemektedir. İnsanoğlunun merakının ilginç konularını kuşatan karanlık, entelektüel bir hareket ve efor sağlamak adına sonsuz bir motivasyon oluşturması için kullanılabilir. Bu karanlığı ortadan kaldırmak için harcanan efor ise, başarısızlığa uğradığı takdirde bile, düşünme yetisini canlandırır ve de geliştirir. İnsana dair soruşturma ve sorgulama konuları tükendiğinde, zihin de muhtemelen durağanlaşacaktır; ancak metafizik konularının sunmuş olduğu spekülasyona sunduğu sonsuz yiyeceklerle birlikte, doğanın sonsuz bir biçimde çeşitlendirilmiş olan biçim ve işlemleri, böyle bir tükenmiş dönemin de gelme ihtimalini önlemektedir.

'Güneş'in altında yeni olan hiçbir şey yoktur' şeklindeki Solomon'un en akılcı görünen sözlerinin, hiçbir suretle, bir anlamı yoktur. Aksine, mevcut sistemin milyonlarca yıl sürekli devem

ettiği olasıdır ve bu şekildeki sürekli eklemeler de insanoğlunun bilme yetisine artıracaktır. Belki de, yine de, belirgin ve kararlı bir şekildeki artışta ise, böyle bir artışın zihin kapasitesini ne şekilde ölçüp ölçemeyeceği şüphe konusu olabilir. Bununla birlikte, bir Sokrates, bir Platon ya da bir Aristoteles, bugünün filozofları için de bilgi konusunda açık bir biçimde ikinci derecede olması, onlardan entelektüel kapasite bağlamında çok da düşük bir düzeyde olduklarını göstermemektedir. Entelektüellik küçücük bir partikülden doğar, sadece belirli bir süre boyunca canlılığını korur ve yeryüzü üstündeyken belli sayıdaki belirtilerin ötesinde olduğunu belki de itiraf etmez. Bu belirtiler, gerçekten de, sonsuz bir biçimde değiştirilebilir ve oluşan bu çeşitli değişkenler, esas çekirdekteki hassaslığındaki farka muhtemelen eklenebilir ve dünyada gördüğümüz karakterlerin sonsuz çeşitliliğini ortaya çıkarabilir. Ancak akıl ve deneyim, bireysel bir zihnin kapasitesinin, var olan kitlesel bilgi ile orantılı olarak artmadığını her ikisi de bize garanti etmiş bulunmaktadır. (İki tane buğday tanesinin tam olarak birbirine benzediği pek olası değildir. Toprak, hiç kuşkusuz, buğday yaprakçıklarında –muhtemelen hepsinde olmasa da– meydana gelen temel farklılığı yaratmaktadır. Sonradan belli bir sistematiğe oturmuş olan esas çekirdekte, bir çeşit farklılık olduğunu varsaymak doğal görünmektedir ve dolayısıyla da bu, çok küçük yaştaki çocuklarda oluşan duyarlılık seviyesindeki olağanüstü farklılığın varsayımını doğrulamaktadır.)

En yetenekli ve iyi seviyedeki zihinler, diğer kişilerin fikirlerinin etkisini pasif bir şekilde baz almaktan ziyade yeni gerçekliklerin keşfi için ve bunların yeni kombinasyonlarını kurmak için bir çaba harcayarak ve özgün fikirler üretme çabası ile oluşturulduğu görülmektedir. Bu halde, gelecek keşifler konusunda daha fazla umut olmadığında, böyle bir dönemin geldiğini düşünebilir miyiz? Zihnin tek işleyişinin yeni ve özgün türde fikirler üretme nosyonu olmaksızın salt önceden var olan bilgiyi elde etme anlamı

olduğunda, insanoğlunun bilgi kitlesi şu anda olduğundan bin kat daha büyük olmasına karşın, bu hala zihinsel işleyiş için en yüce uyarıcılardan birinin bitmiş olacağını göstermektedir; aklın en önemli özelliği bu şekilde yitirilecektir; dahiyane olan her şey ile birlikte bir sona gelecektir; ve söz konusu koşullar altında böyle bir senaryo imkansız görünmektedir. Herhangi bir birey, bir Locke, bir Newton ya da Shakespeare ve hatta bir Sokrates, Platon, Aristoteles ya da Homer'ın sahip olduğu entelektüel bilgi birikimine ve enerjisine sahip olabilir.

Eğer cennetten hiç kimsenin en küçük bir şüphe bile duymayacağı bir vahiy, metafiziksel konularda süregelen karartıları giderdiğinde ve aklın doğasını ve yapısını, tüm maddesel şey'lerin özlerini ve oluşlarını açıkladığında, Yüce Varlık'ın yarattıkları usulünde ve evrenin tüm plan ve düzeni içerisinde, böyle bir bilgi edinme, insan aklına bir işlev kazandırmak ve ona ek bir güç sağlamak yerine, bütün olasılıklarda, zihinde gelecekte oluşabilecek bütün çabaları bastırmaya ve de entelektüelliğin yükselen kanatlarını ıslatmaya eğilimli olacaktır.

Bu nedenle, herhangi bir gayretin kendi kutsallığına karşı çıkışı gibi, kutsal metinlerin bazı bölümlerinin içeriğindeki güçlükleri ve şüpheleri hiçbir zaman dikkate almadım. Yüce Varlık, kuşkusuz, bu türden mucizelerin başarısı ile insanlara gönderdiği vahiylerle eşlik etmiş olabilir ve böyle bir doğal nitelik, aynı şekilde, evrensel derecede bir aşırı güvensizlik inancı üretmiş ve de bir kerede, bütün tartışmalara ve çekincelere de son vermiş olabilir. Ancak Büyük Yaratıcı'nın planlarını anlamak için akıl yürütme biçimimiz zayıf görünse de, bu türden bir vahiy için, yine de, en çarpıcı itirazları görmek konusunda yeterince güçlü görünmektedir. Bizim kısıtlı bir şekilde bildiğimiz kadarıyla, insan algılama biçiminin yapısından, insanoğlunu geliştirme ve ahlaki düzlemini iyileştirme eğiliminde olmak yerine, bu türden aşırı bir inancı olduğunu kabul etmemiz bütün entelektüel çabalarda

bir tür patlama fişeği etkisi yaratır ve neredeyse erdemli olma halinin varlığına bir son verir. Eğer ebedi sürecek cezanın kutsal kitaptaki ihtarları, gündüzü izleyecek olan gece gibi herkesin zihnine aynı kesinlik derecesinde nüksederse, böylesi büyük ve kasvetli bir fikir, başka herhangi bir düşünceye yer bırakmamak için insanlığın bütününe sahip olacak; insanlığın dışsal eylemleri neredeyse birbirinin aynı olacak; erdemli tutum, erdemli olma eğiliminin göstergesi olamayacak; ahlak bozukluğu ve erdem ideası ortak bir kitle içerisinde birlikte karışacak; ve Tanrı'nın herşeyi gören gözleri bunları birbirinden ayırt edebilirse de, bu ahlak bozukluğu ve erdemli tutum, sadece dış görünüşleri itibariyle yargılanabilen insanlar üzerinde aynı etkiyi yapmak durumunda kalacaklardır. Böylesi bir bölümlendirmede, insanoğlunun, ahlaki kötülüklerden iğrenme ve Tanrı'nın sevgisi, hayranlığı ve de ahlaki mükemmelliği ile nasıl şekillendirilebileceği anlamak güç görünmektedir.

Erdem ve ahlak bozukluğuna ilişkin fikirlerimiz, belki de, çok doğru bir biçimde ve çok iyi tanımlanmış değildir; ama bence –sanıyorum ki– çok azımız, çok büyük cezaların ya da çok büyük bir ödülün beklentisinden korku ve endişe duymaktan kaynaklı olarak basitçe sergilenmiş gerçek bir eylemi harekete geçirecektir. Tanrı korkusunun, bilgeliğin başlangıcı olduğu çok kolaylıkla söylenebilir ancak bilgeliğin sonunun da Tanrı'ya duyulan sevgi ve O'nun ahlaki mükemmelliğine hayran olmak ile geleceği de bilinmelidir. Kutsal kitaplardaki yer alan gelecekteki cezaların önceden duyurulması/ ihbar edilmesi, umursamazlığın ve özensizliğe dikkat çekmek ve kötü olanın ilerlemesini durdurmak için çok iyi bir biçimde hesaplanmış gibi görünmektedir. Fakat bizler, bunun, insan iradesinin üstesinden gelmek ve insanları erdemli eğilimlerle erdemli bir yaşam sürmelerine doğru yönlendirmek için böylesi bir doğal kanıta eşlik etmenin gerekli görülmediğini, sadece insanların, ahiretten/öbür dünyadan ürkmelerinden

kaynaklı olduğunu tekrarlanan tecrübelerimizden görmekteyiz. Gerçek manadaki inanç –yani burada kastım– kendini gerçekten Hıristiyan hayatın erdemleri içinde gören bir inanç, genel olarak, saf ve katıksız bir korku tarafından değil de daha çok sevgi tarafından işlenen sıcakkanlı ve erdemli bir eğilimin göstergesi olarak düşünülebilir.

İnsanoğlunun, bu dünya üzerinde mutlaka maruz kalması gereken cazibeleri; insan ırkının yapısal durumundan ve doğa kanunlarının işleyiş şeklinden ve de bunun sonucu olarak ise birçok geminin bu çok güçlü yaratıcı fırından yanlış şekillerde çıkacağına dair ahlaki bir kesinlik yansıttığımızda, Tanrı'nın elindeki bu yaratıkların herhangi birinin sonsuz bir acıya mahkum edilebileceğini düşünmek kesinlikle imkansızdır. Ancak böylesi bir iddiayı yalnızca bir kez bile kabul ettiğimizde, bizim doğal bir biçimde sahip olduğumuz iyiliği ve adaleti tamamen ortadan kaldıracak ve artık Tanrı'ya merhametli, doğrucu ve dürüst bir Varlık olarak bakamazdık. Fakat hakikat tarafından ortaya konulan yaşam ve ölüm doktrini, doğruluğun sonunun ise sonsuz yaşam olması doktrini, bununla birlikte ise günahın ücretinin ölüm olması, her açıdan, Büyük Yaratıcı'nın merhameti ve adaleti içindir. Dünyanın yaradılış sürecinden iyi bir şekilde çıkmayanlar, akılları daha saf ve mutlu bir varoluş durumuna uygun olmayanlar, kendilerini yaratan özgül çamurla tekrar karıştırılıp yok olmaya mahkûm edilirken, hiçbir şey, dünyanın yaradılış sürecinden zarif ve hoş biçimlerde ortaya çıkan varlıkların ölümsüzlükle taçlandırılması gerekliliğinden, bizim fikirlerimizle daha fazla uyumlu olamaz. Bu türden ebedi bir mahkumiyet, sonsuz bir ceza türü olarak düşünülebilir ve bazen de acı çekme görüntüleri altında bunların temsil edilmeleri harika bir şey değildir. Fakat yaşam ve ölüm, kurtuluş ve yıkım, Yeni Ahit'te, birbirlerine mutluluk ve sefalet diyalektiğinden daha sık karşı çıkmaktadırlar. Yüce Varlık, çok farklı biçimlerde bize tezahür eder. Genel yasaların işleyişinden

kaynaklı olarak yalnızca insanoğlunun özgün hassasiyetlerini kınamak yerine eğer O'nu, sonsuz nefret ve işkence ile kızdırmış olan yaratıkları takip eden biri olarak düşünürsek, bu türden varlıkların saf bir mutluluk haline uygun olmayan niteliklerle oluşturulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Hayat, genel olarak konuştuğumuzda, gelecekteki bir durumdan bağımsızlığın bir kutsanması halidir. Hayat, ölüm korkusu olmadan bile, kötülüğün her zaman için atılmaya hazır olmadığı bir hediyedir. Bu nedenle, Tanrı, en yüksek zevkleri hissedebilme kapasitesinde olan sayısız varlık yaratırken, O'nun tarafından da beslenen kısmi acı hissi, bizlere öbür dünya için tebliğ edilen sonsuz mutlulukla kıyaslandığında dengenin ancak bir parça tozu olarak görülebilir. Dahası, dünyada, kudretli bir süreç içerisindeki malzemelerden biri olarak kesinlikle gerekli olandan daha fazla bir kötülüğün bulunmadığını düşünmemiz için her türlü sebebe hali hazırda sahibiz.

Aklın oluşumu için genel yasaların göze alınması zorunluluğu, bir veya iki istisna ile bile hiçbir şekilde çelişmeyecektir ve söz konusu istisnalar da, açıkça kısmi bir amaç için değil, insanlığın büyük bir bölümünde ve birçok çağda faaliyet gösterecek şekilde hesaplanmıştır. Zihnin oluşumu üzerine, ilahi bir vahiy tarafından doğanın genel yasalarının ihlalinde, verdiğim fikir, muazzam ölçülerde yeni malzemeleri karıştıran Tanrı'nın hemen ışığında, sürecin kendine özgül durumuna uygun ve de insan zihnini arındırma, yüceltme ve iyileştirme eğilimi gösteren yeni ve güçlü bir izlenimlerin oluşumuna yol açacak şekilde hesaplandığı görülecektir. Bu türden vahiylere eşlik eden mucizeler, bir kez insanoğlunun ilgisini çektiklerinde ve de bunun Tanrı katından mı yoksa insanlık tarafından mı gelip gelmediği tartışmasında, herkes kendi rolünü sergileyip Yaratıcı'nın amacına cevap vermiştir. İlahi bu iletişimler, daha sonra, kendi içsel mükemmellikleri tarafından bunların yollarını inşa etmek için kalacaktır; ve bunlar,

ahlaki güdüler olarak hareket ederek, insanlığı durgunlaştırmak ya da ezmek değil onu yavaş yavaş etkilemek ve geliştirmek için kalacaklardır.

Kuşkusuz ki, Tanrı'nın amacını, seçmiş olduğu amaçtan başka bir şekilde kendi amacını etkileyemediğini söylemek şaşkınlık yaratırdı. Fakat bazı zorluklar ve şüpheler ile bizim sahip olduğumuz ilahi iradenin vahiyi olarak ve kesin evrensel inançları zorlayacak bir vahiye karşı en güçlü itirazları bize gösteren akıl yürütme şeklimiz olarak, şüphesiz ki, bu kuşku ve zorlukların ise kutsal yazıların ilahi kökenine karşı hiçbir elle tutulur argüman oluşturmadıklarını düşünmemiz gerekiyor. Dahası, kutsal kitapların sahip oldukları kanıt türleri, insanoğlunun türünün geliştirilmesi ve de bu varlıkların ahlaki iyileştirilmeleri için en uygun olandır.

Bu dünyadaki bütün izlenimlerin ve duyguların Yüce Varlık tarafından formüle edildiği araçlar olduğu fikri ve kötülüklerin önlenmesi ve iyinin ise sürekli olarak takip edilmesi için çaba sarf edilmesindeki gereklilik, bu türden izlenimlerin ve duyguların başlıca kaynağı olarak, insan yaşamının tasavvurunda ortaya çıkan zorlukların da çoğunu düzeltebilir gibi görünmektedir. Bununla birlikte, bana öyle geliyor ki, böyle bir durumun, doğal ve ahlaki kötülüğün varlığı için de tatmin edici bir neden vermektedir ve sonuç olarak ise, her ikisi için de sebep, nüfus ilkesinden kaynaklanan çok küçük bir kısımdan oluşmadığı kesinlikle söylenebilir. Ancak böylesi bir varsayım üzerine, kötülüğün dünyadan uzaklaştırılması da son derece olanaksız görünmektedir ve dahası, yine de, bu izlenimlerin Yaratıcı'nın görünen amacına cevap vermeyeceği açıktır. Eğer bu amacın düzeyi azalmazsa ya da insanoğlunun faaliyetleri veyahut huzursuzluğu ile birlikte artarsa, Tanrı duygulanımlar dünyası için bu denli çaba sarf etmek adına güçlü hareket etmezdi. Söz konusu dengedeki sürekli değişimler ve yarattığı baskının dağılımı, bir şeylerin denklemden çıkarılması konusunda sürekli bir beklenti yaratmaktadır.

Umut, İnsan'a sonsuzluk vadetmektedir,

İnsanoğlu ise hiçbir zaman buna ulaşamasa da her zaman için kutsanmış olacaktır.

Kötülük, dünya üzerinde umutsuzluk ve çaresizlik yaratmamalı ancak varoluşsal olarak mutlaka bulunmalıdır. Bu kötülük halini harekete geçirmek için sabırsız olmamalıyız ancak bunun faaliyete geçmesini önlemek için de kendimizi zorlamalıyız. Bu sadece bir çıkar mefhumu değildir aynı zamanda da her bir bireyin görevidir. Kötülüğü kendinden ve etkileyebileceği çaptaki bir kitleden uzaklaştırmak için çaba harcamak gerektiği ve böylesi bir görevde ise ne kadar çok çalışırsa çabasını da o kadar akıllıca bir yöne yönlendirmiş olacağı ve de bu çabalarda ne kadar başarıya ulaşırsa da, muhtemelen, kendi zihinsel sürecini de geliştireceği ve bununla birlikte de Yüce Tanrı'nın iradesini de tam olarak yerine getirmiş olacağı bir gerçektir.

NÜFUS İLKESİ ÜZERİNE BİR DENEME

THOMAS MALTHUS

'Doğa felsefesinde son yıllarda yankı bulan büyük ve beklenmedik keşifler; resim sanatının gelişmesinden doğan ontolojik bilginin yaygınlaşması; sorgulamaların ateşli ve özgür ruhunun, aydın ve hatta cahil dünyaya galebe çalması; göz kamaştırıcı ve şaşırtıcı siyasi konularda özellikle de siyasi ufkun muazzam bir olgusu olan, tıpkı yanan bir kuyruklu yıldızın kaderinde var olan ya yeni yaşam biçimlerine hayat vermesi ya da yeryüzündeki ürkek canlıları yok etmesinde olduğu gibi Fransız İhtilali'nin vuku bulmasındaki bütün kesişmeler, birçok aydın insanı, en önemli değişimlere gebe olan bir dönemde yaşanıldığı kanaatine götürmektedir. Bu değişimler ki bir şekilde insanlığın gelecekteki kaderini belirleyebilecek ve şekillendirebilecek olandır... Söylemek istediğim tek şey ise böylesi değişimleri, akıl yürütme hali olmadan açıklayabilmek ve ortaya çıkarabilmek imkânsızdır.'

Malthus, *'Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme'* adlı eserini kaleme alırken o günün özgül koşullarını referans alıp, aklın rehberliği ile detaylı bir tartışma yürütmeye çalışmış ve ekonomi politik alanında rüştünü ispatlamıştır. Şüphesiz bu çalışma, bugüne kadar olduğu gibi bugünden sonra da pek çok çalışmaya ışık tutacaktır.

SOSYOLOJİ

www.dergah.com.tr
ISBN: 978-6257660921

DERGAHYAY
DERGÂH YAYINLARI

